

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

RĪGA

2008. GADA DECEMBRIS

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013119

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Mājas lapa: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1., 4.4.1., 4.4.2., 6.1.), G.Piņķe (3.1., 3.2.1., 3.2.2., 3.3.1., 3.3.2., 3.5., 4.1.2., 4.1.3., 4.3., 5.1.), E.Gergelevičs (2., 3.2.4.), I.Skribāne (3.2.3., 4.3., 5.2.), D.Dravniece (3.3.3.), J.Salmiņš (3.3.2., 4.1.1., 4.1.2., 4.4.3.), L.Stelmaka (4.2.), Č.Gržibovskis (5.1.), J.Ušpelis (5.3.), A.Jansons (6.2.1.), A.Gulbis, D.Klinsone, L.Stauvere, S.Pizika, M.Paņkova, G.Ābele, (6.2.2.), I. Tērauda (6.2.3.), T.Grīnfelds (6.3.1.), D.Merirands, D.Eberšteina (6.3.2.), A.Liepa (6.3.3.), I.Kalniņa, M.Paņkova (6.3.4.), I.Beināre, L.Dūda (6.4.), U.Vanaga (6.5.), L.Neiders, I.Eglītis, R.Bērziņš (6.6.), K.Šuste (6.7.), M.Stenders, I.Kabanova (6.8.), M.Purviņa (6.9.), I.Ozoliņa (6.10.), L.Zemīte, B.Vītoļa (6.11.), E. E.Skribnovska, J.Strīpnieks, J.Maurāns, M.Ozoliņš (6.12.), D.Jirgena, D.Nestarenko, K.Lore, I.Mūrniece (6.13.), I.Lipovska (6.14.), I.Bērziņa (6.14., 6.15.3.) D.Kalnāre (6.15.1., 6.15.2.).

Visa skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

Vāka dizains: SIA „ABC JUMS”

Sagatavots iespiešanai un iespiests:

SIA „ABC JUMS”

Rūpniecības iela 3, Aizkraukle, LV-5101

Tālrunis: 65122888, tālrunis/fakss: 67142383

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2008

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Jūsu vērtējumam nododam kārtējo, jau divdesmit devīto, Ekonomikas ministrijas speciālistu sagatavoto ***Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību***. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos, arī šajā vērtēts valsts ekonomiskais stāvoklis un reformu gaita, prognozētas tautsaimniecības attīstības perspektīvas.

Latvijā vairākus gadus bija vērojama vērienīga, Eiropas Savienībā straujākā izaugsme. Laika periodā no 2005.-2007. gadam IKP ik gadu vidēji pieauga par 11%. Kopš 2007. gada vidus izaugsmes tempi sāka samazināties un 2008. gada 3. ceturksnī tie kļuva negatīvi. Izvērsoties pasaules finanšu krīzei, lejupslīde Latvijā 2008. gada otrajā pusē ir turpinājusies, un tiek prognozēti negatīvi izaugsmes tempi arī 2009. gadā.

Nemot vērā pašreizējās ekonomiskās attīstības lejupslīdes tendences pasaulē un Latvijā, valdība rīkojas, lai novērstu tālāku ekonomiskās aktivitātes pazemināšanos.

2008. gada aprīlī valdība apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto pasākumu plānu tautsaimniecības stabilizācijai tuvākajiem diviem gadiem, kurā galvenā uzmanība ir veltīta budžeta efektivitātes kāpināšanai un nodokļu politikas pilnveidošanai, produktīvās kapacitātes paaugstināšanai, it īpaši tirgojamās nozarēs, kā arī uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku vērsta politikas īstenošanai. 2008. gada oktobrī plāns tika papildināts ar jauniem pasākumiem nodokļu politikas, Eiropas Savienības fondu finansējuma sadales un administratīvā sloga mazināšanas jomās. Pasākumu mērķis kredītresursu pieejamības samazināšanās un vājā ārējā pieprasījuma apstākļos ir paplašināt uzņēmumu piekļuvi finansējumam, veicināt investīcijas privātajā sektorā un turpināt samazināt šķēršļus uzņēmējdarbībai.

Lai ieviestu reinvestīciju stimulu, ir veikti būtiski grozījumi likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, kuri stāsies spēkā ar 2009. gada 1. janvāri. Ar Eiropas Savienības struktūrfondu atbalstu ir izveidots ieguldījumu fonds ar kopējo finansējuma apjomu 128 milj. latu apmērā, kurš sniegs atbalstu mazajiem un vidējiem komersantiem (MVK) galvojumu saņemšanai, eksporta kredītiem, riska kapitālam un cita veida finanšu instrumentiem. Valdība ir apstiprinājusi *Uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmu*, kas veicinās finanšu pieejamību MVK. Programmas ietvaros atbalstīto aizdevumu apjoms 2008.-2009. gadā ir paredzēts līdz 200 milj. latu.

Piesaistot ES struktūrfondu finansējumu vairāk nekā 200 milj. latu apmērā, ir uzsāktas vai tuvākajos mēnešos ir plānots uzsākt vairāku programmu, tādu kā *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā, Kompetences centru programmas, Tehnoloģiju pārnese kontaktpunktu atbalsts, Inovācijas centru un biznesa inkubatoru attīstības programmas* īstenošanu. Šīs programmas ir vērstas uz zināšanu ietilpīgas ekonomikas stimulēšanu, tas ir, zināšanu un tehnoloģiju pārnese veicināšanu ražošanā, lai nodrošinātu augstākas pievienotās vērtības produkcijas ražošanu.

Lai nodrošinātu lielāku Latvijas finanšu sistēmas stabilitāti, valdība 2008. gada novembrī spērusi pasaulē jau aprobētu soli, pārņemot savā īpašumā otru lielāko komercbanku „Parex banka”. Latvijas valdība visdrīzākajā laikā uzsāks sarunas ar iespējamiem stratēģiskiem investoriem par šīs komercbankas pārdošanu.

Valdība sadarbībā ar Eiropas Komisiju un Starptautisko valūtas fondu ir izstrādājusi *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu*, kuru 2008. gada 12. decembrī apstiprināja Sacima. Programmas mērķis ir nodrošināt strukturālas pārmaiņas ilgtspējīgai ekonomikas attīstībai. Vienošanās ar Eiropas Komisiju un Starptautisko valūtas fondu paredz arī atbilstošu finanšu līdzekļu piesaisti 7,5 miljardu eiro apjomā, lai risinātu iespējamās likviditātes problēmas.

Programma paredz turpināt nodrošināt fiksētu lata piesaistes kursu eiro (1 EUR = Ls 0,702804). Valdība ievēros stingru fiskālo politiku, lai sasniegtu Māstrihtas konverģences kritērijus 2011. gadā, saņemtu uzaicinājumu pievienoties eiro zonai. Nākamo divu gadu laikā ir paredzēti būtiski valsts budžeta izmaksu optimizēšanas un samazināšanas pasākumi. Tiks samazināts valsts pārvaldes aparāts vismaz par 15%, reformētas izglītības un veselības jomas. Lai stabilizētu finanšu sektoru, valsts ir gatava sniegt atbalstu kredītiestādēm, vienlaikus tiks pastiprināta kredītiestāžu uzraudzība. Programma paredz virkni ekonomikas konkurētspējas uzlabošanas pasākumu, tai skaitā nodrošināt tautsaimniecības restrukturizācijas pasākumu finansēšanas iespējas, īpaši Eiropas Savienības struktūrfondu programmām pierimuša kredītresursu tirgus apstākļos.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim dialogu ar mūsu sociālajiem partneriem – uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām. Tikai tādā veidā ilgtermiņa skatījumā ir iespējams nodrošināt ilgtspējīgu izaugsmi.

Ziņojumā Jūs atradīsiet informāciju gan par galveno ekonomisko un sociālo rādītāju un tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, gan arī par valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, ārējās tirdzniecības politiku, Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošanu, inovāciju un uzņēmējdarbības politiku un citām ekonomiskajām reformām. Nobeigumā Ziņojuma autori dod rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kuras interesē Latvijas tautsaimniecības attīstības problēmas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!

2008. gada decembris

Kaspars Gerhards,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums	9
2. Pasaules ekonomikas attīstība	11
3. Izaugsme un produktivitāte	13
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un produktivitāte	13
3.2. IKP izlietojums	15
3.2.1. Kopējais pieprasījums	15
3.2.2. Privātais un valsts patēriņš	16
3.2.3. Investīcijas	17
3.2.4. Eksports un imports	19
3.3. Nozaru ieguldījums	23
3.3.1. Tautsaimniecības struktūra un dinamika	23
3.3.2. Apstrādes rūpniecība	24
3.3.3. Enerģētika	36
3.4. Prognozes	37
4. Makroekonomiskā stabilitāte	40
4.1. Valsts finanses	40
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	40
4.1.2. Kopbudžeta ieņēmumi	44
4.1.3. Kopbudžeta izdevumi	46
4.2. Cenas	48
4.2.1. Privātā patēriņa cenas	48
4.2.2. Ražotāju cenas	51
4.3. Maksājumu balance	52
4.3.1. Tekošais konts	52
4.3.2. Finanšu plūsmas	53
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	54
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	57
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	57
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	58
4.4.3. Noguldījumi un kredīti	59
5. Darba tirgus	65
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	65
5.2. Darbaspēka izmaksas	67
5.3. Nodarbinātības politika	67

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	71
6.1. Latvijas nacionālā Lisabonas programma	71
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	79
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	79
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	82
6.2.3. ES iekšējais tirgus	87
6.3. Nozaru attīstības politikas	88
6.3.1. Rūpniecības politika	88
6.3.2. Enerģētikas politika	90
6.3.3. Būvniecības politika	92
6.3.4. Tūrisma politika	93
6.4. Uzņēmējdarbības vide	96
6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	99
6.6. Informācijas sabiedrība	101
6.7. Mazie un vidējie uzņēmumi	104
6.8. Konkurences politika	108
6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	111
6.10. Eksporta veicināšanas politika	113
6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	115
6.12. Kvalitātes nodrošināšana	121
6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika	121
6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija,.....	122
6.13. Privatizācija	124
6.14. Valsts un privātā partnerība	128
6.15. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes	131
6.15.1. Tautsaimniecības padome	131
6.15.2. Mazo un vidējo uzņēmumu un amatniecības padome	132
6.15.3. Valsts un privātās partnerības konsultatīvā padome	133
7. Rekomendācijas	135

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

ACTA	preču pretviltošanas tirdzniecības nolīgums <i>Anti-Counterfeiting Trade Agreement</i>	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
ĀIPL	Ārvalstu investoru padome Latvijā	LHB	Latvijas Hipotēku banka
AS	akciju sabiedrība	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LM	Labklājības ministrija
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LVS	Latvijas Standarts
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	MK	Ministru kabinets
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVK	mazie un vidējie komersanti
DP	darbības programma	MVKAP	Mazo un vidējo komersantu Amatniecības padome
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona	NSID	Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments
EIV	Eiropas Investīciju fonds	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
EK	Eiropas Komisija	NVO	nevalstiskās organizācijas
EKS	Eiropas kontu sistēma	NVS	Neatkarīgo Valstu Savienība
EM	Ekonomikas ministrija	PCI	patēriņa cenu indekss
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
ES	Eiropas Savienība	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES SF	Eiropas Savienības struktūrfondi	PVN	pievienotās vērtības nodoklis
ES-15	Eiropas Savienība pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	RFB	Rīgas Fondu birža
ES-27	Eiropas Savienība pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
EVP	Eksporta veicināšanas programma	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
FKTK	Finansu un kapitāla tirgus komisija	TEC	termoelektrocentrāle
HES	hidroelektrostacija	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
IIN	iedzīvotāju ienākuma nodoklis	ULC	produkcijas vienības darbaspēka izmaksas
IKP	iekšzemes kopprodukts	VAS	valsts akciju sabiedrība
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	VID	Valsts ieņēmumu dienests
ISPA	Eiropas Savienības pirmsiestāšanās finansu instruments, kas orientēts uz liela apjoma vides un transporta infrastruktūras projektu finansiālu atbalstīšanu (<i>Instrument for the Structural Policies for Pre-accession</i>)	VKM II	Eiropas valūtas kursa mehānisms
KF	Kohēzijas fonds	VPD	Vienotais programmdokuments
KP	Konkurences padome	VPP	valsts un privātā partnerība
LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs		

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Beļģija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	ES-27 valstis	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

Mērvienības

EUR, EURO	eiro, oficiālā Eiropas Savienības naudas vienība	SDR	Pasaules valūtu grozs, Starptautiskā Valūtas fonda norēķinu vienība
Ls, LVL	lats		

Nosacītie apzīmējumi

–	parādība nav konstatēta	...	trūkst datu vai tie ir apšaubāmi
---	-------------------------	-----	----------------------------------

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

Laika periodā no 2005.-2007. gadam Latvijā bija vērojama strauja izaugsme, pieaugot IKP ik gadu vidēji par 10,9%, tai skaitā 2007. gadā – par 10,0%. Augstos izaugsmes tempus nodrošināja galvenokārt iekšējais pieprasījums. Būtiski pieauga kā privātais patēriņš, tā investīcijas. Mazāka loma izaugsmē bija eksporta palielinājumam. Neto eksporta ieguldījums izaugsmē bija negatīvs.

2007. gadā izaugsmes tempi sāka samazināties un 2008. gada 2. ceturksnī kļuva negatīvi. Latvijas ekonomikas leņķslīdī lielā mērā nosaka pasaules finanšu krīzes procesi, kas būtiski samazina gan Latvijas iekšējo, gan ārējo pieprasījumu. Pasaules finanšu problēmām pastiprinoties, leņķslīdes tempi Latvijā 2008. gada otrajā pusē ir paātrinājušies, un tiek prognozēti negatīvi izaugsmes tempi arī 2009. gadā.

Finanšu krīzes ietekmes dziļumu pastiprina Latvijas ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās iepriekšējos straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Tas arī noteica maksājumu bilances liela tekošā konta deficīta izveidošanos un līdz ar to Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Tagad, izsīkstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

2008. gada 9 mēnešos IKP apjoms, salīdzinot ar 2007. gada attiecīgo periodu, ir samazinājies par 2,4%, bet 2008. gada 3. ceturksnī – par 5,2%. Iekšējā pieprasījuma samazinājums 2008. gada sākumā visbūtiskāk ietekmēja tirdzniecības, būvniecības un nekustamā īpašuma tirgus attīstību, bet 2008. gada 3. ceturksnī negatīvs pieaugums bija vērojams gandrīz visās tautsaimniecības pamatnozarēs, izņemot primārās nozares un komercpakalpojumus. Sabiedriskie pakalpojumi tika sniegti iepriekšējā gada līmenī.

Visbūtiskāk kopējo IKP kritumu 2008. gada 3. ceturksnī noteica tirdzniecības pakalpojumu un apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu samazinājums. Ievērojami kritušie arī būvniecības ražošanas apjomi.

Kā rāda konjunktūras apsekojumu rezultāti, samazinās uzņēmēju optimisms attiecībā uz ekonomiskās situācijas novērtējumu un turpmākās izaugsmes iespējām. Turpina samazināties rūpniecības konfidences rādītājs. Ekonomikas sentimenta indikators Eiropas Savienības valstīs kopumā ir sasniedzis zemāko vērtību pēdējo 20 gadu laikā.

Ražošanas apjomi 2008. gada 3. ceturksnī ir samazinājušies arī ES kopumā, pēc *Eurostat* datiem, par 0,2% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), t.sk., Vācijā,

Itālijā un Lielbritānijā par 0,5%. Jāatzīmē, ka Igaunijā negatīva izaugsme ir jau trešo ceturksni pēc kārtas – 2008. gada 1. ceturksnī IKP samazinājās par 0,9%, 2. ceturksnī – par 0,8% un 3. ceturksnī – par 1%. Savukārt Lietuvā vēl turpinās izaugsme, bet lēnākos tempos nekā iepriekšējā gadā.

ASV pēc stagnācijas 2007. gada beigās bija vērojams izaugsmes tempu palielinājums no 0,2% 2008. gada 1. ceturksnī uz 0,7% 2. ceturksnī, tomēr 2008. gada 3. ceturksnī IKP samazinājās par 0,1 procentu.

Galvenie izaugsmes riski ir saistīti ar pasaules finanšu tirgus nestabilitāti, kā arī ar situāciju Latvijas eksporta tirgos. Kredītu pieejamības krasa samazināšanās un nepieciešamība valdībai šāsturināt savus izdevumus padziļina investīciju un privātā patēriņa kritumu.

Nemot vērā minēto, **Ekonomikas ministrija prognozē IKP samazinājumu 2008. gadā 4,6% apmērā, bet 2009. gadā – par 10 procentiem.**

Iekšējā pieprasījuma samazināšanās dēļ ir sarukusi ārējā nesabalansētība. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta deficīts ir samazinājies no 25% pret IKP 2007. gada 3. ceturksnī līdz 11,8% 2008. gada 3. ceturksnī. Jāatzīmē, ka vērojami salīdzinoši labi Latvijas preču un pakalpojumu eksporta pieauguma tempi. Lai gan vispārējās ekonomiskās izaugsmes temps samazinās, 2008. gada 9 mēnešos eksporta apjomi bija par 3,5% lielāki nekā 2007. gada attiecīgajā periodā.

Patēriņa cenu inflācija 2008. gada pirmajā pusē saglabājās augstā līmenī, ko ietekmēja spēcīgi piedāvājuma puses faktori – administratīvi regulējamo cenu palielinājums (elektrībai, dabasgāzei un siltumam), degvielas cenu pieaugums, akcīzes palielinājums tabakas izstrādājumiem un degvielai, pārtikas cenu kāpums. Kopējais patēriņa cenu pieaugums 2008. gada maijā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada maiju bija 17,9%, kas bija divas reizes straujāk nekā pirms gada (8,2%). Tomēr kopš jūnija, piedāvājuma faktoru ietekmei samazinoties, inflācija ir sākusi kristies, un 2008. gada decembrī gada inflācija bija 10,5%. Sagaidāms, ka inflācija turpinās samazināties arī nākamajos gados.

Izaugsmes tempu samazinājums arvien vairāk sāk ietekmēt nodarbinātības rādītājus. 2008. gada 3. ceturksnī nodarbināto skaits samazinājās par 0,8% attiecībā pret iepriekšējo ceturksni. Visstraujāk strādājošo skaits samazinājās viesnīcās un restorānos, dažādos komercpakalpojumos, kā arī būvniecībā un apstrādes rūpniecībā. Būtiski ir pieaudzis bezdarba līmenis – no 5,3% 2007. gada 4. ceturksnī līdz 7,2% 2008. gada 3. ceturksnī. Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka 2008. gada 3. ceturksņa beigās valstī bija

9,6 tūkst. brīvu darbavietu. Salīdzinot ar 2. ceturkšņa beigām, to skaits samazinājies par 3,1 tūkst. vietu, bet,

salīdzinot ar 2007. gada 3. ceturkšņa beigām, – par 11,2 tūkst. vietām.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2005	2006	2007	2008 n	2009 p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)					
Iekšzemes kopprodukts	10,6	12,2	10,0	-4,6	-10,0
Privātais patēriņš	11,2	21,2	14,8	-10,4	-11,2
Valsts patēriņš	2,7	4,9	3,7	-1,1	-9,6
Kopējā pamatkapitāla veidošana	23,6	16,4	7,5	-13,6	-18,2
Eksports	20,3	6,5	10,0	-2,8	-8,4
Imports	14,8	19,3	14,7	-13,4	-21,2
Patēriņa cenas	6,7	6,5	10,1	15,4	4,0
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)					
Vispārējās valdības sektora balance	-0,4	-0,2	0,1	-3,5	-7,0
Vispārējās valdības parāds	12,4	10,7	9,0	16,7	25,0
Maksājumu bilances tekošais konts	-12,5	-22,5	-22,5	-14,0	-5,0
Gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā	4,5	8,1	7,0	5,0	3,0
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars % no iedzīvotāju kopskaita, 15-64 gadi)	63,4	66,3	68,4	68,5	64,0
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	8,7	6,8	6,0	7,3	12,3

n – novērtējums; p – prognoze

Nemot vērā pašreizējās ekonomiskās attīstības lejupslīdes tendences pasaulē un Latvijā, **valdība rīkojas, lai novērstu tālāku ekonomiskās aktivitātes pazemināšanos**, stabilizētu un atdzīvinātu finanšu sistēmu, uzlabotu valsts pārvaldes efektivitāti, samazinot tās tēriņus, un pārstrukturizētu Latvijas tautsaimniecību, paaugstinot tās konkurētspēju.

Valdība sadarbībā ar Eiropas Komisiju (EK) un Starptautisko valūtas fondu (SVF) ir izstrādājusi *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu* (apstiprināta Saeimā 2008. gada 12. decembrī), kas nodrošinās strukturālas pārmaiņas ilgtspējīgai ekonomikas attīstībai nākotnē. Vienošanās ar EK un SVF paredz arī atbilstošu finanšu līdzekļu piesaisti 7,5 miljardu eiro apjomā, lai risinātu iespējamās likviditātes problēmas.

Programma paredz turpināt nodrošināt fiksētu lata piesaistes kursu eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Valdība ievēros stingru fiskālo politiku ar mērķi sasniegt Māstrihtas konverģences kritērijus 2011. gadā, lai 2012. gadā saņemtu uzaicinājumu pievienoties eiro zonai. Nākamo divu gadu laikā ir paredzēti būtiski valsts budžeta izmaksu optimizēšanas un samazināšanas pasākumi. Tiks samazināts valsts pārvaldes aparāts vismaz par 15%, reformētas izglītības un veselības jomas. Lai stabilizētu finanšu sektoru, valsts ir gatava sniegt atbalstu kredītiestādēm, vienlaikus tiks pastiprināta kredītiestāžu uzraudzība. Programma paredz virkni ekonomikas konkurētspējas uzlabošanas pasākumu, tai skaitā nodrošināt tautsaimniecības restrukturizācijas pasākumu finansēšanas iespējas, īpaši ES struktūrfondu programmām pierimuša kredītresursu tirgus apstākļos.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA¹

Finanšu krīzes apstākļos pasaules ekonomiskās izaugsmes tempi jau ilgāku laiku samazinās. Starptautiskais valūtas fonds (SVF) 2008. gada oktobra pārskatā par globālās ekonomikas attīstību ievērojami samazināja gandrīz visu valstu un reģionu attīstības tempu prognozes. Jāatzīmē, ka finanšu krīzes ietekmē jau novembrī SVF šīs prognozes vēlreiz samazināja.

2008. gadā kopumā attīstīto valstu izaugsmes temps var samazināties līdz 1%, taču jau 2009. gadā izaugsme varētu būt ar negatīvu zīmi, kas notiek pirmo reizi pēckara periodā. Pašlaik izaugsmi ASV lielākoties ietekmē reālo un finanšu aktīvu vērtības pazemināšanās, kā arī apgrūtināta finanšu pieejamība, kas galvenokārt negatīvi ietekmē mājsaimniecības. Attīstītās Eiropas valstīs visvairāk cieš no jau minētās finanšu pieejamības sašaurināšanās, kā arī privātās konfidences pasliktināšanās. Eksporta iespēju samazināšanās negatīvi ietekmē Japānas attīstību.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums
(procentos pret iepriekšējo gadu)

	2006	2007	2008 p	2009 p
Pasaule tai skaitā:	5,1	5,0	3,7	2,2
ASV	2,8	2,0	1,4	-0,7
Japāna	2,4	2,1	0,5	-0,2
ES tai skaitā:	3,3	3,1	1,5	-0,2
Eiropas valstis	2,8	2,6	1,2	-0,5
Lielbritānija	2,8	3,0	0,8	-1,3
NVS	8,2	8,6	6,9	3,2
Ķīna	11,6	11,9	9,7	8,5

Avots: "The World Economic Outlook November 2008",
International Monetary Fund; p – prognoze

Pārskatot prognozes 2009. gadam, lielākās izaugsmes tempu korekcijas ir izdarītas attīstības valstīm, vidēji samazinot tās par 1 procentpunktu (novembrī, salīdzinot ar oktobra prognozēm), tomēr 5% izaugsme šādā krīzes periodā ir vērtējama kā samērā augsta. Izaugsmes tempu prognozes būtiski koriģētas patēriņa preču eksportētājvalstīm, ņemot vērā straujo cenu kritumu tieši šīm precēm, kā arī valstīm ar ievērojamām ārējām finanšu un likviditātes problēmām.

Globālā pieprasījuma samazinājums ietekmē preču cenas. Naftas cenas pašlaik jau ir kritušas par 50-70%, salīdzinot ar tās augstāko vērtību, atgriežoties vismaz 2007. gada līmenī, neskatoties uz OPEC lēmumu samazināt naftas ieguvu. Līdzīgi kritumi tāpat ir

vērojami metāla izstrādājumiem, pārtikas precēm, kas var pozitīvi ietekmēt vairākas attīstītās un attīstības valstis Eiropā un Āzijā. Tomēr šāds cenu kritums negatīvi ietekmē eksportētājvalstu izaugsmes perspektīvas.

Šāda cenu stabilizācija un ekonomiku palēnināšanās palīdz bremzēt inflācijas spiedienu. Attīstītajās valstīs 2009. gadā inflācija varētu samazināties zem 1,5%. Attīstības valstīs tā varētu samazināties straujāk, bet saglabājoties relatīvi augstākā līmenī.

Globālie finanšu tirgi ir iegājuši finanšu pieejamības sašaurināšanās cikla posmā, kas raksturojas ar aktīvu vērtību kritumu un investoru līdzekļu aizplūšanu. Galveno akciju cenas oktobrī vien kritās par aptuveni 25%. Īpaši lielu spiedienu ir izjutušas tieši attīstības valstis. Ievērojami ir pieaugušas kredītu un depozītu likmju starpības.

Lai novērstu finanšu krīzes galvenos iemeslus, kā arī stimulētu pieprasījumu, tiek akceptēti kompleksi politiski risinājumi, tomēr līdz pilnīgai to ietekmei paies zināms laiks. To skaitā ir problemātisko aktīvu pirkšanas programmas, valsts līdzekļu izmantošana banku rekapitalizācijām, kompleksu garantiju piešķiršana, kā arī centrālo banku kredītlīkmu samazināšana.

Finanšu tirgi reaģē uz šo politiku ieviešanu, taču, pat ieviešot tās veiksmīgi un ātri, finanšu krīze solās būt dziļāka un ilgāka nekā tika paredzēts pirms pāris mēnešiem.

Līdzās finanšu krīzes tiešajai ietekmei ekonomiskās aktivitātes negatīvi ietekmē arī patērētāju konfidences samazinājums. Padziļinoties finanšu krīzei, mājsaimniecības negatīvi vērtē turpmāko ienākumu pieaugumu un ekonomikas drīzu atveseļošanos. Līdz ar to tiek samazināts patēriņš, straujāk samazinoties ilglietošanas preču iegādei un investīcijām.

Pēdējā laikā, samazinoties inflācijas riskiem, centrālajām bankām ir radusies iespēja samazināt kredītu procentu likmes. 2008. gada beigās procentu likmes ASV un attīstītajās Eiropas valstīs samazinājās būtībā līdz nullei; paredzams, ka 2009. gadā tās nepieaugs. Attīstības valstīs šī tendence nav tik raksturīga. Dažās valstīs likmes tika paceltas, lai bremzētu kapitāla aizplūšanu, turklāt citās tās tika pazeminātas, lai stimulētu ekonomiskās aktivitātes.

Vairākās valstīs valdības ir paziņojušas par fiskālās politikas instrumentu izmantošanu pieprasījuma stimulēšanai, kas izraisīs papildu spiedienu uz šo valstu budžeta bilancēm. Turpmākās ekonomiskās attīstības perspektīvas pašlaik ir īpaši neskaidras. Finanšu nosacījumi izraisa ekonomiskās izaugsmes tempu palēnināšanās draudus. Pieņemtie striktie politiskie

¹ Sadaļas sagatavošanā ir izmantots: „World Economic Outlook”, International Monetary Fund.

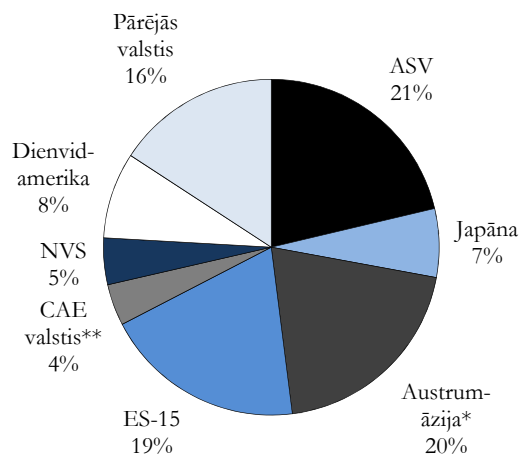
risinājumi finanšu sektorā daudzās valstīs ir novērsuši finanšu sistēmas sabrukumu, tomēr finanšu nosacījumi izaugsmi neveicina. Joprojām pastāv vairāki riski finanšu krīzes potenciāli dziļākai ietekmei uz ekonomiskajām aktivitātēm. Nepietiekamā iespēja aizņemties finanšu līdzekļus var izrādīties daudz dziļāka un ilglaicīgāka. Ievērojams šo līdzekļu samazinājums var paaugstināt riskus radikālām un apjomīgām kapitāla plūsmu virziena maiņām un nekontrolējamām valūtas kursu maiņām vairākās attīstības valstīs. Pieaug varbūtība, ka attīstītās valstīs var iestāties deflācija, kas attālinās ekonomisko atveseļošanos.

Ņemot vērā minēto, ir skaidrs, ka ir nepieciešami papildu makroekonomiskie stimuli, lai veicinātu izaugsmi un izveidotu nosacījumus finanšu sektora atveseļošanai, tai skaitā jāizmanto iespējas liberalizēt kredītpolitiku. Tomēr vairākās valstīs tālāka nosacījumu vājināšana ir ierobežota, jo kredītu procentu likmes ir tuvu nullei. Šādos apstākļos var veidot plašus fiskālos stimulus, kas var izrādīties pietiekoši efektīvi, ja tiks precīzi un prasmīgi pielietoti valstīs ar atbilstošām budžeta iespējām.

Pēdējos mēnešos globālās ekonomiskās izaugsmes perspektīvas samazinās, jo nav skaidrība par finanšu tirgu krīzes patieso dziļumu un ilgumu, kā arī paredzams, ka patērētāju un ražotāju konfidence samazināsies arī turpmāk. Balstoties uz šiem faktoriem, pašlaik globālā izaugsme 2009. gadā tiek prognozēta par 2,2%, kas ir par 1,6 procentpunktiem mazāk nekā tika minēts 2008. gada jūnija Ziņojumā. Attīstītajās valstīs, saskaņā ar SVF prognozēm, būs recesija par 0,3%, bet attīstības valstīs – izaugsme par 5%. Tomēr jāņem vērā, ka arī šīs prognozes ir ļoti aptuvenas un balstītas uz pašreizējām valstu politiskajām nostādnēm. Savukārt globāli pasākumi finanšu tirgu stimulēšanai un kredītpolitikas mīkstināšana var veicināt globālās izaugsmes atjaunošanu.

2.1. attēls

**Pasaules IKP sadalījums
pa valstu grupām 2007. gadā**
(struktūra, IKP pēc pirktspējas paritātes vienībām)

Avots: "The World Economic Outlook October 2008",
International Monetary Fund.

* Ķīna, Dienvidkoreja, Malaizija, Singapūra, Taizeme, Filipīnas

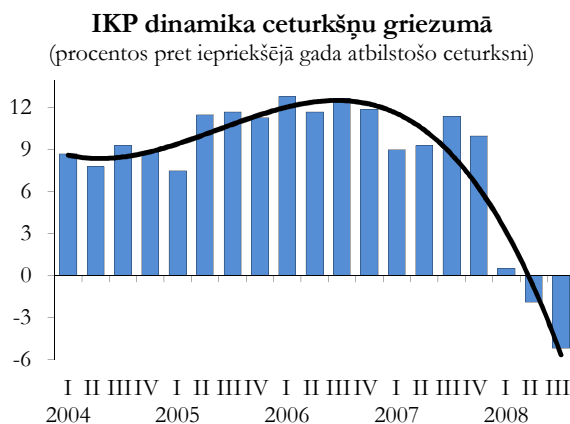
** Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija,
Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija,
Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

3. IZAUGSME UN PRODUKTIVITĀTE

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un produktivitāte

Pēc vairāku gadu straujās ekonomiskās izaugsmes, kad IKP gada pieauguma tempi dažus gadus pat pārsniedza 10%, ekonomikā ir iestājusies recesija.

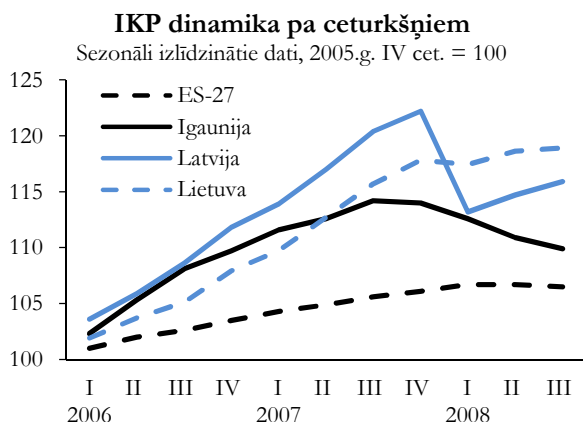
3.1. attēls

2008. gadā sākās straujš ekonomisko aktivitāšu samazinājums. 1. ceturksnī IKP apjoms salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni samazinājās par 7,4% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), bet vēl arvien nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā ceturkšņa līmeni (par 0,5%). Nākošos divos ceturkšņos IKP apjoms vairs nesamazinājās, bet ņemot vērā 2007. gada nepārtraukto izaugsmi, tā apjoms jau bija zem 2007. gada 2. un 3. ceturkšņa līmeņa (atbilstoši par 1,9% un 5,2%).

Latvijas ekonomikas lejupslīdi arvien spēcīgāk sāk ietekmēt pasaules finanšu krīzes procesi, kas būtiski samazina gan Latvijas iekšējo, gan ārējo pieprasījumu (skatīt 3.2. nodaļu).

3.2. attēls

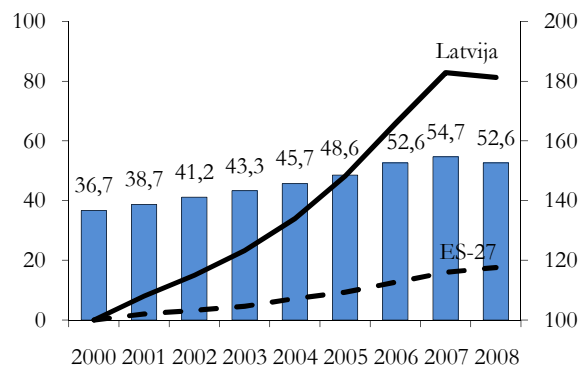
2008. gadā ekonomiskās aktivitātes samazinās visā ES. Kopumā ES, pēc *Eurostat* datiem, 2008. gada 3. ceturksnī IKP ir samazinājies par 0,2% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem pret iepriekšējo ceturksni), t.sk., Vācijā, Itālijā un Lielbritānijā par 0,5 procentiem.

Jāatzīmē, ka Igaunijā negatīva ekonomiskā izaugsme ir jau trešo ceturksni pēc kārtas – 2008. gada 1. ceturksnī bija IKP samazinājās par 0,9%, 2. ceturksnī – par 0,8% un 3. ceturksnī – par 1%. Savukārt Lietuvā vēl turpinās ekonomiskā izaugsme, bet lēnākos tempos nekā iepriekšējā gadā.

IKP uz vienu iedzīvotāju, rēķināts pirktspējas paritātes vienībās, 2008. gadā Latvijā, pēc *Eurostat* novērtējuma, ir 52,6% no ES-27 vidējā līmeņa. Salīdzinājumā ar 2000. gadu atpazīcību no ES valstu vidējā līmeņa ir izdevies mazināt par 15,9 procentpunktiem.

3.3. attēls

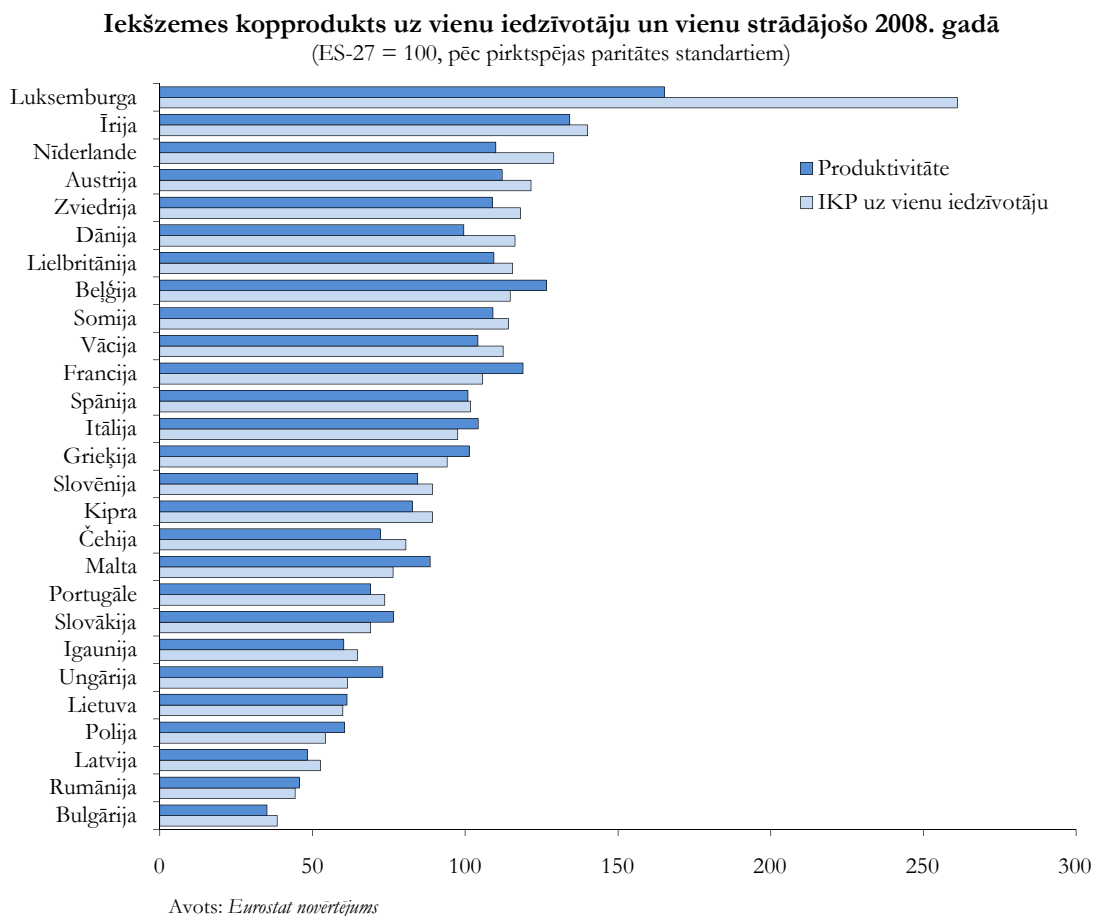
IKP dinamika un līmenis salīdzinājumā ar ES vidējo (pēc pirktspējas paritātes standarta)
(2000.g. = 100%, līknes – labā ass;
ES-27 = 100, stabiņi – kreisā ass)

Avots: *Eurostat*, 2008. gadam *Eurostat* prognoze

Latvijas ekonomikas salīdzinoši zems ienākumu līmenis ir saistīts galvenokārt ar tās zemo produktivitātes līmeni. Latvijas IKP līmenis uz vienu iedzīvotāju salīdzinājumā pret ES vidējo, izteikts pirktspējas paritātes standartā, 2008. gadā ir ceturtais zemākais ES, bet produktivitātes līmenis ir trešais zemākais.

3.4. attēls

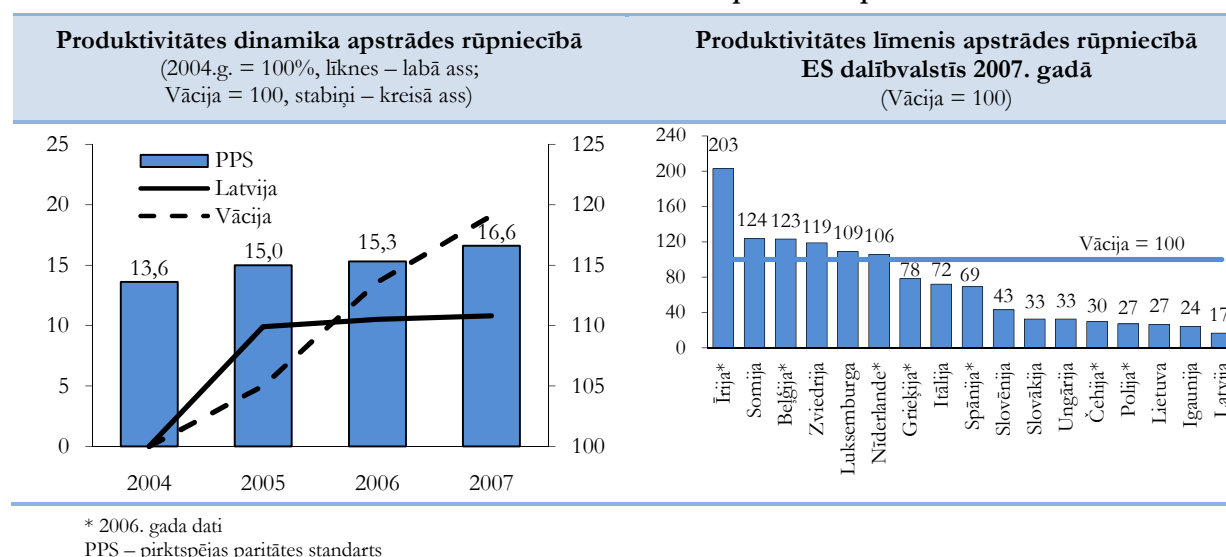

Jāatzīmē, ka pēc produktivitātes līmeņa Latvijas tuvināšanās ES vidējam līmenim norit lēnāk nekā pēc IKP uz vienu iedzīvotāju. IKP uz vienu strādājošo (produktivitāte), rēķināts pirktspējas paritātes vienībās,

2008. gadā Latvijā, pēc *Eurostat* prognozēm, ir 48,3% no ES vidējā līmeņa. Salīdzinājumā ar 2000. gadu atpazīcību no ES valstu vidējā līmeņa ir izdevies mazināt par 8,3 procentpunktiem.

3.5. attēls

Produktivitātes dinamika un līmenis apstrādes rūpniecībā

Tas, ka Latvijā produktivitātes līmenis joprojām ir no zemākajiem ES, daļēji ir izskaidrojams ar zemu produktivitātes līmeni apstrādes rūpniecībā, kas

savukārt ir saistīts ar to, ka apstrādes rūpniecības struktūrā dominē zemo un vidēji zemo tehnoloģiju nozares. Pēc *Eurostat* novērtējuma, 2007. gadā Latvijas

apstrādes rūpniecībā produktivitātes līmenis bija tikai 16,6% no Vācijas vidējā līmeņa. Salīdzinājumā ar 2000. gadu atpalicība ir mazinājusies tikai par 4,9 procentpunktiem.

Straujāk produktivitāte palielinās lauksaimniecībā un zvejniecībā, elektroenerģijas, gāzes un ūdens nozarē, tirdzniecības un komercpakalpojumu nozarēs. Vāji palielinās produktivitāte apstrādes rūpniecībā un būvniecībā, kur pēdējos divos gados IKP pieaugumu pamatā veicināja tikai nodarbinātības palielinājums. Jāatzīmē, ka šo nozaru produktivitātes līmenis vēl arvien atpaliek no vairāku pakalpojumu nozaru rādītājiem. Piemēram, produktivitātes līmenis finansu pakalpojumos ir 4 reizes augstāks nekā apstrādes rūpniecībā.

Tuvākajos gados Latvijas tuvināšanās process ES vidējam līmenim palēnināsies. 2008. gada trīs ceturkšņu dati liecina, ka ekonomiskā izaugsme ir mazinājusies gandrīz visās ES dalībvalstīs, tomēr Latvijā izaugsmes tempu kritums ir relatīvi lielāks.

3.1. tabula

Produktivitāte tautsaimniecības nozarēs – pievienotā vērtība uz vienu strādājošo

	Vidējās ikgadējās reālās izmaiņas periodā, 2004-2007	Līmenis, faktiskajās cenās, 2007
	(%)	(latos uz 1 strādājošo)
Primārās nozares	9,9	4531
Apstrādājošā rūpniecība	5,1	8960
Elektroenerģija, gāze, ūdens	7,1	22800
Būvniecība	1,2	9194
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	8,6	12806
Transports un sakari	7,1	13082
Citi pakalpojumi	7,7	21687
Sabiedriskie pakalpojumi*	3,4	9445
Visa tautsaimniecība	7,3	11755

* Valsts pārvalde kopā ar veselības aizsardzību un izglītību

3.2. IKP izlietojums

3.2.1. Kopējais pieprasījums

Galvenais izaugsmes stimuls iepriekšējos periodos bija būtisks iekšējā pieprasījuma palielinājums.

Savukārt 2007. gadā bija vērojams pakāpenisks iekšējā pieprasījuma tempu samazinājums.

3.2. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojums (izmaiņas % pret iepriekšējo gadu)

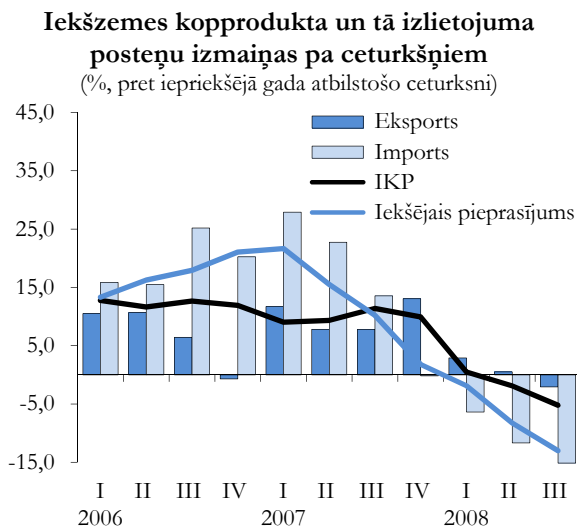
	2007			2008. gada I-III ceturksnis pret 2007. gada I-III ceturksni		
	struktūra	pieauguma tempi	ieguldījums pieaugumā	struktūra	pieauguma tempi	ieguldījums pieaugumā
Iekšzemes kopprodukts	100	10,0	10,0	100	-2,4	-2,4
Privātais patēriņš	62,3	14,8	10,2	60,1	-7,7	-5,7
Valsts patēriņš	17,4	3,7	0,05	19,2	1,8	0,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	32,7	7,5	2,8	29,6	-12,5	-4,4
Krājumi	6,8	–	0,1	5,1	–	0,1
Neto eksports	-20,2	–	-5,1	-14,0	–	-7,5
– eksports	42,2	10,0	4,2	42,8	0,4	0,2
– imports	-62,4	14,7	-9,3	-56,8	-11,2	-7,7

Kā jau atzīmēts, Latvijas ekonomikas lejupslīdi arvien spēcīgāk sāk ietekmēt pasaules finanšu krīzes procesi, kas būtiski samazina Latvijas kā ārējo, tā iekšējo pieprasījumu.

Finanšu krīzes ietekmes dziļumu pastiprina Latvijas ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās iepriekšējos straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi.

Tas arī noteica maksājumu bilances liela tekošā konta deficīta izveidošanos un līdz ar to Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Tagad, izsīkstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

3.6. attēls

Iekšējais pieprasījums (privātais patēriņš + valsts patēriņš + kopējā kapitāla veidošana) 2008. gada trijos ceturkšņos ir par 8,1% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošā periodā. Līdz ar privātā patēriņa un investīciju pieauguma tempu kritumu ir vērojams importa samazinājums, saglabājoties eksporta pieaugumam. Rezultātā relatīvi augsta ir neto eksporta ieguldījuma daļa kopējā izaugsme.

3.2.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātais patēriņš 2008. gada 1. ceturksnī bija par 0,5% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošā ceturksnī, bet 2. ceturksnī tas jau bija par 8,4% mazāks un 3. ceturksnī samazinājums jau sasniedza 13,3%. Mazumtirdzniecības apgrozījuma samazinājuma tendence norāda, ka arī gada 4. ceturksnī privātais patēriņš turpinās kristies.

Pēdējos gados Latvijas mājsaimniecību rīcībā esošais ienākums¹ ir aptuveni 60% no IKP (2007. gadā apmēram 61% no IKP). Savukārt privātā patēriņa izdevumu līmenis ir augstāks – 2007. gadā apmēram 65% no IKP, tāpēc neto ietaupījumi ir negatīvi (skatīt 3.3. tabulu).

Straujā algu kāpuma dēļ 2007. gadā mājsaimniecību rīcībā esošais ienākums pieauga straujāk nekā privātais patēriņš, tāpēc neto ietaupījumu negatīvais saldo ir samazinājies. Savukārt 2008. gadā vismaz gada sākumā rīcībā esošais ienākums turpināja palielināties diezgan būtiski, bet izdevumi sāka samazināties aizņemtā finansējuma spējas samazināšanās dēļ. Rezultātā mājsaimniecību neto ietaupījumiem 2008. gadā jābūt pozitīviem.

¹ Mājsaimniecību rīcībā esošais ienākums – ieņēmumi naudā un natūrā iegūtās produkcijas un pakalpojumu vērtība, pārreķināta naudā, kas saņemta darba samaksas, citu ienākumu par darbu (pēc nodokļu nomaksāšanas), transfertu, neto ienākuma (ienākumi, no kuriem atskaitās izmaksas ražošanas vajadzībām) no uzņēmējdarbības un lauksaimnieciskās ražošanas, ienākumu no īpašuma, rentes u.tml. veidā.

3.3. tabula

Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi un gala patēriņa izdevumi, neto ietaupījumu līmenis

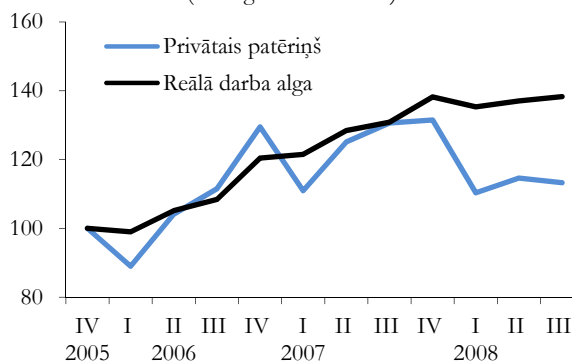
	2005	2006	2007 n	2008 n
Mājsaimniecību rīcībā esošais ienākums (izmaiņas % pret iepriekšējo gadu)	17,2	23,1	29,0	15,8
Mājsaimniecību gala patēriņa izdevumi (izmaiņas % pret iepriekšējo gadu)	20,9	28,5	26,5	4,3
Neto ietaupījumi % pret rīcībā esošajiem ienākumiem	-3,7	-8,2	-6,1	+4,5
Neto ietaupījumi % pret IKP	-2,2	-4,9	-3,6	+2,7

n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

3.7. attēls

Reālās darba algas un privātā patēriņa dinamika pa ceturkšņiem

(2005.g. IV cet. = 100)

Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, kad mājsaimniecības atļāvās patēriņu palielināt straujāk nekā pieauga reālās algas, 2007. gadā privātā patēriņa pieaugums ir aptuveni vienāds ar reālās algas pieaugumu, un 2008. gadā privātais patēriņš samazinās neraugoties uz reālās algas pieaugumu (skatīt 3.7. attēlu).

Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, veido apmēram piekto daļu no kopējā iekšzemes pieprasījuma. Straujās izaugsmes gados sabiedrisko pakalpojumu apjoms pieauga lēnākos tempos nekā privātais patēriņš. 2008. gada trīs ceturkšņos valsts patēriņa apjoms saglabā augstu līmeni un tas ir 19% apjomā no IKP. Jāatzīmē, ka 2006. gadā tas bija 16,6% un 2007. gadā – 17,4%. 2008. gada trijos ceturkšņos tā apjoms bija par 1,8% lielāks nekā 2007. gada trijos ceturkšņos. Ekonomiskā cikla lejupslīdes periodā, it īpaši, ja tas saistīts ar iekšējā pieprasījuma kritumu, svarīgi ir strauji nesamazināt valsts patēriņu, tādējādi uzturot iekšējo pieprasījumu.

3.2.3. Investīcijas

Latvijas iestāšanās ES kļuva par nozīmīgu faktoru investēšanas procesa paātrināšanai. Straujās investīciju dinamikas pamatā bija lēto finanšu resursu pieejamība, ko noteica gan pastiprinātā ārvalstu kapitāla ieplūde, gan uzņēmumu finansiālā stāvokļa uzlabošanās relatīvi zemā nodokļu sloga un augstā iekšzemes pieprasījuma dēļ. Laikā no 2004. – 2007. gadam investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā pieauga gandrīz divas reizes. Kā liecina *Eurostat* dati, investīciju gada vidējie pieauguma tempi šajā laika posmā gandrīz četras reizes pārsniedza investīciju vidējos ikgadējos pieauguma tempus ES valstīs. Būtiski samazinājās arī Latvijas atpalicība no ES valstīm pēc investīciju apjoma uz vienu strādājošo: 2004. gadā investīcijas uz vienu strādājošo bija 3 tūkst. eiro (30% no ES vidējā līmeņa), 2007. gadā – 6 tūkst. eiro (50% no ES vidējā līmeņa).

Investīciju apjomu un dinamiku lielā mērā nosaka uzņēmēju investīciju projektu ienesīgums un finansēšanas iespējas, kā arī esošais stāvoklis noietu tirgos un uzņēmēju paredzējumi attiecībā uz nākotni.

Situācijas pasliktināšanās globālajos finanšu tirgos 2007. gada beigās un 2008. gada sākumā ir mazinājusī banku sektora kredītpēju, kas negatīvi ietekmē investīcijas gan tiešā veidā, ierobežojot uzņēmējiem investīciju finansēšanas ārējos avotus, gan arī netiešā veidā, t.i., pieprasījuma samazināšanās rezultātā pasliktinās arī uzņēmumu finansiālais stāvoklis, ierobežojot investīciju finansēšanas iekšējos avotus.

2007. gadā investīciju dinamika palēninājās. Salīdzinot ar 2006. gadu, investīcijas pieauga par 7,5%, kas ir par 8 procentpunktiem lēnāk nekā 2006. gadā. 2008. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada deviņiem mēnešiem, investīciju apjomi samazinājās par 12,5 procentu.

3.4. tabula

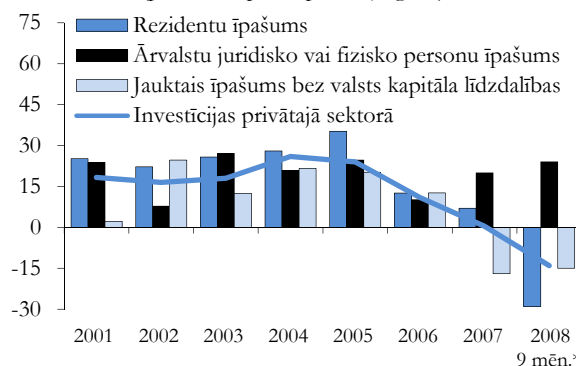
Kopējā kapitāla veidošana

	2004-2007 (vidēji gadā)	2006	2007	2008 9 mēn.
Reālais pieaugums procentos				
IKP	10,4	12,2	10,0	-2,4
Kopējā kapitāla veidošana	15,3	18,3	11,6	-12,5
– kopējā pamatkapitāla veidošana	17,5	16,4	7,5	-12,5
Procentos pret IKP				
Kopējā kapitāla veidošana	37,6	39,7	40,4	34,6
– kopējā pamatkapitāla veidošana	31,7	32,6	33,7	29,6
– krājumu izmaiņas	5,9	7,1	6,7	5,0

Kopš 2004. gada strauja investīciju dinamika bija kā sabiedriskajā¹, tā privātajā sektorā. Pēdējo četru gadu laikā ieguldījumi privātajā sektorā pieauga ik gadu vidēji par 15% un veidoja gandrīz 70% no kopējām investīcijām. Savukārt investīcijas sabiedriskajā sektorā vidēji gadā pieauga par 18%. Jāatzīmē, ka 2007. gadā investīciju apjomi sabiedriskajā sektorā pieauga gandrīz par 23%, bet investēšanas tempi privātajā sektorā bija daudz mērenāki nekā iepriekšējos gados (0,4%). 2008. gada deviņos mēnešos investīcijas privātajā sektorā samazinājās par 14%. Sabiedriskajā sektorā 2008. gadā joprojām saglabājās pozitīvā investīciju dinamika. Salīdzinot ar 2007. gada deviņiem mēnešiem, investīciju apjomi pieauga par 12 procentiem.

3.8. attēls

Investīciju dinamika privātajā sektorā pa īpašuma formām (procentos pret iepriekšējo gadu)

* novērtēts pēc ceturkšņa datiem

Investīciju nozaru struktūra.² Straujš investīciju pieaugums laikā no 2004.-2007. gadam bija tādās nozarēs kā būvniecība, viesnīcas un restorāni, operācijas ar nekustamo īpašumu, finanšu starpniecība, veselības aizsardzība un izglītība.

2007. gadā salīdzinājumā ar 2006. gadu kopumā tautsaimniecībā investīciju pieauguma tempi bija divreiz mazāki, ko noteica gan lēnāka investēšanas dinamika vairākās nozarēs, gan arī investīciju apjomu samazinājums tirdzniecības nozarē un transporta un sakaru nozarē attiecīgi par 16,6% un 15,5%, kas liecina par investoru jutīgumu pret iekšējā un ārējā pieprasījuma svārstībām. Provizorisks dati liecina, ka 2008. gada deviņos mēnešos investīciju apjomi samazinājās gandrīz visās nozarēs. Vislielākais investīciju samazinājums bija finanšu starpniecībā (-41%), kā arī nozarēs, kuras ir cieši saistītas ar nekustamo īpašuma tirgiem. 2008. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, investīcijas būvniecībā samazinājās par 15,1%, bet darījumos ar nekustamo īpašumu investīcijas

¹ Sabiedriskais sektors ietver valsts uzņēmumus un organizācijas, pašvaldību uzņēmumus un organizācijas, uzņēmējsabiedrības ar valsts, pašvaldību vai to uzņēmumu daļu pamatkapitālā 50% apmērā un vairāk, sabiedriskās un reliģiskās organizācijas un to uzņēmumus, budžeta iestādes.

² Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas, kas neietver visas investīcijas pamatlīdzekļos.

samazinājās par 21,4%. Jāatzīmē, ka investīciju vides pasliktināšanās neietekmēja tādas nozares kā izglītība un veselības aizsardzība. 2008. gada trijos ceturkšņos

investīcijas šajās nozarēs pieauga gandrīz par 30 procentiem.

3.5. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika

(bez investīcijām individuālajā būvniecībā, procentos)

	Pieaugums			Struktūra		
	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008 I-IX*	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008 I-IX*
Primārās nozares	7,6	-17,8	4,9	4,5	3,6	4,5
Apstrādes rūpniecība	17,9	10,5	-5,3	16,7	17,4	16,4
Elektroenerģija, gāze un ūdensapgāde	13,2	51,6	-18,8	8,0	8,8	9,6
Būvniecība	27,0	8,8	-15,1	4,3	4,7	4,4
Tirdzniecība	5,0	-16,6	0,3	13,6	11,0	14,0
Transports un sakari	3,0	-15,6	-5,1	13,6	11,5	13,2
Citi komercpakalpojumi	22,8	15,5	-17,5	24,2	27,3	17,9
Sabiedriskie pakalpojumi	19,5	16,5	19,0	15,2	15,8	20,0
Kopā	17,6	7,5	-12,5	100,0	100,0	100,0

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

2008. gada trijos ceturkšņos preču ražošanas nozarēs investēja par 9,6% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā, kas ir saistīts ar mazākiem ieguldījumu apjomiem gandrīz visās nozarēs, izņemot lauksaimniecību un zvejniecību.

Apstrādes rūpniecībā kopš Latvijas iestāšanās ES gada investīciju apjomi ir palielinājušies gandrīz divas

reizes, turklāt kopš 2006. gada ir vērojama investēšanas dinamikas pieauguma tempu rimšanās. 2006. gadā un 2007. gadā investīcijas apstrādes rūpniecībā pieauga attiecīgi par 9,4% un 10,5% jeb gandrīz divreiz lēnāk nekā pirmajos gados pēc iestāšanās ES.

3.6. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā

(%)

	Pieauguma tempi			Struktūra		
	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008 I-IX*	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008 I-IX*
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-37,0	-21,9	21,8	13,7	17,9
Vieglā rūpniecība	-13,3	-3,5	-51,3	2,7	2,1	1,5
Kokapstrāde	18,2	19,1	-4,6	26,4	28,3	19,4
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	4,9	-54,5	7,2	7,3	4,9
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	1,1	-8,7	7,6	8,2	10,3
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	79,0	63,8	117,2	14,4	21,6	31,4
Metāli un metālizstrādājumu ražošana	20,5	46,4	-11,9	7,1	7,8	6,8
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	31,0	-31,9	2,1	1,8	1,9
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-15,7	3,1	2,5	1,9	2,2
Transporta līdzekļu ražošana	25,0	5,9	-18,9	2,3	2,0	1,5
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-6,1	-73,9	5,8	5,3	2,1

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Jāatzīmē, ka kopš 2006. gada samazinās investīcijas tādās nozarēs kā pārtikas rūpniecība, elektrisko un optisko iekārtu ražošana un transporta līdzekļu ražošana. Šādas tendences zināmā mērā var liecināt par šo nozaru konkurētspējas mazināšanos.

Savukārt vieglajai rūpniecībai investīciju apjomi ir samazinājušies jau kopš 2003. gada. 2003. gadā

investīcijas vieglajā rūpniecībā veidoja 7,1% no kopējā investīciju apjoma apstrādes rūpniecībā, 2007. gadā – tikai 2,9%. 2007. gadā investīcijas šajā nozarē samazinājās par 19%, bet 2008. gada 1. ceturksnī – par 34%. Šāda investīciju dinamika liecina par vieglās rūpniecības konkurētspējas būtisku samazināšanos.

Kopš 2004. gada pozitīva investīciju dinamika saglabājas kokapstrādes un būvmateriālu ražošanas rūpniecības nozarēs. Turklāt laika posmā no 2006. – 2007. gadam ikgadējie investīciju pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, bija straujāki. 2007. gadā investīciju apjoms šajās nozarēs veidoja 58,1% no kopējā investīciju apjoma. Tāpat kā citās nozarēs, arī kokapstrādes nozarē 2008. gadā trijos ceturkšņos investīciju apjomi ir samazinājušies. Bet būvmateriālu ražošanas nozarē investīcijas pieauga.

Kopumā kopš 2004. gada visstraujāk aug investīcijas augsto un vidējo tehnoloģiju apstrādes rūpniecības nozarēs: augsto tehnoloģiju nozarēs – vidēji gadā par 41,6%, vidējo tehnoloģiju nozarēs – par 62,4%, zemo tehnoloģiju nozarēs – par 19,2%. 2007. gadā investīcijas augsto tehnoloģiju nozarēs pieauga par 79,1% un veidoja 11% no visām investīcijām apstrādes rūpniecībā. Šādas tendences varētu liecināt par zināmu kapitāla piesātinājumu zemo

tehnoloģiju nozarēs, kā arī to attīstības potenciāla izsīkšanu, ko lielā mērā ietekmē arī lētā darbaspēka valstu ražotāju cenu konkurences spiediens. Turklāt investīciju dinamika 2008. gadā liecina, ka zemo tehnoloģiju nozares ir ļoti jutīgas pret pieprasījuma negatīvo šoku, kā iespējā investori ir būtiski samazinājuši investīciju apjomus.

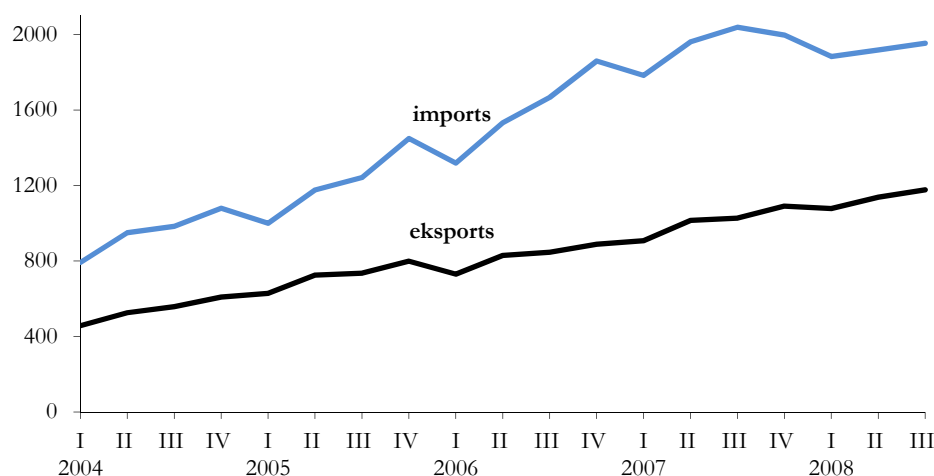
3.2.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Latvijas preču eksports 2007. gadā faktiskajās cenās bija par 22,7% lielāks nekā 2006. gadā, bet salīdzināmajās cenās – par 8,3%. Arī 2008. gadā (janvārī–novembrī) preču eksports pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni (par 10,5% faktiskajās cenās un apmēram par 3,5% salīdzināmās cenās).

3.9. attēls

Latvijas preču eksports un imports pa ceturkšņiem
(milj. latu)

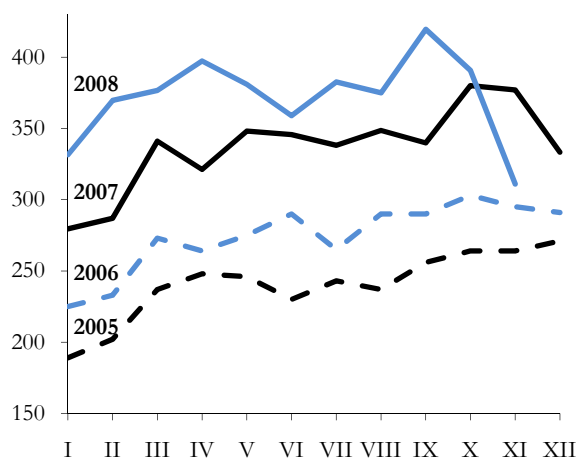

Savukārt preču imports 2007. gadā faktiskajās cenās pieauga nedaudz lēnākos tempos – par 22%, bet importa cenas palielinājās ievērojami mazāk, tāpēc importa apjomi salīdzināmajās cenās pieauga par 15,4%, kas ir krietni straujāk nekā eksporta apjomi. Jau 2007. gada otrajā pusē imports sāka ievērojami samazināties un 2008. gada janvārī–novembrī bija par 3,4% mazāks (faktiskajās cenās) nekā iepriekšējā gada atbilstošā periodā, bet salīdzināmās cenās – vismaz par 10% mazāks.

2008. gada trīs ceturkšņos preču eksportu labvēlīgi ietekmēja tirdzniecības nosacījumu izmaiņas, eksporta vienības vērtības indekss pieauga par 10,1%, bet importa – par 9,2%. Visbūtiskāk eksporta vienības vērtības pieaugumu ietekmēja eksporta cenu palielinājums lauksaimniecības un pārtikas precēm, ķīmiskās rūpniecības, kā arī metālapstrādes preču grupās.

3.10. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

Eksports 2008. gada janvārī–novembrī palielinājās gandrīz visās preču grupās, īpaši jāuzsver metālapstrādes produkcijas eksporta pieaugums, kas sastādīja gandrīz pusi no kopējā eksporta pieauguma, kā arī lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta

pieaugums (aptuveni 1/3 daļa no kopējā eksporta pieauguma), taču jāatzīmē, ka koksnes un tās izstrādājumu grupas eksports šajā laika posmā strauji samazinājās, un pašreiz tas ir atgriezies 2005. gada līmenī.

3.7. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām

(%, faktiskajās FOB cenās)

	2007		2008. gada janvāris–novembris	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	struktūra	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu
Kopā tai skaitā:	100	22,7	100	10,5
koksne un tās izstrādājumi (IX)	22,5	22,8	17,0	-17,8
metāli un to izstrādājumi (XV)	14,6	20,8	17,3	32,4
vieglās rūpniecības preces (VIII; XI–XII)	7,3	1,1	6,2	-8,3
lauksaimniecības un pārtikas produkti (I–IV)	14,4	33,6	16,2	25,8
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas (VI–VII)	10,4	29,8	11,2	18,7
mašīnbūves produkcija (XVI)	11,0	37,1	12,2	22,9
minerālie produkti (V)	4,1	-9,2	4,3	17,7
transporta līdzekļi (XVII)	7,0	41,7	7,3	16,3
pārējās preces (X; XIII–XIV; XVIII–XXII)	8,7	14,2	8,3	5,6

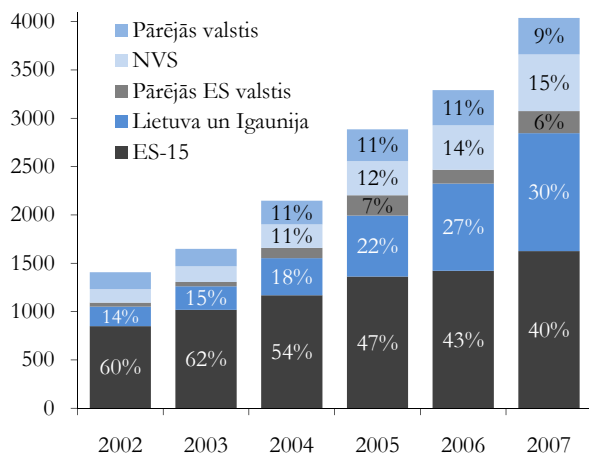
2008. gada janvārī–novembrī eksports uz ES-27 valstīm ir pieaudzis par 5,9% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Tāpat kā kopējais Latvijas eksports, arī uz ES-27 valstīm eksports palielinājās gandrīz visās preču grupās. Lielākos pieaugumus eksportā uz ES-27 valstīm nodrošināja metālapstrādes (56% no kopējā eksporta uz ES-27 valstīm), mašīnbūves produkcija (49%), kā arī lauksaimniecības un pārtikas preces (31%).

Eksports uz NVS valstīm 2008. gada janvārī–oktobrī turpināja palielināties jau ierasti straujajos tempos – par 16%. Lielākie pieaugumi bija vērojami pārtikas rūpniecības produkcijas, kā arī ķīmiskās rūpniecības preču eksportam.

3.11. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām

(milj. latu)

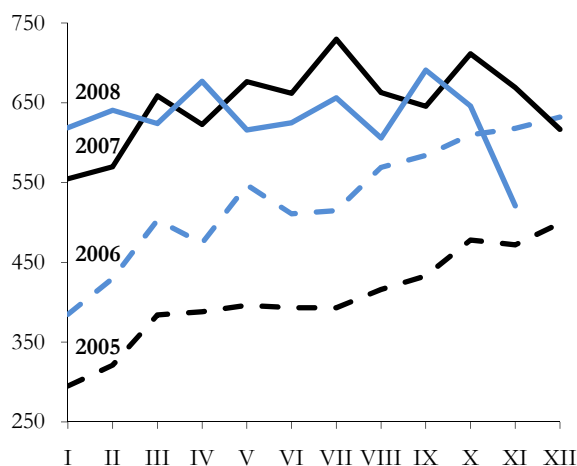

Preču importa pieaugums 2008. gada janvārī–novembrī bija vērojams minerālo produktu, lauksaimniecības un pārtikas preču, kā arī ķīmiskās rūpniecības preču grupās, savukārt lielākie apjomu kritumi – transporta līdzekļu, mašīnbūves produkcijas un koksnes un tās izstrādājumu grupās.

3.12. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem

(milj. latu)

3.8. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām

(%, faktiskajās CIF cenās)

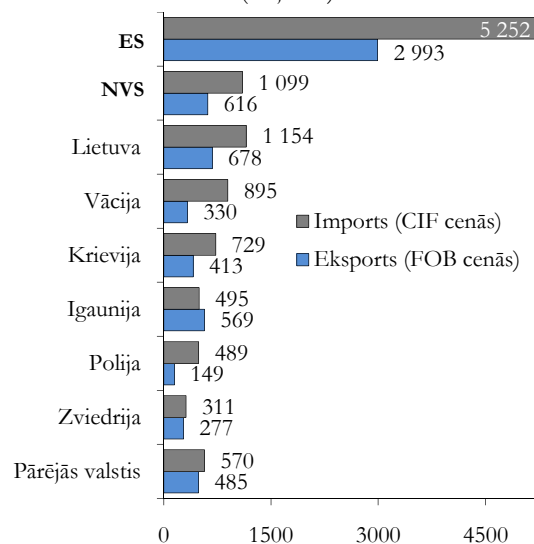
	2007		2008. gada janvāris-novembris	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	struktūra	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu
Kopā tai skaitā:	100	22,0	100	-3,4
koksne un tās izstrādājumi (IX)	3,4	62,9	1,9	-45,9
metāli un to izstrādājumi (XV)	9,6	23,3	10,4	4,0
vieglās rūpniecības preces (VIII; XI-XII)	5,5	16,0	5,4	-7,8
lauksaimniecības un pārtikas produkti (I-IV)	11,2	23,4	13,4	18,1
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas (VI-VII)	12,9	17,6	14,4	7,6
mašīnbūves produkcija (XVI)	20,8	28,8	17,8	-17,4
minerālie produkti (V)	11,5	4,9	15,8	35,5
transporta līdzekļi (XVII)	14,6	30,8	10,9	-28,4
pārējās preces (X; XIII-XIV; XVIII-XXII)	10,5	16,3	10,0	-8,9

Imports sadalījumā pēc plašo ekonomisko kategoriju klasifikācijas pēdējo gadu laikā nav daudz mainījies – nedaudz lēnāk kā kopējais preču imports ir palielinājies patēriņa un starppatēriņa preču imports (skatīt 3.13. attēlu).

3.14. attēls

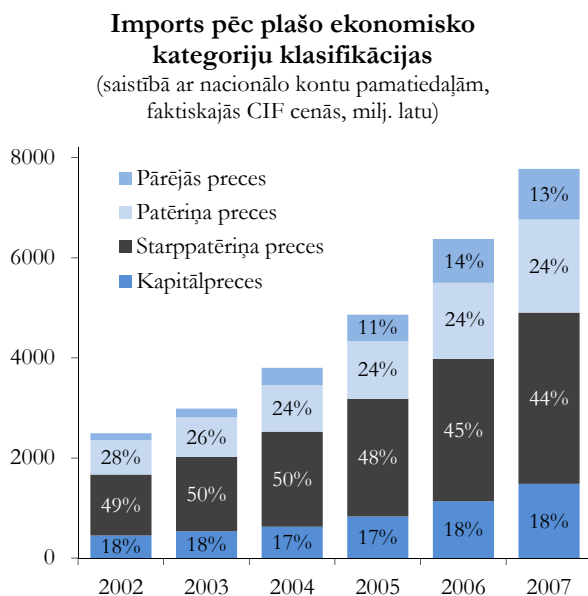
Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums*
2008. gada janvāri-novembrī

(milj. latu)

* ar valstīm, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā īpatsvarā nav mazāks par 5%.

3.13. attēls

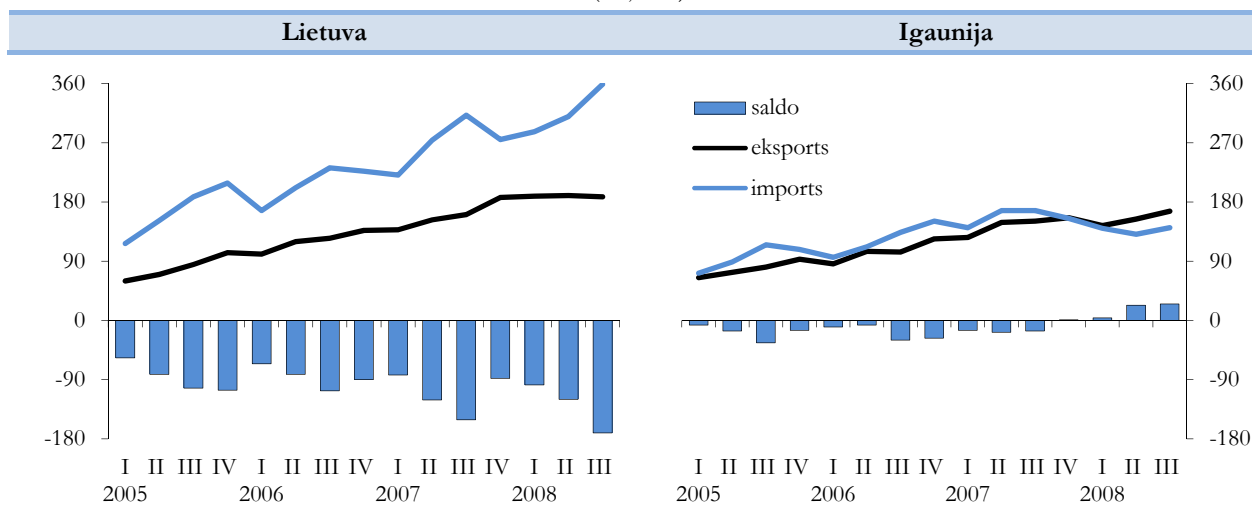
Latvijas lielākie tirdzniecības partneri 2008. gada janvāri-novembrī bija Lietuva – 16,6% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Vācija – 11,1%, Krievija – 10,4%, Igaunija – 9,7%, Polija – 5,8%, kā arī Zviedrija – 5,3 procenti.

Līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā turpina palielināties Latvijas ārējā tirdzniecība ar **Lietuvu** un **Igauniju**. Salīdzinot ar 2003. gadu, ārējā tirdzniecība ar šīm valstīm ir pieaugusi trīs reizes un jau sastāda vairāk nekā 30% no kopējās tirdzniecības ar ES valstīm.

Kā redzams 3.15. attēlā, ārējā tirdzniecības bilance ar Igauniju pēdējos ceturkšņos ir pozitīva, toties ar Lietuvu tā ir negatīva, un saldo turpina palielināties. 2008. gada janvāri-novembrī imports no Lietuvas pārsniedza eksportu par 70%. Uz Igauniju galvenokārt tiek eksportētas pārtikas, mašīnbūves un ķīmiskās rūpniecības preces, no Igaunijas importētas – ķīmiskās un pārtikas rūpniecības preces. Uz Lietuvu, tāpat kā uz Igauniju lielākoties tiek eksportētas pārtikas un ķīmiskās rūpniecības preces, no šīs valsts importēti minerālie produkti un pārtikas preces.

3.15. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem
(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Latvijas izteikti negatīvo preču tirdzniecības bilanci daļēji nosedz pozitīvais pakalpojumu saldo. Maksājumu bilances dati par 2008. gada trīs ceturkšņiem

liecina, ka pakalpojumu balance ir nedaudz uzlabojusies, jo pakalpojumu eksports aug nedaudz straujāk nekā imports (skatīt 3.9. tabulu).

3.9. tabula

Pakalpojumu eksports un imports 2008. gada janvārī-septembrī

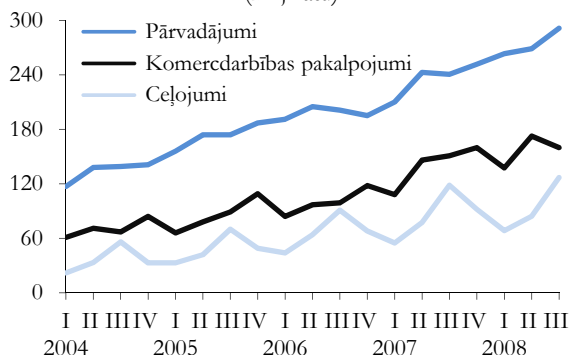
	Milj. latu			Struktūra (%)		Izmaiņas pret iepriekšējo gada attiecīgo periodu (%)	
	eksports	imports	saldo	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	1592,4	1126,1	466,3	100	100	16,4	12,7
tai skaitā:							
Pārvadājumi	823,3	297,5	525,8	51,7	26,4	18,8	-3,0
– jūras transports	281,9	64,3	217,6	17,7	5,7	4,2	-11,1
– gaisa transports	134,6	98,6	36,0	8,5	8,8	33,4	-5,6
– pārējais transports	406,8	134,6	272,2	25,5	12,0	26,4	3,7
Ceļojumi	279,6	402,4	-122,8	17,6	35,7	11,5	16,6
Komercedarbības pakalpojumi	469,9	405,9	64,0	29,5	36,0	16,0	22,2
Pārējie pakalpojumi	19,6	20,3	-0,7	1,2	1,8	3,2	28,5

Nedaudz vairāk par pusi no pakalpojumu eksporta sastāda ar tranzītpārvadājumiem gūtie ienākumi. 2008. gads tranzītbiznesam bija samērā veiksmīgs, ir pieauguši gan kravu apgrozījumi ostās, gan pārējie pārvadājumu apjomi.

Nozīmīgs ir bijis ienākumu pieaugums no Latvijā iebraukušajiem tūristiem, kā arī komercedarbības un pārējo pakalpojumu palielinājums. Jāatzīmē, ka, lai arī ārzemju tūristu izdevumi Latvijā ir lielāki nekā Latvijas ceļotāju izdevumi ārzemēs, tomēr to summas turpina izlīdzināties.

3.16. attēls

Pakalpojumu eksports pa ceturkšņiem
(milj. latu)

3.3. Nozaru ieguldījums

3.3.1. Tautsaimniecības struktūra

Iepriekšējo gadu straujā izaugsme, kas galvenokārt balstījās uz iekšējā pieprasījuma stimuliem, tautsaimniecības struktūru mainīja par labu pakalpojumu nozarēm, jo to izaugsme bija krietni straujāka nekā preču ražošanas nozaru attīstība.

Pakalpojumu nozaru īpatsvars pievienotajā vērtībā ir palielinājies līdz 74,7% 2007. gadā pretstatā 71,8% 2000. gadā. Tautsaimniecības struktūra pēc nodarbinātības ievērojami atšķiras no tās, kāda tā ir pēc pievienotās vērtības, izteikti atšķirīgo produktivitātes līmeņu dēļ dažādās tautsaimniecības nozarēs.

3.10. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(%)

	Pēc pievienotās vērtības		Pēc nodarbināto skaita	
	2000	2007	2000	2007
Primārās nozares	4,8	3,6	14,5	10,4
Apstrādes rūpniecība	13,7	10,8	17,9	14,9
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	3,6	2,4	1,9	1,3
Būvniecība	6,1	8,4	5,9	11,5
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	17,9	22,2	17,7	19,8
Transports un sakari	14,0	10,8	8,3	9,2
Citi komercpakalpojumi	23,0	27,8	12,4	14,3
Sabiedriskie pakalpojumi	16,9	13,8	21,4	18,6
Kopā	100	100	100	100

Pēc iestāšanās ES (2004-2007) pusi no pieauguma nodrošināja tirdzniecības nozares (vairum- un mazumtirdzniecība) un citu komercpakalpojumu izaugsme. Apstrādes rūpniecības ieguldījums bija krietni mazāks un atpalika arī no būvniecības un transporta un sakaru nozares devuma izaugsme.

Latvijā ir izteikti zems apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā, krietni atpaliekot no ES vidējā līmeņa šajā jomā, – zemāks rūpniecības īpatsvars IKP ir tikai tādās ES dalībvalstīs kā Kipra un

Luksemburga, kuru tautsaimniecībā ir liels eksportējamo pakalpojumu īpatsvars.

Straujais pakalpojumu nozaru attīstības temps, kas balstīts uz ārējo finanšu resursu piesaisti, nevar aizstāt eksportspējīgākās nozares – apstrādes rūpniecības relatīvi lēno izaugsmi. Izveidojusies tautsaimniecības struktūras asimetrija nevar nodrošināt stabili izaugsmi un sevišķi bīstama tā ir apstākļos, ja mainās kapitāla plūsmas.

3.11. tabula

IKP dinamika
(%)

	Pieauguma tempi			Ieguldījums pieaugumā		
	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008.g. I-IX	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008.g. I-IX
Primārās nozares	4,8	8,7	-0,8	0,9	0,3	-0,1
Apstrādes rūpniecība	4,6	-0,3	-6,2	2,8	0,0	-1,4
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	3,7	4,9	-1,7	0,5	0,1	-0,1
Būvniecība	16,2	14,4	0,7	5,6	1,2	0,1
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	14,9	12,3	-5,2	15,1	3,0	-2,4
Transports un sakari	9,8	9,8	3,2	6,5	1,5	0,9
Citi komercpakalpojumi	4,3	4,6	3,5	2,8	0,6	1,7
Sabiedriskie pakalpojumi	12,8	13,5	2,8	14,6	3,5	0,6
IKP	10,5	10,3	-0,6	48,8	10,3	-0,6

Kā jau atzīmēts, 2007. gada beigās, vairs nepieaugot iekšējam pieprasījumam, izaugsmes tempi sāka samazināties, un 2008. gadā izaugsme jau bija negatīva. Iekšējā pieprasījuma samazinājums tiešā veidā atsaucās uz nozaru ekonomiskām aktivitātēm – ir sašaurinājusies mazumtirdzniecība, kritušies būvniecības izaugsmes tempi, mazinājušās aktivitātes nekustamā īpašuma tirgū.

Otrs ekonomiskās lejupslīdes faktors ir galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības izlaides samazināšanās, ko noteica ne tikai zemāks iekšējais pieprasījums un pieprasījuma vājināšanās tirdzniecības partnervalstīs, bet arī Latvijas rūpniecības pakāpenisks konkurētspējas samazinājums saistībā ar augsto inflāciju un darbaspēka izmaksu strauju palielināšanos.

3.3.2. Apstrādes rūpniecība

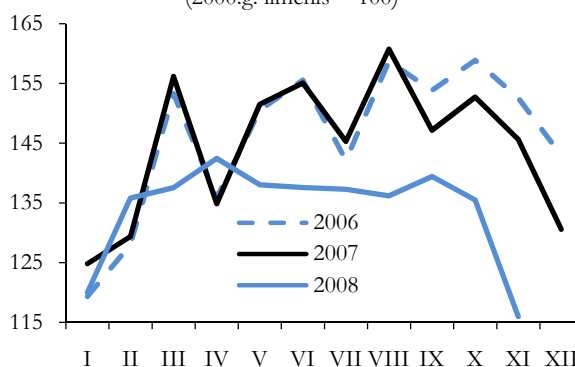
2008. gadā turpinās apstrādes rūpniecības lejupslīde. Nozares ražošanas apjomi 2008. gada 11 mēnešos, salīdzinot ar 2007. gada attiecīgo periodu, ir samazinājušies par 8%. Izlaides sašaurināšanās bija vairumā nozaru, tai skaitā nemetālisko minerālu ražošanā, kokapstrādē un vieglā rūpniecībā. Metālu un

metāla izstrādājumu ražošanas izlaide ir saglabājusies tuvu iepriekšējā gada līmenim. Turpretim būtisks pieaugums ir elektrisko un optisko iekārtu ražošanā un transporta līdzekļu ražošanā, kas skaidrojams ar jauno pasūtījumu apjomu būtisku pieaugumu gada pirmajos trīs ceturkšņos.

3.17. attēls

Apstrādes rūpniecības izaugsmes dinamika pa mēnešiem

(2000.g. līmenis = 100)

3.12. tabula

Apstrādes rūpniecības izaugsme*

(procentos)

	2004.-2007. gada vidējie ikgadējie pieauguma tempi	2007. gads pret 2006. gadu	2008. gada I-XI pret 2007. gada I-XI
Apstrādes rūpniecība – pavisam	4,1	-1,0	-8,0
Pārtikas rūpniecība	3,8	-1,1	-6,6
Vieglā rūpniecība	3,8	-1,2	-16,1
Kokapstrāde	0,2	-5,8	-10,2
Papīra ražošana un izdevējdarbība	5,8	-0,3	-6,2
Ķīmiskā, gumijas un plastmasas izstrādājumu rūpniecība	14,6	2,7	-6,3
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	9,6	-1,5	-10,7
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	6,6	9,1	-3,2
Mašīnu un iekārtu ražošana	1,0	-6,8	-15,0
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,6	6,7	14,1
Transporta līdzekļu ražošana	1,6	0,4	31,8
Pārējās rūpniecības nozares	3,7	-5,2	-28,2

* pēc operatīvās statistikas

Situācijas pasliktināšanos nozarē 2008. gadā noteica vairāki faktori. Būtiskākais ir straujš iekšzemes pieprasījuma kritums, kā rezultātā ievērojami samazinājās realizācijas apjomi. 2007. gadā realizācijas apjomi vietējā tirgū pieauga par 2,6%, bet 2008. gada 11 mēnešos samazinājās par 9,4%. Straujais pieprasījuma kritums iekšzemē daļēji tika kompensēts ar eksporta realizācijas apjomu palielināšanu (par 2,5%). Tomēr norises globālajos finanšu tirgos ir skārušas arī Latvijas galveno eksporta tirgu izaugsmi – Lietuvu, Igauniju, pārējo ES un Krieviju, tādēļ

sagaidāms, ka nākamajā gadā neizdosies saglabāt līdzšinējos nozares eksporta apjomus. Aizvadītajā gadā nozares izaugsmi ietekmēja arī kredītēšanas sašaurināšanās un ražošanas resursu augstās cenas (elektroenerģijas un dabasgāzes sadārdzināšanās, kā arī pasaules naftas cenu kāpums, kas savu līdz šim augstāko līmeni sasniedza 2008. gada otrajā pusē). Nozīmīga loma rūpniecībā bija arī darbaspēka izmaksu pieaugumam 2008. gada sākumā, kas ļoti nelabvēlīgi ietekmē vairāku nozaru konkurētspēju.

3.13. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2008. gadā*

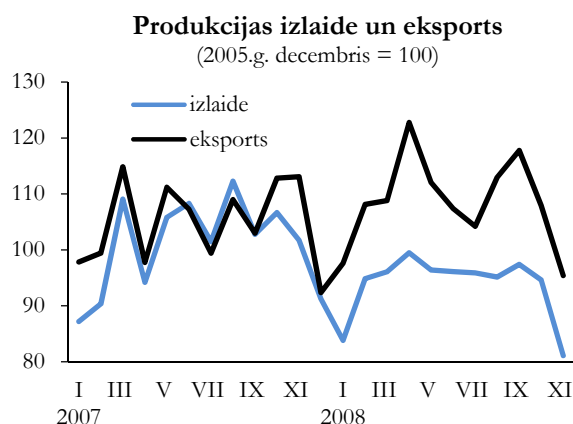
(%)

	Pēc pievienotās vērtības	Pēc strādājošo skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100,0	100,0	50,4
Pārtikas rūpniecība	22,4	21,4	24,3
Vieglā rūpniecība	5,9	11,4	76,4
Kokapstrāde	14,3	17,8	65,7
Papīra ražošana un izdevējdarbība	8,2	7,4	25,8
Ķīmiskā, gumijas un plastmasas izstrādājumu rūpniecība	7,7	5,9	64,6
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	7,0	4,7	23,9
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	12,4	10,0	70,6
Mašīnu un iekārtu ražošana	3,8	4,1	75,1
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	6,9	4,5	63,5
Transporta līdzekļu ražošana	7,5	5,5	74,7
Pārējās rūpniecības nozares	3,8	7,4	52,8

* Ekonomikas ministrijas novērtējums pēc operatīvās statistikas

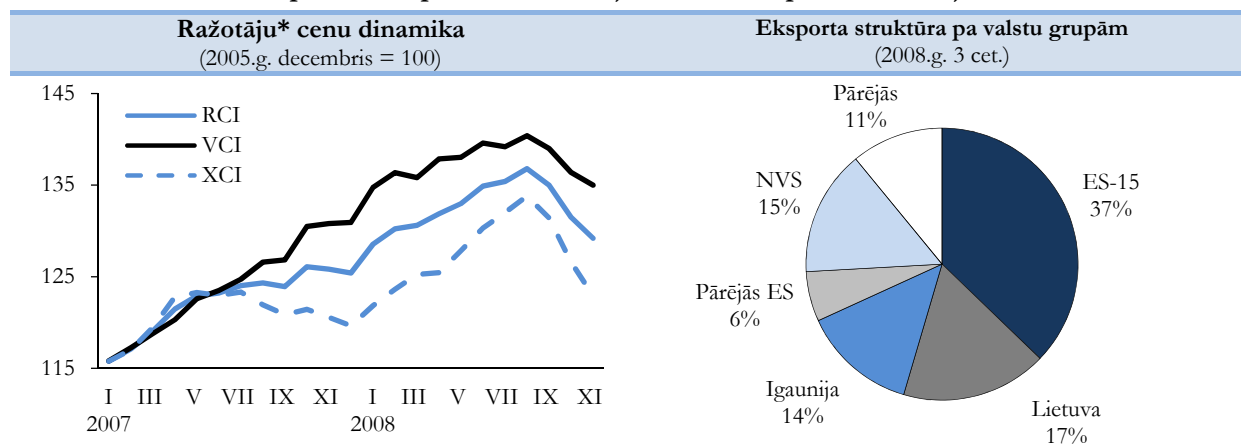
Salīdzinot ar 2007. gadu, 2008. gada 11 mēnešos apstrādes rūpniecības eksporta īpatsvars nozares realizācijā ir palielinājies no 48,4% līdz 50,4%, kas saistīts ar iekšējā pieprasījuma krituma kompensēšanu ar jaunu eksporta tirgu apgūšanu. Tomēr ne visas nozares ir spējušas veiksmīgi pārorientēt savu darbību jaunajos ekonomikas apstākļos. Piemēram, būtiski ir samazinājies kokapstrādes īpatsvars apstrādes rūpniecībā gan pēc pievienotās vērtības, gan nodarbināto skaita, jo arī pasaules tirgos pieprasījums pēc kokapstrādes produkcijas samazinājās. Turpretim metālu un metāla izstrādājumu ražošanas īpatsvars ir pieaudzis, pateicoties nozares eksporta apjomu kāpumam, tomēr gada otrajā pusē arī tie sāka samazināties. Kopumā apstrādes rūpniecībā eksporta apjomu pieauguma tempi bija straujāki nekā nozares kopējās izlaides dinamika.

3.18. attēls

3.19. attēls

Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Līdz 2007. gada vidum cenu dinamika vietējā tirgū un eksportētajai produkcijai bija līdzīga, bet gada otrajā pusē daudz straujāk sāka kāpt ražotāju cenas vietējā tirgū, savukārt eksportētās produkcijas cenu dinamika kļuva lēnāka. 2008. gadā turpinājās cenu kāpums gan vietējā, gan eksporta tirgos realizētajai produkcijai, tomēr septembrī-novembrī ir vērojama ražotāju cenu deflācija gan vietējā tirgū, gan eksportētajai produkcijai. Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pieaugums 2008. gada novembrī salīdzinājumā ar iepriekšējā gada novembrī bija tikai 2,7%, kas ir ievērojami mazāk nekā iepriekšējā gada novembrī (12,6%) un arī par 7,5 procentpunktiem mazāk nekā šī gada septembrī.

Ražotāju cenu indeksa dinamika apstrādes rūpniecībā Latvijā nedaudz atšķiras no kopējās cenu dinamikas ES. 2007. gada rudenī apstrādes rūpniecības cenas ES sāka strauji pieaugt, kamēr Latvijā to pieauguma tempi sāka samazināties. Paaugstināti

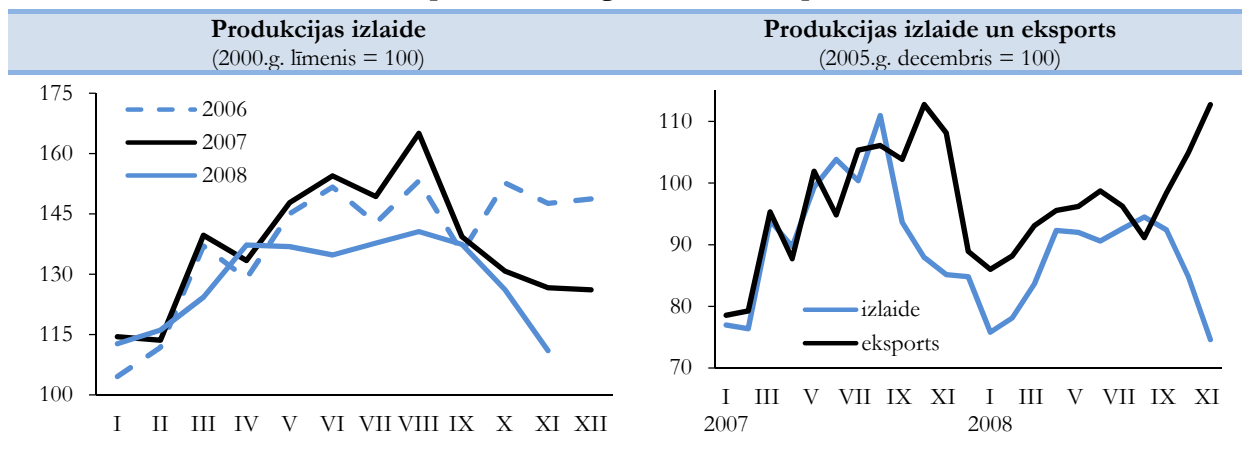
ražotāju cenu indeksi ES saglabājās arī 2008. gada sākumā. Tomēr atšķirīgā cenu izmaiņu dinamika būtībā neuzlabo Latvijas ražotāju konkurētspēju, jo Latvijas ražotāju cenu izmaiņas vienlīdz ir straujākas nekā ES vidējās. Gada nogalē ražotāju cenu pieauguma tempi būtiski samazinās arī vidēji ES.

Apstrādes rūpniecības eksporta struktūra pēdējos gados saglabājas gandrīz nemainīga. Gandrīz 4/5 produkcijas eksporta ir saistīts ar ES dalībvalstīm, no tā puse – ar ES-15 valstīm un 31% – ar Lietuvu un Igauniju. 2008. gadā nedaudz palielinājies nozares eksporta īpatsvars uz NVS, kas veido 15% no kopējā apstrādes rūpniecības produkcijas eksporta.

Pārtikas rūpniecība ir lielākā Latvijas apstrādes rūpniecības nozare un veido piekto daļu no rūpniecības pievienotās vērtības.

3.20. attēls

Pārtikas rūpniecības izaugsmes dinamika pa mēnešiem

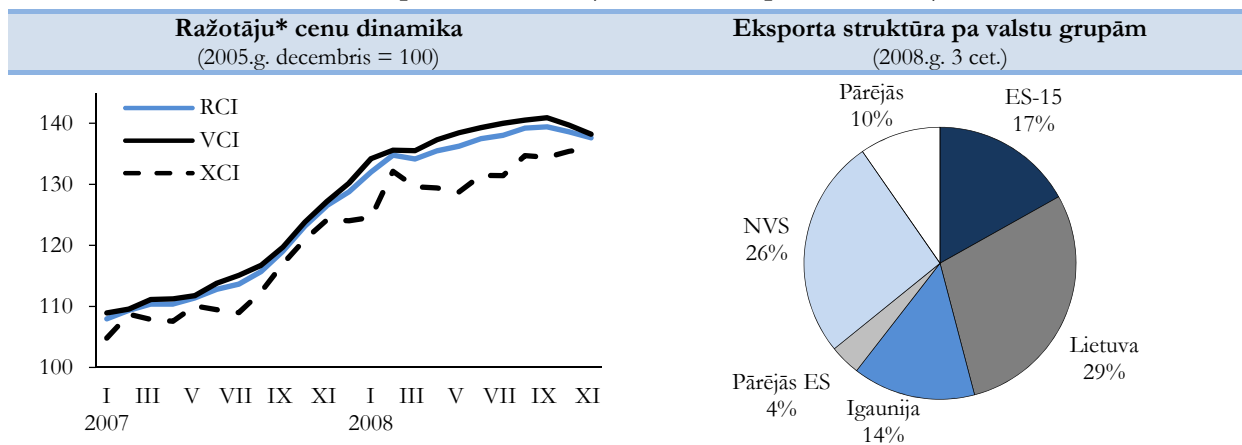

2008. gada 11 mēnešos nozares izlaide ir samazinājusies par 6,6%. Lejupslīde pārtikas ražošanas nozarē ir vērojama jau no 2007. gada vidus, ko nosaka gan iekšējā, gan ārējā pieprasījuma kritums. 2008. gada

novembrī realizācijas apjomi bija samazinājušies gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai (gada laikā attiecīgi par 7,2% un 4,2%).

3.21. attēls

Pārtikas rūpniecības ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

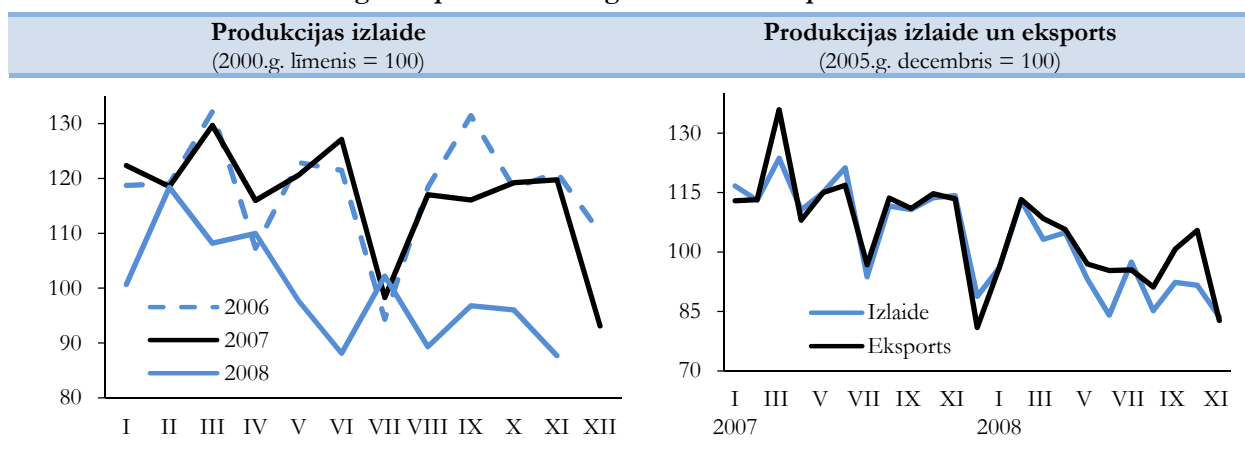
Kopējie realizācijas ieņēmumi pārtikas rūpniecībā gada vienpadsmit mēnešos pieauga par 11,4%, salīdzinot ar 2007. gada janvāri–novembri, ko noteica liels pārtikas produktu cenu kāpums, kas vērojams jau kopš 2006. gada. 2008. gada novembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada novembri, ražotāju cenas auga par 8,8%, attiecīgi vietējā tirgū realizētajai produkcijai tās pieauga par 8,6%, savukārt eksportētajai – par 9,4 procentiem.

Apmēram 75% no nozarē saražotā tiek patērēts vietējā tirgū, pārējais tiek eksportēts, galvenokārt uz Igauniju, Lietuvu un Krieviju, turklāt pārtikas preču eksports uz Lietuvu un Igauniju veido 70% no Latvijas pārtikas preču eksporta uz ES valstīm.

Vieglās rūpniecības nozares īpatsvars apstrādes rūpniecības pievienotajā vērtībā 2008. gadā turpināja samazināties un veidoja 5,9%. Nozare galvenokārt ir orientēta uz eksportu – uz ārvalstīm tiek izvests 76% saražotās produkcijas.

3.22. attēls

Vieglās rūpniecības izaugsmes dinamika pa mēnešiem

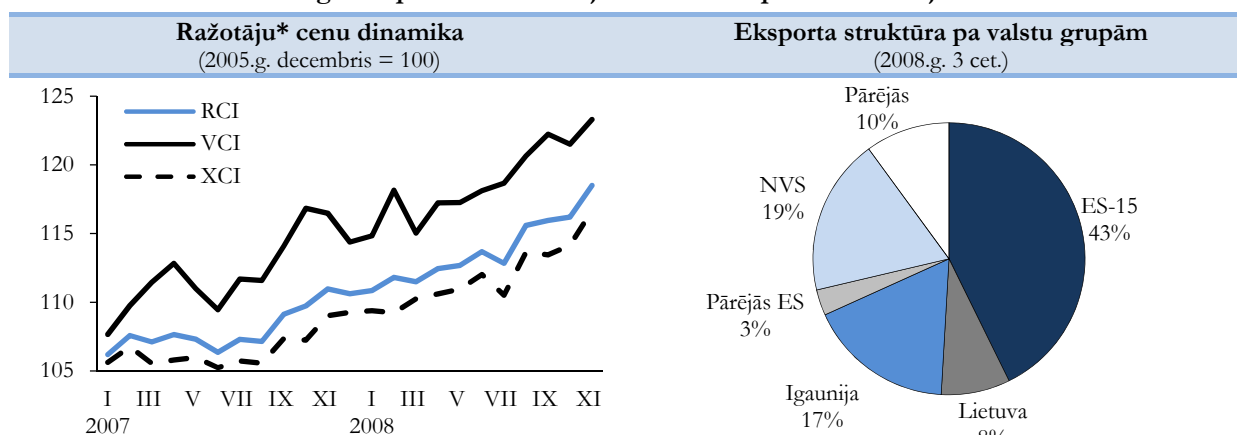
Latvijas tekstilrūpniecībai galvenie noieta tirgi ir ES vecajās dalībvalstīs. Sakarā ar vājo pieprasījumu ES valstīs un augsto konkurenci nozarē Latvijas ražotājiem ir grūti paplašināt ražošanas apjomus.

2008. gada janvāri–novembrī nozares izlaides apjomi samazinājās par 16,1%, salīdzinot ar 2007. gada 11 mēnešiem. Lai gan eksporta apjomi uz Lietuvu,

Igauniju un NVS valstīm palielinājās, tomēr tie nekompensēja eksporta apjomu kritumu uz ES-15 valstīm, kas ir nozīmīgākais Latvijas vieglās rūpniecības eksporta tirgus. Ražotāju cenu kāpums nespēja kompensēt ražošanas apjomu kritumu. Tā rezultātā 2008. gada 11 mēnešos nozares realizācijas ieņēmumi samazinājās par 8,1 procentu.

3.23. attēls

Vieglās rūpniecības ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Vieglās rūpniecības ražotāju cenu pieaugums 2008. gada novembrī bija 6,8%, salīdzinot ar 2007. gada novembri. Jāatzīmē, ka tekstilizstrādājumu cenu kāpums 12 mēnešu laikā ir bijis mērenāks (2,2%)

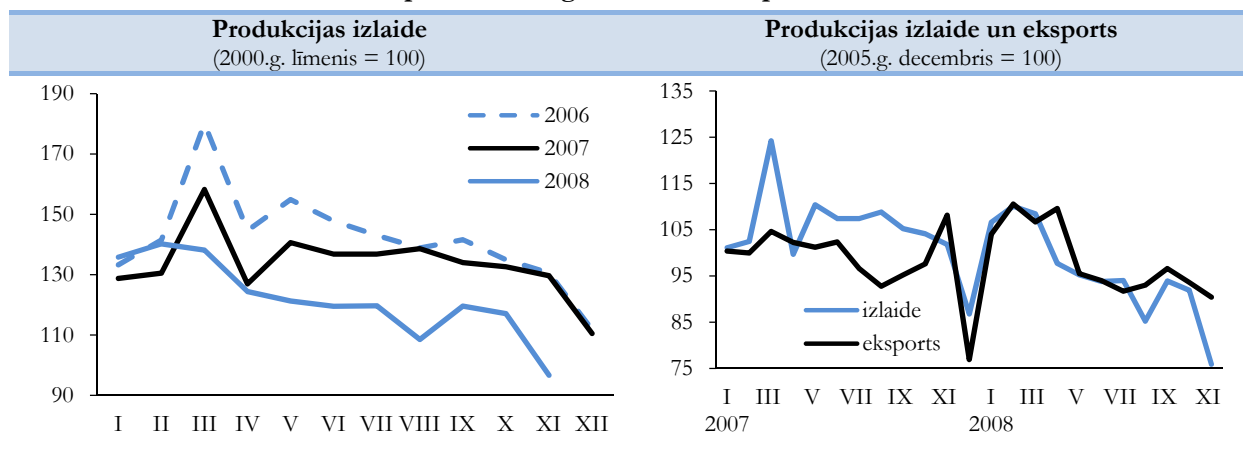
nekā apģērbu ražošanā un kažokādu apstrādē (12%). Turklāt vieglajā rūpniecībā cenu pieaugums eksportētai produkcijai ir krietni mazāks nekā vietējā tirgū realizētai.

Kokapstrāde ir viena no lielākajām Latvijas rūpniecības nozarēm. Tās pievienotā vērtība veido vairāk kā 14% no apstrādes rūpniecībā saražotā.

Nozarei raksturīgs augsts produkcijas eksporta īpatsvars – 65% no saražotās produkcijas.

3.24. attēls

Kokapstrādes izaugsmes dinamika pa mēnešiem

Nozares ražošanas apjomu sašaurināšanās aizsākās jau 2006. gada vidū, kad krietni samazinājās pieprasījums pēc kokapstrādes produkcijas Eiropā. 2008. gada janvārī–novembrī nozares izlaide samazinājās par 10,2%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Nozares produkcijas realizācijas apjomi vietējā tirgū realizētajai produkcijai gada 11 mēnešos samazinājās par 10,4%, turpretim eksportētajai produkcijai – par 1,9 procentiem.

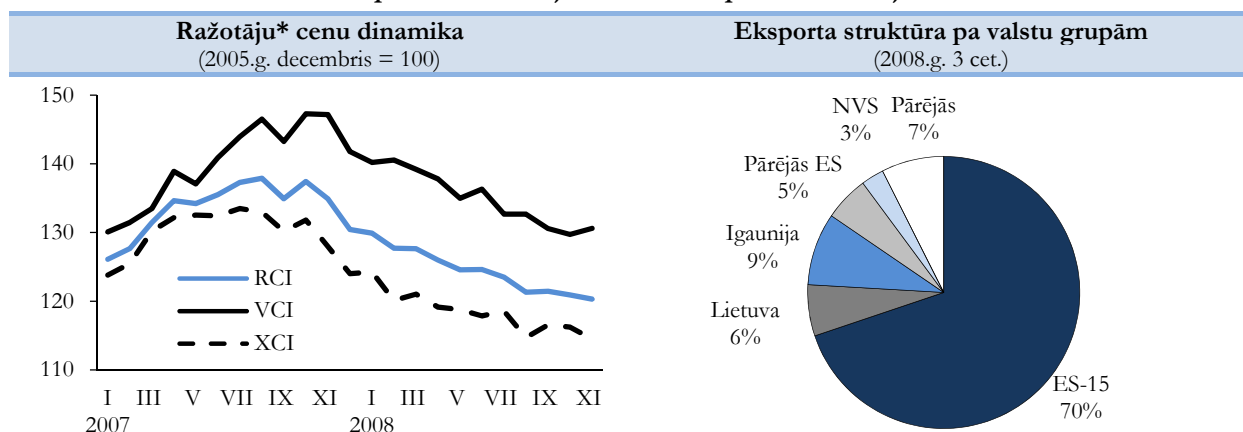
Kokapstrādes nozare saskaras ar grūtībām arī Lietuvā un Igaunijā. Igaunijā sakarā ar izejvielu cenu pieaugumu un vietējo uzņēmumu konkurētspēju

ārvalstu tirgos varētu tikt slēgta aptuveni ceturtdaļa kokapstrādes uzņēmumu, savukārt Lietuvas uzņēmēji meklē risinājumus strauji augošo izejmateriālu cenu samazināšanai, diferencējot pieeju vietējiem koksnes resursiem un pārdodot izejvielas tikai tiem, kuri deklarējuši ražošanas jaudas.

Gandrīz 3/4 no eksportētās produkcijas tiek realizētas ES vecajās dalībvalstīs. Kokapstrādes produkcijas eksporta samazinājumu uz ES-15 valstīm daļēji kompensēja tā pieaugums uz Igauniju un Lietuvu, kā arī uz pārējām jaunajām ES dalībvalstīm.

3.25. attēls

Kokapstrādes ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Kokapstrādes ražotāju cenas 2005.-2006. gadā vienlīdz strauji pieauga gan vietējā tirgū realizētai, gan eksportētajai produkcijai. 2007. gada sākumā straujāk pieauga vietējā tirgus produkcijas cenas. Kopš 2007. gada beigām ražotāju cenas sāka strauji samazināties, ko ietekmēja iekšējā un ārējā

pieprasījuma samazināšanās, kā arī produkcijas piedāvājuma pārpalikums, kas veidojās tādu kokapstrādes lielvalstu kā Zviedrijas un Vācijas rīcības rezultātā, kurās, neraugoties uz kopējā pieprasījuma samazināšanos pasaulē, saglabājās augsti ražošanas

apjomi. 2008. gada novembrī cenas samazinājās par 10,8%, salīdzinot ar 2007. gada novembri.

2009. gadā nelielie pārstrādes uzņēmumi, kas iepērk zāģmateriālus no lielajiem Latvijas ražotājiem, var palikt bez izejmateriāliem, jo nozares attīstību 2008. gadā ietekmēja banku politikas maiņa attiecībā uz ražotāja un pircēja savstarpējo norēķinu finansēšanu Latvijā. Līdz šim iekšējos norēķinos starp vietējiem Latvijas uzņēmumiem bieži tika izmantots faktoringa, ko ļoti plaši realizēja Skandināvijas bankas. Pašreizējā ekonomiskajā situācijā bankas kredītlimitus vairs nepiešķir, un pašiem ražotājiem jāizlemj, vai uzņemties risku uz sevi un dot materiālu mazajiem ražotājiem. Ar šādu problēmu pēdējā laikā aizvien biežāk saskaras arī pārējās tautsaimniecības nozares. Turpretim Latvijas kokmateriālu eksportētāji starptautiskajā tirgū zaudēs savu konkurētspēju, bet vietējais tirgus var sašaurināties finansu līdzekļu nepieejamības dēļ. Latvijas kokapstrādes nozares tālāka izaugsme ir

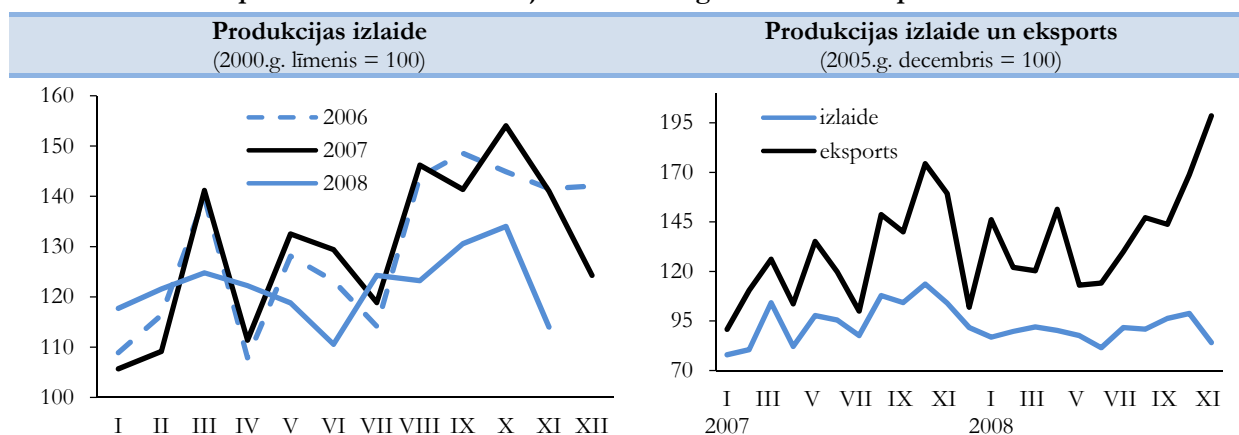
saistīta ar ražošanas tehnoloģiju modernizēšanu un efektīvākām ražošanas metodēm.

Papīra ražošanā un izdevējdarbībā pēc salīdzinoši labiem izaugsmes rādītājiem 2006. gadā (pieaugums par 8,4%) 2007. gadā izaugsme saglabājās iepriekšējā gada līmenī (kritums par 0,3%), savukārt 2008. gada 11 mēnešos strauja iekšzemes pieprasījuma samazinājuma rezultātā par 6,2% saruka arī nozares kopējā izlaide. Gan celulozes, papīra un papīra izstrādājumu ražošana, gan izdevējdarbība un poligrāfija sašaurinās līdzīgos tempos. 2008. gada novembrī ražošanas apjomi pret 2007. gada novembri samazinājās attiecīgi par 13,7% un 12,2 procentiem.

Apmēram ¼ daļu no nozares realizācijas veido eksports, kura apjomi 2008. gada janvārī–novembrī palielinājās par 6,2%, salīdzinot ar 2007. gada 11 mēnešiem. Arī 2007. gadā, kopējai nozares izlaidei nepalielinoties, eksportētās produkcijas realizācija nedaudz pieauga (par 1,1%).

3.26. attēls

Papīra ražošanas un izdevējdarbības izaugsmes dinamika pa mēnešiem

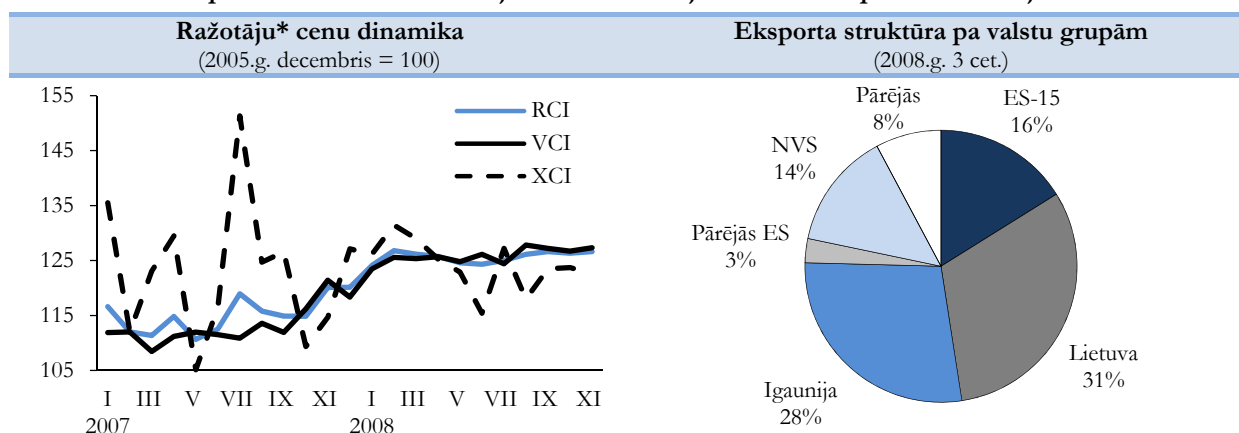

Kaut arī nozares noieta tirgi nav ļoti saistīti ar eksporta iespējām, tomēr eksporta apjomu palielināšana ir būtisks nozares izaugsmes stimuls.

Galvenokārt eksportētā produkcija tiek realizēta Lietuvā un Igaunijā. 2008. gadā ievērojami palielinājās eksports uz ES-15 valstīm.

3.27. attēls

Papīra ražošanas un izdevējdarbības ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

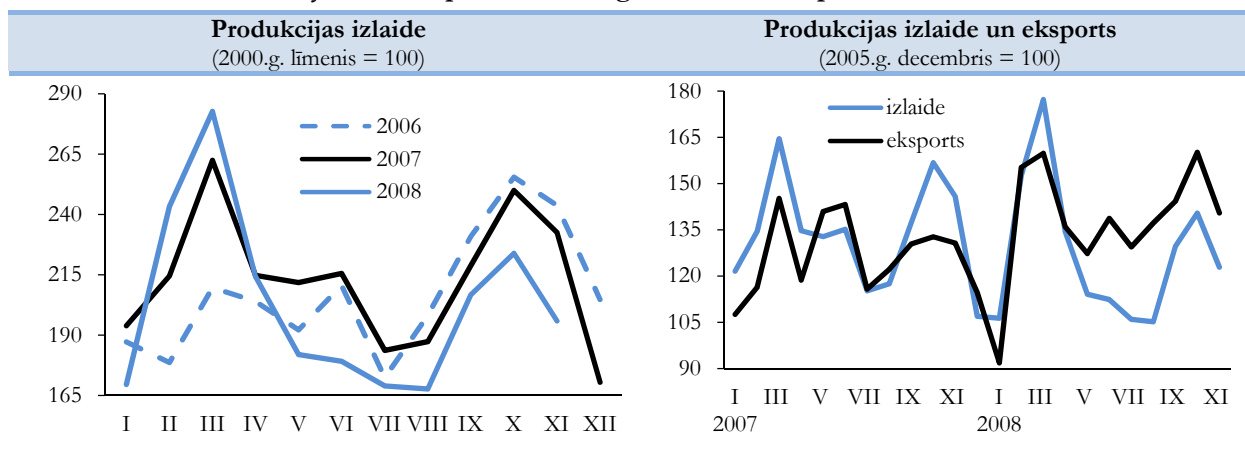
Nozares ražotāju cenas būtiski palielinājās 2007. gadā, kad tās pieauga par 14,7%, galvenokārt pieaugot cenām eksportētai produkcijai (par 19,9%). 2008. gada 11 mēnešos cenu kāpuma temps ir būtiski samazinājies (pieaugums 5,4%), pie tam eksportētai produkcijai cenas janvārī-novembrī, salīdzinot ar 2007. gada 11 mēnešiem, ir palielinājušās tikai par 1,3%, savukārt vietējā tirgū realizētajai produkcijai šajā pašā laika posmā cenas ir augušas par 11,5 procentiem.

Iepriekšējos gados izskanējušās prognozes par papīra pieprasījuma strauju samazināšanos pasaulē, paplašinoties elektroniskajai videi, nav piepildījušās, turpretim vairāki lielie ražotāji nolēma restrukturizēt vai nepaplašināt savas ražotnes, kā rezultātā ir izveidojusies situācija, kad papīra ražošanas jaudas nespēj apmierināt pieprasījumu. Papīra patēriņa straujais pieaugums un ražotāju nespēja to saražot nepieciešamajā daudzumā var izraisīt virkni nelabvēlīgu seku. Tas var veicināt papīra cenas pieaugumu, papīra ražotāji var kavēties ar pasūtījumu izpildi, kas negatīvi ietekmēs daudzu uzņēmējdarbības nozaru attīstību.

Ķīmiskajai rūpniecībai Latvijā ir stabila tradīcija, ilgstoši ir ražota plaša spektra produkcija gan gala patēriņam, gan starppatēriņam. 2008. gadā ķīmiskās rūpniecības īpatsvars apstrādes rūpniecības kopējā pievienotajā vērtībā veido 7,7%. 2008. gada 11 mēnešos nozares izlaide ir samazinājusies par 14,6%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. 2007. gadā nozarē bija vērojama mērena izaugsme (pieaugums par 2,7%). Mazinoties iekšējam pieprasījumam, 2008. gada janvārī-novembrī par 24,3% ir samazinājušies noieta apjomi vietējā tirgū, savukārt eksportētās produkcijas realizācija šajā pašā laika posmā ir palielinājusies par 8,3%. Jāatzīmē, ka šī gada 11 mēnešos ķīmisko vielu, to izstrādājumu un ķīmisko šķiedru ražošanas apjomi ir saglabājušies tuvu iepriekšējā gada līmenim, savukārt būtisku kritumu (par vairāk nekā 30%) ir piedzīvojuši gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana.

3.28. attēls

Ķīmiskās rūpniecības izaugsmes dinamika pa mēnešiem

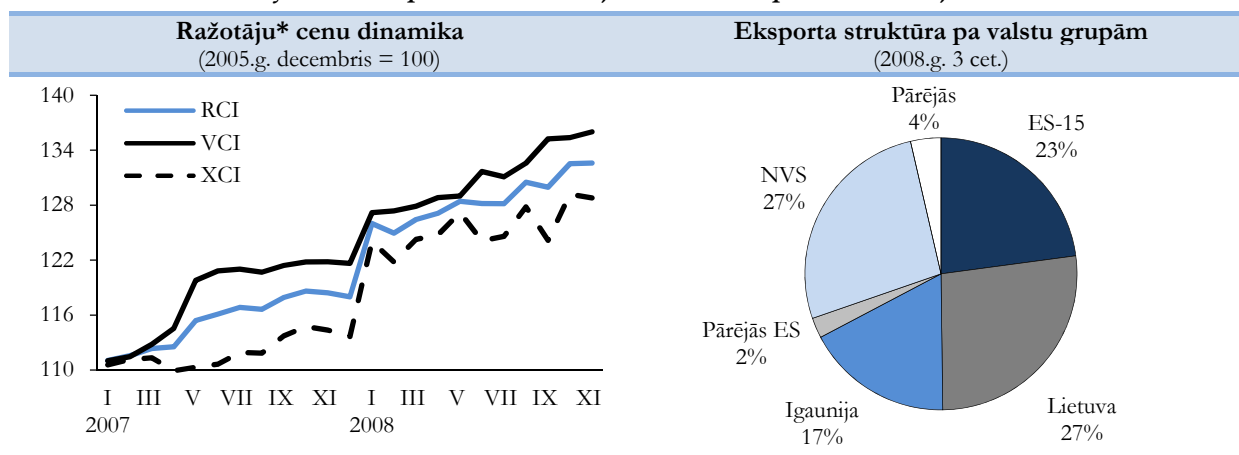

2008. gadā nedaudz vairāk kā 60% no saražotās produkcijas tiek eksportēta, un tas ir par gandrīz 10 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā. Ķīmiskās rūpniecības produkcijas eksports gandrīz vienmērīgi sadalās pa galvenajiem Latvijas eksporta partneriem: ES, Lietuvu, Igauniju un NVS. Tirgi ES vecajās dalībvalstīs nepalielinās. Nozarei ir vāja konkurētspēja attīstīto valstu tirgos.

Arī 2008. gadā ražotāju cenas turpināja pakāpeniski palielināties, nedaudz straujāk pieaugot eksportētās produkcijas cenām. Novembrī ražotāju cenas palielinājās par 12%, salīdzinot ar 2007. gada novembri. Gumijas un plastmasas izstrādājumu cenas pieaug mērenāk, bet, saglabājoties relatīvi lielam pieprasījumam ārvalstīs, ķīmisko izstrādājumu cenu kāpums ir augstāks.

3.29. attēls

Ķīmiskās rūpniecības ražotāju cenu un eksporta raksturojums

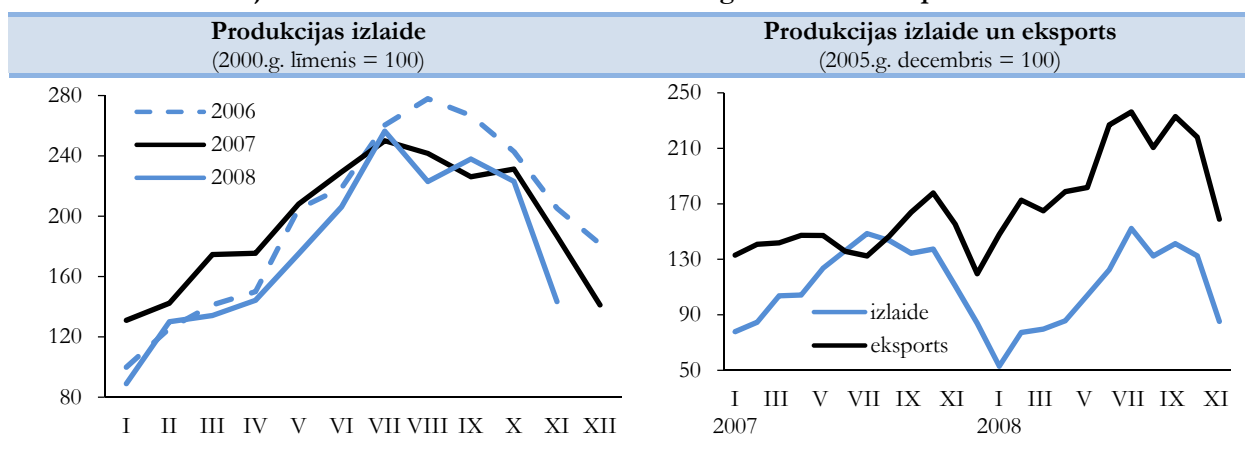
* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas izaugsmes tempi ir ļoti atkarīgi no iekšējā pieprasījuma svārstībām, galvenokārt saistībā ar pieprasījumu pēc būvmateriāliem. Samazinoties būvniecības izaugsmes

tempiem 2008. gadā, būtiski ir samazinājusies nozares izlaide, kas gada 11 mēnešos ir par 10,7% mazāka nekā 2007. gada janvārī–novembrī.

3.30. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas izaugsmes dinamika pa mēnešiem

Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanu negatīvi ietekmē attīstības palēnināšanās un kritums nekustamā īpašuma tirgos un būvniecībā. Vietējā tirgū realizētās produkcijas apjoms samazinājās par 11,2%, savukārt realizētie eksporta apjomi gada 11 mēnešos pieauga par 31,3 procentiem.

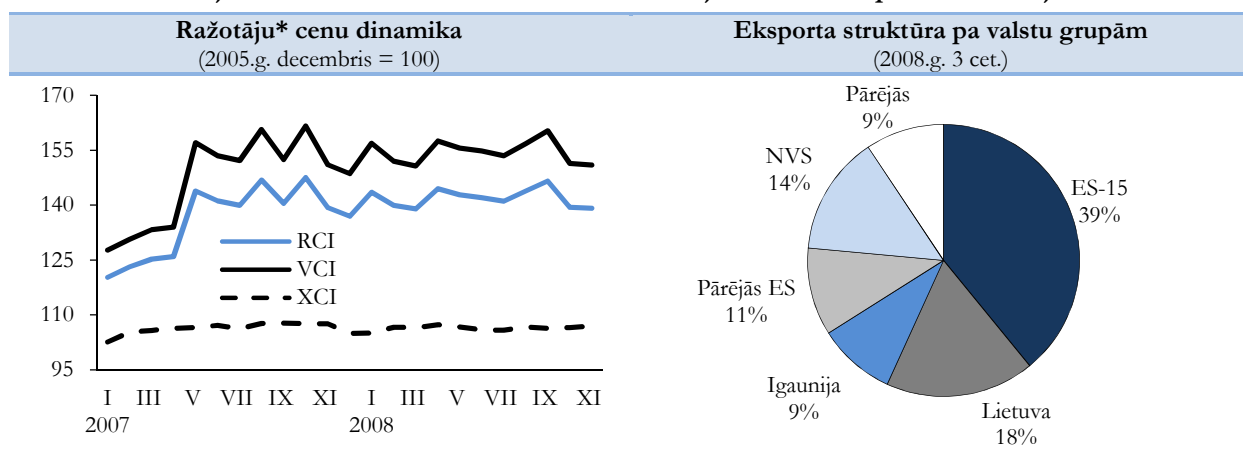
Nozarē tiek eksportēta gandrīz ¼ daļa no saražotās produkcijas. Galvenais eksporta tirgus ir ES, kur tiek realizēti 77% eksportētās produkcijas.

Lai kompensētu straujo algu palielinājumu un ņemot vērā labo konjunktūru vietējā tirgū, nozares ražotāju cenas strauji palielinājās 2007. gada maijā, bet turpmāk palika praktiski nemainīgas. Neraugoties uz to, ka būvmateriālu ražošana ir ļoti energoietilpīga nozare, energoresursu cenu kāpums 2008. gadā neatstāja būtisku iespaidu uz ražotāju cenām. 2008. gada 11 mēnešos ražotāju cenas samazinājās par 0,1 procentu.

3.31. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

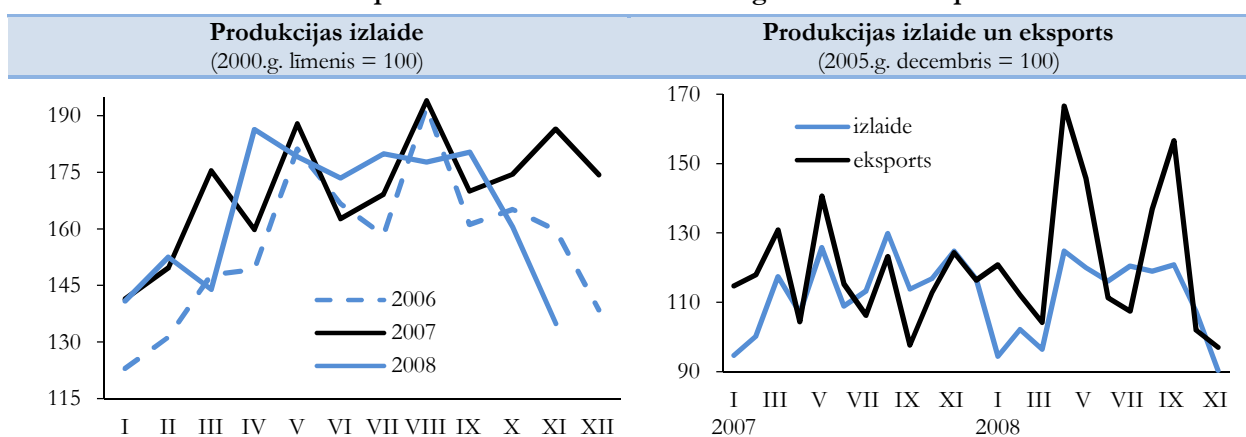
Metālu un metālapstrādes nozare pēdējos gados ir strauji attīstījusies un šobrīd ir viena no lielākajām Latvijas rūpniecības nozarēm, kas veido 12,4% no apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības. 2008. gada pirmajā pusē nozares izlaide saglabājusies iepriekšējā gada līmenī, tomēr, būtiski gada otrajā pusē samazinoties gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, 2008. gada 11 mēnešos nozares izlaides apjomi ir par 3,2% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

No šo nozaru realizētās produkcijas eksports sastāda 71%. Salīdzinot ar 2007. gadu, eksporta īpatsvars nozares realizācijā ir pieaudzis, jo straujās

būvniecības attīstības laikā 2006. gadā un 2007. gadā palielinājās vietējā tirgus daļa, kas, mazinoties iekšzemes ekonomiskajām aktivitātēm 2008. gadā, sāka strauji sarukt. 2007. gadā vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi pieauga par 22,4%, bet 2008. gada janvārī-novembrī saruka par 11,8%. Turpretim eksportētās produkcijas apjomi saglabā stabilus pieauguma tempus (2007. gadā pieaugums par 7,1% un 2008. gada 11 mēnešos par 5,7%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu). Tā kā metālu un gatavo metālu izstrādājumu nozare ir galvenokārt orientēta uz eksportu, nozares attīstību galvenokārt nosaka ārējā tirgus attīstības tendences.

3.32. attēls

Metālu un metālapstrādes nozares ražošanas izaugsmes dinamika pa mēnešiem

Latvijas metālu un metālapstrādes produkcijai ir augsta konkurētspēja pasaulē. Vairāk nekā 70% eksportētās produkcijas tiek izvests uz ES valstīm, turklāt lielākā daļa uz vecajām ES dalībvalstīm.

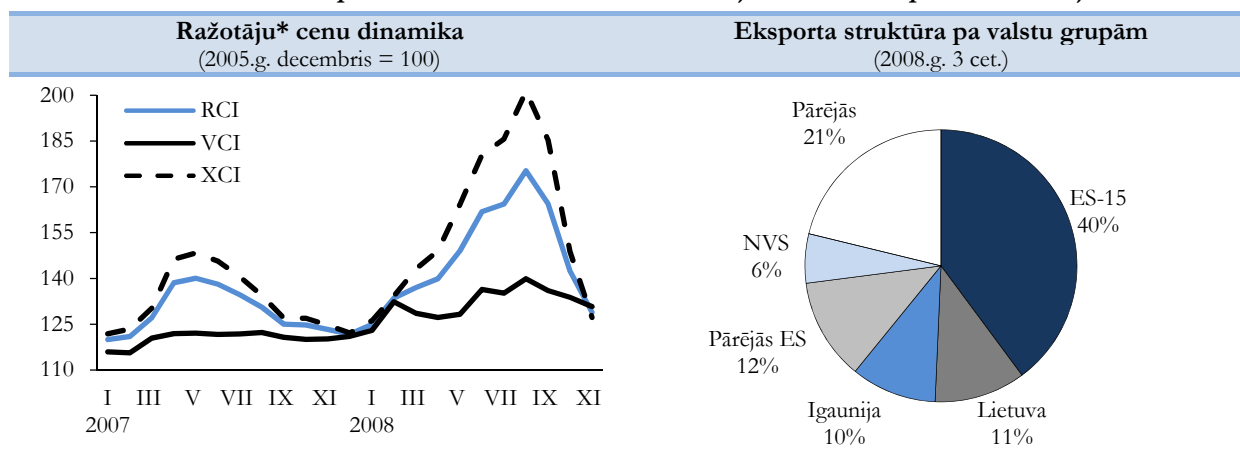
Metālapstrādes nozares realizācijas ieņēmumu pieaugumā 2007. gada sākumā salīdzinoši liela loma bija ne tikai ražošanas apjomu, bet arī produkcijas

cenas kāpumam. Kopš 2007. gada beigām un 2008. gada sešos mēnešos realizācijas ieņēmumus noteica ražošanas apjomu samazināšanās, kas tika kompensēta ar ražotāju cenu kāpumu. Šāda tendence bija vērojama gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai.

3.33. attēls

Metālu un metālapstrādes nozares ražošanas ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Nozares ražotāju cenas būtiski palielinājās 2008. gada sākumā kā iekšējā tirgū realizētajai produkcijai, tā eksportētajai produkcijai, turklāt eksportētajai ievērojami straujāk, kas ļāva lielā mērā kompensēt ražošanas izmaksu pieaugumu, t.sk. darbaspēka izmaksu palielinājumu.

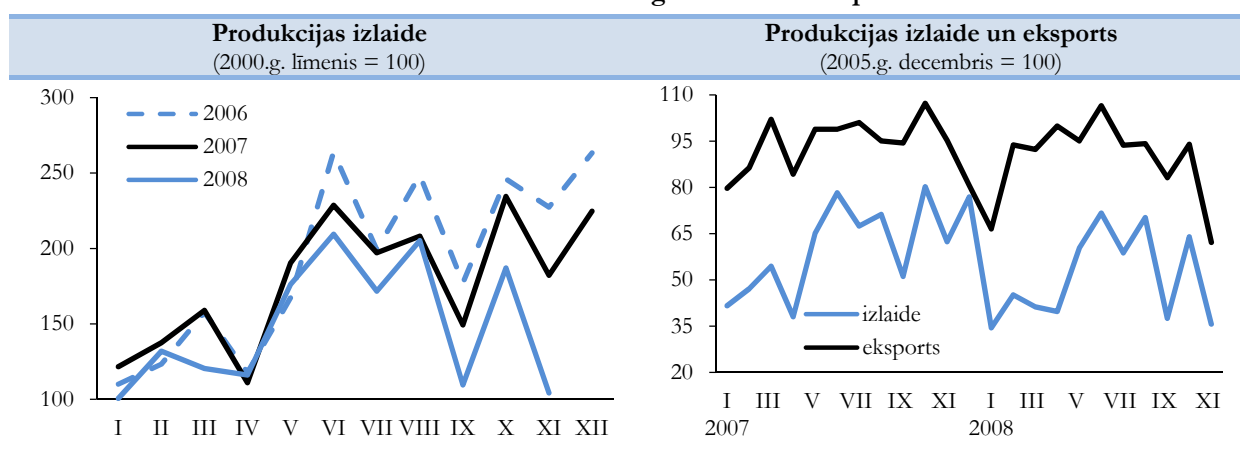
2008. gada novembrī, būtiski sarūkot kā iekšzemes, tā ārējā pieprasījumam, ražotāju cenas strauji kritās. Vēl augustā vietējā tirgū realizētās produkcijas 12 mēnešu cenu kāpums bija 14,5%, bet eksportētajai produkcijai – 49,8%, novembrī – attiecīgi vairs tikai 8,8% un 2%. Nozīmīgais cenu kritums, īpaši eksportētajai produkcijai, ir cieši saistīts ar metālu un metāla izstrādājumu cenu svārstībām pasaules tirgū.

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare pamatā ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm. Pēdējo gadu laikā nozares ražošanas un eksporta apjomi Latvijā pieauguši vairākkārt, lielā mērā pateicoties ES struktūrfondu finansējumam, kas ieguldīts ražotāju pilnveidošanā.

2008. gada janvārī–novembrī nozares izlaide saruka par 15% salīdzinājumā ar 2007. gada 11 mēnešu izlaidi. Nozares ražošanas apjoms sarūkusis ir vērojams jau no 2006. gada. Nozares realizācijas apjomi vietējā tirgū gada vienpadsmit mēnešos samazinājās par 24,4%, savukārt eksportētās produkcijas apjoms kritums bija 5,9 procenti.

3.34. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas izaugsmes dinamika pa mēnešiem

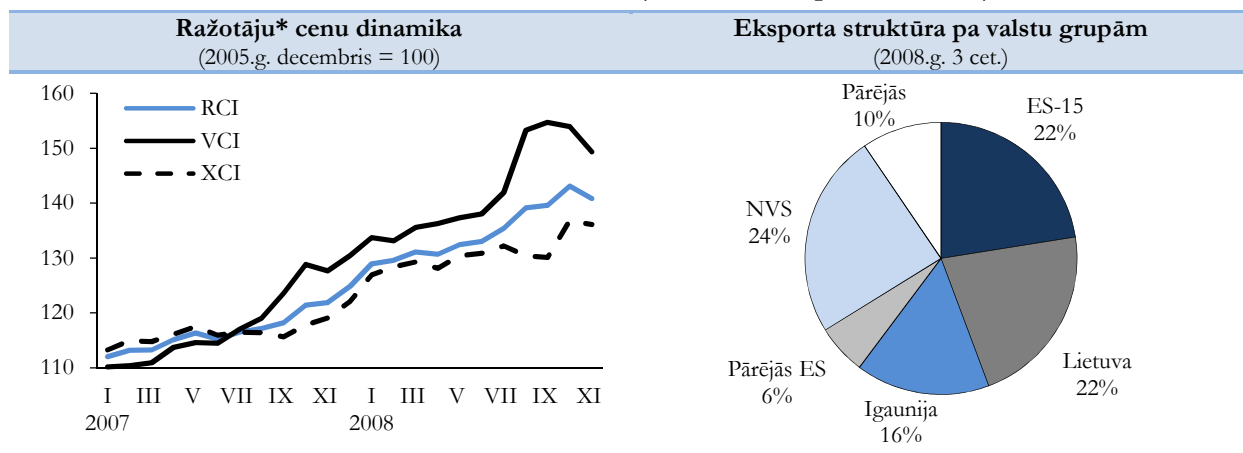

Nozares galvenie noieta tirgi ir ES valstis, turklāt vairāk nekā puse nozares eksportētās produkcijas uz ES tiek realizēta Lietuvā un Igaunijā. Relatīvi liela nozares eksporta daļa ir saistīta ar NVS un citu valstu tirgiem.

Pieaugot pieprasījumam vietējā tirgū, pēdējos gados strauji ir palielinājušās cenas vietējā tirgū realizētai produkcijai. Eksportētās produkcijas cenas pieauga mērenāk.

3.35. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas ražotāju cenu un eksporta raksturojums

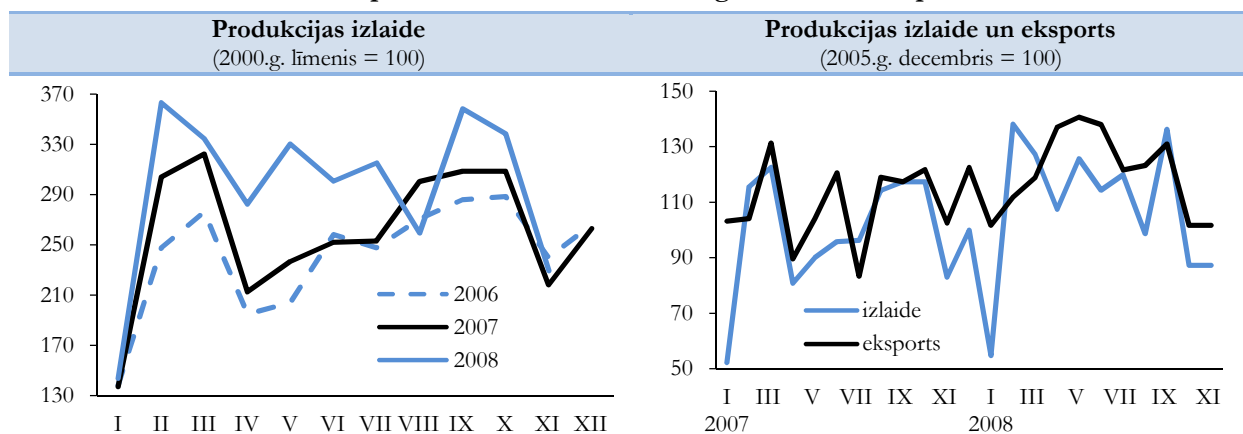
* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

2008. gada novembrī ražotāju cenas pieauga par 15,5%, salīdzinot ar iepriekšējā gada novembri. Pēc straujāka cenu kāpuma gada sākumā ražotāju cenas pakāpeniski sāk samazināties. Nozari tāpat kā visu tautsaimniecību nopietni ietekmējis straujais energoresursu cenu kāpums, tomēr relatīvi nelielais cenu kāpums un cenu samazināšanās tendence liecina par uzņēmumu peļņas samazinājumu. Nozares izaugsmi aizvadītajā gadā ietekmēja joprojām strauji augošās darbaspēka izmaksas, kas daļēji noteica nozares ražošanas apjomu pakāpenisku samazināšanos.

Elektrisko un optisko iekārtu ražošana pēdējos gados ir strauji attīstījusies, un nozares izlaide jau vairāk nekā trīs reizes pārsniedz 2000. gada līmeni. Pēc iestāšanās ES izaugsmes tempi nedaudz palēninājās, bet saglabāja stabilu līmeni. 2008. gada 11 mēnešos izlaides apjomi nozarē palielinājās par 14,1%. Šajā pašā laika periodā eksportētās produkcijas realizācijas apjomi palielinājās par 13,8%, savukārt iekšējā tirgū, samazinoties pieprasījumam, realizācijas apjomi kritās par 5,7%. Neraugoties uz salīdzinoši straujo nozares izaugsmi, tās īpatsvars kopējā apstrādes rūpniecības pievienotajā vērtībā joprojām ir neliels (7%).

3.36. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas izaugsmes dinamika pa mēnešiem

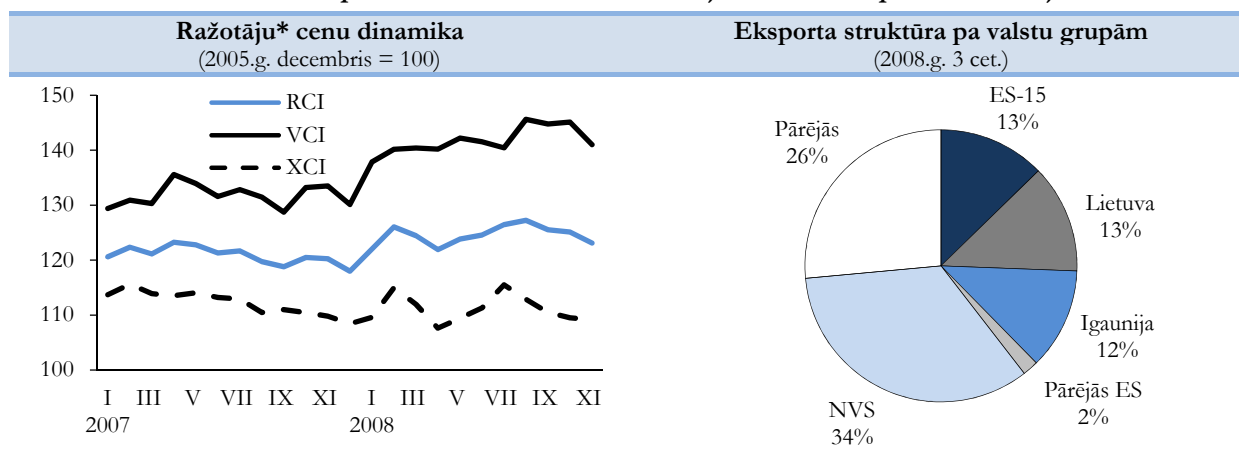

No visas saražotās produkcijas nedaudz vairāk kā 60% tiek eksportēti, turklāt, mazinoties noietam vietējā tirgū, eksporta daļa 2008. gadā ir palielinājusies. Nozares produkcijas tirdzniecībā stabili

partneri ir NVS valstis, Lietuva un Igaunija, kur tiek realizēti gandrīz 60% no visa kopējā nozares eksporta.

3.37. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

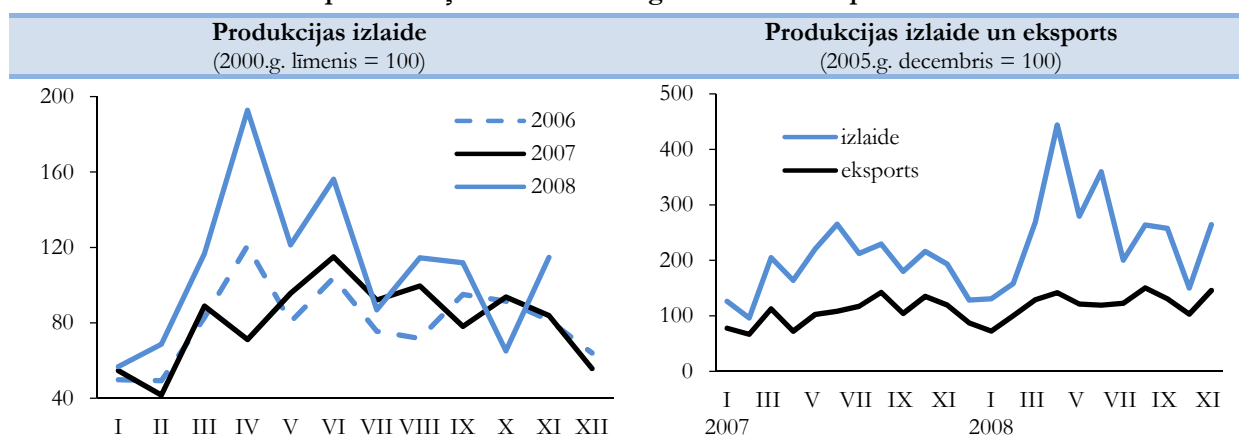
2008. gada sākumā nozarē bija vērojams neliels ražotāju cenu pieaugums, ko noteica vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpums, turpretim eksportētās produkcijas cenas samazinājās. Samazinoties gan ārējam, gan iekšējam pieprasījumam, 2008. gada novembrī vietējā tirgū realizētās produkcijas cenas bija augušas par 5,6%, savukārt eksportētajām precēm tās samazinājās par 0,7%, salīdzinot ar 2007. gada novembri.

Transportlīdzekļu ražošana ir otra apstrādes rūpniecības nozare, kura 2008. gadā kāpināja ražošanas apjomus. Vienpadsmit mēnešu laikā tie

par 31,8% pārsniedza 2007. gada atbilstošā perioda līmeni. Jāpiebilst, ka 2007. gadā bija vērojams nozares izlaides samazinājums par 5,2%. Transportlīdzekļu ražošanas straujo izaugsmi noteica ievērojamais jauno pasūtījumu pieaugums 2008. gada trīs ceturkšņos gan vietējā, gan ārējos tirgos. Tā rezultātā 2008. gada janvāri–novembrī salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu realizācijas apjomi līdzīgos tempus pieauga gan vietējā tirgū (par 13,5%), gan eksportētajai produkcijai (par 15,4%).

3.38. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas izaugsmes dinamika pa mēnešiem

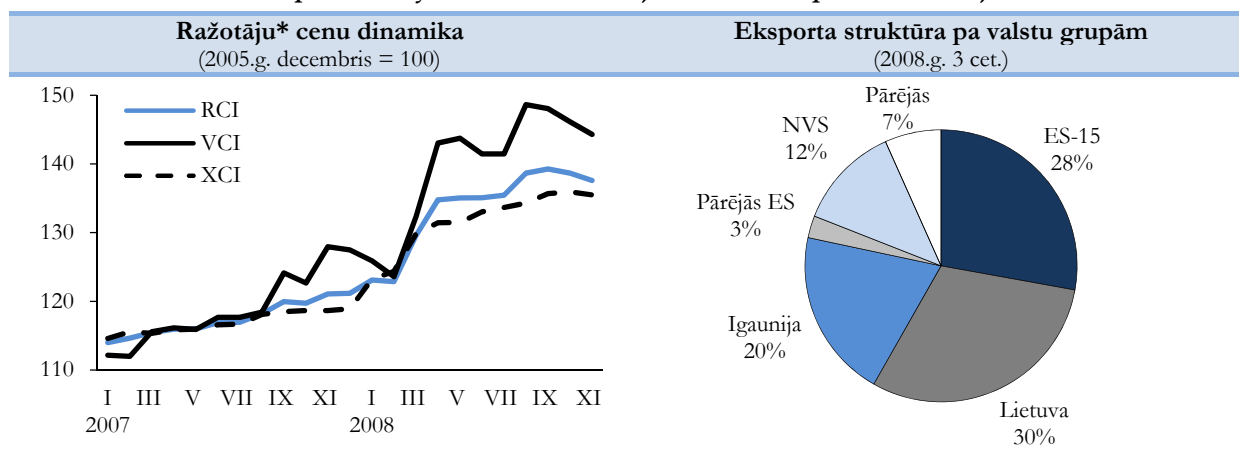

Gandrīz $\frac{3}{4}$ saražotās produkcijas tiek eksportēta. Eksporta tirgi ir diezgan vienmērīgi sadalīti dažādos noietā virzienos – kā uz ES valstīm, tai skaitā uz

Lietuvu un Igauniju, tā arī uz NVS un citām pasaules valstīm.

3.39. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas ražotāju cenu un eksporta raksturojums

* RCI – ražotāju cenu indeksi, VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai, XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Ražotāju cenas vietējā un ārējā tirgū realizētai produkcijai palielinās gandrīz vienādi, izņemot 2007. gada otrajā pusē un 2008. gada sākumā, kad straujāks pieaugums bija vietējā tirgū realizētās produkcijas cenām. Neraugoties uz citu apstrādes rūpniecības nozaru ražotāju cenu tendencēm, transportlīdzekļu ražotāju cenas arī 2008. gada nogalē saglabājās augstas. 2008. gada novembrī vietējā tirgū realizētajai produkcijai cenas palielinājās par 12,7%, savukārt eksportētajai – par 14,2 procentiem.

3.3.3. Enerģētika

Latvijā izmanto importētos (dabas gāze, sašķidrinātā gāze, naftas produkti, akmeņogles) un vietējos (enerģētiskā koksne un kūdra) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patērētāju un

iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju. Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES un TEC, daļu – importē. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabas gāzi un mazutu un vietējo kurināmo – koksni.

2007. gadā Latvijas kopējais enerģijas patēriņš bija 211,2 PJ, un 70,9% no tā nodrošināja energoresursu imports, galvenokārt no Krievijas: dabas gāze – 29%, mazuts – 2,3%, pārējie naftas produkti – 35,7%, ogles – 1,9%. No vietējiem energoresursiem visvairāk izmantota koksne (malka, kokapstrādes atlikumi, šķelda, koksnes briķetes, granulas), kas veido 23,1% no kopējā enerģijas patēriņa. Latvijas hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās ražotās elektroenerģijas īpatsvars kopējā enerģijas patēriņā bija 4,7 procenti.

3.14. tabula

Energoresursu patēriņš Latvijā¹ (tūkst. tonnu nosacītā kurināmā – ktce²)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Energoresursu patēriņš	6226	6514	6648	6770	7021	7206
tai skaitā:						
dabas gāze	2050	2138	2114	2155	2233	2158
gaišie naftas produkti un citi naftas produkti	1717	1857	1950	1995	2225	2442
mazuts, degakmens eļļa	230	166	132	113	77	59
malka, kūdra, kokss un citi kurināmā veidi	1537	1655	1719	1722	1725	1691
ogles	99	90	87	107	116	145
elektroenerģija (HES, vēja ģeneratori un no ārvalstīm importēta)	593	608	646	678	645	711

¹ Avots: CSP un Ekonomikas ministrija.

² 1 ktce = 0,02931 PJ.

Elektroenerģijas izstrādes daudzums ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Tāpat elektroenerģijas apgādē liela

nozīme ir elektrības importam no Krievijas, Igaunijas un Lietuvas.

2007. gadā valsts AS Latvenergo saražoja 53% no nepieciešamā elektroenerģijas daudzuma, 39% – piegādāja citas valstis un 8% – iepirka no mazajiem

elektroenerģijas ražotājiem. Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, elektroenerģijas patēriņš ir palielinājies par apmēram 5 procentiem.

3.15. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā¹
(miljardi kWh)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kopējā elektroenerģijas piegāde	6,323	6,608	6,786	7,053	7,399	7,771
Elektroenerģijas izstrāde	3,975	3,975	4,689	4,905	4,891	4,771
tai skaitā:						
HES ²	2,433	2,216	3,044	3,267	2,661	2,668
TEC ³	1,238	1,363	1,225	1,278	1,740	1,452
citi TEC	0,263	0,298	0,306	0,255	0,407	0,532
mazās HES	0,030	0,050	0,065	0,058	0,037	0,066
vēja ģeneratori	0,011	0,048	0,049	0,047	0,046	0,053
Elektroenerģijas imports	2,348	2,633	2,097	2,148	2,508	3,000

¹ Avots: valsts AS „Latvenergo”, Ekonomikas ministrija, CSP

² Daugavas kaskāde un Aiviekstes HES (valsts AS „Latvenergo” HES)

³ valsts AS „Latvenergo” TEC

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un tajā centrālā apkure sastāda 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No kopējās realizētās siltumenerģijas daudzuma rūpniecībai realizēti 2,3%, mājsaimniecībām – 73,4%, citiem patērētājiem – 24,3 procenti.

Lielākie dabas gāzes patērētāji ir Latvenergo TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 57,3%, rūpniecība 20,8%, pārējie patērētāji ~21%. Rīgas reģionā tiek patērēti 80% no Latvijā izmantotās dabas gāzes. Latgales reģionā, izņemot Daugavpili, Rēzekni un Preiļu rajonu, dabas gāze netiek izmantota. Kurzemes reģionā dabas gāzes lielākais patēriņš ir Liepājā ~11% (AS „Liepājas siltums”, AS „Liepājas metalurģ”), Zemgales reģionā (Jelgava un Bauskas rajons) ~4 procenti.

Naftas produkti tiek izmantoti kā kurināmais un degviela. Cenas naftas produktu tirgū ir liberalizētas un konkurētspējīgas ar citiem kurināmā veidiem. Latvijā darbojas brīvais tirgus apgādē ar naftas produktiem.

Naftas produkti energoresursu tirgū Latvijā ieņem ievērojamu vietu – to daļa tirgū ir nedaudz lielāka par 30%, tajā skaitā mazuta daļa naftas produktu kurināmā

bilancē ir aptuveni 4%. Lielākie mazuta patērētāji ir siltumapgāde – 65%, rūpniecība – 27,5%. Izpildot augstāk minētās ES Direktīvas 1999/32/EC prasības, Ministru kabinets 2004. gada 2. martā pieņēma noteikumus Nr.125 „Noteikumi par sēra satura ierobežošanu noteiktiem šķidrās degvielas veidiem”. Sagaidāms, ka siltumapgādes uzņēmumi, kas siltumenerģijas ražošanai izmantoja mazutu, veiks kurināmā veida maiņu uz citiem energoresursiem.

Latvijā izmantojamais cietais kurināmais ir importētās akmeņogles no NVS un vietējais kurināmais – kurināmā koksne, kūdra. Kurināmās koksnes patēriņa prognoze ir atkarīga no tā, kādā mērā reģionos izdosies pārorientēties no ekstensīvās kurināmās koksnes izmantošanas uz racionālu. Kurināmā bilancē kurināmās koksnes īpatsvars jau šobrīd ir ievērojams, sasniedzot 29-30%. Lielākie kurināmās koksnes patērētāji ir mājsaimniecības – 62,3%, siltumapgādes uzņēmumi – 14,7%, rūpniecība (galvenokārt kokapstrādes uzņēmumi) un citi patērētāji – 23%. Kurināmā koksne un akmeņogles tiek izmantotas vienmērīgi pa visiem reģioniem. Kūdras izmantošana enerģētikā aizvien samazinās.

3.4. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa prognozes periodam līdz 2014. gadam. Tiek prognozēts, ka 2008. gadā aizsākušies lejupslīde turpināsies 2009. gadā un 2010. gadā. Ekonomikas atkopšanās var sākties

2010. gada vidū, gada vidējam izaugsmes tempam saglabājoties negatīvam. 2011. gadam tiek prognozēta izaugsme par 2,0%, kas turpmākos gados palielinās un 2014. gadā sasniedz 4 procentus.

3.40. attēls

Tautsaimniecības attīstība 2009.-2010. gadā

Tiek prognozēts, ka 2009. gadā IKP apjoms var samazināties par 10%, 2010. gadā – par 1,3%.

Visbūtiskāk sašaurināsies investīcijas un privātais patēriņš, bet nozaru griezumā – apstrādes rūpniecība, būvniecība un tirdzniecība.

3.16. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2008	2009	2010	2011-2014*
pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu				
Iekšzemes kopprodukts	-4,6	-10,0	-1,3	2,9
Privātais patēriņš	-10,4	-11,2	-1,0	1,9
Valsts patēriņš	-1,1	-9,6	-2,0	0,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,6	-18,2	0,0	3,9
Eksports	-2,8	-8,4	-3,0	5,4
Imports	-13,4	-21,2	-0,9	4,6
struktūra, %				
Iekšzemes kopprodukts	100,0	100,0	100,0	100,0
Privātais patēriņš	59,2	62,7	62,8	62,0
Valsts patēriņš	19,7	18,4	18,3	16,7
Kopējā pamatkapitāla veidošana	29,8	22,8	22,4	22,5
Krājumu izmaiņas	4,8	-1,1	0,3	3,0
Eksports	41,9	43,7	43,2	47,9
Imports	-55,5	-46,6	-47,0	-52,1
Eksporta-importa saldo	-13,6	-2,9	-3,8	-4,2

* pieaugums vidēji ik gadu, struktūra 2014. gadā

Galvenie pamatpieņēmumi 2009. un 2010. gada prognozei ir vājais ārējais un rūkošais iekšējais pieprasījums, kā globālās finanšu krīzes sekas.

Ņemot vērā Latvijas ekonomikas trauslumu, kas saistīts ar tās augsto maksājumu bilances tekošā konta deficītu, finanšu plūsmu apsīkšana spēcīgi ietekmē tās reālo sektoru, kas izpaužas kā būtiska ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās un līdz ar to kopējo ienākumu samazinājums.

Privātā patēriņa samazinājumu 2009. gadā nosaka mājsaimniecību kreditēšanas procesa praktiska apstāšanās, darba algas samazinājums un bezdarba pieaugums. 2010. gadā privātais patēriņš var turpināt

vēl samazināties, jo nodarbinātība un algas nepaliekas.

Investīciju samazinājumu privātā sektorā galvenokārt ietekmēs finanšu resursu pieejamības apstākļu pasliktināšanās (kreditēšanās sadārdzināšanās un peļņas samazināšanās), kā arī uzņēmēju pesimistiskais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām. Investīciju samazinājumu daļēji kompensēs sabiedriskās investīcijas ceļu būvniecībā un remontā un valdības īstenotā politika finanšu resursu pieejamības uzlabošanai.

Uzlabosies neto eksports, t.i. samazināsies eksporta-importa deficīts, jo iekšējā pieprasījuma

sašaurināšanās rezultātā turpinās samazināties imports. Ņemot vērā vājo pieprasījumu mūsu eksportpartneru valstīs, 2009. gadā būs arī neliels eksporta sama-

zinājums. Eksports var sākt palielināties 2010. gadā, importam turpinoties pazemināties.

3.17. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze nozaru griezumā
(reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)

	2008	2009	2010	2011-2014 (vidēji gadā)
Iekšzemes kopprodukts	-4,6	-10,0	-1,3	2,9
Primārās nozares	-0,7	-15,0	-2,1	2,5
Apstrādes rūpniecība	-6,8	-18,7	-1,8	4,7
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	0,0	-1,1	-0,6	1,5
Būvniecība	-3,3	-17,1	0,6	3,7
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	-6,9	-16,5	-1,2	2,8
Transports un sakari	-0,1	-4,4	-2,6	5,2
Citi komercpakalpojumi	-0,6	-2,0	-0,8	2,1
Sabiedriskie pakalpojumi	-0,7	-5,2	-1,7	0,9

Ekonomikas attīstību 2009. un 2010. gadā var ietekmēt vairāki riski. Pastāv iespēja, ka ārējā pieprasījuma samazinājums kā globālās finanšu krīzes sekas ir vēl apjomīgāks nekā šobrīd prognozē Eiropas Komisija un citas starptautiskās organizācijas, jo pasaulē valda liela neskaidrība par turpmāko attīstību, finanšu krīzes ietekmes apmēriem uz reālo sektoru. Gan Eiropas Komisija, gan citas starptautiskās organizācijas nepārtraukti samazina izaugsmes prognozes.

Tāpat jāatzīmē iespēja, ka finanšu krīze Latvijā padziļinās. Kredītu pieejamības vēl krasāka samazināšanās un nepieciešamība valdībai vēl vairāk sašaurināt savus izdevumus var padziļināt investīciju un privātā patēriņa kritumu.

Minēto risku vienlaicīgas īstenošanās gadījumā IKP kritums 2009. gadā var sasniegt 13-15%, var sākties deflācija, kas vēl vairāk padziļinātu krīzi.

2011.-2014. gada attīstības perspektīvas

Kā jau atzīmēts, izaugsme var atsākties 2011. gadā, ja finanšu tirgi sāks atveseļoties vismaz 2010. gada otrajā pusē, kas dos pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī ekonomisko aktivitāšu pakāpenisku pieaugumu mūsu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs, it īpaši ES valstīs.

Turpmāko periodu galvenais izaugsmes stimuls Latvijai jāsaista ar eksporta iespēju paplašināšanu. Tāpēc izšķiroša nozīme izaugsmes nodrošināšanai ir mūsu galvenās eksporta nozares rūpniecības konkurētspējai kā starptautiskos, tā pašmāju tirgos. Jāņem vērā, ka globālajos preču un pakalpojumu tirgos vērojama cenu konkurences saasināšanās. Līdzšinējā Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstījās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. Darbaspēka izmaksu kāpuma dēļ šīs priekšrocības ir daļēji zaudētas, tāpēc izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplicētības pieaugumam, kas ļautu mums daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos.

Lai nodrošinātu vidējo izaugsmi 2011-2014. gadā par 2,9%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās vismaz par 4,7% plus vēl prognozēs tiek paredzēts, ka jāuzlabojas arī Latvijas ārējo pakalpojumu bilancei, kur lielākais devums līdz šim ir bijis transporta pakalpojumiem.

Galvenais risks turpmākai izaugsmei ir nepietiekoši efektīva struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma pieejamības apstākļos, t.sk. valsts budžeta.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Nemot vērā, ka 2008. gadā ekonomikas izaugsme Latvijā ir apstājusies un pat samazinājusies un tiek prognozēts, ka negatīva izaugsme turpināsies arī nākamajos divos gados, fiskālās politikas galvenais uzdevums 2009. gadā ir nepieļaut budžeta deficītu (izņemot iespējamās finanšu sistēmas atbalsta pasākumus) virs 5% no IKP. Vienlaikus valdība, kā tas atzīmēts *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmā* (2008. gada 12. decembrī), saglabā stingru apņemšanos tiekties uz bezdeficīta budžeta sasniegšanu iespējami tuvākā laikā.

Lai fiskālo atbildību realizētu pastāvīgi un radītu pamatu ilglaicīgas ekonomikas stabilizācijas rezerves

izveidošanai, programma paredz, ka Ministru kabinets noteiks skaidrus un atbildīgus fiskālās politikas mērķus iekļaušanai valsts likumdošanā, par mērķi nosakot bezdeficīta budžeta izveidošanu un vismaz puses no budžeta ikgadējo ieņēmumu pieauguma novirzīšanu stabilizācijas rezervei, ja budžeta veidošanai prognozētais IKP pieaugums ir lielāks par 2 procentiem.

Kā redzams 4.1. tabulā, vispārējās valdības sektora¹ deficīts Latvijā pēdējos gados ir bijis zemāks par Māstrihtas līgumā pieļautajiem 3% no IKP. 2003. gadā vispārējās valdības budžetā bija deficīts 1,6% apmērā no IKP, bet, pakāpeniski uzlabojoties finansiālajai situācijai, 2007. gadā vispārējās valdības budžetā bija pārpalikums 0,1% no IKP.

4.1. tabula

Vispārējās valdības budžets

	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*
Ieņēmumi (milj. latu)	2120,2	2583,2	3191,7	4213,0	5251,1	5361,6	4948,0
(% pret IKP)	33,2	34,7	35,2	37,7	35,53	32,9	32,2
Izdevumi (milj. latu)	2223,6	2659,6	3224,4	4237,1	5242,5	5889,0	5696,7
(% pret IKP)	34,8	35,8	35,6	37,9	35,47	36,1	37,1
Bilance (milj. latu)	-103,5	-76,5	-32,6	-24,1	8,6	-527,4	-748,7
(% pret IKP)	-1,6	-1,0	-0,4	-0,2	0,06	-3,2	-4,9

* prognoze

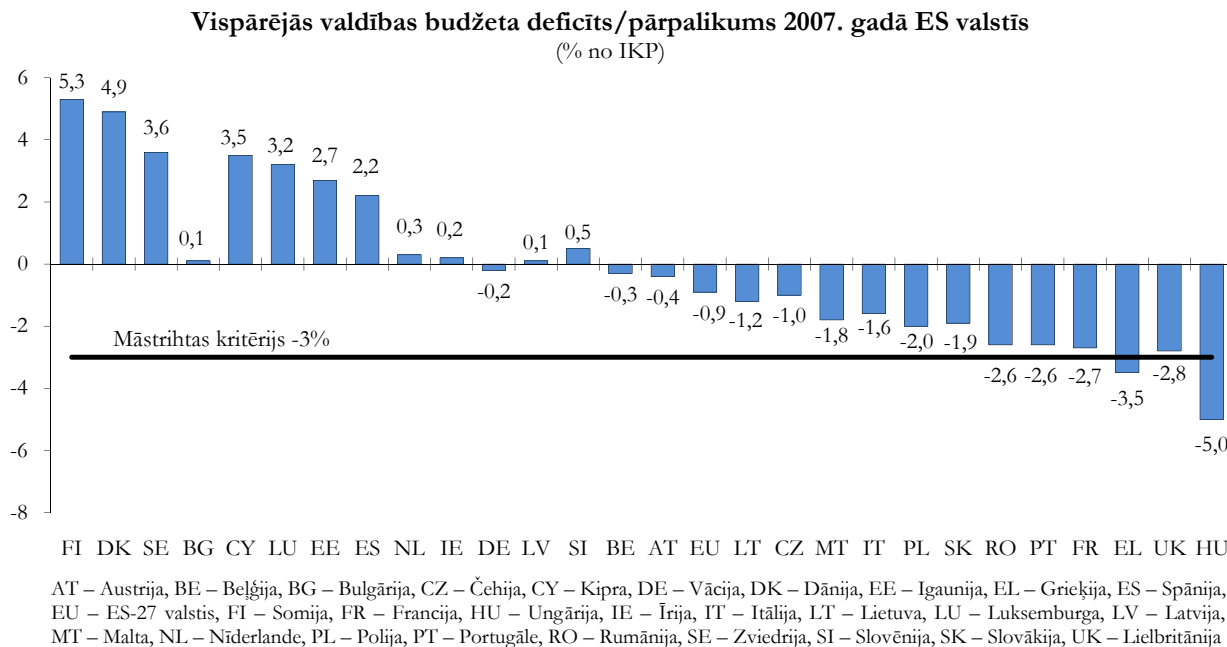
Kā redzams 4.1. attēlā, 2007. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 0,9% no IKP (2006. gadā – 1,4% no IKP, 2005. gadā – 2,4% no IKP). Visās ES dalībvalstīs, kurās bija budžeta deficīts, izņemot Beļģiju, Grieķiju, Franciju, Lietuvu, Rumāniju un Lielbritāniju, 2007. gadā publiskās bilances uzlabojās. Lielākais vispārējās valdības

budžeta deficīts pret IKP 2007. gadā bija fiksēts Ungārijā (-5%), Grieķijā (-3,5%), Lielbritānijā (-2,8%), Francijā (-2,7%) un Portugālē (-2,6%). Divpadsmit ES dalībvalstīm 2007. gadā bija vispārējās valdības budžeta pārpalikums, tai skaitā lielākie pārpalikumi pret IKP bija Somijā (+5,3%), Dānijā (+4,9%), Zviedrijā (+3,6%) un Kiprā (+3,5%).

¹ Atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95. Nosakot, kā ES dalībvalstīs ievēro valsts budžeta deficīta un parāda atbilstību Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, tiek izmantoti to notifikācijas rezultāti atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95. Pēc šīs metodoloģijas aprēķinātie rādītāji ir noteikti pēc tā sauktā uzkrājuma principa, bet Finanšu ministrijas aprēķinātais kopbudžeta deficīts ir noteikts pēc kases principa, tāpēc vērtējumi nedaudz atšķiras.

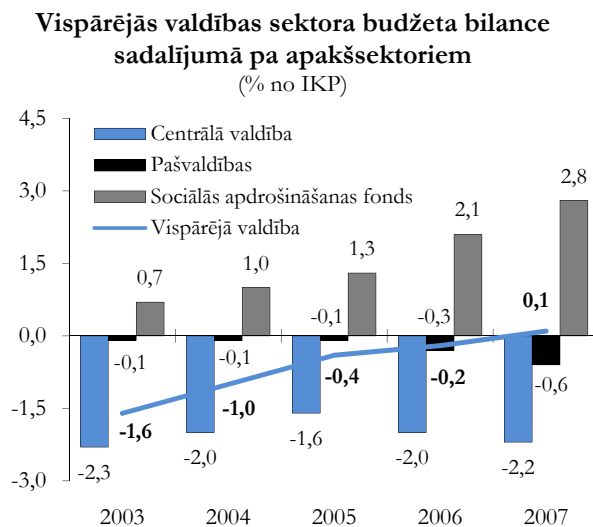

4.1. attēls

Vispārējās valdības budžeta deficītu pārsvarā ir noteicis deficīts centrālās valdības budžetā, kam ir tendence palielināties (skatīt 4.2. attēlu). Pēdējos gados būtiski ir uzlabojusies sociālās apdrošināšanas budžeta finansiālā situācija: 2003. gadā šajā budžetā bija pārpalikums 0,7% apmērā no IKP, 2007. gadā tas sasniedza jau 2,8% no IKP. Savukārt pašvaldību budžeta bilanci pēdējos gados būtiski ietekmē Rīgas Dienvidu tilta celtniecība.

4.2. attēls

Saeima 2007. gada rudenī **2008. gada budžetu** akceptēja ar pārpalikumu 1% apmērā no IKP. Tomēr, ņemot vērā makroekonomisko situāciju valstī un izvērtējot valsts budžeta ieņēmumu prognozes, 2008. gada vasarā tika veikti grozījumi 2008. gada valsts budžetā, paredzot nodrošināt budžetā pārpalikumu 0,05% apmērā no IKP jeb 8 milj. latu. Lai nodrošinātu valsts budžeta izpildi ar pārpalikumu,

ministrijas un citas centrālās valsts iestādes samazināja budžeta izdevumus 2008. gadam, samazinājumu veicot kārtējiem izdevumiem.

2008. gada 9 mēnešos bija izveidojies 135,9 milj. latu lieks konsolidētā kopbudžeta pārpalikums, tomēr 2008. gada pēdējos trīs mēnešos budžeta izdevumi būtiski pārsniedza ieņēmumus, kuri atpalika no plānotā. Līdz ar to 2008. gadā konsolidētā kopbudžetā bija deficīts 527,4 milj. latu jeb 3,3% no IKP, kas ir par 3,4 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā.

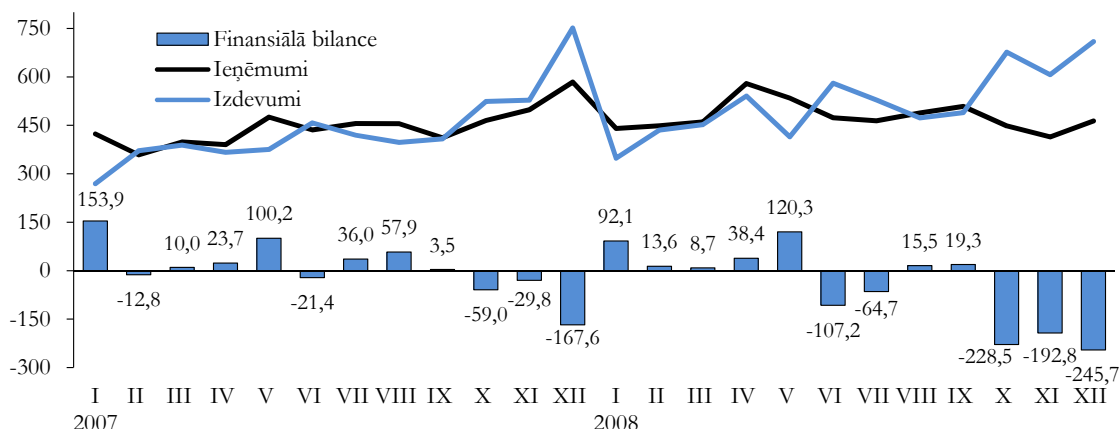
2008. gada novembrī Saeima **2009. gada valsts budžetu** apstiprināja ar deficītu 1,8% apmērā no IKP. Tomēr decembra sākumā sakarā ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos Latvijā un pasaulē valdība pazemināja izaugsmes un arī ieņēmumu prognozes 2009. gadam. Ņemot vērā pārskatītās prognozes, Saeima 2008. gada decembrī apstiprināja grozījumus 2009. gada budžetā, paredzot budžeta deficītu 4,9% apmērā no IKP un virkni valsts izdevumu samazinājumu.

Galvenie izmaksu optimizēšanas un samazināšanas pasākumi, kas tika ietverti 2009. gada budžeta grozījumos, ir šādi:

- strādājošo skaita un nominālās darba samaksas samazināšana par 15% no valsts budžeta finansētajās valsts pārvaldes institūcijās un publisko pakalpojumu sniegšanas struktūrās;
- izmaksu samazināšana par valsts vajadzībām iegādājāmām precēm un pakalpojumiem par 25%;
- valsts izdevumu samazināšana par vidēji 25% programmu subsīdijām, izņemot veselības aprūpes programmas, kuru finansēšanai saglabājami lielāki resursi.

4.3. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālie rādītāji (milj. latu)

2009. gadā stājās spēkā vairāki grozījumi nodokļu likumdošanā, kas ekonomikas konkurētspējas paaugstināšanas un ieguldījumu veicināšanas ražošanā nolūkā stimulēs nodokļu akcenta pārdali no tiešajiem, ar ražošanu saistītajiem nodokļiem uz netiešajiem ar patēriņu saistītajiem nodokļiem:

- grozījumi likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” (skatīt 4.1. ielikumu), lai ieviestu reinvestīciju stimulu;
- iedzīvotāju ienākumu nodokļa likmes samazināšana par 2 procentpunktiem no 25% uz 23%; ar iedzīvotāju ienākumu nodokli neapliekamā minimuma paaugstināšana no 80 līdz 90 latiem;
- PVN pamatlīkmes paaugstināšana no 18% uz 21%; samazinātās PVN likmes paaugstināšana no 5% uz 10% un tās atcelšana noteiktām preču

un pakalpojumu grupām, izņemot bērnu pārtiku, medikamentus, siltumenerģijas piegādi, elektrības piegādi, sabiedriskā transporta pakalpojumus;

- akcīzes nodokļa degvielai, kafijai, alkoholam un bezalkoholiskajiem dzērieniem paaugstināšana līdz Baltijas tirgus telpā dominējošajam šo nodokļu līmenim.

2010. gadā ir paredzēts paplašināt nekustamā īpašuma nodokļa bāzi, tajā iekļaujot mājokļus, vienlaikus nosakot būtiskus atvieglojumus par reģistrētās dzīvesvietas mājokļiem. Bez tam 2010. gadā ir paredzēta iedzīvotāju ienākumu nodokļa bāzes paplašināšana, tajā iekļaujot arī ienākumus no kapitāla un kapitāla pieauguma.

4.1. ielikums

Grozījumi likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”

Grozījumi likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, kas stāties spēkā 2009. gada 1. janvārī, paredz vairākus reinvestīciju stimulus:

- pašu kapitāla palielināšana;

Grozījuma mērķis ir radīt stimulu kapitālsabiedrības īpašniekiem nesadalīt nopelnīto dividendēs, bet ieguldīt kapitālsabiedrības attīstībā, palielinot pašu kapitālu. Likums paredz aplikamā ienākuma samazināšanu par nosacītu kredītprocentu summu, kāda nodokļa maksātājam būtu jāmaksā par līdzīga apmēra aizņēmumu (pašu kapitāla palielinājuma daļas apmērā);

- pamatlīdzekļu vērtības palielināšana nolietojuma norakstīšanas vajadzībām;

Grozījumu mērķis ir veicināt apstrādes rūpniecību, kas ir galvenā uz eksportu orientētā nozare, turpināt piemērot būtisku nodokļa stimulu nodokļu maksātājiem, kas veic ražošanu un laika posmā līdz 2013. gadam iegādājas jaunas ražošanas tehnoloģiskās iekārtas. Grozījumi likumā paredz pagarināt īpašo pamatlīdzekļu norakstīšanas kārtību jaunām ražošanas tehnoloģijām uz pieciem gadiem (no 2009. gada līdz 2013. gadam), palielinot šajā periodā pamatlīdzekļu vērtību palielinošu koeficientu līdz 1,5;

- pamatlīdzekļu aizstāšana;

Mērķis ir radīt stimulu nodokļu maksātājiem neefektīvas un nemodernas tehnoloģiskās iekārtas aizstāt ar jaunām un efektīvām iekārtām, aizstāšanas brīdī atliekot nodokļa nomaksu par atsavināto pamatlīdzekli, veicināt ražošanas kompleksu pārcelšanu no teritorijām ar augstu kadastrālo vērtību un nekustamā īpašuma nodokļa slogu uz nodokļu ziņā izdevīgākām teritorijām Latvijas lauku apvidos. Likums paredz atbrīvot no aplikšanas ar uzņēmumu ienākuma nodokli peļņu, kas gūta no pamatlīdzekļu (t.sk. tehnoloģisko iekārtu) realizācijas, ja to vietā 12 mēnešu laikā tiek iegādāts jauns līdzīgs pamatlīdzeklis;

- patentu un preču zīmju reģistrācijas stimuls;

Mērķis ir veicināt patentu un preču zīmju reģistrāciju, tādējādi palielinot privātā sektora ieguldījumu pētniecībā un attīstībā, virzīties uz ES valstu vidējo rādītāju pētniecības un attīstības izmaksu IKP īpatsvarā. Likums paredz, ka tādiem nemateriālajiem ieguldījumiem, kuru rezultātā tiek reģistrēts patents un preču zīmes, ievieš nolietojuma vērtību palielinošo koeficientu 1,5 (tāpat kā jaunām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām).

Vispārējās valdības parāda¹ līmenis Latvijā ir trešais zemākais ES (skatīt 4.4. attēlu). 2007. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 58,7% no IKP (2006. gadā – 61,3% no IKP, 2005. gadā – 62,7% no IKP). Astoņās ES dalībvalstīs 2007. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, tas ir, 60% no IKP.

Lielākais valsts parāds pret IKP 2007. gadā bija fiksēts Itālijā (104,1%), Grieķijā (94,8%), Beļģijā (83,9%), bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā (3,5%), Luksemburgā (7%) un Latvijā (9%).

4.4. attēls

Vispārējās valdības parāds 2007. gadā ES valstīs
(% no IKP)

AT – Austrija, BE – Beļģija, BG – Bulgārija, CZ – Čehija, CY – Kipra, DE – Vācija, DK – Dānija, EE – Igaunija, EL – Grieķija, ES – Spānija, FI – Somija, FR – Francija, HU – Ungārija, IE – Īrija, IT – Itālija, LT – Lietuva, LU – Luksemburga, LV – Latvija, MT – Malta, NL – Nīderlande, PL – Polija, PT – Portugāle, RO – Rumānija, SE – Zviedrija, SI – Slovēnija, SK – Slovākija, UK – Lielbritānija

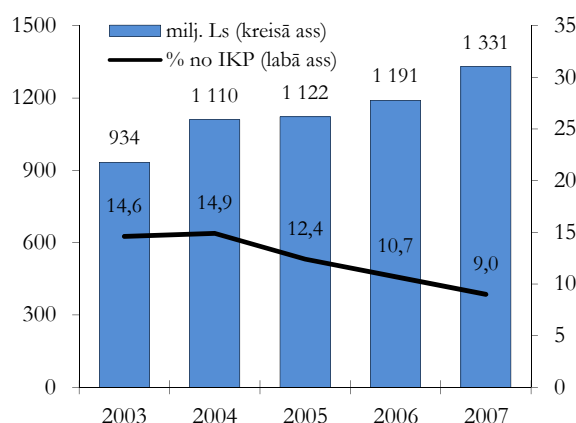
Pēdējos gados vispārējās valdības parāds Latvijā ir pieaudzis no 933,9 milj. latu 2003. gada beigās līdz 1331,3 milj. latu 2007. gada beigās, taču attiecībā pret IKP tas ir samazinājies – attiecīgi no 14,6% līdz 9% no IKP (skatīt 4.5. attēlu). 2008. gada jūnija beigās valdības parāds sasniedza 1739 milj. latu.

Valsts budžeta izpildes finansēšanai un parāda pārfinansēšanai tiek piesaistīti resursi gan no iekšējā, gan no ārējā kapitāla tirgus, izmantojot dažādus finanšu instrumentus. Valsts parāda struktūrā lielāko īpatsvaru veido eiroobligācijas un valsts iekšējā aizņēmuma obligācijas (2008. gada augusta beigās – attiecīgi 50,8% un 26,7% no kopējā centrālās valdības parāda apjoma). Valsts parāda saistību atlikušo daļu veido iekšējā aizņēmuma īstermiņa parādzīmes un aizņēmumi no starptautiskajām finanšu institūcijām.

Eiroobligāciju emisija² ir efektīvākais instruments liela apjoma resursu piesaistīšanai, palielinot esošo emisiju apjomus vai emitējot jaunus. 2008. gada 29. februārī Latvija emitēja eiroobligācijas 400 milj. eiro apmērā ar dzēšanas termiņu 2018. gadā.

4.5. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

Lai gan Latvijas ekonomikas lejupslīdes tendences ietekmē valsts budžeta izpildes rādītājus, tomēr paredzams, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā termiņā joprojām saglabāsies ievērojami zem Māstrihtas līgumā noteiktā parāda apjoma kritērija.

¹ Atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95.

² Līdz šim Latvija starptautiskajā kapitāla tirgū ir emitējusi eiroobligācijas 1999. gadā un 2001. gadā, kā arī 2004. gadā. 2004. gadā Latvija emitēja eiroobligācijas līdz šim lielākajā apjomā – 400 milj. eiro vērtībā un ar garāko (desmit gadu) dzēšanas termiņu.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi

2008. gada valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi bija 5723 milj. latu (pēc kases ieņēmumu principa), kas ir par 6,4% vairāk nekā 2007. gadā, bet bija par 830,6 milj. latu mazāk nekā plānots. Straujās izaugsmes gados kopbudžeta ieņēmumi auga gandrīz par 30% ik gadu. Lai gan 2008. gada sākumā ieņēmumi auga tikpat strauji, tomēr, būtiski mazinoties

ekonomiskajām aktivitātēm, it īpaši iekšzemes pieprasījumam, gada otrajā pusē samazinājās arī kopbudžeta ieņēmumi, kas 4. ceturksnī bija pat mazāki nekā 2007. gada beigās. Jāatzīmē, ka nodokļu ieņēmumu pieauguma tempi 2008. gadā samazinājās straujāk nekā IKP pieauguma tempi, kā rezultātā valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu īpatsvars IKP samazinājās līdz 35,1 procentam.

4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi*
(% no IKP)

	2005	2006	2007	2008
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	35,3	35,9	36,4	35,1
I Nodokļu ieņēmumi	28,1	29,9	29,5	29,1
1. <i>Netiešie nodokļi</i>	11,2	11,8	11,4	10,3
– pievienotās vērtības nodoklis	7,5	8,3	8,1	6,9
– akcīzes nodoklis	3,5	3,3	3,0	3,3
– muitas nodoklis	0,2	0,2	0,2	0,2
2. <i>Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi</i>	8,3	8,7	9,2	9,8
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,0	2,3	2,7	3,1
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	5,6	5,9	6,0	6,3
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,7	0,6	0,5	0,4
3. <i>Sociālās apdrošināšanas iemaksas</i>	8,3	9,0	8,6	8,6
4. <i>Pārējie nodokļi</i>	0,3	0,4	0,4	0,3
II Citi ieņēmumi	7,2	6,0	6,9	6,1

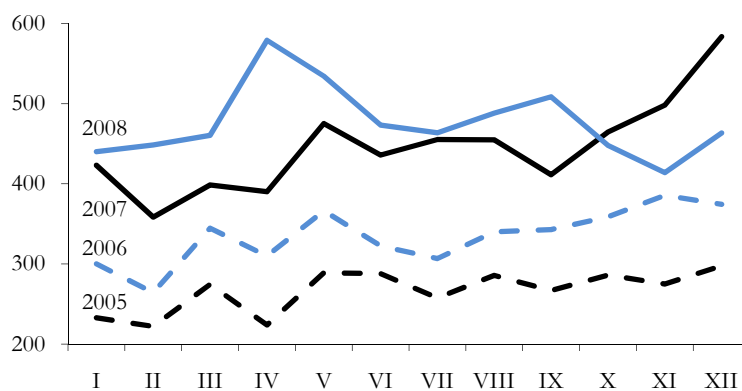
* Valsts kases dati

Situācijas pasliktināšanās Latvijas ekonomikā būtiski ietekmēja nodokļu ievākumu. 2008. gadā valsts konsolidētajā kopbudžetā nodokļu ieņēmumi bija 4736,6 milj. latu, kas par 8,6% pārsniedza 2007. gada nodokļu ieņēmumus, bet par 7,7% atpalika no plānotā. Iepriekšējos gados lielāko ieguldījumu nodokļu ieņēmumos deva patērētāja nodokļi, it īpaši pievienotās

vērtības nodokļa pieaugums, šogad nodokļu palielinājumu galvenokārt nodrošināja darba nodokļi – valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas un iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Galvenie faktori, kas ietekmēja nodokļu ieņēmumu palielinājumu aizvadītajā gadā, bija arvien augstā inflācija un darba samaksas kāpums.

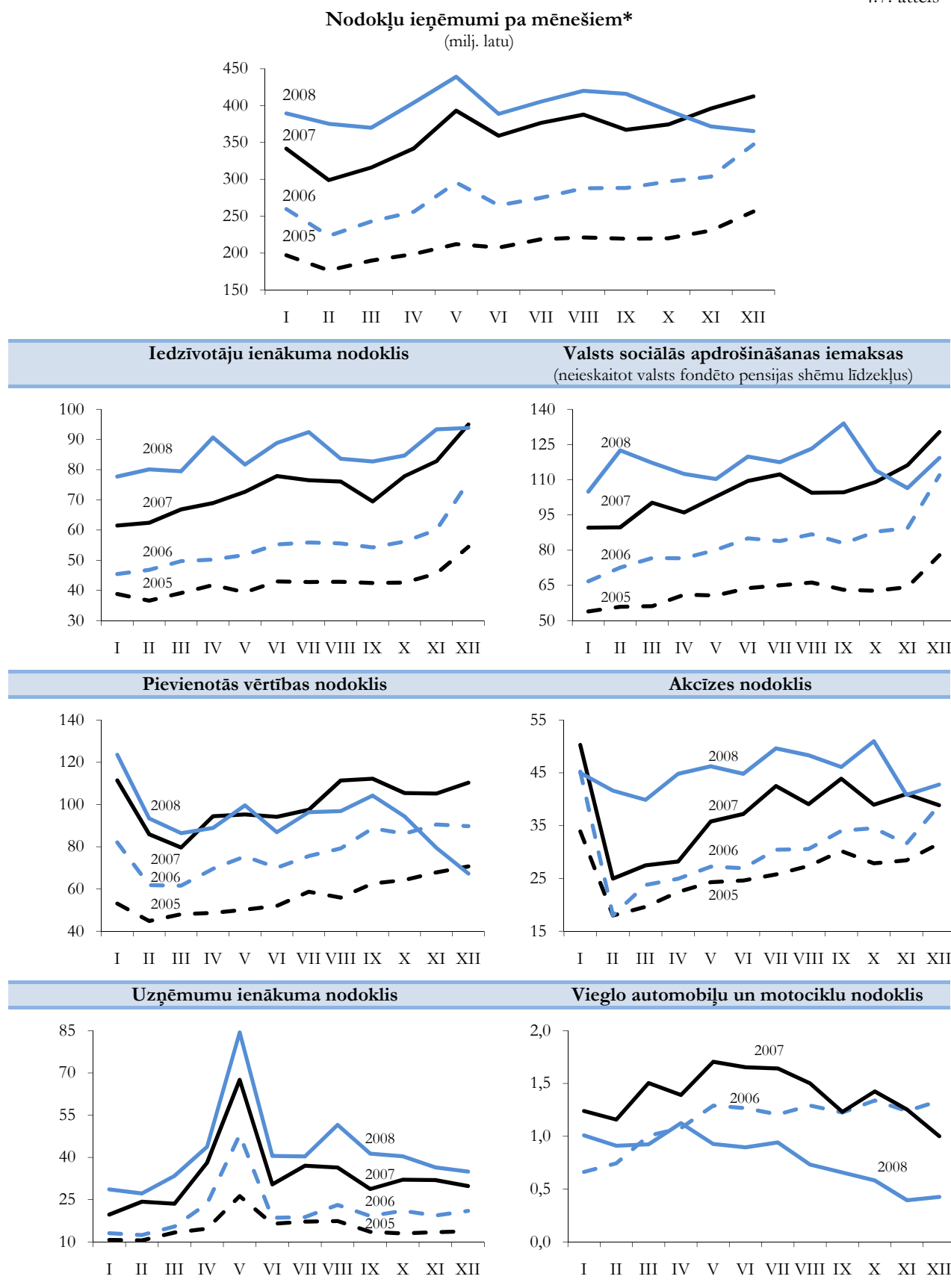
4.6. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

4.7. attēls

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

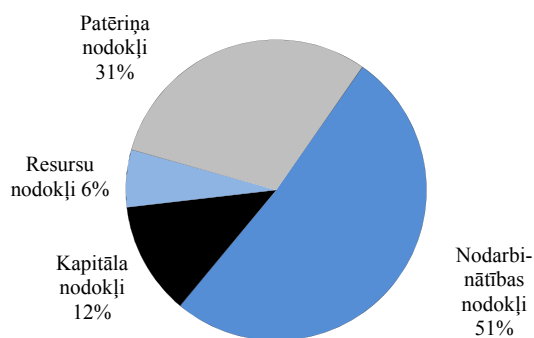
Nodarbinātības nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos 2008. gadā palielinājās līdz 51,3%. Augošā darba samaksa un joprojām augstais

nodarbinātības līmenis noteica darba nodokļu ieņēmumu pieaugumu (valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas pieauga par 10,8%,

iedzīvotāju ienākuma nodokļa ievākums – par 15,9%). Kopumā šo nodokļu devums kopējā nodokļu ieņēmumu pieaugumā bija 6,4% jeb vairāk nekā 3/4 no kopējā nodokļu ievākuma pieauguma. Ņemot vērā nodokļu likumdošanas izmaiņas, kas stājās spēkā no 2009. gada janvāra, un paredzamo strādājošo skaita samazinājumu, sagaidāms, ka šīs grupas nodokļu ieņēmumi 2009. gadā saruks.

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2008. gadā (%)

Patēriņa nodokļu īpatsvars nodokļu struktūrā 2008. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu ir samazinājies par 3,1 procentpunktiem. Iepriekšējos gados patēriņa nodokļi bija vieni no straujāk augošākajiem nodokļu ieņēmumiem, ko veicināja augošais iekšzemes pieprasījums un augstā inflācija. Taču 2008. gadā, sārūkot iekšzemes patēriņam un gada otrajā pusē mazinoties arī inflācijas kāpumam, patēriņa nodokļu ievākuma pieauguma tempi samazinājās.

Būtiskākais samazinājums ir vērojams pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumiem, kas 2008. gadā bija 1117,2 milj. latu jeb par 7,1% mazāk nekā 2007. gadā. Savukārt akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumu pieaugumu par 32,6% tāpat kā 2007. gadā ietekmēja akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana, īpaši tabakas izstrādājumiem. Īstenojoties prognozēm par turpmāku iekšzemes patēriņa kritumu, būtiski saruks arī patēriņa nodokļu ieņēmumi, ko nedaudz kompensēs nodokļu likmju paaugstināšana.

Kapitāla nodokļu grupā 2008. gadā turpinājās nodokļu ieņēmumu pieaugums (par 21,1%). Neraugoties uz vispārējām ekonomikas tendencēm, salīdzinoši strauji 2008. gadā pieauga uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi (par 25,9%). Turpretim nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi, neskatoties uz lielo aktivitāti nekustamā īpašuma tirgū iepriekšējos gados, 2008. gadā bija tikai 70,7 milj. latu, kas ir par 4,7% mazāk nekā iepriekšējā gadā. Sagaidāms, ka 2009. gadā, mazinoties kopējam uzņēmējdarbības aktivitātēm, samazināsies arī uzņēmumu peļņa un līdz ar to arī nodokļu ieņēmumi kopbudžetā.

Resursu nodokļu grupā izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar akcīzes nodokli naftas produktiem, kura

īpatsvars šajā nodokļu grupā ir 97%. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, resursu nodokļu grupas īpatsvars ir nedaudz pieaudzis un veido 6,2% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2008. gadā akcīzes nodoklis par naftas produktiem tika iekasēts 283,4 milj. latu apjomā, kas par 11,6% pārsniedza iepriekšējā gada ievākumu. Tas lielā mērā saistīts ar akcīzes nodokļa likmes paaugstināšanu naftas produktiem, kā arī ar augsto pieprasījumu pēc naftas izstrādājumiem. Dabas resursu nodoklis 2008. gadā tika iekasēts 9,6 milj. latu apmērā, kas ir par 6,4% mazāk nekā 2007. gadā un pamatā saistīts ar uzņēmējdarbības aktivitāšu mazināšanos.

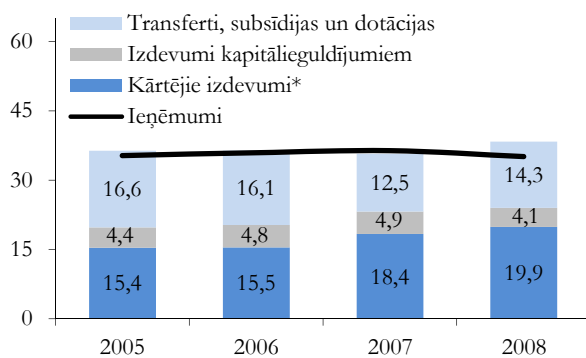
4.1.3. Budžeta izdevumi

2008. gadā konsolidētā kopbudžeta izdevumi bija 38,4% līmenī no IKP, bet konsolidētā kopbudžeta deficīts bija 3,3% no IKP.

2008. gadā, neraugoties uz stingro budžeta disciplīnu un būtisko valsts pārvaldes izdevumu samazināšanu, kopbudžeta izdevumi pārsniedz ieņēmumus par 531,1 milj. latu. Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi bija 6254,1 milj. latu, kas par 18,4% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni, neskatoties uz arvien būtiskāku izdevumu samazināšanu gada nogalē.

4.9. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi un izdevumi (% no IKP)

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem un maksājumiem ES

Valsts konsolidētajā kopbudžetā vislielākais īpatsvars 2008. gadā bija kārtējiem izdevumiem – 51,9% un transfertiem privātajam sektoram – 37,3%, bet kapitālie izdevumi veidoja tikai 10,8%. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, budžeta izdevumu struktūrā pieaudzis kārtējo izdevumu, kā arī transfertu, subsīdiju un dotāciju īpatsvars. Salīdzinot ar 2007. gadu, kārtējie izdevumi ir pieauguši par 21,3%, transferti privātajam sektoram – par 26,9%, savukārt kapitālie izdevumi ir sārūkuši par 1,7%, turklāt no valsts budžeta finansētie kapitālie izdevumi samazinājās straujāk, ko daļēji kompensēja pašvaldību kapitālo izdevumu palielinājums.

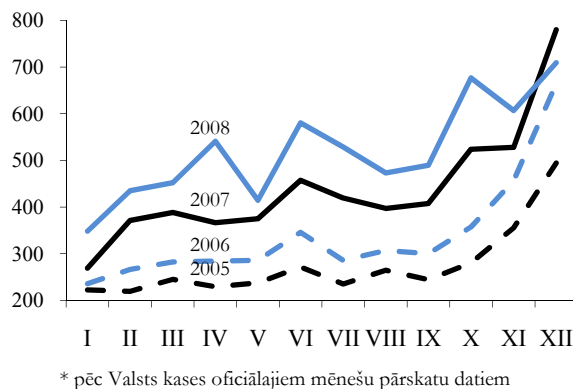
Vislielākais īpatsvars kopējos izdevumos pēc valdības funkcijām 2008. gadā bija sociālajai aizsardzībai (21,5%), izglītībai (20,2%) un ekonomiskajai darbībai (18,1%). Straujš izdevumu pieaugums bija vērojams gandrīz visās izdevumu grupās, izņemot sabiedrisko kārtību un drošību, kur tika izlietoti 357 milj. latu, kas bija par 3% mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Neraugoties uz būtisku budžeta ieņēmumu pieaugumu tempa samazinājumu, 2008. gadā konsekvēnti tika īstenotas galvenās budžeta prioritātes – veselības aprūpes pilnveidošana, sakārtošana un funkciju nodrošināšana, uzlabojot ārstniecības pakalpojumu kvalitāti un pieejamību iedzīvotājiem (izdevumu palielinājums par 9,6%), izglītības sistēmas uzlabošana (par 22,9%), sociālās aizsardzības sistēmas modernizēšana (par 25,8%), valsts aizsardzības stiprināšana (par 14,8%), kā arī tiesībsargājošo iestāžu administratīvās un institucionālās kapacitātes uzlabošana. Tāpat aizvadītajā gadā sekmīgi realizēta arī

Eiropas Savienības līdzfinansēto programmu līdzekļu apguve.

4.10. attēls

**Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi
pa mēnešiem ***
(milj. latu)

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām*
(procentos)

	2007		2008	
	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP
Izdevumi – pavisam	100,0	35,8	100,0	38,4
Vispārējie valdības dienesti	14,3	5,1	13,6	5,2
Aizsardzība	3,7	1,3	3,5	1,3
Sabiedriskā kārtība un drošība	6,1	2,2	5,0	1,9
Ekonomiskā darbība	16,4	5,9	18,1	6,9
Vides aizsardzība	2,5	0,9	2,4	0,9
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,8	1,3	3,6	1,4
Veselība	9,0	3,2	8,1	3,1
Atpūta, kultūra un reliģija	4,3	1,5	4,0	1,5
Izglītība	19,7	7,1	20,2	7,8
Sociālā aizsardzība	20,3	7,3	21,5	8,3

* Valsts kases dati

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms un valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem. Sabiedriskais pieprasījums veido apmēram ceturto daļu no kopējā iekšzemes pieprasījuma.

Straujās izaugsmes gados sabiedrisko pakalpojumu apjoms pieauga lēnākos tempos nekā privātais patēriņš. 2008. gada trīs ceturkšņos sabiedriskā pieprasījuma apjoms saglabā augstu līmeni – 24% no IKP. Jāatzīmē, ka 2006. gadā tas bija 21,3%, 2007. gadā – 22,8%. 2008. gada trīs ceturkšņos tā apjoms bija par 5,2% lielāks nekā 2007. gada trīs ceturkšņos. Ekonomiskā cikla lejupslīdes periodā, it īpaši, ja tas saistīts ar iekšējā pieprasījuma kritumu, svarīgi ir strauji nesamazināt valsts patēriņu, tādējādi uzturot iekšējo pieprasījumu.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums

	2005	2006	2007	2008.g. 3 cet.
Procentos pret IKP				
Sabiedriskais pieprasījums	20,8	21,3	22,8	24,0
Valsts patēriņš	17,4	16,6	17,4	19,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	3,4	4,7	5,4	4,8
Pieaugums pret iepriekšējo gadu, (%)				
Sabiedriskais pieprasījums	5,9	13,5	7,6	5,2
Valsts patēriņš	2,7	4,6	3,7	1,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	21,2	49,1	18,7	15,6

2007. gadā valsts izdevumi kopējā pamatkapitāla veidošanai bija 790 milj. latu apjomā jeb 5,4% no IKP, kas bija viens no augstākajiem līmeņiem Eiropas Savienībā. Tāpat kā iepriekšējos gados lielākie izdevumi no IKP pamatkapitāla veidošanai bija jaunajās ES dalībvalstīs – Rumānijā (5,7%), Igaunijā

(5,4%) un Lietuvā (5,2%). Vidēji ES-27 valstīs valdības kopējā pamatkapitāla veidošanai izlieto 2,5% no IKP. Ekonomiski attīstītās valstīs valdības izdevumiem investīcijām ir mazāks īpatsvars IKP, piemēram, Vācijā – 1,5% un Dānijā – 1,7% no IKP.

4.2. Cenas

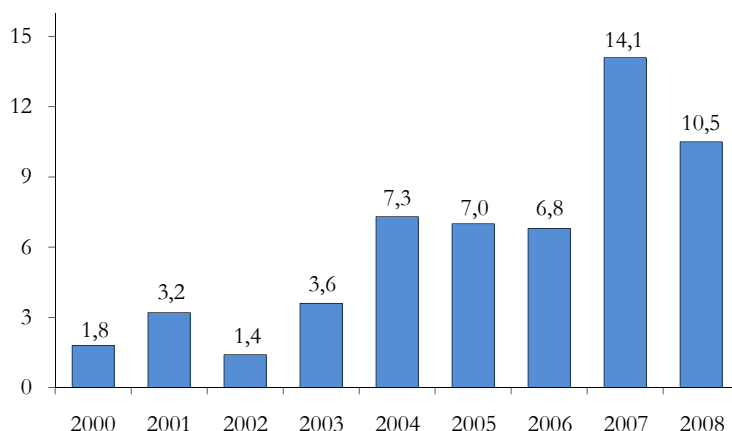
4.2.1. Privātā patēriņa cenas

Laika posmā no 1998.-2003. gadam patēriņa cenu pieaugums Latvijā bija tuvs attīstīto valstu inflācijas līmenim, un tas bija viens no zemākajiem starp Centrāl- un Austrumeiropas valstīm.

Savukārt, sākot ar 2004. gadu, inflācijas tempi strauji palielinājās un ir vieni no augstākajiem starp Eiropas Savienības dalībvalstīm. Īpaši strauji cenas palielinājās 2007. gadā, kad inflācijas temps dubultojās. Arī 2008. gada sākumā inflācijas temps pieauga, bet kopš jūnija tas sāka samazināties.

4.11. attēls

Patēriņa cenu pārmaiņas
(12 mēnešu inflācija, procentos)

Straujo cenu pieauguma tempu 2007. gadā noteica kā pieprasījuma, tā piedāvājuma puses faktori. Augstie hipotekārās kredīvēšanas apjomi un arī strādājošo algu būtiskais palielinājums veicināja pieprasījuma inflāciju. Savukārt no piedāvājuma puses faktoriem jāatzīmē izteikti straujš pārtikas cenu kāpums, administratīvi regulējamo cenu pieaugums un naftas pasaules cenu kāpums, kas būtiski ietekmēja degvielas iekšzemes cenu pieaugumu.

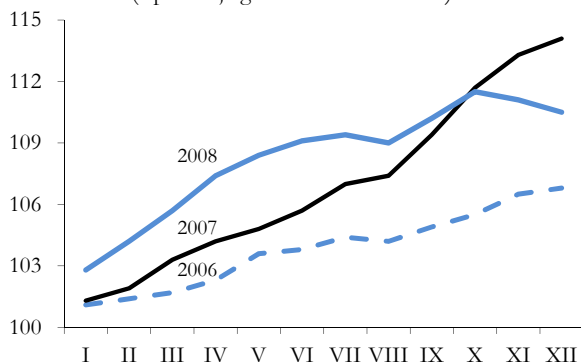
2008. gada cenu pieauguma galvenais dzinulis bija piedāvājuma puses faktori, jo iekšējais pieprasījums sāka samazināties. 2008. gada pirmajā pusē liela ietekme uz cenu pieaugumu bija degvielas cenu pieaugumam. Būtisku kāpumu radīja no 2008. gada oktobra palielinātie dabas gāzes tarifi, kā arī siltumenerģijas tarifu pieaugums.

Turpinoties privātā patēriņa samazinājumam un mazinoties piedāvājuma puses faktoru ietekmei, 2008. gada otrajā pusē patēriņa cenu pieauguma temps nokritās.

2008. gadā kopējais cenu līmenis palielinājās par 10,5%, kas ir par 3,6 procentpunktiem mazāks nekā iepriekšējā gada cenu pieaugums.

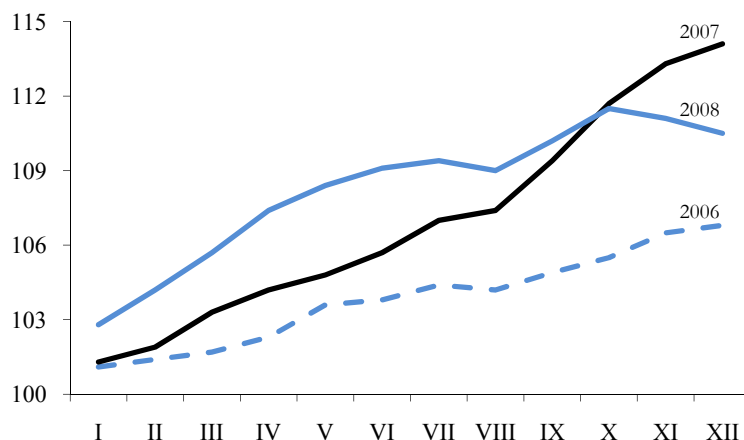
4.12. attēls

Patēriņa cenu izmaiņas pa mēnešiem
(iepriekšējā gada decembris = 100)

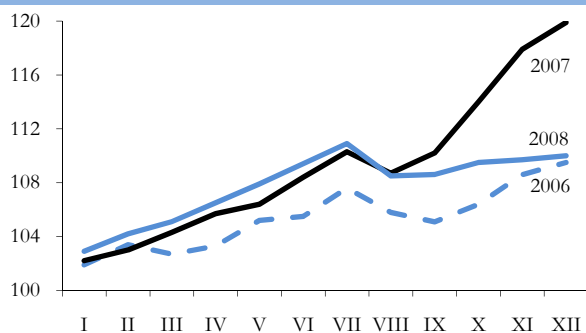

4.13. attēls

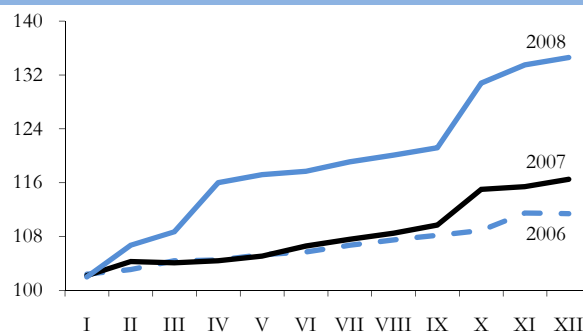
Patēriņa cenu indekss grupās un apakšgrupās
(iepriekšējā gada decembris = 100)

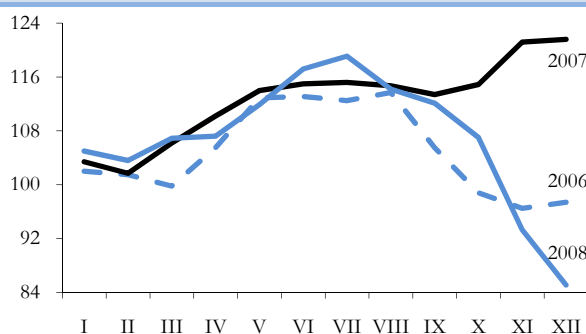
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni

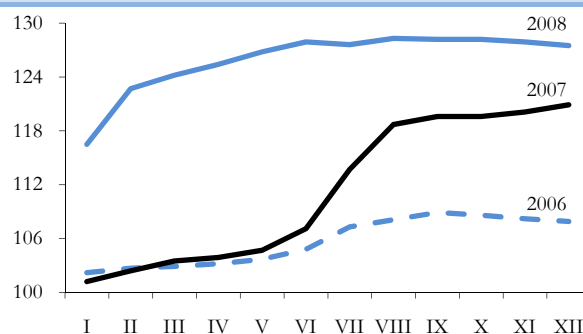
Administratīvi regulējamās cenas

Degviela

Alkoholiskie dzērieni un tabaka

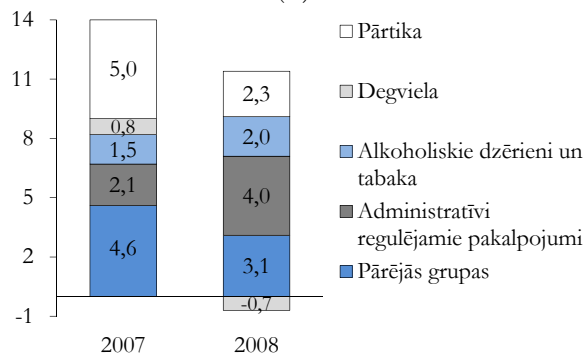

Cenu pieaugumu galvenokārt noteica administratīvi regulējamo cenu palielinājums, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 4 procentpunktiem. Cenu pieaugums pārtikai kopējo cenu līmeni palielināja par 2,3 procentpunktiem un alkoholiskiem dzērieniem un tabakai par 2 procentpunktiem. Savukārt cenu izmaiņas degvielai un apģērbiem un apaviem to pazemināja attiecīgi par 0,7 procentpunktiem un 0,2 procentpunktiem.

Būtisks cenu palielinājums, sākot ar 2007. gada martu, ir vērojams visā Eiropas Savienībā. Tomēr tāpat kā iepriekšējos periodos arī 2008. gadā Latvijā bija augstākā patēriņa cenu inflācija Eiropas Savienībā.

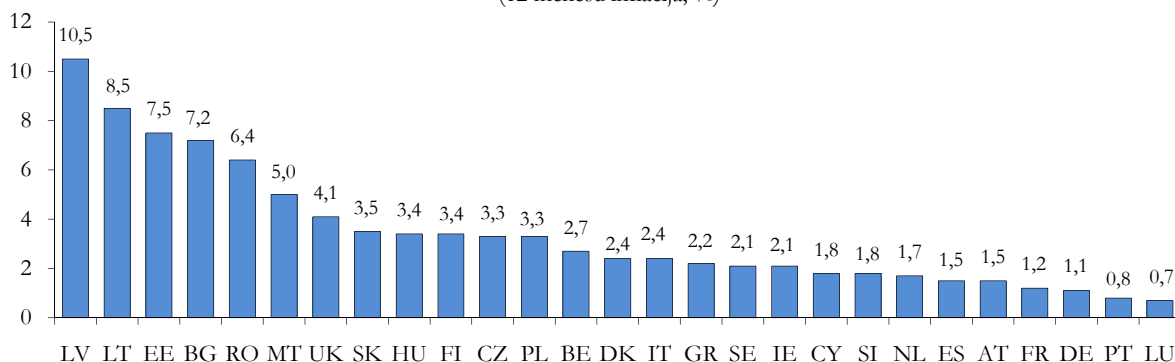
4.14. attēls

Dažādu patēriņa grupu cenu ietekme uz 12 mēnešu inflāciju
(%)

4.15. attēls

**Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas Eiropas Savienības dalībvalstīs
2008. gada decembrī pret 2007. gada decembri***
(12 mēnešu inflācija, %)

AT – Austrija, BE – Beļģija, BG – Bulgārija, CZ – Čehija, CY – Kipra, DE – Vācija, DK – Dānija, EE – Igaunija, GR – Grieķija, ES – Spānija, FI – Somija, FR – Francija, HU – Ungārija, IE – Īrija, IT – Itālija, LT – Lietuva, LU – Luksemburga, LV – Latvija, MT – Malta, NL – Nīderlande, PL – Polija, PT – Portugāle, RO – Rumānija, SE – Zviedrija, SI – Slovēnija, SK – Slovākija, UK – Lielbritānija

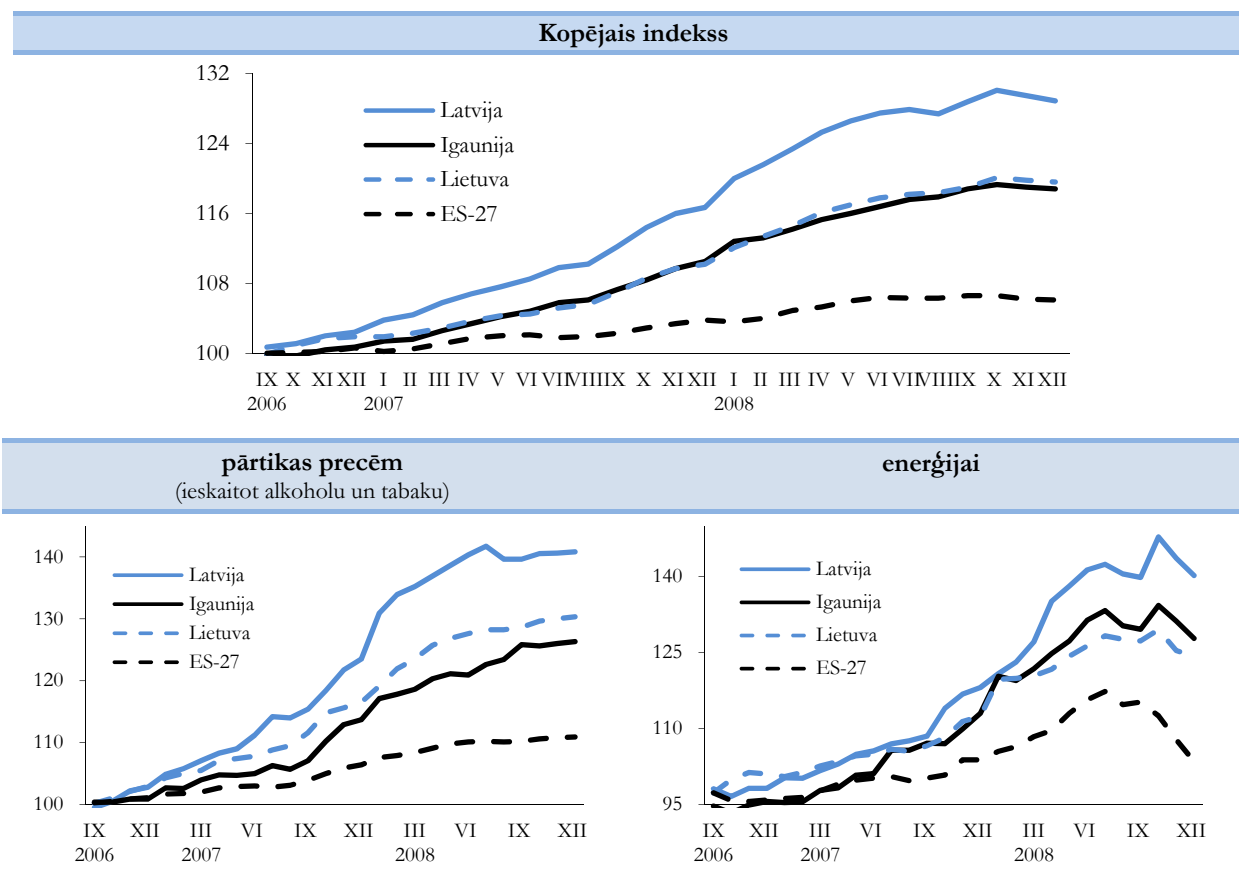
* IE un UK – 2008. gada novembris pret 2007. gada novembri

Avots: Eurostat

Arī tuvākajās kaimiņvalstīs inflācija 2008. gadā bija salīdzinoši augstā līmenī, tomēr zemāka nekā Latvijā (10,5%) – Igaunijā – 7,5%, Lietuvā – 8,5 procenti.

4.16. attēls

Saskaņotais patēriņa cenu indekss pa mēnešiem
(2006.g. augusts = 100)

2008. gadā cenu kāpums Latvijā bija visstraujākais gandrīz visās preču un pakalpojumu grupās

salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm. Latvijā visstraujāk cenas pieauga precēm un pakalpojumiem, it

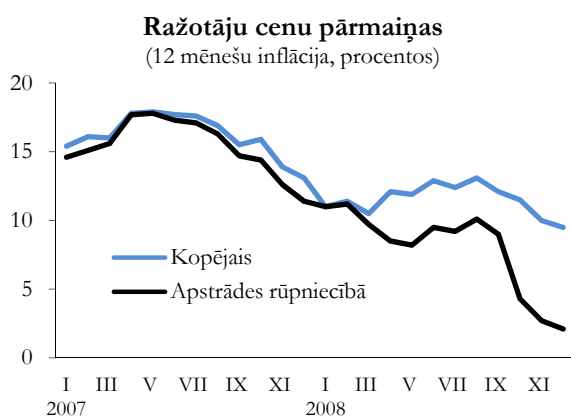
īpaši enerģijai. Tās cena Latvijā pieauga par 18,7%, Igaunijā – par 13,1%, bet Lietuvā – par 10,5%. Straujš kāpums Latvijā bija vērojams arī pārtikas cenām – par 14% (Lietuvā – par 11,9% un Igaunijā – par 11,1%).

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas 2000.-2003. gados pieauga lēni. To svārstības galvenokārt bija saistītas ar valūtas kursa izmaiņām, jo eksporta produkcijas cenu izmaiņas lielā mērā noteica kopējo ražotāju cenu izmaiņu dinamiku. Tāpat kā patēriņa cenas arī ražotāju cenu kāpums ar 2004. gadu strauji palielinājās, sākumā atpaliekot no PCI tempa, bet jau 2006. gadā pārsniedzot to.

Ražotāju cenu pieauguma tempu samazinājums sākās jau 2007. gada vidū, pakāpeniski samazinoties ekonomiskās izaugsmes tempiem. Ražotāju cenu pieauguma tempu kāpums 2008. gada aprīlī un turpmākos mēnešos saistīts lielā mērā ar tarifu pieaugumu administratīvi regulējamām cenām (elektroenerģijai, gāzei un siltumam).

4.17. attēls

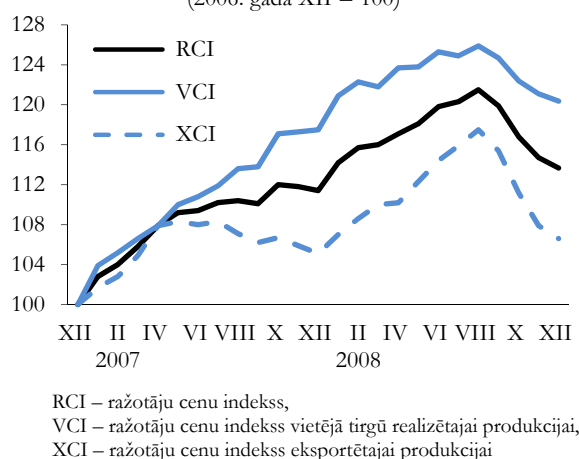

Kopējais ražotāju cenu pieauguma temps 2008. gadā (par 9,5%) ir par 3,6 procentpunktiem lēnāks nekā iepriekšējā gadā (par 13,1%). Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu kāpums bija vērojams līdz 2008. gada augustam, pēc tam bija būtisks cenu samazinājums.

2007. gadā un 2008. gadā vietējā tirgū realizētās produkcijas un eksportētās produkcijas cenu pieaugums bija vienmērīgs. 2007. gada sākumā iekšējā tirgū realizēto preču cenas sāka straujāk pieaugt, savukārt 2008. gada sākumā kāpums kļuva vienmērīgāks, eksportējamās produkcijas cenu pieaugumam apstieidzot iekšējā tirgū realizētās produkcijas preču cenu pieaugumu.

4.18. attēls

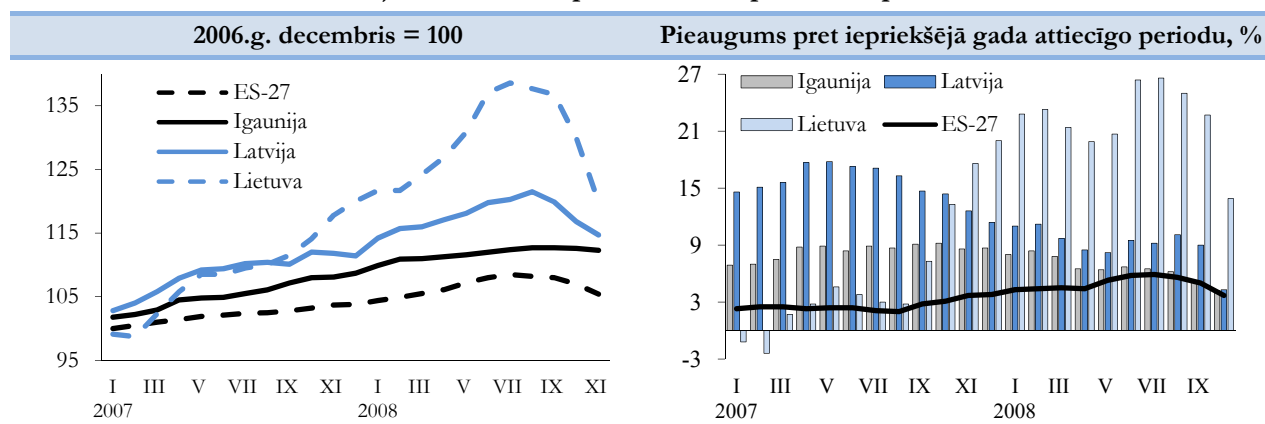
Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā (2006. gada XII = 100)

Ražotāju cenu indeksa dinamika apstrādes rūpniecībā Latvijā nedaudz atšķiras no kopējās Eiropas Savienības dinamikas. Eiropas Savienības apstrādes rūpniecības cenas sāka straujāk pieaugt 2007. gada rudenī, kad Latvijā to pieauguma tempi sāka samazināties. Paaugstināti ražotāju cenu indeksi Eiropas Savienībā saglabājās arī 2008. gadā.

4.19. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

Tomēr atšķirīgā cenu izmaiņu dinamika neuzlabo Latvijas ražotāju konkurētspēju, jo Latvijas ražotāju

cenu pieaugums tomēr ir straujāks nekā vidēji Eiropas Savienībā.

4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais kants

Latvijai ir raksturīgs relatīvi liels maksājumu bilances tekošā konta deficīts. Galvenais deficīta iemesls ir izteikti negatīvā tirdzniecības bilance. Apmēram septīto daļu no tās dzēš pozitīvā pakalpojumu bilance. Pārsvārā negatīvo tekošā konta saldo nosedz ārvalstu tiešās investīcijas un citas ilgtermiņa kapitāla plūsmas. Latvijas Bankas rezerves aktīvi pieaug.

Līdz ar straujo iekšējā pieprasījuma pieaugumu kopš 2006. gada sākās arī būtisks maksājumu bilances tekošā konta deficīta palielinājums. Tas no 12,5% no IKP 2005. gadā palielinājās līdz 25% 2007. gadā.

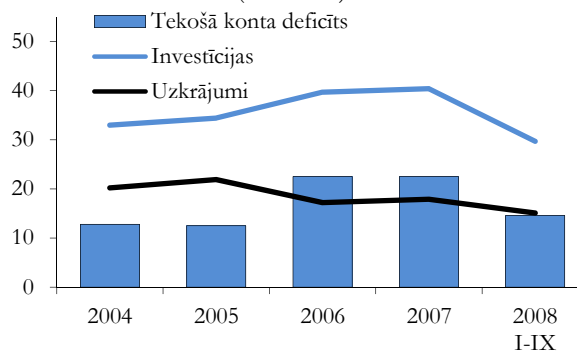
Savukārt 2007. gada otrajā pusē, piebremzējoties iekšējam pieprasījumam, iezīmējas jauna tendence – preču eksports palielinājās straujāk nekā preču imports, kā rezultātā maksājumu bilances tekošā konta deficīts 2007. gada 4. ceturksnī samazinājās līdz 18,3% no IKP. 2008. gadā tekošā konta deficīts turpināja samazināties ik ceturksni gandrīz par trīs procentpunktiem. 2008. gada 3. ceturksnī tekošā konta deficīts bija 11,8%. Tekošā konta deficīta samazinājumu lielā mērā noteica ārējās tirdzniecības bilances uzlabošanās sakarā ar importa apjomu kritumu, vienlaikus saglabājoties pozitīvai eksporta dinamikai.

Straujā ārvalstu kapitāla ieplūde, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otrās puses, kļuva par nozīmīgu ietaupījumu līmeņa samazināšanas

faktoru, t.i., būtiski palielinājās investīciju līmenis tautsaimniecībā no 27,5% no IKP 2004. gadā līdz 40,4% 2007. gadā, vienlaikus samazinoties uzkrājumiem attiecīgi no 20,4% uz 17,9 procentiem.

4.20. attēls

Tekošā konta deficīts, investīcijas un uzkrājumi
(% no IKP)

2007. gadā investīciju dinamika kļuva lēnāka, bet 2008. gadā investīciju līmenis bija gandrīz par desmit procentpunktiem zemāks nekā 2007. gadā. Savukārt nacionālo ietaupījumu līmenis saglabājās relatīvi stabils, kas liecina par nozīmīgu iekšzemes patēriņa korekciju ienākumu samazināšanās apstākļos. Šāda patērētāju uzvedība var būt izskaidrojama ar zemo uzkrājumu līmeni. Kopumā 2008. gadā tekošā konta deficīta samazinājumu noteica būtisks investīciju sarukums.

4.5. tabula

Latvijas maksājumu bilance
(procentos no iekšzemes kopprodukta)

	2005	2006	2007	2007 I-IX	2008 I-IX
A. Tekošais kants	-12,5	-22,5	-22,5	-24,2	-14,6
Tirdzniecības bilance	-18,9	-25,6	-23,9	-25,3	-18,0
eksports	33,5	30,7	28,5	29,3	30,0
imports	-52,4	-56,3	-52,4	-54,6	-48,0
Pakalpojumu bilance	3,8	3,3	3,4	3,5	4,0
Neto ienākumi	-1,1	-2,7	-3,3	-3,6	-3,3
Neto kārtējie pārvedumi	3,7	2,4	1,3	1,1	2,7
B. Kapitāla kants	1,3	1,2	1,9	1,0	1,6
C. Finanšu kants*	16,3	30,5	24,7	28,8	17,1
Tiešās investīcijas	3,6	7,5	6,7	8,5	5,2
ārvalstīs	-0,8	-0,9	-1,1	-0,7	-1,1
Latvijā	4,4	8,3	7,8	9,2	6,3
Portfeļieguldījumi**	-1,3	0,2	-1,6	-2,9	1,9
aktīvi	-1,3	-1,3	-1,0	-2,6	0,7
pasīvi	0,0	1,5	-0,5	-0,4	1,2
Citi ieguldījumi	14,0	22,6	19,5	23,3	9,9
aktīvi	-2,7	-9,7	-21,0	-19,6	-0,1
pasīvi	16,7	32,2	40,5	42,9	10,0
D. Novirze	-1,9	0,6	-0,7	-2,0	-2,2
E. Rezerves aktīvi	-3,2	-9,9	-3,4	-3,7	-1,9

* bez rezerves aktīviem

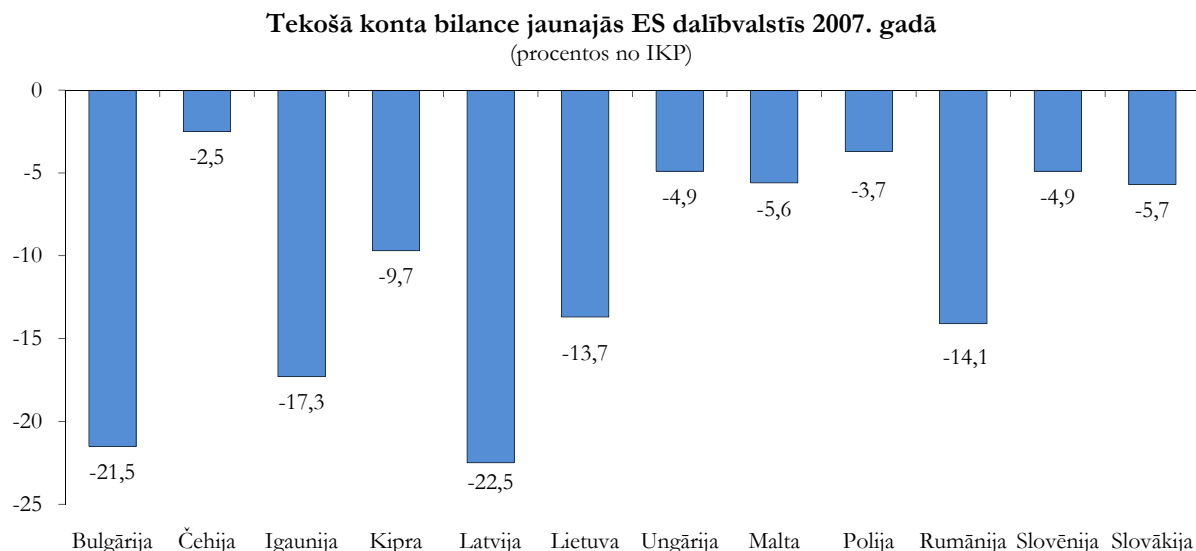
** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Visās ES jaunajās dalībvalstīs pēc iestāšanās ES bija negatīva uzkrājumu – investīciju bilance, kas pārsvarā ir saistīta ar augsto investīciju līmeni, ko stimulēja pastiprināta ārvalstu finanšu resursu ieplūde tautsaimniecībā. Iekšzemes uzkrājumi ir par maziem,

lai realizētu tautsaimniecības restrukturizāciju un modernizāciju.

2007. gadā Latvijas tekošā konta deficīta līmenis attiecībā pret IKP joprojām bija augstākais ES jauno dalībvalstu starpā (skatīt 4.21. attēlu).

4.21. attēls

Avots: Eurostat novērtējums

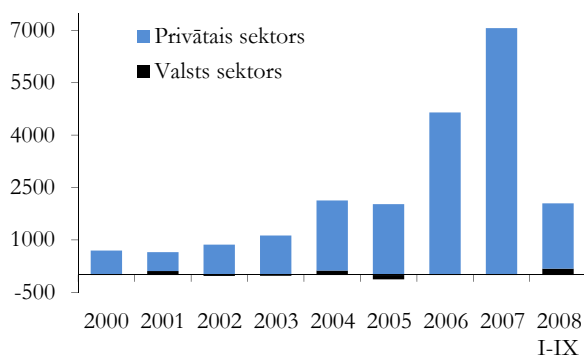
4.3.2. Finanšu plūsmas

Ārējā sektora sabalansēšanai liela tekošā konta deficīta gadījumā ir svarīgi, kā tiek nosepts tekošā konta deficīts, kāds ir finanšu plūsmu raksturs.

Latvijā līdz ar pārejas procesa uzsākšanu sākās pastiprināta ārvalstu kapitāla ieplūde, ko nodrošināja finanšu plūsmu liberalizācija. Latvijā nav noteikti nekādi ierobežojumi nacionālās valūtas konvertējamībai. Ārvalstu kompānijas var brīvi izvest savus ieguldījumus un peļņu pēc nodokļu nomaksas. Tāpat katrs Latvijas iedzīvotājs var brīvi izmantot ārvalstu kompāniju finanšu pakalpojumus. Nav noteikti nekādi ierobežojumi darījumos ar vērtspapīriem. Nepastāv ierobežojumi nekustamā īpašuma pirkšanā un pārdošanā.

4.22. attēls

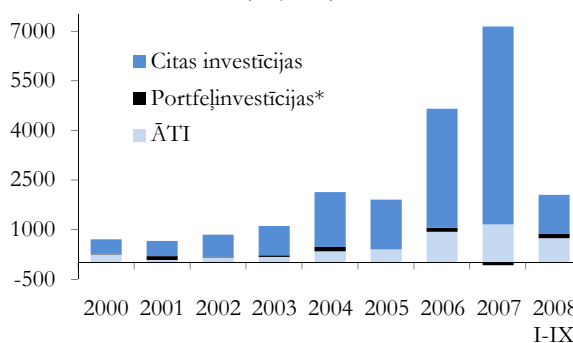
Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
(milj. latu)

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs ir privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, tās strauji palielinājās, un 2007. gadā to apjoms salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieauga pusotru reizi, bet salīdzinājumā ar 2004. gadu tās ir palielinājušās gandrīz 3,5 reizes. Savukārt 2008. gadā bija vērojama daudz lēnāka investīciju ieplūšanas intensitāte, ko lielā mērā noteica nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos.

4.23. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
sadalījumā pa investīciju veidiem
(milj. latu)

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

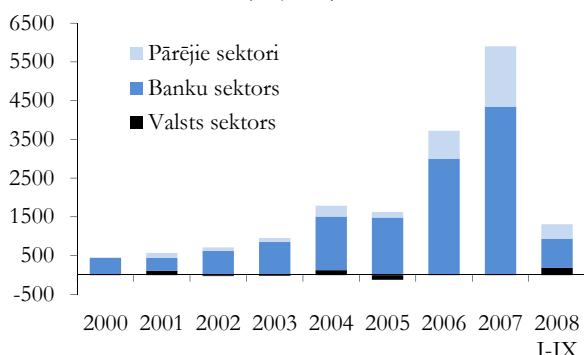
Trīs gados (2005-2007) to apjoms ir trīskāršojies, un tās nosedza 35-37% no tekošā konta negatīvā saldo. Tiešo ārvalstu investīciju plūsmas palielinājās 2006. gadā un 2007. gadā. 2008. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, tās samazinājās par 23,3% un nosedza 43,4% no tekošā konta negatīvā saldo.

Portfeļinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2008. gada deviņos mēnešos portfeļinvestīciju saldo bija pozitīvs, galvenokārt sakarā ar Latvijas valdības piesaistīto finansējumu obligāciju un parādzīmju veidā.

Būtisku daļu no kopējām ārvalstu investīcijām veido „citas investīcijas”¹. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi un tml. 2006. gadā un 2007. gadā būtiski pieauga privātā sektora (ieskaitot komercbankas) piesaistīto ārvalstu finanšu līdzekļu apjoms aizņēmumu veidā. Trīs gados tās pieauga 4,4 reizes. Savukārt 2008. gada deviņos mēnešos pirmo reizi pēdējo četru gadu laikā bija vērojama negatīva „citu investīciju” plūsma. To lielā mērā ietekmēja nerezidentu noguldījumu samazinājums monetārās finanšu iestādēs un privātā sektora aizņēmumu līmeņa kritums. 2008. gada 2. un 3. ceturksnī citu investīciju plūsmas bija pozitīvas, tomēr deviņos mēnešos tās bija gandrīz četras reizes mazākas nekā iepriekšējā gada deviņos mēnešos, galvenokārt to noteica īstermiņa plūsmu samazinājums.

4.24. attēls

Ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas sadalījumā pa sektoriem*
(milj. latu)

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

Piesaistītais kapitāls 2007. gadā par 54% pārsniedza IKP apjomu, bet Latvijas parāds pārējai pasaulei bija 127%, tai skaitā valdības – 5%. Savukārt summa, ko Latvijai ir parādā pārējā pasaule, sastāda 78% no IKP.

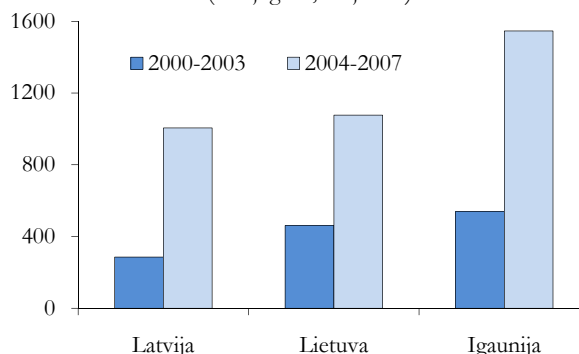
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Kopš neatkarības atgūšanas ārvalstu tiešajām investīcijām (ĀTI) ir bijusi būtiska nozīme Latvijas tautsaimniecības izaugsmē. Saskaņā ar 2006. gada datiem kompāniju ar ārvalstu kapitāla līdzdalību ražoto preču un pakalpojumu klāsts sastādīja 54,5% no IKP, veidoja 55,4% no Latvijas eksporta apjoma, tās nodarbināja 12,5% no nodarbināto skaita. Tādējādi sekmīgai ārvalstu tiešo investīciju piesaistei ir tieša pozitīva ietekme uz Latvijas makroekonomisko stabilitāti un konkurētspēju.

Līdz ar Latvijas iestāšanos ES palielinājās ārvalstu tiešo investīciju intensitāte. No 2004.-2007. gadam ārvalstu uzņēmēju ieguldījumi Latvijas tautsaimniecībā tiešo investīciju veidā bija gandrīz trīs reizes lielāki nekā laika periodā no 2000.-2003. gadam. Šādas tendences ir raksturīgas visām Baltijas valstīm, kas liecina par ģeopolitiskā stāvokļa nozīmīgumu ĀTI piesaistē.

4.25. attēls

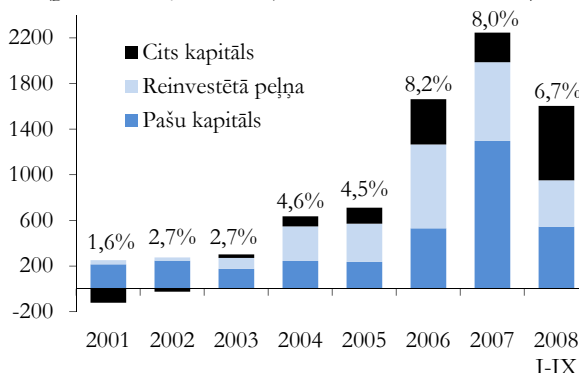
ĀTI ieplūde Baltijas valstīs
(vidēji gadā, milj. eiro)

Aktīvāki ir kļuvuši arī Latvijas investori ārējā pasaulē. Kopš 2004. gada Latvijas uzņēmēji tiešo investīciju veidā vidēji gadā ir ieguldījuši 124 milj. eiro, t.i., gandrīz sešas reizes vairāk nekā pirms iestāšanās ES. 2008. gada septembra beigās Latvijas uzkrātās ĀTI ārvalstīs sasniedza 550,4 milj. latu, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, tās ir palielinājušās par 66%. Gandrīz puse no Latvijas investīcijām ir veiktas Šveicē (pārsvarā tirdzniecības nozarē) un Lietuvā (tirdzniecībā un finanšu starpniecībā). Pēdējā laikā Latvijas uzņēmēji aktīvāki ir kļuvuši arī Krievijā. Latvijas investīcijas Krievijas ekonomikā 2008. gada septembra beigās veidoja 8,4% no Latvijas uzkrātām ĀTI.

4.26. attēls

Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā
(gada laikā saņemtās, milj. ASV dolāru un % no IKP)

2007. gadā ienākošo ĀTI apjoms sasniedza 1158,1 milj. latu (2172,5 milj. ASV dolāru), bet 2008. gada trīs ceturkšņos ĀTI plūsmas (galvenokārt pašu kapitāla un reinvestētās peļņas veidā) bija par

¹ Finanšu darījumi, kurus neietver tiešajās un portfeļinvestīcijās.

23,6% mazākas par iepriekšējā gada atbilstošā perioda plūsmām.

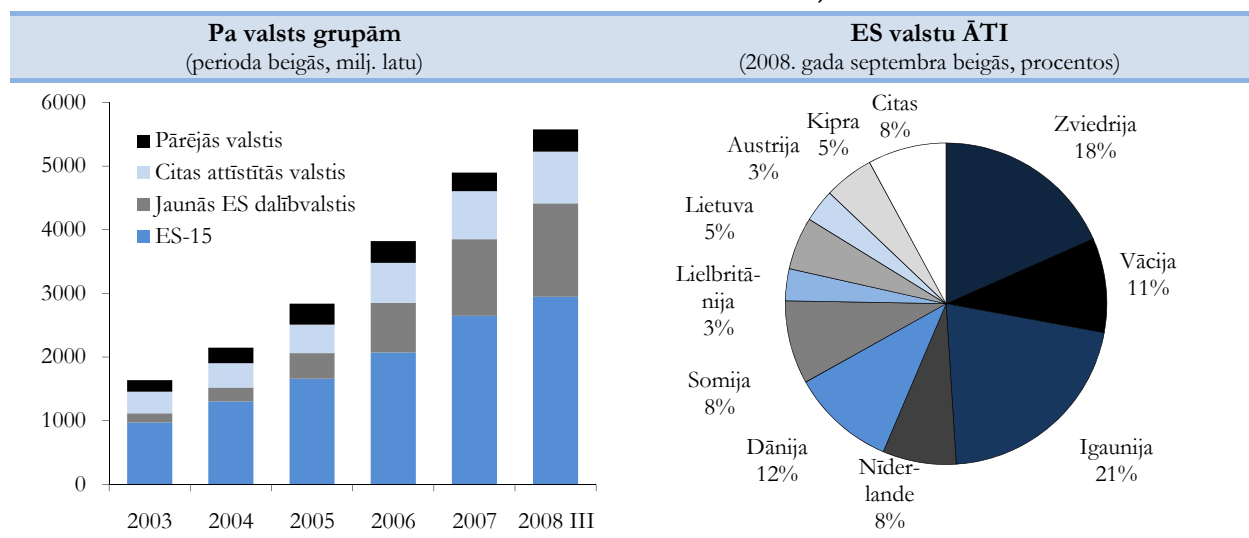
Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2008. gada septembra beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 5862,4 milj. latu jeb gandrīz 38,8% no IKP. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā ir nedaudz pieaugusi un 2008. gada septembra beigās bija 23,5%, ko noteica straujāka

ārvalstu kapitāla ieplūde tiešo investīciju veidā nekā citu investīciju (galvenokārt banku aizņēmumu) veidā.

Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitiskā struktūra kopš 2004. gada būtiski nav mainījies: lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2008. gada septembra beigās ES valstu investīcijas veidoja 79,2% no visām uzkrātām ĀTI, trešdaļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas.

4.27. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas

Lielākās ieguldītājvalstis ir Zviedrija, Igaunija, Vācija un Dānija. Šo četru valstu uzkrātās ĀTI 2008. gada septembra beigās veidoja 59,4% no visām uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā. Katrai no minētajām valstīm ir izteikti dominējošās nozares. Zviedrijas ĀTI koncentrējas finanšu pakalpojumu nozarē (68%), 63% Igaunijas ĀTI arī ir finanšu pakalpojums. Savukārt Vācijas uzņēmēji pārsvarā ir ieguldījuši enerģētikas nozarē un darījumos ar nekustamo īpašumu (57% no Vācijas uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā).

Kopš Latvijas iestāšanās ES uzkrātās ĀTI gan preču, gan pakalpojumu sfērā vairāk nekā dubultojās. Preču

ražošanas sfērā īpaši straujš ĀTI pieaugums bija enerģētikas nozarē – gandrīz 5 reizes, būvniecībā – vairāk nekā 5 reizes. Apstrādes rūpniecībā ĀTI dinamika nebija tik strauja, – tās palielinājās pusotras reizes.

Līdz 2004. gada beigām uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju nozaru struktūrā lielākais īpatsvars bija komercpakalpojumu nozarei, bet, jau sākot ar 2005. gadu, vadošās pozīcijas ĀTI piesaistē ieņem finanšu pakalpojumi. Nozares daļa uzkrāto ĀTI struktūrā arī 2008. gadā saglabājās iepriekšējā gada līmenī un septembra beigās bija 30 procentu.

4.6. tabula

Uzkrātās ĀTI sadalījumā pa nozarēm
(perioda beigās, milj. latu)

	2004	2005	2006	2007	2008. gada 3. ceturksnis
Primārās nozares	49,8	59,5	71,6	112,9	146,1
Apstrādes rūpniecība	276,1	376	395,3	465,2	501,9
Enerģētika	164,7	327,6	348,1	270,7	278,5
Būvniecība	36,5	49,7	67,6	86,0	112,5
Tirdzniecība	395,7	437,8	562,3	681,9	900,3
Transports un sakari	333,3	336,4	347,0	398,0	454,5
Finanšu starpniecība	375,9	625,4	964,6	1434,7	1610,6
Citi pakalpojumi	439,2	529	795,3	1214,5	1352,6

2008. gadā kopumā visās nozarēs uzkrāto ĀTI līmenis ir pieaudzis, kas liecina, ka investori, neskatoties

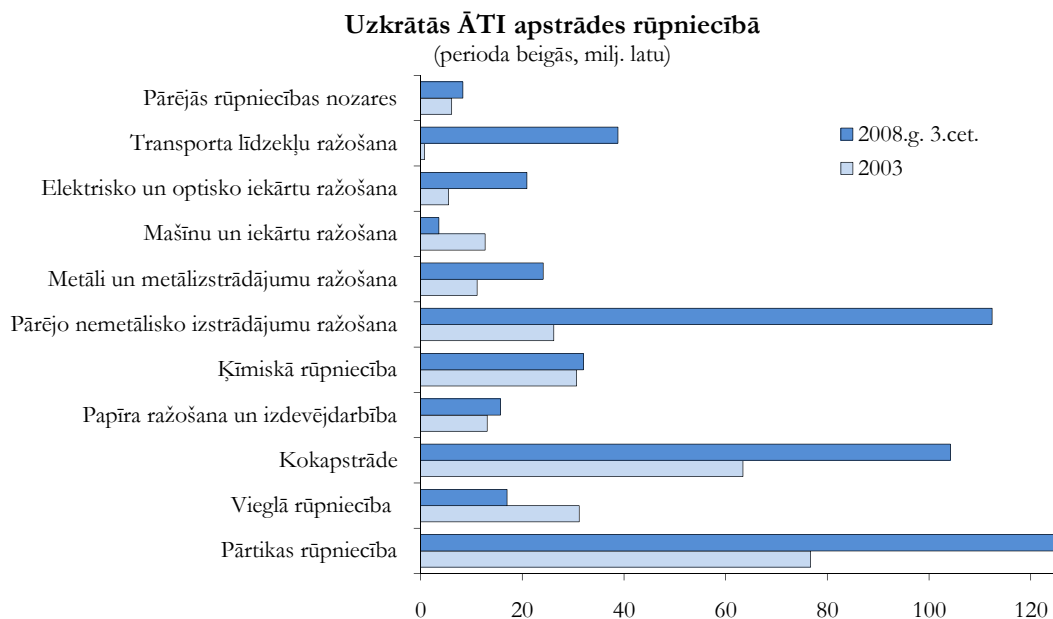
uz ekonomisko aktivitāšu samazināšanos, nav būtiski koriģējuši savus plānus. Tomēr ĀTI pieauguma tempi ir

piebremzējušies, it īpaši pakalpojumu sfērā. 2007. gada deviņos mēnešos uzkrātās ĀTI pakalpojumu nozarēs pieauga par 35,3% (tai skaitā finanšu starpniecībā – par 38%) un nozarē „operācijas ar nekustamo īpašumu” – par 56,6%, 2008. gada attiecīgajā periodā tās pieauga gandrīz divreiz lēnāk – par 16%. To lielā mērā noteica daudz mazāks ieguldījums minētajās nozarēs. Savukārt preču ražošanas sfērā uzkrāto ĀTI pieauguma tempu samazinājums bija neliels. Jāatzīmē, ka lielākos ārvalstu investīciju apjomus joprojām piesaista divas nozares – finanšu starpniecība un operācijas ar nekustamo īpašumu. 2007. gadā ārvalstu tiešās investīcijas šajās nozarēs veidoja gandrīz 70% no gada laikā saņemtajām ĀTI. Lielu ieguldījumu tika veikti tirdzniecībā, kur uzkrātās ĀTI 2007. gadā pieauga par 17,7% un 2008. gada deviņos mēnešos – par 38,2%. Stabili augsti ĀTI pieauguma tempi (38% 2007. gadā un 30,8%

2008. gada deviņos mēnešos) saglabājās būvniecības nozarē.

ĀTI pieauguma tempi apstrādes rūpniecībā ir samērā mēreni. Kopumā nav izteiktas atšķirības starp ĀTI dinamiku pirms un pēc Latvijas iestāšanās ES. Tai pašā laikā ĀTI piesaistē nozīmīgas izmaiņas ir vērojamas apstrādes rūpniecības apakšnozaru griezumā. Salīdzinot ar 2003. gada beigām, gandrīz uz pusi samazinājās uzkrātās ĀTI vieglajā rūpniecībā un ķīmiskajā rūpniecībā, bet mašīnu un iekārtu ražošanā – vairāk nekā piecas reizes. Savukārt būtiski ir pieaugušas ĀTI tādās nozarēs kā elektrisko un optisko izstrādājumu ražošana (4 reizes), pārējo nemetālisko izstrādājumu ražošana (4 reizes). 2008. gadā lieli ieguldījumi tika veikti transporta līdzekļu ražošanā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, uzkrātās ĀTI šajā nozarē pieauga 2,4 reizes.

4.28. attēls

Ārvalstu investoriem vispievilcīgākās apstrādes rūpniecības nozares ir pārtikas rūpniecība, kokapstrāde un pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozare. Uzkrātās ĀTI šajās nozarēs 2008. gada septembra beigās veidoja 70% no visām uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Jāatzīmē, ka tās ir zemo un vidēji zemo tehnoloģiju nozares, kas liecina par to, ka ārvalstu kapitāla piesaistē Latvijā joprojām nozīmīgas ir relatīvi zemās darbaspēka izmaksas un dabas resursu pieejamība. Lielākus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā pēdējo četru gadu laikā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas un Nīderlandes investori.

Latvijā nozīmīgs darbs tiek veikts investīciju vides uzlabošanā. Liela loma šajā procesā ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai, kas tika dibināta 1993. gadā kā bezpeļņas organizācija valsts akciju sabiedrība „Latvijas Attīstības aģentūra” un 2003. gadā tika reorganizēta par valsts aģentūru „Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra” (LIAA). Viena no svarīgākajām LIAA darbības prioritātēm investīciju

piesaistes jomā ir tādu projektu piesaiste, kuri ir balstīti uz zināšanām un tehnoloģijām. LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un proaktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus atbilstoši Latvijas tautsaimniecības attīstības stratēģijā noteiktajām prioritātēm.

Ārvalstu tiešo investīciju dinamika liecina par to, ka ārvalstu investori vēl arvien Latvijas biznesa vidi vērtē kā uzņēmējdarbības uzsākšanai salīdzinoši labvēlīgu un ārvalstu investīcijām pievilcīgu vietu, neskatoties uz vispasaules ekonomisko krīzi.

Starp 2008. gadā veiksmīgi pabeigtiem ārvalstu tiešajiem investīciju projektiem var minēt Nīderlandes uzņēmuma Brabantia atklāto sadzīves priekšmetu ražotni (8 milj. eiro) Ģibuļu pagastā pie Talsiem, kura nodarbina vairāk nekā 70 strādājošo. Vēl viens labs piemērs ir Zviedrijas uzņēmuma Leax Latvijā jau otrā automobiļu detaļu ražotne, kas apkalpo Volvo un Skania. Leax Baltix Rēzeknē investēja 5 milj. eiro un

nodrošināja 120 darba vietu. Šis projekts ir reģionam īpaši svarīgs, ņemot vērā Rebir neseno slēgšanu.

Kopumā 2008. gads var tikt raksturots kā atdzišanas periods. Uz vispasaules finanšu un ekonomikas krīzes fona uzņēmumi arvien vairāk koncentrējas uz jau esošo jaudu lietderīgu izmantošanu, līdz ar to investīciju projektiem tiek

pagarināti īstenošanas termiņi vai arī tie tiek atcelti kopumā. Attiecīgi ir vairāk jākoncentrējas ne tikai uz ienākošo potenciālo projektu apkalpošanu, bet arī uz jau īstenoto projektu kvalitatīvu pēcapkalpošanu. Tādā veidā tiek gūta pārliecība, ka jau ienākušie ārvalstu investori neapsver iespējas pārtraukt savu darbību Latvijā.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss¹

Likums „Par Latvijas Banku”² nosaka, ka Latvijas Bankas galvenais mērķis ir, īstenojot naudas politiku, regulēt naudas daudzumu apgrozībā, lai saglabātu cenu stabilitāti valstī. Centrālā banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

Kopš 1994. gada februāra vidus Latvijas Banka, neoficiāli piesaistot lata kursu SDR³ valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 LVL), *de facto* īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. Ar 2005. gada 1. janvāri ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties Eiropas valūtas kursa mehānismam II (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS)⁴. *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programma* (apstiprināta Saeimā 2008. gada 12. decembrī) ir izteikta apņemšanās, ka Ministru kabinets un atbildīgās valsts pārvaldes institūcijas veiks visus nepieciešamos soļus, lai izpildītu Māstrihtas konverģences kritērijus, kas nodrošinātu eiro ieviešanu iespējami ātri – 2012. gadā.

Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro, proti, 1 EUR = 0,702804 LVL. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pieļauta standarta svārstības +/-15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/-1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro.

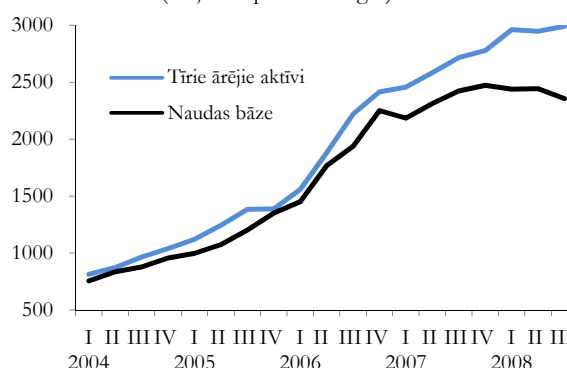
Latvijas Banka darbojas līdzīgi tā sauktajai valūtas padomei, brīvi pērkot un pārdodot ārvalstu valūtu. Latvijas Bankai ir izdevies iegūt uzticību bez formālas valūtas padomes sistēmas izmantošanas un pieredzi, vienlaicīgi izmantojot plašu tirgus orientētu monetāro instrumentu klāstu, kas ir pilnībā savietojams ar tiem

monetārās politikas instrumentiem, kas pieejami Eiropas Centrālajai bankai.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijā šajā ziņā nav bijis problēmu, – Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi un ir līdzvērtīgas valsts preču un nefaktorālo pakalpojumu importa vairāku mēnešu apjomam (skatīt 4.29. attēlu).

4.29. attēls

Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi un naudas bāze ceturkšņu griezumā (milj. latu perioda beigās)

Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2008. gada oktobra beigās bija 121%. Salīdzinot ar 2007. gada oktobra beigām, Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi bija pieauguši par 6 procentiem.

Ārvalstu valūtas rezerves tiek ieguldītas drošos un likvidos finanšu instrumentos, galvenokārt ASV, eiro zonas valstu, Lielbritānijas un Japānas valdību, to aģentūru un starptautisko organizāciju emitētajos parāda vērtspapīros. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus) 2008. gada oktobra beigās bija 5592 milj. ASV dolāru (2007. gada beigās – 5758 milj. ASV dolāru, 2003. gada beigās – 1535 milj. ASV dolāru).

¹ Nodaļā izmantoti *Finanšu un kapitāla tirgus komisijas* un Latvijas Bankas dati.

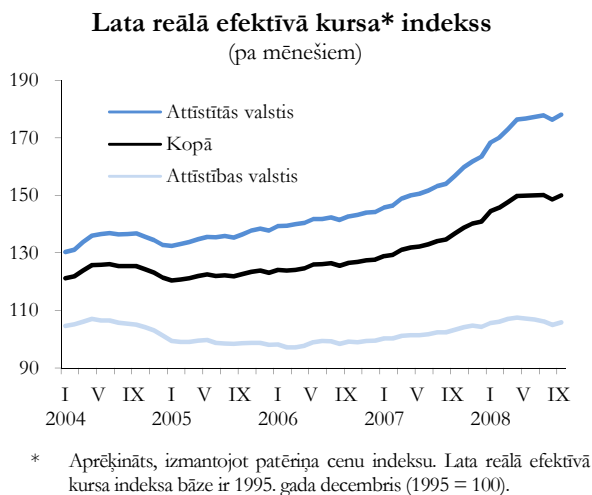
² Latvijas Banka ir valsts centrālā banka.

³ Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

⁴ Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

Latvijas Banka aprēķina lata reālo efektīvo kursu¹ pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām². Tas parāda Latvijas relatīvo eksporta konkurētspēju pasaules tirgos (skatīt 4.30. attēlu).

4.30. attēls

Kopš 2005. gada salīdzinoši augstās inflācijas dēļ lata reālajam kursam ir tendence pieaugt attiecībā pret attīstīto valstu valūtām, bet kopš 2006. gada vidus arī pret attīstības valstu valūtām. 2008. gada vidū lata reālais kurss stabilizējās. Lata reālā efektīvā kursa pieaugums nav izdevīgs eksportētājiem.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

Latvijas finanšu un kapitāla tirgū lielākais īpatsvars aktīvu kopsummā (96%) ir banku aktīviem.

2008. gada beigās Latvijā darbojās 21 banka un piecas ārvalstu banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (turpmāk – FKTK)³.

2008. gada novembra beigās banku aktīvi sasniedza 23,4 milj. latu (2007. gada beigās – 21,9 milj. latu, 2006. gada beigās – 15,9 milj. latu). Ārvalstu akcionāriem pieder 78% no kopējā banku apmaksātā pamatkapitāla.

Latvijas banku sistēma ir nostabilizējusies, lielākajām banku apvienošanām un pārpirkšanām notiekot 1998.-2001. gadā. Gandrīz visas bankas ir privātas. Latvijas valstij pilnībā pieder tikai *Latvijas Hipotēku un zemes banka*.

Satricinājumi globālajos finanšu tirgos ir ietekmējuši arī Latvijas banku sistēmu. AS „Parex banka” 2008. gada rudenī bija vērojama liela noguldījumu aizplūšana, tāpēc Latvijas valdībai nācās daļēji nacionalizēt šo banku⁴ un nodrošināt tai likviditātes atbalstu. Citām vietējām bankām un uzņēmumiem radušās grūtības pārstrukturēt savas starptautiskās saistības.

Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programma paredz īstenot vairākus pasākumus finanšu sektora stabilizācijai. Programmā ir atzīmēts, ka

- valsts saglabā garantijas visiem noguldījumiem Latvijas bankās līdz 50 000 eiro;
- valsts sniegs garantijas 2009. gadā atmaksājamiem banku sindicētajiem kredītiem, pieņemot atsevišķu lēmumu katrā no gadījumiem;
- Ministru kabinets noteiks iespējamo ietvaru un nepieciešamās iekšējās procedūras ātrai publisko finanšu līdzekļu nodrošināšanai globālās finanšu krīzes ietekmē finanšu grūtībās nonākušām finanšu institūcijām;
- kaut Latvijā spēkā esošie likumdošanas akti finanšu pakalpojumiem un uzraudzības praksei ir saskaņā ar *acquis communautaire* un starptautiskajiem standartiem, nesenie notikumi parādīja nepieciešamību gan uzlabot regulējošo prasību piemērošanu praksē, gan pārskatīt esošo likumdošanu, pastiprinot finanšu tirgū strādājošo institūciju uzraudzību, kas tiks izdarīts, sagatavojot īpašu finanšu sektora uzraudzības pastiprināšanas programmu.

Ņemot vērā situāciju starptautiskajos finanšu tirgos, kas ietekmē resursu pieejamību un to cenas, banku sektora likviditātes rādītājam ir tendence samazināties, joprojām pārsniedzot normatīvu, kas ir 30% (novembra beigās tas bija 48,7%; 2007. gada beigās – 55,7%). Pieaugot izdevumiem uzkrājumu veidošanai, kā arī sadārdzinoties resursiem un samazinoties kredītešanas pieauguma tempiem, pazeminās banku peļņspēja. 2008. gada 11 mēnešos banku peļņa bija 208 milj. latu, kas ir par 36% mazāk nekā attiecīgajā laika posmā 2007. gadā.

Banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs kopš septembra beigām nav mazinājies, un novembra beigās tas joprojām bija 12,3%, kas ievērojami pārsniedz likumā noteikto minimumu – 8%. Aktīvu atdeve (ROA)⁵ 2008. gada septembra beigās bija 1,2%, savukārt kapitāla atdeve (ROE)⁶ – 14,7% (2007. gada beigās attiecīgi – 2% un 24,2%).

2008. gada beigās Latvijā darbojās 15 **apdrošināšanas sabiedrību**, no kurām četras veica dzīvības apdrošināšanu un 11 – nedzīvības apdrošināšanu, kā

¹ Lata reālais kurss ietver lata nominālā kursa izmaiņas pret Latvijas tirdzniecības partnervalsts valūtu, kā arī patēriņa cenu izmaiņas Latvijā salīdzinājumā ar patēriņa cenu izmaiņām tirdzniecības partnervalstī. Reālo kursu aprēķina, nominālā kursa indeksu dalot ar ārvalstu un iekšzemes cenu indeksu attiecību.

² Attīstīto valstu grupā ietilpst ASV, Dānija, Francija, Itālija, Lielbritānija, Nīderlande, Somija, Vācija un Zviedrija, savukārt attīstības valstu grupā – Igaunija, Krievija, Lietuva un Polija.

³ Līdz 2008. gada 31. decembrim no EEZ valstīm bija saņemti 227 paziņojumi par šo valstu banku vēlmi sākt sniegt finanšu pakalpojumus Latvijā, neatverot filiāli.

⁴ AS „Parex banka” ir kļuvusi par valsts VAS „Hipotēku un zemes banka” meitas sabiedrību.

⁵ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

⁶ ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

arī 9 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles. Latvijas finanšu un kapitāla tirgū apdrošināšanas sabiedrību īpatsvars aktīvu kopsummā ir nedaudz zem 2 procentiem.

2008. gada trīs ceturkšņos apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs bija 259,7 milj. latu, kas bija par 13,6% vairāk nekā 2007. gada trīs ceturkšņos, un izmaksāto bruto atlīdzību apmērs bija 137,9 milj. latu jeb par 46,9% vairāk nekā 2007. gada trīs ceturkšņos.

Iestāšanās ES ir veicinājusi konkurences pieaugumu šajā sektorā. Kopš 2004. gada 1. maija ES nebanku finanšu institūcijām, lai piedāvātu savus pakalpojumus Latvijā, vairs nav jāsaņem licence vai jāatver filiāle Latvijā. Ārvalstu kompānijām tagad ir atļauts meitas uzņēmumu Latvijā aktīvus apdrošināt ne tikai pie vietējiem apdrošinātājiem, un tas ir samazinājis nekustamā īpašuma apdrošināšanas apjomu pieaugumu Latvijas tirgū. Līdz 2008. gada 31. decembrim saņemti 359 iesniegumi no Eiropas Ekonomikas zonas valsts apdrošināšanas uzraudzības institūcijām par šajās valstīs licencēto apdrošinātāju izteikto gribu izmantot pakalpojumu sniegšanas brīvības principu Latvijā.

Investīciju piesaistē svarīga ir **vērtspapīru tirgus** loma. Latvijā šobrīd ir radīta nepieciešamā vērtspapīru tirgus attīstības tiesiskā bāze, kas atbilst ES direktīvu prasībām, un izveidotas tās funkcionēšanai nepieciešamās institūcijas. Tomēr fondu tirgus Latvijā ir vāji attīstīts, un tā ietekme uz valsts ekonomisko attīstību ir neliela.

Rīgas Fondu birža (RFB) ir vienīgā licencētā fondu birža Latvijā, kas piedāvā tirdzniecību ar publiskā

apgrozībā esošiem vērtspapīriem, vērtspapīru kotēšanu un informācijas pakalpojumus. 2008. gada februārī ASV lielākā vērtspapīru birža *NASDAQ Stock Market, Inc.* pabeidza iegādes un apvienošanās darījumu ar līdzšinējo Rīgas Fondu biržas īpašnieku *OMX AB*, tādējādi izveidojot pasaules lielāko biržu kompāniju *NASDAQ OMX Group, Inc.*

Situācija pasaules finanšu tirgos būtiski ietekmē arī Latvijas vērtspapīru tirgu. 2008. gada beigās RFB Latvijas uzņēmumu tirgus kapitalizācija bija 820 milj. latu (2008. gada beigās – 1475 milj. latu). Savukārt 2008. gada beigās RFB indekss *OMX Rīga* (2000. gada 1. janvāris = 100) bija nokrities līdz 271 punktam (2007. gada beigās tas bija 595 punkti).

Ar 2001. gada 1. jūliju finanšu sektora uzraudzību veic **Finanšu un kapitāla tirgus komisija**. Tā ir pārņēmusi līdzšinējās Latvijas Bankas Kredītiestāžu uzraudzības pārvaldes, Vērtspapīru tirgus komisijas un Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekcijas funkcijas. FKTK ir izveidota, lai veicinātu ieguldītāju, noguldītāju un apdrošināto personu interešu aizsardzību, kā arī finanšu un kapitāla tirgus attīstību un stabilitāti.

4.4.3. Noguldījumi un kredīti

2007. gada otrajā pusē aizsākās monetāro rādītāju pieauguma tempa samazināšanās, kas turpinājās arī 2008. gada trīs ceturkšņos. To galvenokārt noteica situācija globālajos finanšu tirgos, kā arī Latvijas ekonomikā.

4.7. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji
(perioda beigās)

	2005	2006	2007	2008*
	(milj. latu)			
Tīrie ārējie aktīvi	-1326,6	-2634,7	-4482,8	-5692,1
Tīrie iekšējie aktīvi	5311,2	8114,6	10654,1	11840,8
Iekšzemes kredīti	6441,3	9877,4	13018,2	14274,0
valdībai (neto)	266,3	100,5	-87,4	-383,1
uzņēmumiem un privātpersonām	6175,0	9776,9	13105,6	14657,1
Pārējie aktīvi (neto)	-1130,1	-1762,8	-2364,2	-2433,2
Plašā nauda M2X	3984,7	5479,9	6171,3	6148,8
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	786,4	969,3	900,0	876,9
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	3198,3	4510,6	5271,3	5271,9
tajā skaitā:				
pieprasījuma noguldījumi	2020,2	2974,5	2864,9	2531,5
termiņnoguldījumi	1178,1	1536,1	2406,4	2740,4
	(pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos)			
Iekšzemes kredīti	63,1	53,3	31,8	17,1
tajā skaitā:				
uzņēmumiem un privātpersonām	63,6	58,3	34,0	17,6
Plašā nauda M2X	38,9	37,5	12,6	5,3
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	21,8	23,3	-7,1	-4,1
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	43,9	41,0	16,9	7,0
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	21,8	23,3	32,3	14,0

* 2008. gada 3 ceturkšņos

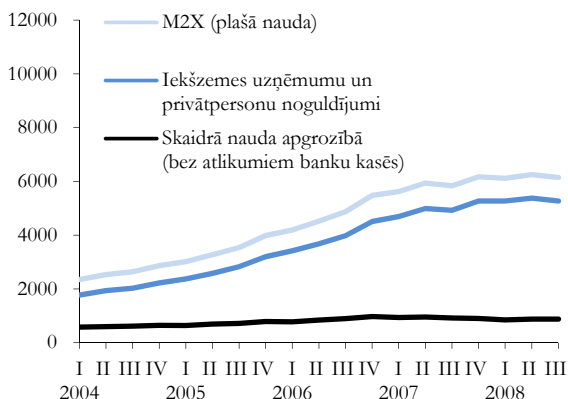

2007. gada beigās, salīdzinot ar 2006. gada beigām, no rezidentiem piesaistīto uzņēmumu un privātpersonu **noguldījumu apjoms** pieauga par 16,9%. Turpretim 2008. gada septembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi, noguldījumu apjoms ir audzis tikai par 7 procentiem.

Noguldījumos dominē termiņnoguldījumi, kuru īpatsvars kopējā noguldījumu struktūrā 2008. gada septembra beigās bija 52%. Jāatzīmē, ka iepriekšējos gados lielāks īpatsvars bija pieprasījuma noguldījumiem. 2007. gada beigās tie veidoja 54% no visiem rezidentu nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību noguldījumiem, 2006. gada beigās – pat 66% no visiem noguldījumiem.

4.31. attēls

Plašās naudas (M2X) un tās sastāvdaļu dinamika ceturkšņu griezumā
(perioda beigās, milj. latu)

Lielāko daļu no visiem rezidentu noguldījumiem septembra beigās veido mājsaimniecību noguldījumi (55%) un privāto nefinanšu sabiedrību noguldījumi (25%).

Latvijā ir relatīvi augsts nerezidentu noguldījumu īpatsvars, kopējā noguldījumu apjomā tie veidoja 44% (2008. gada septembra beigās), un gada laikā to apjoms bija pieaudzis par 11,4%. Tomēr, ņemot vērā pēdējos notikumus Latvijas banku sistēmā, nerezidentu noguldījumu pieauguma tempi turpmākajos mēnešos

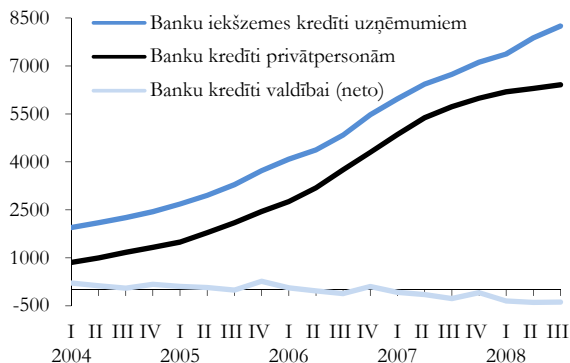
būtiski saruka, un novembrī pieauguma temps jau bija vairs tikai 5,3% pret iepriekšējā gada novembri.

Nedaudz vairāk nekā puse rezidentu noguldījumu ir noguldījumi latos, noguldījumi eiro valūtā veido apmēram trešo daļu no visiem noguldījumiem. Nerezidentu noguldījumos lielāko daļu tradicionāli veidoja privāto nefinanšu sabiedrību noguldījumi, no kuriem vairāk nekā puse bija noguldījumi ASV dolāros.

No 2004.-2006. gadam uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto **kredītu** apjoms ik gadu pieauga par 50-60%, un to veicināja ārvalstu kapitāla ieplūšana, ekonomiskās darbības aktivizēšanās, kā arī laba finanšu resursu pieejamība. Sākot ar 2007. gada otro pusi, bija vērojams kreditēšanās pieauguma tempu kritums, kas bija saistāms ar piesardzīgāku lielāko Latvijas komercbanku kreditēšanas politiku, ko ietekmēja situācijas pasliktināšanās pasaules finanšu tirgos, kā arī ekonomiskās izaugsmes bremsēšanās.

4.32. attēls

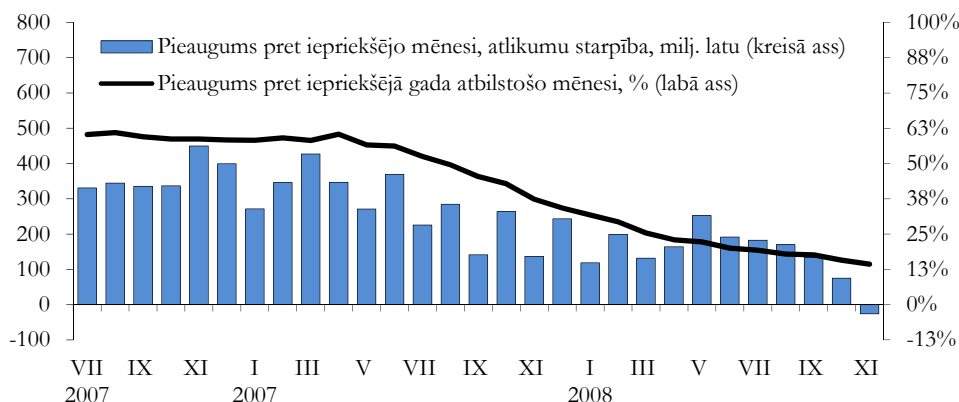
Iekšzemes uzņēmumiem, privātpersonām un valdībai banku izsniegto kredītu dinamika ceturkšņu griezumā
(perioda beigās milj. latu)

2008. gadā izsniegto kredītu pieauguma tempi pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi pakāpeniski samazinājās: janvārī pieaugums bija 31,8%, novembrī – tikai 14,3% pret iepriekšējā gada novembri. Turklāt novembrī, salīdzinot ar oktobri, kredītu atlikums samazinājās par 25,9 milj. latu.

4.33. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti (kopā)

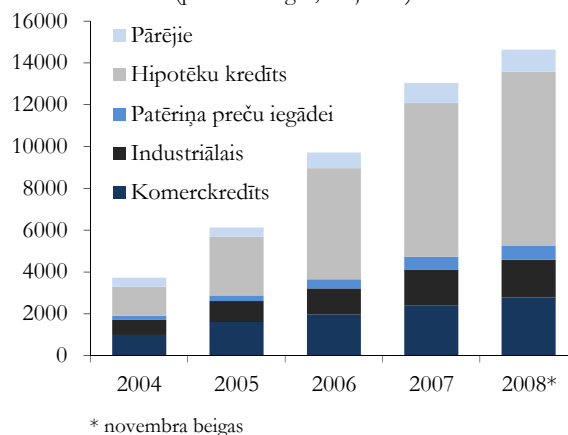
Arī Latvijas Banka sakarā ar pieaugošo iekšzemes pieprasījumu, lai bremsētu kredītu pieauguma tempu, kopš 2004. gada marta vairākkārt paaugstināja refinansēšanas likmi un rezervju normu. Tomēr Latvijā šo pasākumu ietekmi ierobežo fiksētā valūtas kursa režīms, kā arī vairāki specifiski faktori, tādi kā banku salīdzinoši vieglā pieeja ārvalstu resursiem un salīdzinoši liels ārvalstu valūtās izsniegto kredītu īpatsvars kredītu struktūrā.

Mainoties ekonomiskai situācijai, Latvijas Banka 2008. gada 17. janvārī un 24. aprīlī nolēma samazināt rezervju normu banku saistībām virs 2 gadiem attiecīgi no 8% uz 7% un no 7% līdz 6%. Arī valdība ir „mīkstinājusi” dažus no 2007. gada martā noteiktajiem pasākumiem, tai skaitā valdība ir akceptējusi grozījumus *Kredītiestāžu likumā* un grozījumus *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*, kas paredz atcelt obligāto pirmo iemaksu 10% apmērā kredīta saņemšanai.

Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā lielākais īpatsvars joprojām ir hipotēku kredītiem. To īpatsvars banku kredītportfelī ir palielinājies no 22% 2002. gada beigās līdz 56,4% 2007. gada beigās. 2008. gada novembrī hipotēku kredītu īpatsvars ir palicis gandrīz nemainīgs (56,7%). Komerckredītu (uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu palielināšanai) īpatsvars banku kredītportfeļa kopsummā novembrī bija 19% (2007. gada beigās – 18%), bet industriālo kredītu (pamatlīdzekļu iegādei un ilgtermiņa ieguldījumu projektu finansēšanai) – 12,4%, kas ir par 1 procentpunktu mazāk nekā 2007. gada decembrī.

4.34. attēls

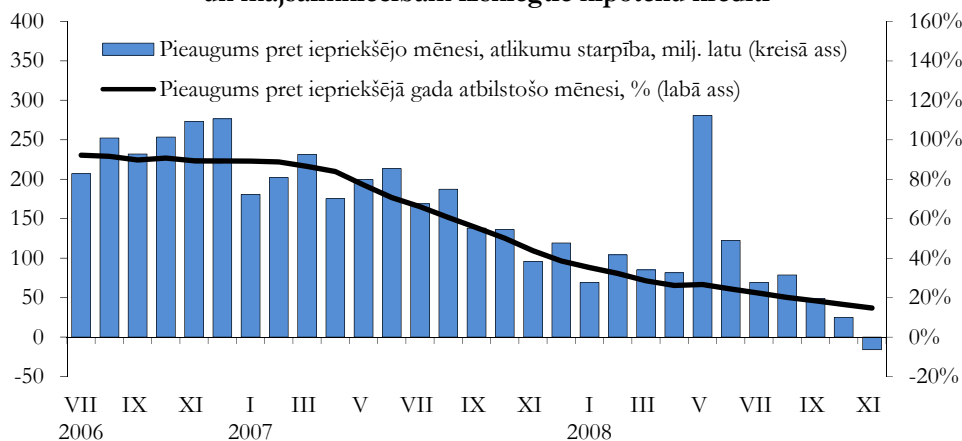
Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu apjoms un struktūra
(perioda beigās, milj. latu)

Izsniegto hipotēku kredītu apmērs iepriekšējos gados pieauga ļoti strauji (2006. gadā – par 89%, 2007. gadā – par 39%). Sākot ar 2007. gada otro pusi, bija vērojama hipotēku kredīta pieaugumu tempu samazināšanās. 2008. gada novembrī hipotēkaro kredītu apjoma pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi bija vairs tikai 15 %. Nozīmīgākie faktori, kas bremsē hipotēku kredītu pieaugumu, ir mājāsaimniecību pārdomātāka pieeja saviem izdevumiem, ienākumu samazināšanās un augstā parādu nasta, ko lielā mērā ietekmē augstās kredītu procentu likmes.

4.35. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājāsaimniecībām izsniegtie hipotēku kredīti

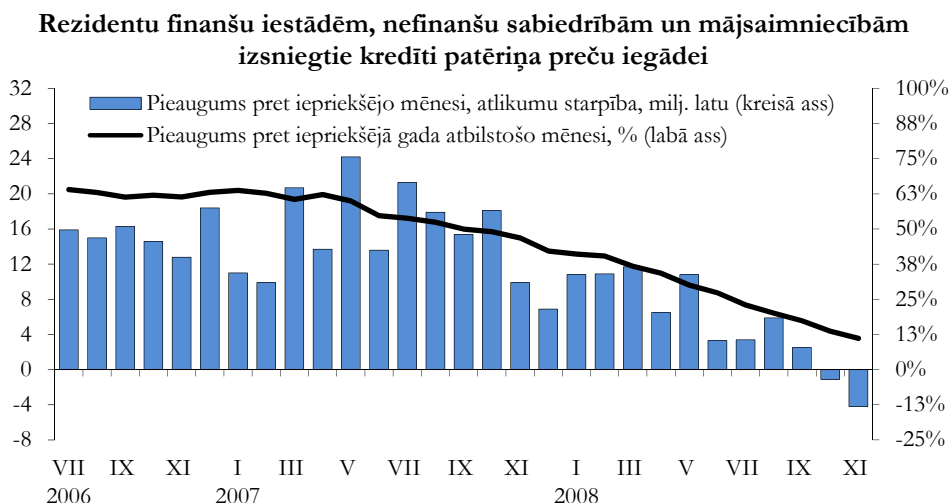

2008. gadā samazinās arī pieauguma temps kredītiem patēriņa preču iegādei (pieaugums par 11%

pret 2007. gada novembri). Patēriņa kredīti veido 4,6% no visiem izsniegtajiem kredītiem.

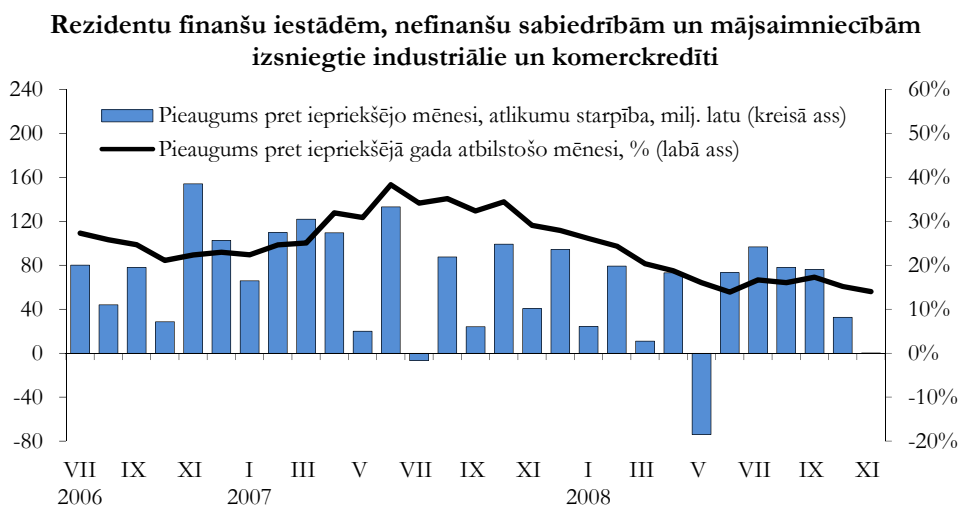
4.36. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie industriālie un komerc kredīti kopā veido 31,4% kopējā kredītu struktūrā. Šo kredītu atlikumi, salīdzinot ar 2007. gada

novembri, palielinājās par 14,1%, ko galvenokārt noteica komerc kredītu atlikumu pieaugums par 18,5 procentiem.

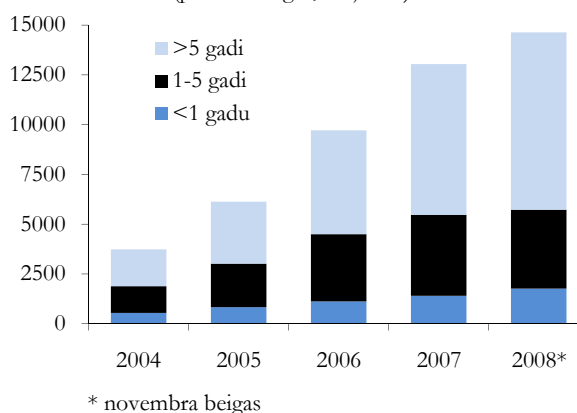
4.37. attēls

Kopējā aizdevumu struktūrā samazinās vidēja termiņa un attiecīgi pieaug īstermiņa un ilgtermiņa kredīti. 2008. gada novembra beigās ilgtermiņa kredītu īpatsvars kopējā kredītportfelī bija 60,8% (2007. gada decembra beigās – 58,1%), savukārt īstermiņa kredītu īpatsvars ir palielinājies no 10,8% 2007. gada beigās līdz 12,1% šī gada novembrī.

4.38. attēls

**Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām
izsniegto kredītu termiņstruktūra**
(perioda beigās, milj. latu)

2008. gada 3. ceturkšņa laikā banku kopējā kredītportfelī turpināja palielināties kredītu īpatsvars ar maksājumu kavējumu. Septembra beigās kredīti ar kavējumu periodu līdz 30 dienām bija 6,7% (2. ceturksnī – 6,6%), ar kavējumu no 31 līdz 90 dienām – 2,5% (2. ceturksnī – 1,9%), bet ar kavējumu virs 90 dienām – 2,5% (2. ceturksnī – 6,6%). Kredītu ar maksājumu kavējumu, kas ilgāks par 90 dienām, atlikums 2008. gada septembra beigās sasniedza 414 milj. latu, bet to īpatsvars kopējā kredītportfelī pieauga līdz 2,5%. Šo kredītu lielākā daļa septembra beigās bija koncentrēta kredītos, kas izsniegti būvniecības, operāciju ar nekustamo īpašumu,

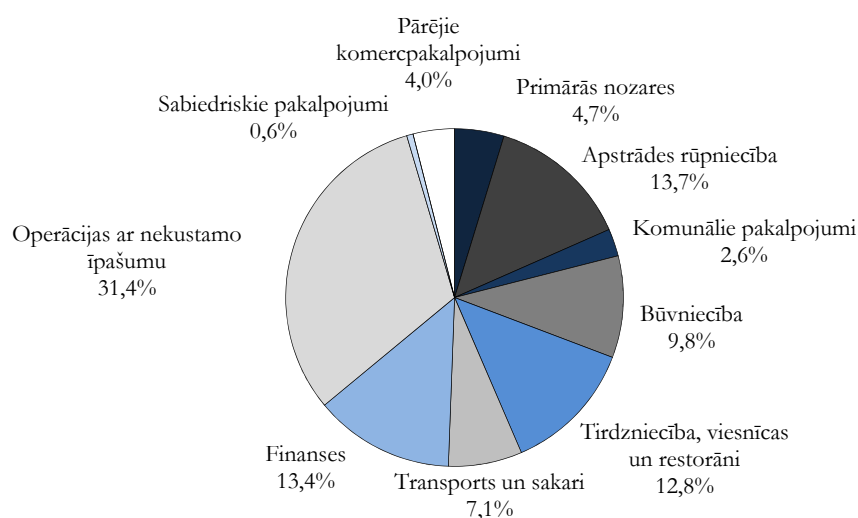
viesnīcu un restorānu, kā arī veselības un sociālās aprūpes nozarēm. Būtiski ir palielinājusies arī mājāsaimniecību kredītu maksājumu kavēšanās.

2008. gada pirmajā pusē vislielākie kredītu atlikumi bija operācijām ar nekustamo īpašumu – 2456,1 milj. latu, kas veidoja 31,4% no kopējiem tautsaimniecības nozarēm izsniegtajiem kredītiem. Tālāk seko apstrādes rūpniecības, finanšu pakalpojumu un tirdzniecības nozares, kur katrai nozarei īpatsvars kopējā kredītu atlikumā ir aptuveni 13%. No visiem nozarēm izsniegtajiem kredītiem 11,8% ir kredīti latos.

4.39. attēls

Uzņēmumiem izsniegto ilgtermiņa kredītu atlikums tautsaimniecībā

(2008. gada 2. ceturkšņa beigās, milj. latu)

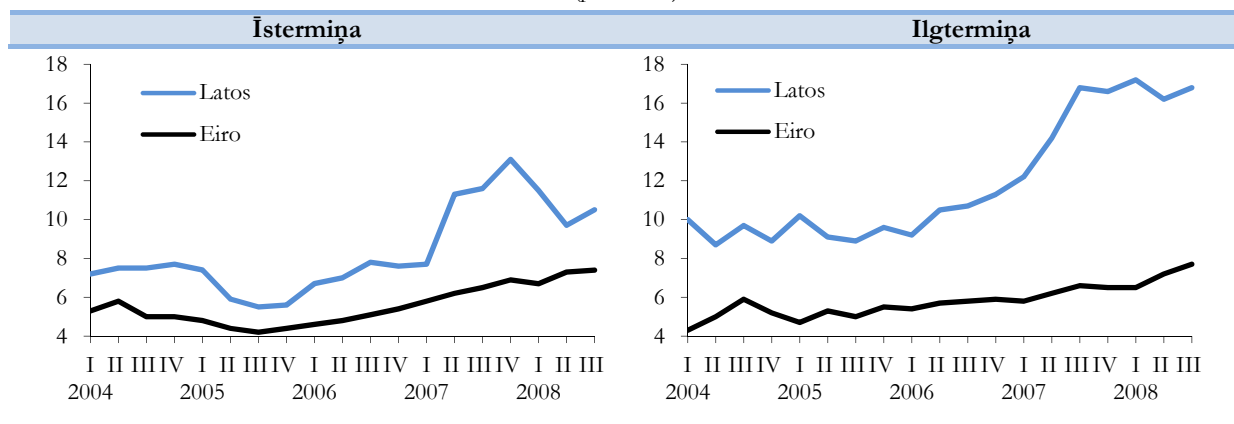
Uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2008. gada 1. ceturksnī bija 11,5%, bet ilgtermiņa – 17,2%, eiro izsniegtajiem kredītiem – attiecīgi 6,7% un 6,5%. Gada 3. ceturksnī latos izsniegtajiem kredītiem

procentu likmes nedaudz samazinājās: īstermiņa kredītiem – 10,5% un ilgtermiņa – 16,8%, savukārt eiro izsniegtajiem kredītiem eiro procentu likmes pieauga: īstermiņa kredītiem – 7,4% un ilgtermiņa – 7,7 procenti.

4.40. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā

(procentos)

2008. gadā samazinājās vidējās svērtās gada likmes latos piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem

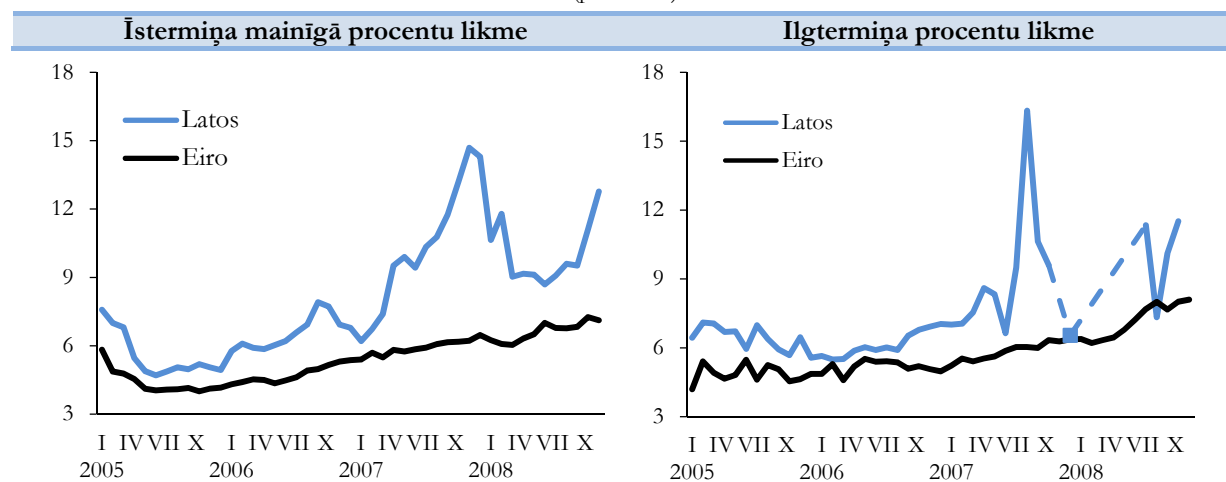
kredītiestādēs no 10,1% 1. ceturksnī līdz 8,9% 3. ceturksnī. Tāpat samazinājās arī īstermiņa likmes –

no 6,6% 1.ceturksnī līdz 5,2% gada 3. ceturksnī. Nedaudz palielinājās vidējās svērtās gada likmes eiro piesaistītajiem noguldījumiem. 2008. gada 3. ceturksnī

īstermiņa likme bija 4,4%, bet ilgtermiņa – 5,7 procenti.

4.41. attēls

Vidējās svērtās mājsaimniecībām izsniegto kredītu procentu likmes mājokļu iegādei
(procentos)

* nav datu par 2007. gada novembri, 2008. gada janvāri-jūniju un novembri

Kopš 2007. gada strauji ir pieaugušas procentu likmes mājsaimniecībām latos izsniegtajiem kredītiem, eiro valūtā ņemto kredītu procentu likmes pieaugums ir bijis daudz mērenāks. 2008. gada sākumā bija vērojams īstermiņa mainīgās procentu likmes

samazinājums mājsaimniecībām latos izsniegtajiem kredītiem. Gada otrajā pusē sāka atkal pieaugt gan latos izsniegto kredītu, gan eiro valūtā ņemto kredītu procentu likmes.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Latvijas straujā ekonomikas izaugsme 2004.-2007.g. periodā pozitīvi ietekmēja situāciju darba tirgū – pieauga nodarbinātība, samazinājās bezdarba līmenis un palielinājās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits. Laika periodā no 2005.-2007. gadam nodarbināto skaits vidēji ik gadu pieauga par 2,9%, bet bezdarba līmenis ir samazinājies no 10,4% 2004. gadā līdz 6% 2007. gadā. Rezultātā 2007. gadā nodarbinātības līmenis Latvijā sasniedza 68,3%, kas par 2,9 procentpunktiem pārsniedz ES-27 vidējo rādītāju.

Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās, kas aizsākās 2007. gada beigās, 2008. gada pirmajā pusē vēl vāji atspoguļojās nodarbinātības rādītājos, jo nodarbinātības līmeņa izmaiņas laika ziņā vienmēr nedaudz, caurmērā par 2-4 mēnešiem, atpaliek no ekonomisko aktivitāšu izmaiņām.

Nodarbinātība 2008. gada trīs ceturkšņos praktiski nesamazinājās un tās līmenis pat nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītājus.

Tomēr jāatzīmē, ka ir notikušas izmaiņas bezdarba līmenī – tas ir palielinājies no 5,3% 2007. gada 4. ceturksnī uz 6,5% 2008. gada 1. ceturksnī, bet 3. ceturksnī atkal pieauga līdz 7,2%. Šādu situāciju izraisīja tas apstāklis, ka 2008. gada sākumā būtiski ir palielinājies ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, ko daļēji var skaidrot ar motivācijas pieaugumu būt nodarbinātam (algu pieaugums līdztekus dzīves dārdzības palielinājumam), kā arī darba pieprasījuma samazināšanās Īrijā un Lielbritānijā.

Sagaidāms, ka turpmāk nodarbinātības līmenis samazināsies un bezdarba līmenis pieaugs, jo kopš 2008. gada 3. ceturkšņa ir vērojami negatīvi IKP izaugsmes tempi.

5.1. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji*

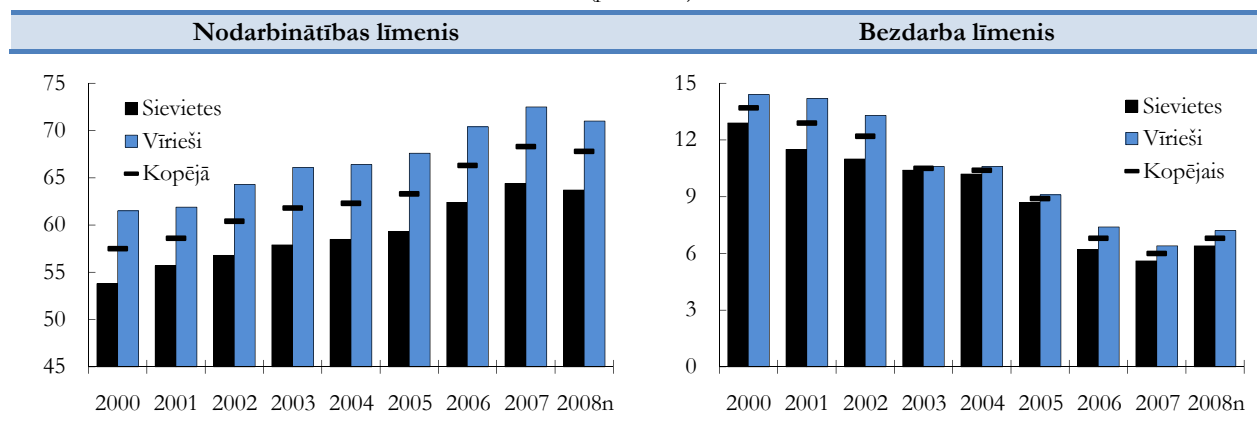
Rādītāji	2000	2005	2007	2008.g. 3 ceturkšņos
Iedzīvotāji vecumā 15-64 gadi (tūkst.)	1600,3	1583,8	1573,4	1567,8
Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji vecumā 15-64 gadi (tūkst.)	1074,7	1100,8	1146,6	1168,5
Nodarbināto skaits (tūkst.)	917,6	1003,6	1075,5	1087,4
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (%)	67,2	69,5	72,9	74,5
Nodarbinātības līmenis (%)	57,3	63,4	68,4	69,4
Bezdarbnieki (darba meklētāji) (tūkst.)	158,3	99,1	72,1	81,2
Bezdarba līmenis (%)	14,4	8,7	6,0	6,7
Reģistrētie bezdarbnieki (perioda beigās, tūkst.)	93,3	78,5	52,3	54,2
Reģistrētā bezdarba līmenis (perioda beigās, %)**	7,8	7,4	4,9	5,0

* tabulā un turpmāk tekstā nodarbinātības rādītāji vecuma grupā 15-64 gadi un bezdarba rādītāji – 15-74 gadi.

**reģistrēto bezdarbnieku īpatsvars ekonomiski aktīvajos iedzīvotājos, sākot ar 2002. gadu, pēc jaunās metodoloģijas

5.1. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā
(procentos)

n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

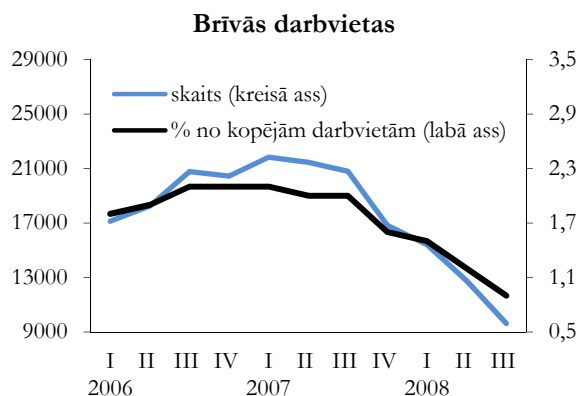
Ja salīdzina nodarbinātības līmeni pa dzimumiem, var secināt, ka sieviešu nodarbinātība Latvijā ir augstāka nekā vidēji ES, turklāt šai atšķirībai ir tendence palielināties – 2004. gadā sieviešu nodarbinātības līmenis bija par 3 procentpunktiem augstāks nekā ES-27, bet 2007. gadā – par 6,1 procentpunktu. Savukārt vīriešu nodarbinātības līmenis līdz 2007. gadam atpalika no ES vidējā līmeņa (2004. gadā – par 4 procentpunktiem, 2006. gadā – par 1,3 procentpunktiem), bet, ņemot vērā tā ikgadējo pieaugumu, 2007. gadā tas sasniedza ES vidējo līmeni (72,5%).

2008. gada sākumā sieviešu un vīriešu nodarbinātības un bezdarba rādītāju izmaiņas ir viendabīgas, nav izteiktas atšķirības.

Strauji samazinās brīvo darbvietu skaits (skat. 5.2. attēlu). Brīvo darbvietu skaits sāka samazināties kopš 2007. gada 2. ceturkšņa. Tas nozīmē, ka jau kopš

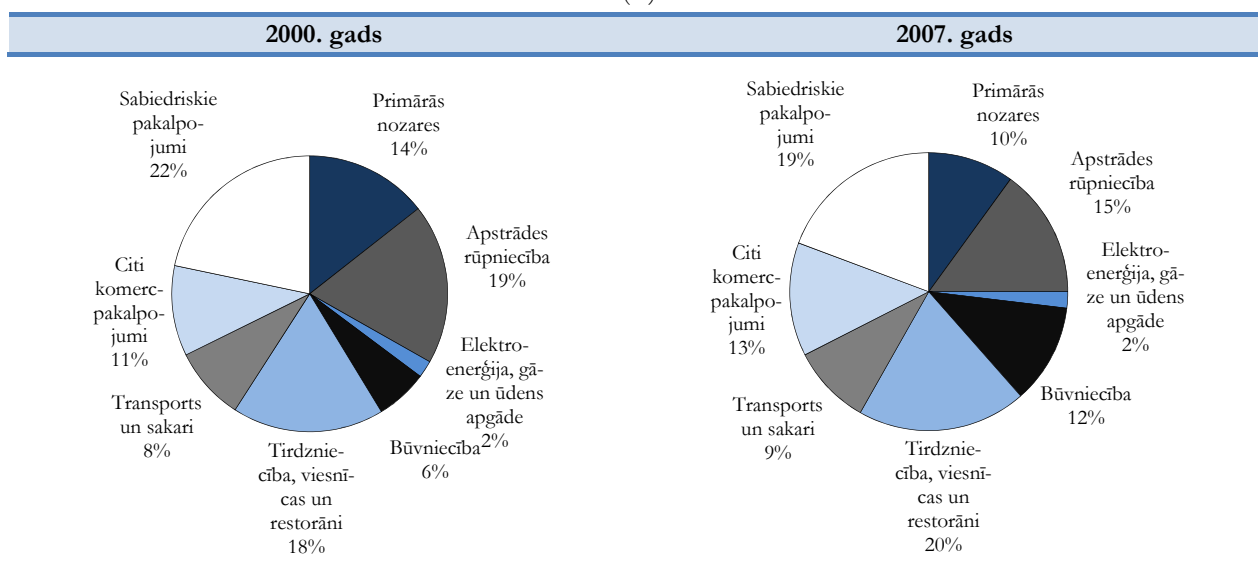
2007. gada vidus vairums Latvijas uzņēmumu neplānoja ražošanas apjomu palielināšanos.

5.2. attēls

5.3. attēls

Nodarbināto struktūra sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm
(%)

Avots: Eurostat

Nodarbināto iedzīvotāju struktūra 2007. gadā, salīdzinot ar 2000. gadu, pa tautsaimniecības nozarēm ir nedaudz izmainījusies (skatīt 5.3. attēlu). Straujāk palielinājies tirdzniecībā un būvniecībā nodarbināto skaits. Savukārt lauksaimniecībā, rūpniecībā un sabiedrisko pakalpojumu sektorā strādājošo skaits ir samazinājies.

Kā jau atzīmēts, pagaidām vēl nav vērojams izteikts nodarbināto skaita samazinājums atbilstoši ekonomisko aktivitāšu kritumam, bet atsevišķās nozarēs, tādās kā būvniecība un apstrādes rūpniecība,

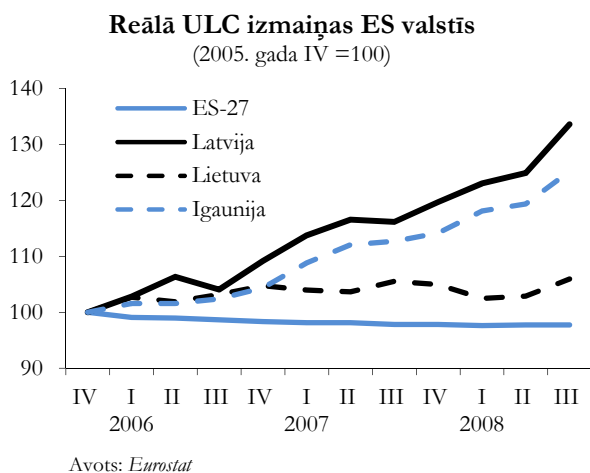
2008. gada 3. ceturksnī strādājošo skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni ir samazinājies par 4-5%. Citās nozarēs samazinājums ir neliels vai arī vēl nav vērojams.

Pēc komersantu un iestāžu ceturkšņa apsekojuma aizņemto darbvietu skaits šajā periodā samazinājies par 1%, bet atsevišķās nozarēs, tādās kā apstrādes rūpniecība un valsts pārvalde – līdz 3%. Būvniecībā, kā arī transporta un sakaru nozarē samazinājums vēl nebija vērojams.

5.2. Darbaspēka izmaksas

Produkcijas vienības darbaspēka izmaksas (ULC)¹ ir viens no konkurētspēju (kā valsts kopumā, tā arī atsevišķas nozares) raksturojošiem rādītājiem. Šī rādītāja dinamika liecina, ka Latvijas, kā arī citu Baltijas valstu konkurētspēja ES valstīs pasliktinās.

5.4. attēls

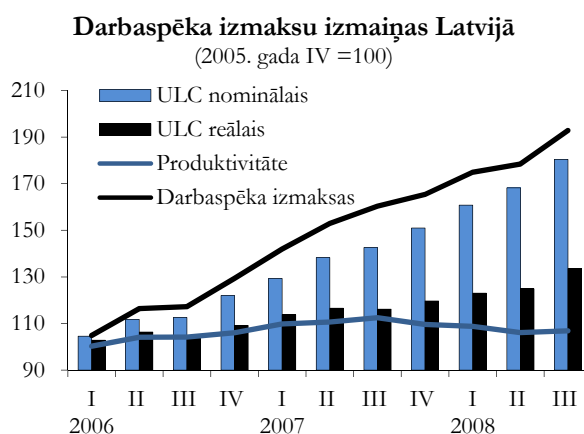

Gan Latvijā, gan Igaunijā reālā ULC pieauguma tempi būtiski pieauga, sākot ar 2006. gadu, Lietuvā šī rādītāja dinamika saglabājās vienmērīga un salīdzinoši mērena. Darbaspēka izmaksu pieaugums ir Latvijas darbaspēka aizplūdes un kapitāla ieplūdes sekas, kas savukārt ir padziļinātās integrācijas ES un pasaules tirgos rezultāts.

Kopš 2006. gada reālais ULC Latvijā pieauga par 33,6%, Igaunijā – par 25%, Lietuvā – par 6%. Savukārt ES valstīs vidēji tas samazinājās par 2,3%. Līdz 2007. gadam reālā ULC pieaugumu galvenokārt noteica tas, ka darbaspēka izmaksas vidēji pieauga straujāk nekā produktivitāte. Jāatzīmē, ka produktivitātes pieauguma tempu palēnināšanās tendences bija vērojamas, jau sākot ar 2006. gadu. 2008. gadā Latvijā, kā arī citās Baltijas valstīs reālā ULC

pieauguma tempi palielinājās. Pieprasījuma samazināšanās iekšējos un ārējos tirgos negatīvi ietekmēja situāciju preču tirgos. 2008. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, IKP samazinājās par 2,4%, tai pašā laikā atbilstošās korekcijas darbaspēka tirgos nenotika, un tas bija galvenais reālā ULC pieauguma iemesls.

5.5. attēls

Kopumā tautsaimniecībā nominālais² ULC aug straujāk nekā reālais³ ULC, kas liecina par to, ka darbaspēka izmaksas daļēji tiek kompensētas ražotāju cenās. Tomēr kopš 2007. gada šo rādītāju dinamikas starpība pakāpeniski samazinās. Tas nozīmē, ka, samazinoties iekšējam pieprasījumam un pieaugot konkurencei, ražotāju cenu kāpuma kompensējošais efekts pakāpeniski izsīkst. Tāpēc saglabāt cenu konkurētspēju starptautiskajos tirgos fiksētā valūtas kursa apstākļos ir iespējams, vienīgi palielinot produktivitāti, it īpaši eksporta nozarēs.

5.3. Nodarbinātības politika

Latvijas nodarbinātības politika ir cieši saistīta ar ES nodarbinātības politiku. Dalībvalstīs un Kopiena izstrādā koordinētu stratēģiju nodarbinātības jomā. Latvijas nodarbinātības politika balstās uz ES nodarbinātības stratēģiju un Eiropas Padomes Lisabonā formulētiem ilgtermiņa nodarbinātības mērķiem – 2010. gadā sasniegt ES caurmērā 70% nodarbinātības līmeni, t.sk. sievietēm 60% un pirmspensijas vecuma iedzīvotājiem 55-64 gadu vecuma grupā – 50 % līmeni.

2008. gada pavasarī Eiropadome apstiprināja *Integrētās pamatnostādnes izaugsmei un nodarbinātībai 2008.-2010. gadam* un dalībvalstu specifiskās rekomendācijas, kas iezīmē jauno Lisabonas stratēģijas ciklu. Nodarbinātības politikas jomā Latvijai tiek rekomendēts, īstenojot integrētu elastdrošības pieeju, pastiprināt centienus, lai palielinātu darbaspēka piedāvājumu un ražīgumu, uzlabojot darbaspēka aktivizēšanu un reģionālo mobilitāti, kā arī pilnveidot izglītības un apmācības sistēmas spēju reaģēt uz darba tirgus vajadzībām, ieviešot mūžizglītības sistēmu. Eiropadome savos secinājumos norāda, ka Latvijai ir

¹ ULC tiek noteikts kā attiecība starp viena darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts cenu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

² koriģētas ar ražotāju cenu indeksu vai deflatoru

³ nekoriģētas ar ražotāju cenu indeksu vai deflatoru

jāpievērš lielāka uzmanība aktīvās darba tirgus politikas īstenošanai un bērnu aprūpes pieejamības uzlabošanai.

Integrēto pamatnostādņu īstenošanas virzieni tiek konkretizēti dalībvalstu nacionālajās Lisabonas programmās (skatīt 6.1. nodaļu). Jaunā Lisabonas stratēģijas cikla ietvaros ir izvirzīti jauni uzdevumi un pasākumi 2008.-2010. gadam Integrēto pamatnostādņu un rekomendāciju īstenošanai. Latvijas nodarbinātības politikas prioritātes 2008.-2010. gadam ir šādas:

- veicināt iekļaujošu darba tirgu;
- veicināt sociālo dialogu un elastdrošības principu ieviešanu, drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi;
- veicināt darbaspēka reģionālo mobilitāti un ekonomiskās aktivitātes vāji attīstītajās valsts teritorijās;
- samazināt nedeklarēto nodarbinātību.

Straujā ekonomikas izaugsme pēdējo gadu laikā atspoguļojas arī darba tirgus rādītāju dinamikā. Nodarbinātības līmenis pieaudzis visās mērķa grupās. Latvijas darba tirgū līdz 2008. gadam bija vērojama nodarbinātības līmeņa pieauguma un bezdarba līmeņa samazināšanās tendence. Taču kopš šī gada darba tirgū sāk parādīties ekonomisko izaugsmes tempu apstāšanās ietekme. Līdz ar to jau šobrīd jāsaskaras ar jauniem pavērsieniem nodarbinātības politikā, sākot pasliktināties darba tirgus rādītājiem.

Valsts politiku bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā īsteno Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA). Politikas realizācijas ietvaros NVA organizē **aktīvos nodarbinātības pasākumus**. NVA sadarbībā ar pašvaldībām un sociālajiem partneriem pastāvīgi paplašina aktīvos nodarbinātības pasākumus, lai padarītu tos pieejamākus un atbilstošākus klientu vajadzībām. Regulāri divreiz gadā tiek veiktas darba devēju aptaujas darba tirgus īstermiņa prognozēšanas ietvaros, lai saskaņotu aktīvos nodarbinātības pasākumus ar darba tirgus prasībām.

NVA īsteno tāds pasākumus bezdarba samazināšanai kā:

- bezdarbnieku profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- pasākumi noteiktām personu grupām.

Eiropas Sociālā fonda līdzfinansējums iepriekšējos gados ir ļāvis strauji palielināt aktīvos nodarbinātības pasākumos iesaistīto bezdarbnieku skaitu. 2003. gadā tajos tika iesaistīti 54,6 tūkst. bezdarbnieku, 2005. gadā – 179,6 tūkst., 2006. gadā – 166,4 tūkst., 2007. gadā – 64,6 tūkst. (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs). Bezdarba līmeņa izmaiņu rezultātā mainās pasākumu struktūra, pievēršot uzmanību to efektivitātes uzlabošanai.

Lielākā daļa dalībnieku iesaistīti pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai (2007. gadā – 48,6 tūkst. darba meklētāju, iepriekšējā gadā – 145,7 tūkst.). Pārējie pasākumi īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti 3,9 tūkst.

bezdarbnieku, algotajos pagaidu darbos – 10,3 tūkst., pasākumos noteiktām personu grupām – 1,8 tūkst. bezdarbnieku.

Karjeras konsultāciju pakalpojumi sniegti 44,3 tūkst. personām, no tām 12,2 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji.

Pasākumu noteiktām personu grupām ietvaros tiek realizēta bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība, bezdarbniekiem nodrošinot iespēju apgūt un pilnveidot profesionālās prasmes uz noteiktu laiku izveidotās darba vietās. Tiek īstenota invalīdu – bezdarbnieku un mērķa grupu bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība, sekmējot šo grupu bezdarbnieku iekārtošanu pastāvīgā darbā. Pasākums „Darba prasmju apguve” piedāvā bezdarbniekiem iespēju 3 mēnešu laikā konkrētā darba vietā pārbaudīt savu profesionālo piemērotību, kā arī gūt nepieciešamās prasmes, kas sekmētu iekārtošanos pastāvīgā darbā.

Iekļaujoša darba tirgus veicināšanai kopš 2007. gada ir izdalītas atsevišķas mērķa grupas (ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji – personas, kurām ir izveidojusies atkarība no alkohola, narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām, personas, kas aprūpē kādu no ģimenes locekļiem u.c.), kuru integrācijai darba tirgū ir nepieciešamas īpašas metodes un pasākumi. Tas ir būtisks solis, lai ilgtermiņā tiktu nodrošināts sistemātisks atbalsts šīm mērķa grupām.

2007. gadā tika apvienotas NVA un Profesionālās karjeras valsts izvēles aģentūra (PKIVA), lai nodrošinātu efektīvāku un klientiem pieejamāku pakalpojumu sniegšanu pēc vienas pieturas aģentūras principa. Līdz ar to NVA ir uzņēmusies arī preventīvo pasākumu īstenošanu, tādu kā grupu un individuālās konsultācijas par karjeras izvēli un plānošanu, profesionālās piemērotības noteikšana, kā saistībā ar darba meklēšanas un darbā noturēšanās jautājumiem jauniešiem un pieaugušajiem, nodarbinātos ieskaitot, īpaši iedzīvotājiem ar paaugstinātu sociālās atstumtības risku.

Jauniešu nodarbinātības veicināšana tiek veikta vairāku projektu ietvaros. Ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu tiek realizēti vairāki projekti jauniešu konkurētspējas paaugstināšanai, piemēram, pasākums „Darba praksi vietu nodrošināšana jauniešiem bezdarbniekiem”.

Vairākus gadus tiek īstenots projekts „Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs”. Pasākuma mērķis ir sekmēt skolēnu vasaras nodarbinātību un radīt skolēniem iespēju apgūt darba pieredzi. Projektā NVA no valsts budžeta līdzekļiem finansē skolēnu darba algas 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas un sedz izmaksas darbu prakses vadītājam. Darba devēju izmaksas bija skolēnu darba algas vismaz 50% apmērā no minimālās mēneša darba algas, nodokļu iemaksas, prēmijas, pusdienas u.c. 2007. gadā pasākumā bija iesaistīti 7,8 tūkst. skolēnu.

Lai dotu iespēju ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu jauniešiem iepazīties ar darba un dzīves iespējām Latvijā, tādējādi veicinot viņu iespējamo atgriešanos

etniskajā dzimtenē, sākot no 2007. gada, tiek īstenots jauniešu vasaras nodarbinātības projekts ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu izcelsmes jauniešiem.

Lai gan Latvijā **sieviešu nodarbinātības** līmenis ir salīdzinoši augsts, salīdzinot ar citām ES valstīm, joprojām sieviešu un vīriešu nodarbinātības līmenis atšķiras. Arī darba samaksā vērojama starpība. Sieviešu īpatsvars, kuras veic zemu atalgoātu darbu, ir būtiski lielāks nekā vīriešiem.

Sievietes pēc bērna kopšanas atvaļinājuma saskaras ar vairākām problēmām saistībā ar integrāciju darba tirgū. Šīs mērķgrupas piesaistei nodarbinātībā tiek īstenots pasākums „Motivācijas paaugstināšana un profesionālā apmācība bezdarbniekiem pēc bērna kopšanas atvaļinājuma”.

Sabiedrības novecošanās tendences liek pievērst lielāku uzmanību darba mūža pagarināšanai. Tiek domāts par **gados vecāku iedzīvotāju** noturēšanu vai iesaistīšanu darbā.

Lai gan nodarbinātības līmenis ir pieaudzis visos reģionos, joprojām pastāv ievērojamas **reģionālās atšķirības**.

Šajā sakarā paredzēts preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums – komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana. Tādējādi tiktu mazināts bezdarba iestāšanās risks, kas saistīts ar nodarbināto pārvietošanos starp dzīvesvietu un darbavietu.

Sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem.

Elastdrošība aptver 4 darbības jomas, kurām, savstarpēji iedarbojoties, jāveicina darba tirgus elastība un nodarbinātības drošība. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm. Aktīvā darba tirgus politikām nepieciešamības gadījumā efektīvi jāveicina pāreja no vienas darba vietas uz otru vai arī no bezdarbnieka statusa uz nodarbinātību. Jāpilnveido mūžizglītības sistēmas, kas ļautu darba ņēmējam būt nodarbinātam visā darbības laikā. Vienlaicīgi jāveido moderna sociālās drošības sistēma, kas bezdarba gadījumā iedzīvotājiem sniegtu adekvātu palīdzību, kā arī veicinātu mobilitāti un drīzāku atgriešanos darba tirgū.

Svarīgi ir veidot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi, **nodrošinot drošību darbā**. Nozīmīgs pasākums darba aizsardzības jomā ir 2008. gadā apstiprinātās „*Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008.–2013. gadam*”. Tas ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kurā atspoguļota esošā situācija, identificētas problēmas, noteikti galvenie attīstības virzieni un sasniedzamie mērķi un indikatori darba aizsardzības jomā. Pamatnostādņu mērķis ir uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumus darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 000 iedzīvotājiem) par 30 procentiem.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības līmenis**, kas gan negatīvi ietekmē darbiniekus, gan rada negodīgas konkurences apstākļus. Lai intensīvāk risinātu šo problēmu un stimulētu iedzīvotājus darboties formālajā ekonomikā, tiek palielināta neto darba alga strādājošiem ar zemu atalgojumu, paaugstinot minimālo algu un palielinot neapliekamā minimuma apmēru, kā arī nostiprinātas valsts kontroles institūcijas un aktivizēta sadarbība ar sociālajiem partneriem – arodbiedrībām un darba devēju asociācijām.

Nelegālās nodarbinātības samazināšanas pasākumu īstenošanas ietvaros tiek stiprināta Valsts darba inspekcijas administratīvā kapacitāte, pilnveidota kontrolējošo institūciju sadarbība, veikti sabiedrības informēšanas un tiesiskās kultūras veicināšanas pasākumi.

Nodarbinātības politikas aspektā svarīgs elements ir **izglītības sistēmas** attīstība, īpaši akcentējot **mūžizglītības nozīmi** darba tirgus attīstībā. Ieguldījumiem izglītības sistēmā jānodrošina būtiski uzlabojumi izglītības sistēmas spējā pielāgoties darba tirgus mainīgajām prasībām, jāuzlabo visu līmeņu izglītības pieejamība, jāpalielina reģionālo pašvaldību un darba devēju līdzdalība un atbildība profesionālās izglītības pieejamības nodrošināšanā, jārada efektīva mūžizglītības sistēma.

Lisabonas stratēģija paredz, ka 2010. gadā vismaz 85% jauniešu vecumā no 20-24 gadu vecumam būs ieguvuši pilnu vidējo izglītību. Šajā jomā situācija Latvijā ir labāka nekā vidēji ES. Paredzams, ka izvirzītais mērķis 2010. gadam tiks sasniegts.

Aktuāls uzdevums ir samazināt no izglītības iestādēm atskaitīto audzēkņu skaitu, kuri neturpina mācības.

Nepieciešams aktivizēt mūžizglītības sistēmas attīstību. Atbilstoši ES mērķim vismaz 12,5% iedzīvotāju 25-64 gadu vecumā 2010. gadā jāpiedalās mūžizglītības pasākumos.

2007. gada februārī Ministru kabinets akceptēja *Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007.-2013. gadam*. Šajā dokumentā formulēti mūžizglītības politikas pamatprincipi, mērķi, kā arī rīcības virzieni un plāns. Uzmanība pievērsta neformālās izglītības atzīšanai, kā arī mūžizglītības attīstībai reģionos.

Lai nodrošinātu pamatnostādņu ieviešanu, Ministru kabinets 2008. gada 9. aprīlī apstiprināja *Programmu Mūžizglītības politikas pamatnostādņu 2007.-2013. gadam ieviešanai 2008.-2010. gadā*. Programmas ieviešanas galvenais rezultāts ir mūžizglītības procesā iesaistīto personu skaits 2010. gadā 12,5% apmērā no mūžizglītības mērķa grupas. 2006. gadā mūžizglītības procesā iesaistīto personu skaits bija 6,9%. Salīdzinot ar 2006. gadu, 2007. gadā palielinājās to cilvēku skaits vecumā no 25-64 gadiem, kas iesaistās mūžizglītībā, – 7,1 procents.

Izmaiņas darba tirgū savlaicīgai darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma līdzsvarošanai izraisa nepieciešamību attīstīt **darba tirgus prognozēšanas** sistēmu. Ministru kabinets ir noteicis Ekonomikas ministriju, sākot ar 2007. gada 1. jūliju, par atbildīgo

iestādi darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas koordinēšanai valstī.

Ekonomikas ministrija ir uzsākusi darbu un izveidojusi institucionālo ietvaru darba tirgus prognožu izstrādei. Ministrijā ir izveidota Darba tirgus prognozēšanas koordinēšanas nodaļa. Tās uzdevums ir koordinēt darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu izstrādi un to pielietojumu.

Savukārt tiešā darba, tas ir, darba tirgus attīstības scenāriju un vidēja un ilgtermiņa prognožu izstrādes veikšanai ar Ministru kabineta akceptu tika paplašinātas valsts aģentūras „Latvijas Statistikas institūts” funkcijas (kopš 2007. gada 1. jūlija aģentūras nosaukums bija „Latvijas Statistikas un darba tirgus prognozēšanas institūts”).

Lai nodrošinātu valsts budžeta izdevumu ekonomiskāku izlietojumu un optimizētu valsts pārvaldes funkciju veikšanu, Ekonomikas ministrija iniciēja valsts aģentūras „Latvijas Statistikas un darba tirgus prognozēšanas institūts” reorganizāciju. Ministru kabinets akceptēja aģentūras pievienošanu Centrālajai statistikas pārvaldei ar 2007. gada 1. novembri, tai pārņemot aģentūras funkcijas.

2008. gada sākumā darbu uzsāka Ekonomikas ministrijas izveidotā Darba tirgus prognozēšanas konsultatīvā padome, kurā iekļauti ieinteresēto institūciju un sociālo partneru pārstāvji. Padomes uzdevums ir nodrošināt starpinstitutionālo sadarbību, izvērtējot sagatavotās prognozes un meklējot risinājumus tālākai rīcībai. Padome ir izskatījusi sagatavotās sākotnējās darba tirgus vidēja termiņa prognozes līdz 2013. gadam, kā arī citus Ministru kabineta Neatliekamo darbu plāna izpildei sagatavotos ar darba tirgu saistītos dokumentus. Sēdēs tika skatītas Labklājības ministrijas sagatavotās darba tirgus īstermiņa prognozes, kā arī Iekšlietu ministrijas sagatavotā analīze par migrācijas jautājumiem salīdzinājumā ar abām Baltijas valstīm. Lai iegūtu pilnīgus, aktuālu darba tirgus situāciju raksturojošus datus, Centrālā statistikas pārvalde sagatavoja priekšlikumus problēmu risinājumam.

Lai izstrādātu darba tirgus attīstības scenārijus un prognozes, ir nepieciešams atbilstošs modelēšanas instrumentārijs. Ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu Labklājības ministrija pasūtīja pētījumu „Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze”. Pētījuma rezultāti

ietver darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu izstrādei nepieciešamo modelēšanas instrumentāriju. Ministru kabinets uzdeva Ekonomikas ministrijai uzsākt darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas funkcijas izpildi, pārņemot minētā pētījuma rezultātus. Ministrija pēc instrumentārija saņemšanas ir izvērtējusi tā izmantojamību un veikusi aprobāciju.

Pēc nepieciešamo pilnveidojumu veikšanas instrumentārijā ir sagatavotas sākotnējās darba tirgus vidēja termiņa prognozes līdz 2013. gadam. Ekonomikas ministrijas *Informatīvo ziņojumu par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā*, kas ietver šīs prognozes, Ministru kabinets akceptēja 2008. gada jūnijā.

Galvenie faktori, kas ietekmēs situāciju darba tirgū vidēja termiņa periodā līdz 2013. gadam:

- tautsaimniecības izaugsmes dinamika un raksturs, kas noteiks kopējā darbaspēka pieprasījuma palielinājumu un struktūru;
- nelabvēlīgā demogrāfiskā attīstība, kuras rezultātā samazinās iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā;
- iedzīvotāju līdzdalības līmeņa paaugstināšanās, ko savukārt ietekmē gan ekonomiskās izaugsmes tempi, gan valsts nodarbinātības politika.

Prognozes (3 attīstības scenāriji – vāja, mērena un dinamiska attīstības) izstrādātas 15 tautsaimniecības nozaru un 37 agregētu profesiju grupu griezumā. Iegūtie rezultāti ataino situāciju, kāda var veidoties darba tirgū, ja netiks veiktas izmaiņas izglītības sistēmas struktūrā.

Lai novērstu iespējamās darba tirgus problēmas, kuras atklāj prognozes, galvenajiem darbības virzieniem būtu jābūt šādiem:

- savlaicīgi jāveic korekcijas izglītības sistēmā, it īpaši vidējās un vidējās profesionālās izglītības līmenī, un bezdarbnieku un darba meklētāju apmācībā;
- jāturpina pasākumi iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmeņa paaugstināšanai;
- jāveic operatīva un regulāra darba tirgus situācijas novērtēšana aktuālu darba tirgus problēmu konstatēšanai un savlaicīgai novēršanai.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. Latvijas nacionālā Lisabonas programma

Ministru kabinets 2005. gada 19. oktobrī apstiprināja *Latvijas nacionālo Lisabonas programmu 2005.-2008. gadam* (tālāk tekstā Programma), kuras mērķis ir veicināt valsts izaugsmi un nodarbinātību. Programma ir politikas plānošanas dokuments, kas parāda, kā Latvija 2005.-2008. gadā, balstoties uz Eiropadomes 2005. gada jūlijā apstiprinātajām *Integrētajām pamatnostādņēm*, sasniegs Lisabonas stratēģijas mērķus¹.

Programma ir balstīta uz Latvijā pieņemtajiem politikas plānošanas dokumentiem un atspoguļo Latvijas būtiskākās problēmas Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanai, norāda galvenos rīcības virzienus un pasākumus problēmu risināšanai, kā arī mērķu sasniegšanas rezultātīvos rādītājus.

2006. gadā un 2007. gadā tika izstrādāti *Ziņojumi par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas 2005.-2008. gadam īstenošanā*, kuras apstiprināja Ministru kabinets attiecīgi 2006. gada 10. oktobrī un 2007. gada 9. oktobrī. Minētajos ziņojumos tika izvērtēts progress Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanā.

2008. gada 13.-14. martā Eiropadome, apstiprinot *Integrētas pamatnostādnes izaugsmei un nodarbinātībai 2008.-2010. gadam* un valstu specifiskās rekomendācijas, iezīmēja jaunā Lisabonas stratēģijas cikla 2008.-2010. gadam sākšanos.

Atbilstoši Eiropadomes 2008. gada marta sanāksmes aicinājumam Latvija sagatavoja *Ziņojumu par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas īstenošanā* (tālāk tekstā – Ziņojums), kuru Ministru kabinets apstiprināja 2008. gada 14. oktobrī. Ziņojumā ir izvērtēti iepriekšējā Lisabonas stratēģijas ciklā (2005.-2008. gadam) veiktie pasākumi, kā arī izvirzīti jaunie uzdevumi un pasākumi 2008.-2010. gadam, balstoties uz atjaunotām *Integrētajām pamatnostādņēm* un ES Padomes valstu specifiskām rekomendācijām. Ziņojumā ir atspoguļoti arī pasākumi 2006. gada Pavasara Eiropadomes apstiprināto četru prioritāro jomu īstenošanai.

Ziņojums ir balstīts uz Latvijas Republikā pieņemtajiem politikas plānošanas dokumentiem un saskaņots ar valdības identificētajām trīs galvenajām prioritātēm valsts attīstībai no 2007.-2013. gadam –

izglītots un radošs cilvēks, uzņēmumu tehnoloģiskā izcilība un elastība, zinātnes un pētniecības attīstība (*Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007.-2013. gadam*).

Nemot vērā pašreizējās ekonomiskās attīstības tendences gan pasaulē, gan arī Latvijā, valdība ir nospraudusi par galveno šī brīža uzdevumu nepieļaut strauju izaugsmes kritumu un nodrošināt apstākļus ilgtspējīgai izaugsmei. Šajā sakarā *Latvijas nacionālajā Lisabonas programmā* nosprausto strukturālo reformu turpināšana ir ļoti svarīga Latvijas izaugsmes potenciāla stiprināšanai.

Latvijas nacionālā Lisabonas programma iezīmē piecus galvenos ekonomiskās politikas pamatvirzienus Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanai Latvijā, un tie ir:

- makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšana;
- zināšanu un inovāciju stimulēšana;
- investīcijām un darbam labvēlīgas un piesaistošas vides veidošana;
- nodarbinātības veicināšana;
- izglītības un prasmju uzlabošana.

Katrā no šiem ekonomiskās politikas pamatvirzieniem ir definēti galvenie uzdevumi (prioritātes), noteikti konkrēti pasākumi ar izpildes termiņiem un, ja valdība lēmusi, arī finansējums. Programma ņem vērā ES nostādni par nepieciešamību atdalīt ekonomisko augsmi no resursu izmantošanas, lai tautsaimnieciskie un sociālie panākumi netiktu gūti uz dabas resursu pārmērīgas izmantošanas un vides kvalitātes pasliktināšanās rēķina.

Kā jau atzīmēts, 2008. gada oktobrī valdības apstiprinātajā *Ziņojumā par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas īstenošanā* ir izvirzīti jaunie uzdevumi un pasākumi 2008.-2010. gadam Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanai un 2008. gada Pavasara Eiropadomes specifisko rekomendāciju Latvijai izpildei. Šīs rekomendācijas Latvijai ir būtisks ieguldījums mūsu valsts prioritāšu noteikšanā un nepieciešamo reformu un ekonomisko pasākumu formulēšanā (skatīt 6.1. ielikumu).

Makroekonomiskās politikas jomā 2008.-2010. gadam ir definēti šādi galvenie uzdevumi:

- ierobežojošās fiskālās politikas īstenošana;
- budžeta izlietojuma efektivitātes nodrošināšana;
- darba samaksas atbilstības makroekonomiskai stabilitātei un izaugsmei nodrošināšana;
- Latvijas pievienošanās eirozonai nodrošināšana;
- valsts finanšu ilgtspējības nodrošināšana;
- ekonomisko attīstību veicinošas nodokļu sistēmas izveidošana.

¹ 2000. gada martā Lisabonā Eiropadome apstiprināja ES stratēģiskās attīstības dokumentu (Lisabonas stratēģiju), kurā kā galvenais mērķis tika noteikts desmit gadu laikā izveidot ES par viskonkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku pasaulē, kas nodrošinātu ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi ar vairāk un labākām darba vietām un lielāku sociālo kohēziju. 2005. gada martā Eiropadome apstiprināja atjaunoto Lisabonas stratēģiju, paredzot nepieciešamību koncentrēt tās politiku uz izaugsmi un nodarbinātību. Tika nolemts, ka katrai dalībvalstij ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas 2005.-2008. gadam.

6.1. ielikums

Eiropas Komisijas vērtējums par Programmas īstenošanu un rekomendācijas Latvijai**Eiropas Komisija uzskata, ka galvenie Latvijas ekonomiskās politikas izaicinājumi ir šādi:**

- pievērst lielāku uzmanību konkrēto pasākumu izstrādei, lai nodrošinātu makroekonomisko stabilitāti un samazinātu ekonomikas pārkaršanas riskus;
- noteikt prioritātes pētniecības un attīstības (R&D) stratēģijā, kā arī palielināt privātā sektora līdzdalību;
- palielināt darbaspēka piedāvājumu un uzlabot darbaspēka prasmes.

Eiropas Komisijas rekomendācijas Latvijai ir šādas:

- nodrošināt ierobežotāku fiskālo politiku, rūpīgāk izvēloties izdevumu prioritātes un nodrošinot algu attīstību, kas ir līdzvērtīga produktivitātes pieaugumam, samazinot ekonomikas pārkaršanas riskus un makroekonomikas nestabilitātes draudus;
- panākt lielāku progresu attiecībā uz pētniecības un inovāciju politiku, lai sasniegtu noteiktos ambiciozos mērķus. Tas īpaši attiecas uz sadarbības veicināšanu starp pētniecības, izglītības iestādēm un uzņēmējiem;
- attiecībā uz elastdrošības pieeju palielināt darbaspēka piedāvājumu un produktivitāti, uzlabojot mobilitāti reģionos, kā arī nodrošināt izglītības un apmācības sistēmas atbilstību darba tirgus prasībām, ieviešot mūžizglītības sistēmu un aktīvā darba tirgus politiku.

Papildus Latvijai ir jāpievērš lielāka uzmanība uzlabojumu veikšanai regulējošajā vidē, it īpaši nosakot skaidru labāka regulējuma politiku, bērna aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai.

Valdība uzskata, ka atbildīga fiskālā politika ir viens no valsts makroekonomiskās politikas stūrakmeņiem un būtisks signāls tautsaimniecībai. Tāpēc pēdējos gados fiskālā politika valstī ir bijusi vērsta uz fiskālo konsolidāciju. Latvijai ir izdevies uzlabot vispārējās valdības budžeta bilanci. 2004. gadā budžetā bija deficīts 1% apmērā no IKP, bet, pakāpeniski uzlabojoties finansiālajai situācijai, 2007. gadā budžets bija ar pārpalikumu 0,06% no IKP.

Saeima 2007. gada rudenī 2008. gada budžetu akceptēja ar pārpalikumu 1% apmērā no IKP (saskaņā ar nacionālo budžeta metodoloģiju). Tomēr, ņemot vērā makroekonomisko situāciju valstī un izvērtējot valsts budžeta ieņēmumu prognozes, 2008. gada vasarā tika veikti grozījumi 2008. gada valsts budžetā. Grozījumi paredz nodrošināt budžetā pārpalikumu 0,05% apmērā no IKP jeb 8 milj. latu. Tādējādi, nodrošinot valsts budžetā pārpalikumu, tiek nodrošināta stingra fiskālā politika, kas ir viens no galvenajiem instrumentiem pieprasījuma spiediena mazināšanai uz inflāciju.

2009. gada valsts budžeta projektā, ko valdība iesniedza Saeimai, paredzēts deficīts 1,85% apmērā no IKP, kas ir ciešā saistībā ar vispārpieņemto ekonomikas cikliskuma koncepciju. Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās gadījumos, īpaši, kad to ietekmē iekšzemes patēriņa pieauguma tempu samazinājums, ir nepieciešams izmantot stimulējoša rakstura instrumentus, kas šajā gadījumā ir budžeta bilance.

Valdība īpašu uzmanību pievērš **budžeta izdevumu efektivitātes** paaugstināšanai un izdevumu prioritizēšanai. Darbs notiek divos virzienos – ieviešot vidēja termiņa budžeta plānošanu un uzlabojot valsts pārvaldes darbību.

Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes 2007. gadā veica ministriju funkcionālo auditu. Funkcionālā audita rezultātā tika izstrādāti priekšlikumi darba kvalitātes un efektivitātes uzlabošanai. Tika izvērtētas institūciju organizatoriskās struktūras, nodrošinot to optimizāciju. Tāpat tika izvērtētas

realizētās funkcijas un izstrādāti priekšlikumi funkciju pārstrukturizācijai.

2007. gadā tika uzsākta pāreja uz vidēja termiņa budžetu, t.i., budžeta likuma nākamajam gadam, kā arī maksimāli pieļaujamo izdevumu kopējuma turpmākajiem diviem gadiem veidošana. Valdībā ir apstiprināti vidēja termiņa budžeta mērķi un prioritārie attīstības virzieni 2008.-2010. gadam, uz kuriem pamatojoties tiek vērtētas centrālo valsts pārvaldes iestāžu iesniegtās jaunās politikas iniciatīvas. Ministrijas un to padotības iestādes ir ieviešušas stratēģisko plānošanu, līdz ar to budžeta veidošana tiek balstīta uz rīcībpolitikas mērķu un rezultātu finansēšanu.

Galvenie uzdevumi vidēja termiņa budžeta un stratēģiskās plānošanas jomā 2008.-2010. gadam ir:

- nodrošināt budžeta plānošanas sistēmas sasaisti ar rezultatīvajiem rādītājiem;
- nodrošināt kvalitātes vadības sistēmas pakāpenisku ieviešanu pārvaldes iestādēs;
- pilnveidot rezultātu un rezultatīvo rādītāju sistēmu, lai uzlabotu rezultātu un to rezultatīvo rādītāju informatīvo kvalitāti un to praktisko izmantošanu politikas plānošanas, īstenošanas un uzraudzības procesā, kā arī budžeta plānošanas, izpildes un uzraudzības procesā;
- izstrādāt MK noteikumus ministriju un citu centrālo valsts iestāžu jauno politikas iniciatīvu iesniegšanas un vērtēšanas kārtībai, tādējādi nodrošinot to vienotu vērtēšanas un sagatavošanas sistēmu. Šo noteikumu mērķis ir veikt valsts budžeta izdevumu prioritizēšanu;
- veikt 2007.-2009. gada plānošanas cikla institūciju darbības stratēģiju novērtējumu un, balstoties uz iegūtajiem secinājumiem, izstrādāt jaunas stratēģijas vidējam termiņam.

Lai neradītu papildu ekonomiskās nestabilitātes, vienlaikus ņemot vērā inflācijas sekas, valdības politika

ir vērsta uz **saskaņota darba samaksas un darba ražīguma** pieauguma veicināšanu:

- īstenojot Konceptiju par minimālo darba algu;
- samazinot nodokļu slogu mazāk atalgotajiem nodarbinātajiem, paaugstinot neapliekamā minimuma apmēru;
- pilnveidojot darba samaksas sistēmu valsts tiesās pārvaldes iestādēs;
- veicinot sociālo dialogu.

Sākot ar 2008. gada 1. janvāri, minimālā darba alga ir paaugstināta līdz 160 latiem, bet no 2009. gada 1. janvāra ir plānots paaugstināt minimālo darba algu līdz 180 latiem. Šāds minimālās mēneša darba algas pieaugums radīs nenozīmīgu spiedienu uz vidējās algas pieaugumu, jo pašreizējos apstākļos, kad ir ievērojami pieaugusi konkurence darba tirgū, vidējās darba algas pieauguma dinamiku arvien mazāk nosaka minimālās mēneša darba algas apjoms, bet noteicošie ir citi faktori.

Paredzams, ka 2009. gada un 2010. gada darba algu pieaugums nebūs tik straujš kā iepriekšējos gados, un darbaspēka izmaksu pieaugums atbilst prognozētam IKP produktivitātes pieaugumam, tāpēc vienas produkcijas vienības reālās darbaspēka izmaksas nepalielināsies, kas ļaus saglabāt uzņēmēju konkurētspēju.

Valsts tiešajā pārvaldē ir uzsākta jaunas darba samaksas sistēmas ieviešana, kas nodrošinās vienotus principus darba samaksas noteikšanā un plānošanā. Pilnībā jauno darba samaksas sistēmu plānots pakāpeniski ieviest līdz 2011. gadam. No 2007. gada 1. jūlija sistēma tiek piemērota visās valsts tiešās pārvaldes iestādēs. No 2008. gada pilnveidota piemaksu noteikšanas un prēmēšanas kārtība.

Svarīga nozīme saskaņota darba samaksas un darba ražīguma pieauguma veicināšanā ir sociālam dialogam. Pēdējos gados ir veikti vairāki pasākumi sociālā dialoga uzlabošanai kā valsts, tā reģionālā līmenī. ESF līdzfinansētās nacionālās programmas „Atbalsts kapacitātes stiprināšanai par darba tirgus un dzimumu līdztiesības politikas ieviešanu atbildīgajās institūcijās, informācijas izplatīšanai un izpratnes paaugstināšanai” ietvaros ir stiprinātas nodarbinātības partnerībā iesaistītās institūcijas, tai skaitā *Latvijas Darba devēju konfederācija* un *Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība*. Programmas ietvaros ir stiprināta arī Latvijas pašvaldību un *Latvijas Pašvaldību savienības* kapacitāte, lai nodrošinātu nodarbinātības partnerības un sociālā dialoga attīstību pašvaldību līmenī.

Turpinot jau iesākto, laika posmā no 2008.-2010. gadam ir plānots īstenot dažādus pasākumus sociālā dialoga veicināšanai un sociālo partneru administratīvās kapacitātes stiprināšanai, piesaistot finansējumu arī Eiropas struktūrfondu līdzekļu apgušanas ietvaros. Galvenais mērķis šiem pasākumiem ir paaugstināt sociālo partneru līdzdalības iespējas rīcībpolitikas izstrādē un īstenošanā, panākt aktīvu un kvalitatīvu nevalstiskā sektora līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā un publisko pakalpojumu

sniegšanā, kā arī sekmēt NVO sniegto publisko pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu.

Ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu katrā no pieciem reģioniem (Latgale, Vidzeme, Zemgale, Kurzeme, Rīga) iecerēts izveidot sociālo partneru – Latvijas Darba devēju konfederācijas un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības – reģionālos centrus.

Lai stimulētu **zināšanas un inovācijas**, galvenie uzdevumi 2008.-2010. gadā ir:

- paaugstināt valsts sektora un sekmēt privātā sektora ieguldījumu zinātniskajā darbībā un attīstībā;
- nodrošināt zinātnes intelektuālā potenciāla atjaunošanos, pilnveidojot doktorantūras grantu sistēmu un modernizējot zinātnisko infrastruktūru;
- veicināt inovāciju un jaunas tehnoloģijas;
- veicināt IKT izplatību un efektīvu pielietojumu, izveidot pilnībā integrētu informācijas sabiedrību.

Programmas mērķis ir panākt, lai kopējie izdevumi pētniecībai un attīstībai 2010. gadā būtu 1,5% apjomā no IKP. Lai sasniegtu šo mērķi, saskaņā ar *Zinātniskās darbības likumu* katru gadu valsts budžetā ir paredzēts finansējuma pieaugums zinātniskajai darbībai ne mazāk par 0,15% no IKP jeb caurmērā ik gadu palielināt finansējumu par 10-15 milj. latu. Kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2007. gadā bija 87,9 milj. latu jeb 0,6% apjomā no IKP.

Latvijai pieejamais ES struktūrfondu finansējums 2007.-2013. gadam tādām aktivitātēm kā inovācijas sekmēs privātā sektora izdevumu palielinājumu pētniecībai un attīstībai. Kopā perioda laikā plānots piesaistīt privātā sektora finansējumu pētniecības un inovācijas aktivitātēm 70 milj. latu apmērā, un ik gadu privātā sektora finansējums varētu vidēji palielināties par 10 milj. latu.

Zinātniskās darbības intelektuālā potenciāla atjaunošanai tiek īstenota nacionālā programma „Atbalsts doktorantūras programmu īstenošanai un pētdoktorantūras pētījumiem”. Lai sekmētu zinātniskās darbības intelektuālā potenciāla atjaunošanu un attīstību, ir paredzēts līdz 2013. gadam sasniegt ikgadējo sagatavoto jauno doktoru skaita pieaugumu līdz 500 zinātņu doktoru gadā (2007. gadā tika aizstāvētas 146 doktora disertācijas).

Par prioritārajiem virzieniem nacionālās inovāciju kapacitātes palielināšanā ir noteikti šādi uzdevumi:

- *zinātnes, izglītības un privātā sektora sadarbības sekmēšana;*

Kopš 2006. gada komercsabiedrībām ir iespēja iesniegt projektus atbalsta saņemšanai pētniecības projektu īstenošanai EUREKA programmas ietvaros. Tāpat tiek turpināta *Tirgus orientēto pētījumu projektu programmas* īstenošana. 2007. gadā programmas ietvaros atbalstīta jaunu 28 pētījumu projektu realizācija un nodrošināta 48 jau uzsākto projektu realizācija. Savukārt 2008. gada pirmajā pusē finansiāls atbalsts

sniegts 18 tirgus orientēto pētījumu programmas projektiem. 2007. gadā uzsākta *Inovācijas centru un biznesa inkubatoru attīstības programmas* īstenošana. Tās mērķis ir veicināt inovāciju infrastruktūras pilnveidošanu, atbalstīt inovācijas centrus un biznesa inkubatoru izveidi un darbību. Programmas ietvaros ir atbalstīti 11 inovācijas centru un biznesa inkubatoru projekti. Programmas īstenošana tiks turpināta arī 2009.-2013. gadā, piesaistot Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļus. 2008. gadā turpināts darbs, lai sekmētu kompetences centru veidošanos, organizējot apmācības un informatīvus seminārus. 2009. gadā tiks uzsākta programmas „Kompetences centri” īstenošana. Paredzēts, ka tās rezultātā tiks līdzfinansēti 5-6 kompetences centru veiktie pētniecības projekti;

– *atbalstīt zināšanu un tehnoloģiju pārnēs;*

Kopš 2005. gada tiek atbalstīta 6 tehnoloģiju pārnēses kontaktpunktu darbība augstākās izglītības iestādēs. Piesaistot struktūrfondu finansējumu 2008. gadā, pēc jauna projektu konkursa tika pieņemts lēmums par 9 kontaktpunktu darbības līdzfinansēšanu. Tāpat tiek nodrošināta vienotā Eiropas biznesa atbalsta tīkla darbība Latvijā;

– *sekmēt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu ražošanā;*

Piesaistot struktūrfondu finansējumu, 2008. gada pirmajā pusē uzsākta valsts atbalsta programmas „Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste” īstenošana, kuras ietvaros komersantiem ir iespēja saņemt valsts atbalstu, lai uz laiku nodarbinātu inženierus, zinātniekus vai citus augsti kvalificētus speciālistus. 2008. gada beigās tiks uzsākta vēl divu valsts atbalsta programmu īstenošana, kuras ietvaros komersantiem būs pieejams valsts atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei un ieviešanai ražošanā, kā arī rūpnieciskā īpašuma aizsardzībai.

Kā prioritārie virzieni **investīcijām un darbam labvēlīgas un piesaistošas vides veidošanā** 2008.-2010. gadā ir izvirzīti šādi galvenie uzdevumi:

- sekmēt uzņēmējdarbības kultūru, samazināt administratīvos šķēršļus un slogu, radīt MVK atbalstošu vidi;
- pastiprināt konkurences uzraudzību un nodrošināt efektīvu konkurenci sabiedriskajos pakalpojumos;
- uzlabot un attīstīt transporta infrastruktūru, palielināt savienojumu skaitu ar citiem Eiropas infrastruktūras tīkliem;
- paātrināt administratīvi teritoriālo reformu;
- nodrošināt efektīvu, drošu un ilgtspējīgu enerģijas piegādi.

Galvenie **uzņēmējdarbības vides**, tajā skaitā normatīvās vides, sakārtošanas pasākumi, kas jau tiek veikti un tiks turpināti 2008.-2010. gadā, ir:

– *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns;*

Kopš 1999. gada tiek izstrādāts ikgadējais starpministriju politikas plānošanas dokuments

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns. Tajā ietverti uzņēmējdarbības vides politikas rīcības virzieni, uzdevumi, veicamie pasākumi, atbildīgās institūcijas, rādītāji uzdevumu izpildes novērtēšanai un izpildes termiņi.

Pasākumu plāns ietver tiesību aktu izmaiņas, procedūru pārskatīšanu un vienkāršošanu, koordinācijas uzlabošanu starp dažādām institūcijām, informācijas sagatavošanu un publicēšanu, kā arī valsts iestāžu darbinieku apmācību. Kopumā *Pasākumu plānā* ir ietverti vairāk nekā 300 pasākumu.

– *uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu izvērtējuma aptauja;*

Kopš 2001. gada katru otro gadu tiek veikta *uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu izvērtējuma aptauja*. Aptauja tiek sagatavota, vadoties pēc Pasaules Bankas metodoloģijas. Tā sastāv no trim galvenajiem elementiem – uzņēmēju aptaujas, valsts un pašvaldību institūciju ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pašnovērtējuma un politikas rekomendāciju ziņojuma.

– *normatīvo aktu ex-ante izvērtēšana;*

No 2008. gada 1. jūlija normatīvo aktu anotācijās ir ietverta arī administratīvā sloga novērtēšana saimnieciskās darbības veicējiem un fiziskām personām.

– *vienas pieturas aģentūras izveide saimnieciskās darbības veicējiem;*

Saskaņā ar *Direktīvas par pakalpojumiem iekšējā tirgū prasībām* līdz 2009. gada beigām ir nepieciešams izveidot vienas pieturas aģentūru, nodrošinot pakalpojumu sniedzējam iespēju veikt administratīvās procedūras attālināti ar elektronisku līdzekļu starpniecību, kā arī atvieglot informācijas par valsts prasībām un procedūrām pieejamību ne tikai pakalpojumu sniedzējiem, bet arī pakalpojumu saņēmējiem;

– *sadarbība ar sociālajiem partneriem;*

Aktuālās problēmas (*t.sk. Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā* ietvertās problēmas) un to risinājumi tiek identificēti, cieši sadarbojoties ar uzņēmējus pārstāvošajām organizācijām – *Arvalstu investoru padomi Latvijā*, Ekonomikas ministrijas izveidotajām padomēm – *Latvijas Mažo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvo padomi*, *Tautsaimniecības padomi*, kā arī izvērtējot uzņēmējdarbības vides pētījumos identificētās problēmas.

Eiropadome savos secinājumos norāda, ka Latvijai ir jāpievērš lielāka uzmanība normatīvās vides turpmākai uzlabošanai, jo īpaši ar **labāka regulējuma** (angļu valodā – *better regulation*) politikas palīdzību.

2008. gada 3. jūnijā valdība apstiprināja *Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013. gadam*, kurās ietvertie rīcības virzieni paredz **labāka regulējuma** ieviešanu valsts pārvaldē. Pamatnostādnēs nostiprināts arī Latvijas nacionālais mērķis administratīvā sloga samazināšanai 25% apmērā.

Pamatojoties uz MK rīkojumu par pamatnostādņu apstiprināšanu, tiks sagatavota virkne dokumentu, kas nodrošinās nosprausto mērķu sasniegšanu, tai skaitā tādu kā koncepcija par labāka regulējuma politikas īstenošanu, koncepcija par vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu administratīvajām procedūrām saimnieciskās darbības veicējiem, u.c.

2007. gadā tika īstenoti pilotprojekti nodokļu, būvniecības, nekustamā īpašuma, degvielas aprites, darba likumdošanas, kā arī licenču un atļauju saņemšanas jomās, kā arī administratīvā sloga noskaidrošanā pašnodarbinātajām personām.

Pētījumi par administratīvo slogu un tā samazināšanas iespējām (t.sk. arī administratīvā sloga mērījumu pētījumi) tiks turpināti arī nākamajos gados, pievēršoties ne tikai administratīvā sloga uzņēmējiem, bet arī administratīvā sloga iedzīvotājiem noteikšanai un samazināšanai. Vienlaikus ir plānota specializētu metodisko materiālu (t.sk. arī elektroniskajā vidē) izstrāde un pārvaldes darbinieku apmācības (t.sk. arī lokālā līmenī), lai stiprinātu publiskās pārvaldes kapacitāti identificēt un efektīvi samazināt administratīvo slogu, izmantojot ES struktūrfondu finansējumu un identificētos pasākumus administratīvā sloga samazināšanai iestrādājot normatīvajos aktos.

Finanšu pieejamības sekmēšana maziem un vidējiem komersantiem (MVK) ir viena no valdības politikas prioritātēm.

Svarīga vieta MVK atbalsta sistēmā ir *Latvijas Hipotēku bankai* (LHB). Aizdevumu ar atvieglotiem nosacījumiem pieejamības uzlabošanai LHB īsteno valsts un ES finansētas atbalsta programmas, sniedzot paaugstināta riska aizdevumus dzīvotspējīgiem un perspektīviem MVK un uzņēmējdarbības uzsācēju projektiem, kurus komercbankas nefinansē nepietiekama ķīlas nodrošinājuma un citu projekta risku dēļ. LHB realizē arī citas atbalsta programmas, t.sk. uzņēmējdarbības uzsācēju apmācību un konsultāciju programmu un galvojumu programmu mājokļu iegādei un renovācijai.

LHB turpina jaunu atbalsta instrumentu izstrādi un ieviešanu. 2008. gada 13. maijā MK apstiprināja *Uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmu*, kas atvieglos maziem un vidējiem komersantiem rast finansējumu investīcijām tehnoloģijās vai arī apgrozāmajiem līdzekļiem. Īpaši tiks atbalstīti uzņēmumi, kas orientējas uz starptautisko tirgu, ražo produkciju vai sniedz pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, tehnoloģiski ietilpīgi ražošanas uzņēmumi, kā arī jaunu uzņēmumu izveide. Programmas kopējie investīciju apjomi sasniegs 200 milj. latu, tai skaitā 2008. gadā – gandrīz 50 milj. latu. Tas dos iespēju sniegt atbalstu vismaz 300 uzņēmumu. Paredzēts, ka programmas ieviešanu LHB realizēs ciešā sadarbībā ar Latvijas komercbankām un riska investīciju fondiem.

Valsts atbalstu MVK sniedz arī SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA).

LGA ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijas maziem un vidējiem komersantiem, izsniedzot:

- aizdevuma garantijas kā nepieciešamo papildu nodrošinājumu aizdevuma saņemšanai komercbankā;
- finansu līzings garantijas kā papildu nodrošinājumu industriālā līzings saņemšanai;
- caur īpaši izveidotiem riska kapitāla fondiem līdzfinansējot investīcijas Latvijas mazajās un vidējās komercsabiedrībās.

Uz LGA bāzes tiek veidots ieguldījumu fonds ar kopējo finansējuma apjomu 128 milj. latu apmērā, kas veiks investīcijas garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu atbalsta instrumentos, lai nodrošinātu mazo un vidējo komersantu pieeju finansējumam komercdarbības uzsākšanai un attīstībai, kā arī eksporta kredītu garantēšanai. *Eiropas Investīciju fonds* sākotnēji apsaimniekos šo fondu, pieteikšanās ieguldījuma fonda līdzekļiem tiks uzsākta 2008. gada beigās. Ar finanšu instrumentu palīdzību, kurus plānots ieviest ieguldījumu fonda ietvaros, mazais un vidējais komersants varēs saņemt finansējumu, kuru citkārt, piemēram, nodrošinājuma trūkuma vai pārāk augsta riska dēļ nesaņemtu. Ar ieguldījumu fonda starpniecību komersantiem tiks nodrošināta pieeja Eiropas Savienības struktūrfondu finansējumam komercdarbības uzsākšanai un attīstībai ar tādiem finanšu instrumentiem kā paaugstināta riska aizdevumi, riska kapitāla finansējums, eksporta kredīta apdrošināšana un finansēšana un tehnoloģiju pārnese.

Nodarbinātības veicināšanas galvenie uzdevumi 2008.-2010. gadam ir:

- veicināt iekļaujošu darba tirgu;
- veicināt sociālo dialogu un elastdrošības principu ieviešanu, drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi;
- veicināt darbaspēka reģionālo mobilitāti un ekonomiskās aktivitātes vāji attīstītajās valsts teritorijās;
- samazināt nedeklarēto nodarbinātību.

Pēdējo četru gadu laikā Latvijā nodarbinātības līmenis ir palielinājies par 6 procentpunktiem, un 2007. gadā tas jau bija 68,3%. Programmas mērķis 2010. gadam ir sasniegt 70% nodarbinātības līmeni, kas ir arī ES noteiktais mērķis. Tomēr, samazinoties ekonomiskajai izaugsmei, Latvijai nāksies saskarties ar jauniem izaicinājumiem nodarbinātības politikā, tajā skaitā nelabvēlīgākiem darba tirgu raksturojošajiem indikatoriem, jo īpaši ilgstošā bezdarba rādītājiem.

Lai sasniegtu izvirzītos uzdevumus, ir paredzēts stiprināt par nodarbinātības veicināšanu un bezdarba samazināšanu **atbildīgo institūciju administratīvo kapacitāti**. Laika posmā no 2008.-2010. gadam ir plānots īstenot aktivitāti „*Kapacitātes stiprināšana darba tirgus institūcijām*”. Šīs aktivitātes mērķis ir izveidot modernas un uz klientiem vērstas institūcijas, kas

operatīvi reaģē uz klientu (darba devēju, nodarbināto, bezdarbnieku, darba meklētāju, ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju darbaspējas vecumā) pieprasījumu un sniedz atbilstošas kompetentas konsultācijas, kā arī nodrošina informatīvo atbalstu. Šīs aktivitātes ietvaros gadā ir plānots apmācīt 200 darba tirgus institūciju, kas īsteno valsts politiku bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā un karjeras attīstības atbalsta sistēmas jomā, esošos un jauniešos darbiniekus.

Darbaspēka aktivizēšanai svarīga loma ir aktīvo nodarbinātības pasākumu īstenošanai. Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) sadarbībā ar pašvaldībām un sociālajiem partneriem pastāvīgi paplašina aktīvos nodarbinātības pasākumus, lai padarītu tos pieejamākus un atbilstošākus klientu vajadzībām. 2007. gadā tika apvienotas NVA un Profesionālās karjeras valsts izvēles aģentūra, lai nodrošinātu efektīvāku un klientiem pieejamāku pakalpojumu sniegšanu pēc vienas pieturas aģentūras principa.

Iekļaujoša darba tirgus veicināšanai kopš 2007. gada ir izdalītas atsevišķas mērķa grupas (ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji – personas, kurām ir izveidojusies atkarība no alkohola, narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām, personas, kas aprūpē kādu no ģimenes locekļiem u.c.), kuru integrācijai darba tirgū ir nepieciešamas īpašas metodes un pasākumi. Tas ir būtisks solis, lai ilgtermiņā tiktu nodrošināts sistemātisks atbalsts šīm mērķa grupām.

Ir paplašināti un uzsākti vairāki jauni pasākumi, kas saistīti ar jauniešu, pirmspensijas vecuma cilvēku un sieviešu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, kā arī invalīdu un citu sociālās atstumtības riska grupu iedzīvotāju iekļaušanu darba tirgū.

Laika posmā no 2008.-2010. gadam aktīvajos nodarbinātības pasākumos ir plānots iesaistīt arī tās iedzīvotāju grupas, kuras līdz šim nebija Nodarbinātības valsts aģentūras tiešā uzmanības lokā – neaktīvos iedzīvotājus un nodarbinātos, kuriem draud atbrīvošana no darba. Ir plānots īstenot aktivitāti „Darbaspējas vecuma iedzīvotāju konkurētspējas paaugstināšana darba tirgū, t.sk., nodarbināto pārkvalifikācija un aktīvie nodarbinātības pasākumi”. 2009. gadā šajā pasākumā ir plānots iesaistīt 6 080 nodarbinātu personu un 13 374 bezdarbniekus un darba meklētājus, līdz 2013. gadam kopā attiecīgi 28 400 nodarbinātu personu un 36 000 bezdarbnieku un darba meklētāju. Tāpat ir plānots īstenot aktivitāti „Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai”, 2009. gadā šim pasākumam piesaistot 1 200 dalībnieku, līdz 2013. gadam kopā – 5 000.

Ar **pirmsskolas izglītības iestāžu tīkla attīstību** saistītu problēmu risināšanai ir izstrādāts pasākumu plāns valsts iedzīvotāju interesēm atbilstošu pirmsskolas izglītības iestāžu tīkla attīstībai 2008.-2010. gadam. Pasākumu plāns paredz, ka laika posmā līdz 2010. gadam tiks veikti vairāki pasākumi pirmsskolas izglītības iestāžu tīkla attīstības veicināšanai, veikti normatīvo aktu grozījumi, kas saistīti ar pirmsskolas izglītības iestāžu higiēnas prasībām un iedzīvotāju nodokļu atvieglojumiem,

nodrošināta pētījumu izstrāde par pirmsskolas izglītības iestāžu un alternatīvu bērnu pieskatīšanas pakalpojumu attīstības prognozēm valstī.

Lai sekmētu vienlīdzīgas nodarbinātības iespējas un pakalpojumu pieejamības paaugstināšanu pirmsskolas vecuma bērniem un citām aprūpējamām personām, nodrošinot darba un ģimenes dzīves saskaņošanu, tiks īstenotas Eiropas Savienības struktūrfondu 2007.-2013. gadam līdzfinansētās aktivitātes „Pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūras attīstība nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centros” un „Atbalsts alternatīvās aprūpes pakalpojumu pieejamības attīstībai”.

2007. gada grozījumi Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā paredz ieviest jaunu preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu – komersantu nodarbināto personu **reģionālās mobilitātes** veicināšanu. Pasākuma mērķis – mazināt bezdarba iestāšanās risku, kas saistīts ar nodarbināto pārvietošanos starp dzīvesvietu un darbavietu. Šobrīd ir izstrādāti MK noteikumi, kuros noteikti kritēriji komersantu nodarbināto personu iesaistīšanai reģionālās mobilitātes veicināšanas pasākumos, šo pasākumu finansēšanas noteikumi un īstenošanas kārtība. Pasākums tiks veikts aktivitātes „Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes stimulēšana” apakšaktivitātes „Kompleksi atbalsta pasākumi iedzīvotāju integrēšanai darba tirgū” ietvaros, tā īstenošana tiks uzsākta 2008. gada beigās. Kopumā kompleksajos atbalsta pasākumos 2009. gadā plānots iesaistīt 3 542 personas, kopā līdz 2013. gadam – 13 900.

Lai veicinātu **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** (angļu valodā – *flexicurity*) principa ieviešanu Latvijā, 2007. gadā tika izstrādāti un pieņemti grozījumi vairākos MK noteikumos, kuri papildināja un precizēja to gadījumu skaitu, kad ir iespējams noslēgt darba līgumus uz noteiktu laiku.

Ar 2008. gada 1. janvāri stājās spēkā izmainītā bezdarba pabalsta izmaksas kārtība, tā izmaksas ilgumu pieskaņojot apdrošināšanas stāžam un atbilstoši tam nosakot bezdarbnieka pabalsta izmaksas maksimālos periodus – 3, 6 vai 9 mēneši. Tāpat tika izmainīts kvalificēšanās perioda ilgums: iepriekš, lai saņemtu bezdarbnieka pabalstu, sociālās apdrošināšanas iemaksas bija nepieciešams veikt ne mazāk kā 9 mēnešus pēdējo 12 mēnešu periodā, tagad tām ir jābūt veiktām ne mazāk kā 12 mēnešus pēdējo 18 mēnešu periodā. Minētās izmaiņas ir vērstas uz darba tirgus elastības nodrošināšanu, veicinot bezdarbnieku pēc iespējas ātrāku atgriešanos darba tirgū, cenšoties novērst situāciju, ka bez darba palikušie kļūst par ilgstošajiem bezdarbniekiem. Sākot ar 2008. gada 1. janvāri, bērna kopšanas pabalsta vietā tika ieviests jauns sociālās apdrošināšanas pabalsts – vecāku pabalsts, atšķirībā no iepriekšējā šim nav noteikti maksimālie pabalsta griesti. Vecāku pabalstu piešķir un izmaksā sociāli apdrošinātai personai, kura kopj bērnu vecumā līdz vienam gadam (vienam no bērna vecākiem, aizbildnim vai citai personai, kura

saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu bērnu faktiski kopj un audzina), ja šī persona ir nodarbināta pabalsta piešķiršanas dienā. Vecāku pabalstu piešķir 70% apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, bet ne mazāk kā 70% apmērā no vecāku pabalsta pieprasīšanas dienā spēkā esošā valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta divkāŗša apmēra. 2008. gada pirmajā pusē šim pabalstam vidēji mēnesī pieteicās 16 091 persona (6 176 no tām vīrieši).

Sākot ar 2009. gadu, ir plānots samazināt darba devēju izmaksājamās slimības naudas izmaksas darba ņēmējiem periodu no 14 līdz 10 dienām. Šis pasākums ir vērsts uz darba tirgus elastīguma veicināšanu.

Elastdrošības jomā 2009. gadā un 2010. gadā tiks turpināta darba tiesību regulējošo likumdošanas aktu pilnveidošana (skarot tādas jomas kā summētā darba laika ieviešana un piemērošana, uzteikumi, ģenerālvienošanas un neregistrētā nodarbinātība), ņemot vērā sociālo partneru priekšlikumus un iebildumus, kā arī Latvijas likumdošanas aktos tiks ieviestas jaunākās darba tiesības regulējošās direktīvas.

Galvenie uzdevumi **izglītības un prasmju uzlabošanai** 2008.-2010. gadam:

- uzlabot visu līmeņu izglītības pieejamību un samazināt to audzēkņu skaitu, kas nepabeidz mācības vai neiegūst profesionālo kvalifikāciju;
- nostiprināt sadarbību starp valsts pārvaldes iestādēm, izglītības iestādēm un darba devējiem izglītības sistēmas piedāvājuma koriģēšanā atbilstoši darba tirgus vajadzībām;
- paaugstināt iedzīvotāju iesaistīšanos mūžizglītībā, nodrošinot pieaugušo izglītības piedāvājumu un pieejamību;
- paaugstināt tehnoloģisko prasmju un dabaszinātņu zināšanu līmeni kopumā, pilnveidot karjeras izglītības un karjeras pakalpojumu sistēmu un nodrošināt karjeras izvēles pakalpojumu pieejamību visiem iedzīvotājiem.

Programmā ir izvirzīts mērķis palielināt jauniešu izglītības līmeni, kas kvantitatīvi noteikts 2010. gadam – jauniešu skaita īpatsvars (20-24 gadu vecumā), kuriem ir vismaz vidējā izglītība, – 85%. Šis rādītājs atbilst ES noteiktam mērķa rādītājam 2010. gadam. Latvija jau pašreiz pārsniedz analoģo ES vidējo rādītāju par jauniešu īpatsvaru (20-24 gadu vecumā), kuriem ir vismaz vidējā izglītība. 2007. gadā to īpatsvars sasniedza 80,2% salīdzinājumā ar 78,1% ES 27 valstīs.

Lai pilnveidotu **izglītības un apmācības sistēmu spēju atsaukties uz darba tirgus vajadzībām**, tiek nostiprināta sadarbība starp valsts pārvaldes iestādēm, izglītības iestādēm un darba devējiem izglītības sistēmas piedāvājuma koriģēšanā atbilstoši darba tirgus vajadzībām un paaugstināts tehnoloģisko prasmju un dabaszinātņu zināšanu līmenis kopumā, pilnveidota karjeras izglītības un karjeras pakalpojumu sistēma un nodrošināta karjeras izvēles pakalpojumu pieejamība visiem iedzīvotājiem mūžizglītības kontekstā.

Lai stiprinātu valsts institūciju, darba devēju un darba ņēmēju trīspusējo sadarbību:

- ir izveidotas *Reģionālās profesionālās izglītības un nodarbinātības padomes* Dienvidlatgalē, Kurzemē, Vidzemē un Zemgalē, kas risina darbaspēka resursu, profesionālās izglītības, tālākizglītības un pārkvalifikācijas attīstības jautājumus reģionā;
- studiju un mācību programmu akreditācijas komisijā ir iekļauti *Profesionālās izglītības sadarbības padomes* un *Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadomes* pārstāvji;
- nozaru speciālisti kā eksperti tiek pieaicināti, lai novērtētu atbilstošo izglītības iestāžu mācību procesa kvalitāti, kā arī dalībai *Augstākās izglītības programmu licencēšanas komisijā*;
- *Latvijas Darba devēju konfederācija* un *Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība* ir iesaistīta NP projekta „Vienotas metodikas izstrāde profesionālās kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai” īstenošanā;
- LDDK, LBAS, LIZDA, LPIA pārstāvji ir iesaistīti 2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju izstrādē;
- Nodarbinātības valsts aģentūra, īstenojot aktīvos nodarbinātības pasākumus, sadarbojas ar darba devējiem, lai tiktu izvēlētas darba tirgus vajadzībām atbilstošas pārkvalifikācijas un kvalifikācijas celšanas apmācības programmas.

Viens no Latvijas mērķiem ir palielināt studentu skaitu **dabaszinātņu un inženierzinātņu studiju programmās**. 2005./2006. akadēmiskajā gadā un 2006./2007. akadēmiskajā gadā tika palielināts valsts budžeta finansēto vietu skaits atbilstoši darba tirgus vajadzībām tādās izglītības tematiskajās grupās kā inženierzinātnes un tehnoloģija, dabaszinātnes un matemātika, veselība, veselības un sociālā aprūpe.

Lai optimizētu studiju virzienus, sākot ar 2008. gadu, ir plānots izmantot darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma prognozēšanas sistēmas iegūtos rezultātus.

Vispārējās vidējās izglītības iestādēs pēdējo gadu laikā ir pieaudzis skolēnu skaits, kuri mācās vispārējās vidējās izglītības matemātikas, dabaszinātņu un tehnikas virziena programmās (2007./2008. mācību gadā 26% skolēnu). 2005./2006. mācību gadā matemātikas, dabaszinātņu un tehnikas virziena programmas apguva tikai 22% no visiem vidusskolēniem. Aug to skolēnu un audzēkņu skaits, kuri izvēlas kārtot valsts centralizētos eksāmenus eksaktajos mācību priekšmetos. Ar 2008./2009. mācību gadu centralizētais eksāmens matemātikā ir noteikts kā obligāts visiem vidusskolas absolventiem.

Ar ESF atbalstu īstenots NP „Mācību kvalitātes uzlabošana dabaszinātņu, matemātikas un tehnoloģiju priekšmetos vidējā izglītībā” projekts „Mācību satura

izstrāde un skolotāju tālākizglītība dabaszinātņu, matemātikas un tehnoloģiju priekšmetos”. NP mērķis ir uzlabot mācību kvalitāti dabaszinātņu, matemātikas un tehnoloģiju priekšmetos vidējā izglītībā Latvijā, lai sagatavotu zinošus un konkurētspējīgus jauniešus vidējās izglītības pakāpes noslēgumā, radītu priekšnosacījumus valsts attīstībai zinātņu un tehnoloģiju ietilpīgajās nozarēs, sekmētu izglītības attīstību atbilstoši Lisabonas konvencijas stratēģiskajām pamatnostādņēm. NP projekta ietvaros 50 vidusskolu tika nodrošinātas ar modernizēta mācību satura īstenošanai nepieciešamām tehnoloģijām un mācību aprīkojumu fizikā, ķīmijā, bioloģijā, dabaszinībās un matemātikā, kā arī visas vidusskolas Latvijā nodrošinātas ar dabaszinātņu un matemātikas mūsdienīgu didaktikas pamatnostādņu atbilstošiem un mūsdienīgas tehnoloģijas īstenojošiem skolotāju atbalsta materiāliem. Ar Eiropas fondu atbalstu iesāktais darbs 2009.-2013. gadā tiks turpināts arī 7.-9. klašu posmā.

Laika periodā no 2008.-2010. gadam ir paredzēts:

- nodrošināt izglītības iestādēm nepieciešamo pedagogu skaitu dabaszinātnēs, matemātikā, informācijas tehnoloģijās un svešvalodās;
- pilnveidot vispārējās vidējās izglītības saturu, īpašu uzmanību pievēršot nepieciešamībai apgūt teorētisko zināšanu praktisku pielietojumu.

Tiek veidota **mūžizglītības sistēma**, kas nodrošinātu iedzīvotājiem iespēju pielāgoties mainīgā darba tirgus apstākļiem. 2007. gada 13. februārī Ministru kabineta sēdē tika apstiprinātas *Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007.-2013. gadam*. Mūžizglītības stratēģijas ieviešana tiek īstenota, piedāvājot visiem Latvijas iedzīvotājiem, kas vēlas vai kam ir obligāti noteikta izglītības iegūšana, izglītību, kas nodrošina iekļaušanos darba tirgū, aktīvu līdzdalību pilsoniskajā sabiedrībā un personības izaugsmi.

Lai nodrošinātu pamatnostādņu ieviešanu, ir izstrādāta *Programma Mūžizglītības politikas pamatnostādņu 2007.-2013. gadam ieviešanai 2008.-2010. gadā*, kas tika apstiprināta Ministru kabinetā 2008. gada 9. aprīlī.

Programmas ieviešanas galvenais mērķis ir mūžizglītības procesā iesaistīto personu skaits 2010. gadā 12,5% apmērā no mūžizglītības mērķa grupas (strādājošo cilvēku skaits vecumā no 25-64 gadiem). 2006. gadā mūžizglītības procesā iesaistīto personu skaits bija 6,9%, bet 2007. gadā – 7,1 procents.

2008. gadā un turpmāk plānots īstenot mūžizglītības politikas apakšmērķus:

- nodrošināt mūžizglītības pieejamību iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu vecuma, dzimuma, iepriekšējās izglītības, dzīves vietas, ienākumu līmeņa, etniskās piederības, funkcionāliem traucējumiem;
- izveidot pieaugušajiem kvalitatīvas izglītības piedāvājumu, kas nodrošina ilgtspējīgas kompetences darbam, pilsoniskai līdzdalībai, personības izaugsmei un sekmē uz augstām

prasmēm balstītu konkurētspējīgas zināšanu ekonomikas un demokrātiskas sabiedrības attīstību Latvijā;

- izveidot saskaņotu normatīvo aktu sistēmu un efektīvu resursu (tai skaitā finanšu) pārvaldi, ievērojot dalītās atbildības un nozaru politikas mijiedarbības principus, vienotas mūžizglītības sistēmas attīstībai.

Eiropas Savienības **struktūrfondu izmantošana** sekmē Lisabonas stratēģijā nosprausto mērķu sasniegšanu Latvijā. Aptuveni 60% no struktūrfondu 2004.-2006. gada plānošanas perioda finanšu resursiem ir novirzīti Lisabonas stratēģijas prioritāšu īstenošanai. Līdzīgi 2007.-2013. gada struktūrfondu un Kohēzijas fonda plānošanas periodā Lisabonas stratēģijas prioritāšu īstenošanai ir plānots novirzīt aptuveni 56% no kopējā piešķirtā finansējuma.

Lai nodrošinātu **Lisabonas stratēģijas realizācijas koordināciju un uzraudzību**, valdība ir izstrādājusi mehānismu izpildes monitoringam Latvijā un izveidojusi:

- *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomi*, lai nodrošinātu Lisabonas stratēģijā noteikto uzdevumu izpildi un uzraudzību Latvijā. To vada Ministru kabineta apstiprināts Lisabonas stratēģijas ieviešanas un uzraudzības koordinators – ekonomikas ministrs. Padomes sastāvā ir iekļauti ar Lisabonas procesu saistītie ministri, Saeimas, pašvaldību, sociālo partneru pārstāvji. Padomes uzdevumi ir koordinēt *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* izstrādi un iesaistīt programmas izstrādē valsts institūcijas, Saeimu, pašvaldības un sociālos partnerus, kā arī uzraudzīt programmas izpildes gaitu un informēt sabiedrību par tās noteikto uzdevumu izpildi. Jāatzīmē, ka Lisabonas stratēģijas uzraudzības padome tika paplašināta 2007. gadā, iekļaujot tajā Īpašu uzdevumu ministru Eiropas Savienības finanšu pārvaldes lietās un Saeimas Eiropas lietu komisijas pārstāvi;
- *Lisabonas stratēģijas konsultatīvo darba grupu*, lai nodrošinātu *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* izstrādi un ieviešanu starpīnstitūciju līmenī. To vada Ekonomikas ministrijas valsts sekretārs. Darba grupas sastāvā ir iekļauti ar Lisabonas procesu saistīto ministriju augstākās ierēdniecības pārstāvji.

Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes un *Lisabonas stratēģijas konsultatīvās darba grupas* sanāksmes notiek vismaz reizi ceturksnī.

Ar Lisabonas stratēģiju saistītie jautājumi ir apspriesti Saeimas komisijās, Tautsaimniecības padomē, Latvijas Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvajā padomē, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībā, semināros, konferencēs, u.c. ES Informācijas aģentūra organizē regulāras diskusijas par Lisabonas stratēģijas jautājumiem.

Jāatzīmē, ka Eiropas Komisijas novērtējums par nacionālās Lisabonas programmas īstenošanu Latvijā, kā

arī rekomendācijas un ieteikumi Latvijai tika izskatīti *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes* sanāksmēs. Sanāksmju laikā tika diskutēti priekšlikumi Eiropas Komisijas rekomendāciju un ieteikumu izpildei.

Konsekventi īstenota ekonomiskā politika, kas vērsta uz jaunas, uz zināšanām balstītas ekonomikas izveidošanu un nodarbinātības veicināšanu, dod Latvijai iespēju sasniegt Lisabonas stratēģijā izvirzītos mērķus.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana¹

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES strukturālo fondu finansiālais atbalsts, kas ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instruments.

2004.-2006. gada plānošanas periods

No 2004.-2006. gadam Latvijai struktūrfondu programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro.

2004.-2006. gada Eiropas Savienības struktūrfondu plānošanas perioda finanšu līdzekļu apguves rādītāji ļauj prognozēt, ka Latvija apgūs „vecajā” struktūrfondu periodā piešķirto finansējumu, jo līdz 2008. gada 30. septembrim projektu īstenotāji iesnieguši finanšu atmaksas pieprasījumus par gandrīz 104 procentiem.

Eiropas Savienības struktūrfondu apguves gaita līdz 2008. gada 31. oktobrim parādīta 6.1. tabulā.

6.1. tabula

ES struktūrfondu apguve līdz 2008. gada 31. oktobrim

	SF finansējums	Izmaksāts SF finansējuma saņēmējiem		Eiropas Komisijā deklarētie Kopienas izdevumi		No Eiropas Komisijas saņemtie maksājumi	
	milj. latu	milj. latu	% no finansējuma	milj. latu	% no finansējuma	milj. latu	% no finansējuma
ERAF	268,50	248,22	92,4	169,94	63,2	169,9	63,3
ESF	89,50	82,20	91,8	71,28	79,6	54,83	61,2
ELVGF	64,55	65,05	100,7	58,12	90,9	50,83	78,7
ZVFI	17,10	17,56	102,7	15,55	90,6	13,51	79,0
Kopā	439,65	413,04	93,9	314,90	71,6	289,14	65,7

Lai nodrošinātu to, ka Latvijas budžetā tiks atmaksāti visi Latvijai piešķirtie SF līdzekļi, līdz 2008. gada beigām EK jādeklarē 140,23 milj. eiro (96,56 milj. latu) ERAF finansējuma, 25,92 milj. eiro (18,22 milj. latu) ESF finansējuma, 9,14 milj. eiro (6,43 milj. latu) ELVGF finansējuma un 2,2 milj. eiro (1,55 milj. latu) ZVFI ietvaros.

ES struktūrfondu līdzekļi no Eiropas Komisijas no 2004.-2008. gadam sadalās šādi:

- 2004. gadā – 64,1 milj. latu;
- 2005. gadā – 86,2 milj. latu;
- 2006. gadā – 63,8 milj. latu;
- 2007. gadā – 245,4 milj. latu;
- 2008. gadā (līdz 22.11.2008.) – 51,9 milj. latu.

Lai izlīdzinātu dalībvalstu starpā pastāvošās atšķirības, pēc iestāšanās ES Latvijai ir pieejami Kohēzijas fonda līdzekļi, kas aizvieto pirms iestāšanās pieejamos ISPA līdzekļus. Fonda ietvaros palīdzību var saņemt tās ES dalībvalstis, kuru IKP rādītājs uz vienu iedzīvotāju ir zemāks par 90% no vidējā ES rādītāja. Kohēzijas fonda pamatmērķi ir sniegt

atbalstu vides aizsardzības pasākumiem un transporta infrastruktūras uzlabošanai.

Tāpat kā struktūrfondu, arī Kohēzijas fonda līdzekļi tiek piešķirti tikai kā līdzfinansējums pasākumiem, ko finansiāli atbalsta dalībvalsts. ES līdzfinansējums no šī fonda tika noteikts 80-85% apjomā. Turklāt, ja finansējums tiek saņemts arī no struktūrfondiem, ES ieguldījums var sasniegt pat 90% no kopējām projektu izmaksām. Projektu kopējām izmaksām ir jābūt vismaz 7 milj. latu (10 milj. eiro).

Kohēzijas fonda līdzekļu izlietojumu nosaka Ietvara dokuments (*Reference Framework Document*), kas ir saskaņots ar Eiropas Komisiju 2003. gada decembrī. Atšķirībā no Vienotā programmdokumenta, kurā ir noteiktas tikai prioritārās atbalsta jomas, Ietvara dokumentā ir noteikti konkrēti projekti, kuriem tiks piešķirts finansējums. Salīdzinājumā ar ISPA Kohēzijas fondam ir plašāks ieguldījumu loks:

- transporta sektors – autoceļi, dzelzceļi, ostas, lidostas, sabiedriskais transports;
- vides sektors – sadzīves atkritumu apsaimniekošana (reģionālie poligoni), notekūdeņu attīrīšana, dzeramā ūdens apgāde.

¹ Avots: Finanšu ministrija

Kopējais Latvijai pieejamais Kohēzijas fonda finansējums laika posmā no 2000.-2006. gadam sastāda 710 milj. eiro, no tā 310 milj. eiro – pašlaik īstenojamo projektu finansējums (bijušie ISPA projekti), 230 milj. eiro – 2004. gada Kohēzijas fonda projektu pieteikumi, 170 milj. eiro – 2005. gadā un 2006. gadā iesniedzamo Kohēzijas fonda (KF) projektu pieteikumu finansējums.

Lai nodrošinātu to, ka Latvijas budžetā tiks atmaksāti visi Latvijai piešķirtie Kohēzija fonda līdzekļi, līdz 2008. gada beigām EK jādeklarē 230,3 milj. eiro (161,85 milj. latu).

Kohēzijas fonda apguve līdz 2008. gada 31. oktobrim parādīta 6.2. tabulā.

6.2. tabula

Kohēzijas fonda apguve līdz 2008. gada 31. oktobrim

Pieejamais finansējums	Eiropas Komisijas apstiprinātie projekti (uzņemtās saistības)		Izmaksāts KF finansējuma saņēmējiem		No Eiropas Komisijas pieprasītie maksājumi		No Eiropas Komisijas saņemtie maksājumi	
	milj. eiro	% no pieejamā finansējuma	milj. eiro	% no uzņemtajām saistībām	milj. eiro	% no uzņemtajām saistībām	milj. eiro	% no uzņemtajām saistībām
Vides ministrija	353,2	49,7	211,1	59,7	242,2	68,5	227,4	64,3
Satiksmes ministrija	353,9	49,8	217,7	61,5	256,1	72,3	251,1	70,9
Finanšu ministrija	3,7	0,5	1,5	43,2	2,0	54,6	2,0	54,6
Kopā	710,8	100	430,4	60,5	500,4	70,4	480,5	67,6

Saņemtie Kohēzijas fonda līdzekļi no Eiropas Komisijas no 2004.-2008. gadam pa gadiem sadalās šādi:

- 2004. gadā – 4,8 milj. eiro;
- 2005. gadā – 55 milj. eiro;
- 2006. gadā – 114,9 milj. eiro;
- 2007. gadā – 217,7 milj. eiro;
- 2008. gadā – 311,1 milj. eiro.

2007.-2013. gada plānošanas periods

Lai nodrošinātu struktūrfondu un Kohēzijas fonda kvalitatīvu apguvi, ir jāsagatavo visi nepieciešamie plānošanas dokumenti un normatīvie akti, kas nodrošinātu SF un KF apguves uzsākšanu. Latvijai līdzekļi bija pieejami, sākot ar 2007. gada 1. janvāri, tomēr plānošanas dokumentu izstrāde, saskaņošana un apstiprināšana ievilkās, kas neļāva uzsākt savlaicīgu finanšu apguvi.

Lai uzsāktu SF un KF līdzekļu efektīvu apguvi, atbilstoši SF un KF vispārējās regulas projektam tiek piedāvāts programmēšanu īstenot 3 līmeņos (ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments* un dalībvalstu *darbības programmas* (turpmāk – DP).

Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments 2007.-2013. gadu periodam (turpmāk – NSID) ir Latvijas līmeņa galvenais SF un KF plānošanas dokuments, kas nodrošina kohēzijas politikas sasaisti ar nacionālajām prioritātēm un pamato šo prioritāšu izvēli, kā arī nosaka fondu apguves stratēģiju, vadības ietvaru, nodrošina koordināciju starp DP un citiem finanšu instrumentiem.

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtu

SF un KF finansējuma sadale, Ministru kabinetā apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. 20. septembrī to apstiprināja arī Eiropas Komisija, lai varētu uzsākt programmas, kā arī līdzekļu apguvi.

Mērķu sasniegšanai SF un KF investīcijas plānots vadīt ar trīs darbības programmu palīdzību, kurās daudz detalizētāk nosaka finansējuma saņēmējus, atbalstāmās aktivitātes un nozares. Tās ir:

- Eiropas Sociālā fonda darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība”;
- Eiropas Reģionālās attīstības fonda darbības programma „Uzņēmējdarbība un inovācijas”;
- Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda darbības programma „Infrastruktūra un pakalpojumi”.

Šīs programmas ir apstiprinātas gan Ministru kabinetā, gan Eiropas Komisijā, tādējādi ļaujot uzsākt pieejamo līdzekļu apguvi un atbalsta programmu izsludināšanu.

DP finansēšanas avoti ir Eiropas Reģionālās attīstības fonds – 53,9% no kopējā SF un KF piešķiruma, Eiropas Sociālais fonds – 12,1% no kopējā piešķiruma, kā arī Kohēzijas fonds – 34% no kopējā piešķiruma (skatīt 6.3. tabulu). Tam līdzās nodrošināms valsts budžeta, kā arī privātais līdzfinansējums.

Kopumā Latvijas valstij no struktūrfondu un Kohēzijas fonda finansējuma pieejami 4,53 miljardi eiro. Atbalsta sadalījums pa nozarēm rāda, ka lielākā finansējuma daļa (59%) ir paredzēta infrastruktūras projektiem un uzņēmējdarbības attīstības veicināšanas projektiem (25%).

6.3. tabula

**2007.-2013. finanšu perspektīvas gadā
Latvijai pieejamais finansējums**
(milj. eiro)

Fonds	Piešķirums	% no kopējā piešķiruma
ERAF	2 440	53,9
ESF	551	12,1
KF	1 540	34,0
Kopā	4 531	100,0

ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda piešķiruma sadalījums starp Valsts stratēģiskā ietvardokumenta 2007.-2013. gadam projekta tematiskajām asīm un pasākumiem ir šāds:

- 1) cilvēkresursu attīstība un efektīva izmantošana – 10%;
- 2) konkurētspējas attīstība un virzība uz zināšanietilpīgu ekonomiku – 20%;
- 3) publisko pakalpojumu un infrastruktūras uzlabojumi – 46%;

4) tehniskā palīdzība – 24%.

ES struktūrfondu un Kohēzijas fondu projektu apguves statuss ir parādīts 6.4. tabulā.

6.4. tabula

**Projektu iesniegumu atlases uzsākšanas
statuss līdz 2008. gada 4. novembrim**
(ES SF/KF finansējums, milj. eiro)

	Uzsākta atlase	Nav uzsākta atlase	Kopējais pieejamais finansējums
1. darbības programma	111,8	438,8	550,7
2. darbības programma	232,9	503,8	736,7
3. darbības programma	848,3	2394,7	3243,1
Kopā:	1193,1	3337,3	4530,4

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes apkopotas 6.2. ielikumā.

6.2. ielikums

Ekonomikas ministrijas pārziņā esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gadā ir pieejami 555,14 milj. latu, kas sadalās šādi:

1. darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība” – 38,54 milj. latu;
2. darbības programma „Uzņēmējdarbība un inovācijas” – 373,51 milj. latu;
3. darbības programma „Infrastruktūra un pakalpojumi” – 143,09 milj. latu.

Līdz 2008. gada 21. novembrim Ministru kabinets ir apstiprinājis 15 Ministru kabineta noteikumu par aktivitāšu ieviešanu ar kopējo finansējumu 356,98 milj. latu apmērā, kas ir 64% no kopējā pieejamā finansējuma.

2008. gada 16. jūlijā ekonomikas ministrs un Eiropas Investīciju fonda vadītājs parakstīja Līgumu starp Latvijas Republikas valdību un Eiropas Investīciju fondu par Eiropas Savienības struktūrfonda ieguldījuma fonda ieviešanu.

Ar finanšu instrumentu palīdzību, kurus plānots ieviest ieguldījumu fonda ietvaros, mazais un vidējais komersants saņems finansējumu, kuru citkārt, piemēram, nodrošinājuma trūkuma vai pārāk augsta riska dēļ, nesaņemtu. Ar ieguldījuma fonda starpniecību komersantiem tiks nodrošināta pieeja Eiropas Savienības struktūrfonda finansējumam komercdarbības uzsākšanai un attīstībai tādiem finanšu instrumentiem kā paaugstināta riska aizdevumi, riska kapitāla finansējums, eksporta kredīta apdrošināšana un finansēšana un tehnoloģiju pārnese.

Ieguldījumu fonda ietvaros finansējumu komersantiem piešķirs nevis dāvinājuma, bet ieguldījuma pamatkapitālā, aizdevuma vai garantijas veidā, līdz ar to finansējums pakāpeniski tiks atmaksāts fondā un būs pieejams atkārtotam atbalstam komersantiem. Tādējādi ieguldījuma fonds darbosies kā ilgtermiņa atbalsta instruments.

Saskaņā ar līgumu Eiropas Investīciju fonds realizēs ieguldījumu fonda ieguldījumu stratēģiju, izvēlēsies finanšu starpniekus, ar kuriem slēgs līgumus par konkrēto finanšu instrumentu ieviešanu, uzraudzīs noslēgto līgumu izpildi, veiks ieguldījumu fonda ieguldījumu portfeļa pārvaldību, kā arī izvietos ieguldījumu fonda brīvos līdzekļus.

Ieguldījumu fonda ietvaros ir paredzēts apgūt 183 milj. eiro, novirzot tos šādiem finanšu instrumentiem:

- eksporta apdrošināšana – 30 milj. eiro;
- portfeļa garantijas – 80 milj. eiro;
- riska kapitāls – 50,5 milj. eiro;
- tehnoloģiju pārnese (pirmssēklas, sēklas finansējums uzņēmumiem izaugsmes sākotnējā stadijā) – 22,5 milj. eiro apmērā.

Lai veidotu spēcīgu nacionālo institūciju finanšu instrumentu jomā, līgumā ar EIF noteikta arī kārtība ieguldījumu fonda funkciju nodošanai SIA „Latvijas Garantiju aģentūra”, kura šobrīd izsniedz aizdevumu un finanšu līzinga garantijas, kā arī darbojas kā fondu fonds riska kapitāla nozarē.

Informācija par finanšu instrumentiem

Riska kapitāla programmas ietvaros ir plānots izveidot riska kapitāla fondus, kurus vada pieredzējuši un kvalificēti nozares profesionāļi un kuros līdz ar publisko finansējumu tiek piesaistīts arī privātais finansējums, tādējādi nodrošinot riska kapitāla finansējuma pieejamību strauji augošiem uzņēmumiem agrīnās un izaugsmes komercdarbības attīstības stadijās, kā arī kopumā veicinot riska kapitāla nozares attīstību Latvijā.

Ar **Portfeļa garantiju** programmas palīdzību tiks uzlabota uzņēmumu finanšu pieejamība situācijās, kad uzņēmējam pietrūkst nodrošinājuma, nav pieredzes vai biznesa risks ir pārāk augsts, nodrošinot garantiju atbalsta mehānisma pilnveidošanu un kapacitātes kāpināšanu atbilstoši Latvijas ekonomikas attīstības tempu dinamikai un līmenim.

Tehnoloģiju pārnese programmas ietvaros jaunie uzņēmumi augsto un vidējo tehnoloģiju nozarēs tiks nodrošināti ar finansējumu uzņēmējdarbības uzsākšanas un attīstības sākumposmā.

6.2. ielikuma turpinājums

Ar eksporta kredīta apdrošināšanas un garantēšanas pakalpojumiem tiks samazināti eksporta darījumu komerciālie, politiskie un katastrofu riski, kā arī nodrošināta eksporta kredīta finansēšana, kas ļautu Latvijas uzņēmējiem kāpināt eksporta apjomus, saviem ārvalstu pircējiem piedāvājot iespēju izmantot atliktā maksājuma nosacījumus.

Uz 2008. gada 13. novembri EM pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi

- Aktivitātē 1.3.1.9. „Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste” ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu Ls 94 950.
- Aktivitātē 1.3.1.1.4. „Atbalsts komersantu individuāli organizētajām apmācībām” ir noslēgti 65 līgumi par kopējo līgumsummu Ls 1 978 320.
- Aktivitātē 2.3.2.2. „Atbalsts ieguldījumiem mikro un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās” ir noslēgti 90 līgumu par kopējo līgumsummu Ls 4 350 871.

Ekonomikas ministrijai reaģējot uz izmaiņām ekonomiskajā situācijā:

- palielina finansējumu no Ls 70 tūkst. līdz Ls 150 tūkst. aktivitātē 2.3.2.2. „Atbalsts ieguldījumiem mikro un mazo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās (ĪAT)”;
- samazina aktivitāšu skaitu, konsolidē nelielas aktivitātes, kuru apsaimniekošana proporcionāli pret pieejamo finansējumu ir dārga, un palielina aktivitātes 2.1.2.4. „Atbalsts uzņēmējdarbībai ar augstu pievienoto vērtību” finansējumu.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

Daudzpusējās attiecības

Globālās ekonomikas attīstību pēdējo sešdesmit gadu laikā ir ietekmējusi pasaules valstu koordinēta rīcība dažādu starptautisko mehānismu un institūtu veidošanā un darbībā. To starpā izšķiroša loma daudzpusējās tirdzniecības sistēmas radīšanā ir bijusi Vispārējās vienošanās par tarifiem un tirdzniecību noslēgšanai 1947. gadā un Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) izveidošanai 1995. gadā, kas mūsdienās ir kļuvusi par galveno forumu daudzpusējās tirdzniecības jautājumu risināšanai.

Neskatoties uz daudzpusējās tirdzniecības sistēmas panākumiem pasaules ekonomiskās izaugsmes sekmēšanā, šobrīd par būtisku tās lejupslīdes cēloni ir jāatzīst nepietiekami efektīva globālo ekonomisko procesu pārvaldība. Tādējādi, lai sekmētu ilgtspējīgu pasaules ekonomikas attīstību, ir nepieciešams stiprināt globālo finanšu tirgu un makroekonomisko uzraudzību, kur līdztekus darbam Starptautiskā valūtas fonda un Pasaules Bankas ietvaros nozīmīgu ieguldījumu var dot daudzpusējās tirdzniecības sistēmas līgumtiesiskās bāzes pilnveidošana.

Ņemot vērā tās ģeopolitisko raksturu, PTO stiprināšana un tālāka attīstība ir ES kopējās tirdzniecības politikas prioritāte, jo, nodrošinot globāli saistošus tirdzniecības noteikumus, ir iespējams ilgtermiņā sekmēt starptautiskās tirdzniecības vides paredzamību un caurspīdību, kas ir nozīmīgi ilgtspējīgai ES ārējās konkurētspējas nodrošināšanai.

Šobrīd 153 pasaules valstis, t.sk. Latvija, ir pilntiesīgas daudzpusējās tirdzniecības sistēmas dalībnieces, kas iestāšanās procesā PTO ir uzņēmušās saistības samazināt tirdzniecības ierobežojumus un ievērot nediskriminācijas pamatprincipus. Vienlaikus ceļā uz dalību PTO patlaban ir 28 kandidātvalstis, t.sk. tādi Latvijai nozīmīgi tirdzniecības partneri kā Krievija un Baltkrievija.

Lai gan tās izrāda formālu interesi par dalību PTO, kā vienas, tā otras iestāšanās procesā joprojām ir virkne atvērtu jautājumu. Krievijas iestāšanās procesa turpmākā virzība ir galvenokārt atkarīga no tās gatavības daudzpusējo sarunu ietvaros atrisināt

ekonomiski un politiski jutīgākos jautājumus, tostarp attiecībā uz tādām ES prioritātēm kā eksporta nodevas neapstrādātiem kokmateriāliem un diskriminējošie dzelzceļa kravu pārvadājumu tarifi, kā arī ārvalstu investīciju ierobežojumi, sanitārie un fitosanitārie pasākumi u.c. Pozitīvi vērtējams ir Krievijas valdības lēmums par 9 mēnešiem atlikt ar 2009. gada 1. janvāri plānoto eksporta nodevu paaugstinājumu neapstrādātiem kokmateriāliem. Šobrīd šis lēmums ir jāizmanto, lai Krievijas iestāšanās procesā PTO panāktu ES, t.sk. Latvijas, kokrūpniecības nozares interesēm atbilstošu vienošanos ar Krieviju par tās turpmāko eksporta nodevu politiku. Vienlaikus arī divpusējo sarunu pabeigšana ar Gruziju un Ukrainu ir priekšnoteikums Krievijas dalībai PTO.

Baltkrievijas iestāšanās procesā PTO kopš 2005. gada nav vērojama būtiska virzība, kas skaidrojams ar iekšpolitisko situāciju valstī un ar to saistīto ambīciju trūkumu divpusējo preču un pakalpojumu tirgus pieejamības piedāvājumu uzlabošanā un nacionālo tiesību aktu saskaņošanā ar PTO normām.

Papildus tam no visām kandidātvalstīm vistuvāk uzņemšanai PTO šobrīd ir Melnkalne, kas ir pabeigusi divpusējās tirgus pieejamības sarunas ar visām ieinteresētajām PTO dalībvalstīm un ir daudzpusējo sarunu noslēguma posmā. Tādējādi jau 2009. gada sākumā varētu tikt pieņemts lēmums par tās uzņemšanu organizācijā.

Līdztekus jaunu dalībvalstu uzņemšanai daudzpusējās tirdzniecības sistēmas noteikumi tiek uzlaboti t.s. tirdzniecības sarunu raundu ietvaros. Līdz šim pavisam ir notikuši 8 raundi, bet pašlaik turpinās 2001. gadā Kataras galvaspilsētā Dohā uzsāktās sarunas. To ietvaros PTO dalībvalstu darbības virziens ir visaptverošas lauksaimniecības, rūpniecības preču un pakalpojumu tirdzniecības ierobežojumu samazināšana, tirdzniecības noteikumu uzlabošana, t.sk. attiecībā uz tirdzniecības veicināšanu, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību, ar tirdzniecību saistītiem vides jautājumiem, u.c.

Ņemot vērā no Dohas sarunu raunda sagaidāmos rezultātus, tā veiksmīga noslēgšana, ierobežojot protekcionismu pasaulē, ir īpaši nozīmīga pēc iespējas

ātrākai globālās ekonomikas lejupslīdes pārvarēšanai. Tāpēc, neskatoties uz PTO dalībvalstu atšķirīgajām interesēm un centieniem sev gūt pēc iespējas lielāku labumu no Dohas sarunām, tās joprojām uztur politisku apņēmību tās pabeigt iespējami tuvākā laikā. Šī mērķa sasniegšanai ir jāpanāk visu organizācijas dalībvalstu atbalsts t.s. vienotajai sarunu paketei, kuras centrālie elementi ir lauksaimniecība un rūpniecības preču tirgus pieejamība. Starp būtiskākajiem atvērtajiem jautājumiem lauksaimniecībā ir īpašais aizsardzības mehānisms jaunattīstības valstīm un starptautiskā kokvilnas tirgus liberalizācija, savukārt rūpniecības preču tirgus pieejamībā – t.s. sektoru jautājums, par kuru vienojoties PTO dalībvalstis uz brīvprātības principa pamata veiktu padziļinātu tarifu samazināšanu un atcelšanu noteiktu rūpniecības sektoru izstrādājumu importam. Līdz šim dažādas sektoru vienošanās ir sekmējušas strauju attiecīgo nozaru produkcijas starptautiskās tirdzniecības attīstību. Kā viens no veiksmīgākajiem piemēriem ir 1996. gadā noslēgtais PTO Informācijas tehnoloģiju nolīgums (skatīt 6.3. ielikumu).

Ņemot vērā minēto, ir skaidrs, ka līdz ar PTO attīstību palielinās tās loma ne vien starptautiskās

tirdzniecības ierobežojumu samazināšanā, bet arī globālo ekonomisko procesu vadīšanā.

Lai padziļinātu daudzpusējās tirdzniecības sistēmas noteikumus, PTO dalībvalstis dažādos formātos (divpusēji, reģionāli, vairākpusēji u.tml.) sekmē specifisku tirdzniecības noteikumu uzlabošanu. Šajā kontekstā vairākas attīstītās valstis, t.sk. ASV, Japāna un ES, reaģējot uz pieaugošo viltoto preču starptautisko tirdzniecību un autortiesību pārkāpumiem, strādā pie vairākpusēja preču pretviltoto tirdzniecības nolīguma (*Anti-Counterfeiting Trade Agreement – ACTA*) noslēgšanas, ar kuru paredzēts vienoties par detalizētiem nosacījumiem intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanā un ar to saistīta savstarpēja koordinācijas mehānisma izveidošanas. ACTA ir vērtējams kā nozīmīgs un tālredzīgs instruments efektīvai intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai, sekmējot uz zināšanām balstītas Latvijas ekonomikas attīstību ilgtermiņā, tās starptautisko konkurētspēju un eksporta tirgu dažādošanu ekonomiski strauji augošu trešo valstu tirgos. Vienlaikus jāatzīst, ka nākotnē ACTA veiksmē ir atkarīga no tā, vai izdosies iesaistīt tādas intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības jomā problemātiskas valstis kā Brazīlija, Krievija, Ķīna, Ukraina u.c.

6.3. ielikums

PTO Informācijas tehnoloģiju nolīguma (ITA) pārskats – jaunas iespējas eksporta attīstībai

1996. gadā 1. PTO ministru konferencē Singapūrā 29 PTO dalībvalstis apstiprināja ministru deklarāciju (nolīgumu) par informācijas tehnoloģiju izstrādājumu starptautisko tirdzniecību, tajā ietvertajām precēm atceļot ievadlīgumu. Valstu dalība ITA ir brīvprātīga, un šobrīd tam ir pievienojušās 70 PTO dalībvalstis, t.sk. Latvija, kas par tā dalībnieci kļuva līdz ar iestāšanos PTO 1999. gadā.

Nolīguma ietvaros īstenotā ievadlīguma atcelšana ir būtiski sekmējusi IT izstrādājumu starptautisko tirdzniecību, kas pasaules mērogā kopš 1996. gada ir pieaugusi 2,5 reizes un šobrīd veido aptuveni 1500 miljardu ASV dolāru gadā, sastādot aptuveni 20% no pasaules kopējā rūpniecības preču eksporta.

Kopš ITA noslēgšanas līdz šim tas ne reizi nav pārskatīts un tādējādi šobrīd neietver jaunākos tehnoloģiju sasniegumus. Ņemot vērā to straujo attīstību, kā arī pieaugošās netarifu barjeras, tostarp, IT izstrādājumu starptautiskajā tirdzniecībā, 2008. gada 30. oktobra PTO ITA komitejā ES ierosināja tuvākā laikā uzsākt nolīguma pārskatīšanu, paredzot rīcību četros virzienos:

- pārskatīt/paplašināt nolīgumā ietverto izstrādājumu klāstu;
- samazināt/likvidēt esošās netarifu barjeras, kā arī novērst jaunu barjeru veidošanos;
- izveidot efektīvu nolīguma nosacījumu pārskata/uzlabošanas mehānismu;
- sekmēt jaunu valstu pievienošanos nolīgumam.

Šādu pasākumu īstenošana vērtējama par būtisku soli līguma modernizācijā un tālākā IT izstrādājumu starptautiskās tirdzniecības sekmēšanā, jo kā tarifu, tā arī netarifu barjeru (atšķirīga standartu esamība, to pārklāšanās vai neatzīšana) samazināšana un atcelšana IT izstrādājumu eksportētājiem uzlabotu tirgus pieejamības nosacījumus trešajās valstīs, vienlaikus ievērojot patērētāju intereses iegūt tos par pēc iespējas zemāku cenu.

Ņemot vērā vairākuma ITA dalībvalstu sākotnēji rezervēto nostāju pret ES iecerēto nolīguma pārskatīšanu, no ES puses turpināms aktīvs darbs jautājuma būtības un visām pusēm potenciālo ieguvumu skaidrošanā.

Latvijai būtiskākie sagaidāmie ieguvumi no ES iecerētās nolīguma pārskatīšanas:

- jaunāko IT tehnoloģiju pārneses no trešajām valstīm sekmēšana;
- IT izstrādājumu tirgus cenas samazināšanās;
- IT izstrādājumu konkurētspējas trešo valstu tirgos uzlabošanās.

Tirgus pieejamības griezumā svarīgākais ir panākt netarifu barjeru samazināšanu Latvijas IT izstrādājumu eksportam, tostarp tādās ITA dalībvalstīs kā ASV, Indija, Ķīna un Ukraina, kā arī Brazīlijā (ir PTO dalībvalsts, bet nav ITA dalībniece) un PTO kandidātvalstīs – Krievijā, Kazahstānā un Baltkrievijā.

Divpusējās attiecības Eiropas Savienības kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

Latvijas tirdzniecības attiecības ar trešajām valstīm regulē Eiropas Savienības noslēgtie līgumi.

ES ir noslēgusi virkni preferenciālo līgumu ar trešajām valstīm, tādas kā:

- Eiropas Ekonomikas Zonas līgums ar Īslandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju;
- Brīvās tirdzniecības līgumi ar Farēru salām, Šveici, Meksiku;

- Asociācijas līgumi ar Čīli, Vidusjūras valstīm¹ un dažām aizjūras valstīm un teritorijām;
- Muitas ūnijas ar Turciju un Andoru;
- Stabilizācijas un asociācijas līgumi ar Maķedoniju, Horvātiju, Serbiju, Melnkalni, Albāniju un Bosniju un Hercegovinu;
- Tirdzniecības, attīstības un sadarbības līgums ar Dienvidāfriku.

ES dalībvalstis papildus jau iepriekš uzsāktajām sarunām par brīvās tirdzniecības līgumiem (BTL) ar Vidusjūras reģiona valstīm, Persijas jūras līča sadarbības padomes valstīm² (turpmāk – GCC), asociācijas līguma sarunām ar *Mercosur* valstīm³ (turpmāk – *Mercosur*) un sarunām par ekonomiskās

partnerības līgumu (turpmāk – EPA) ar Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (turpmāk – ACP) un sarunām par BTL ietverošu asociācijas līgumu sarunu uzsākšanu ar Centrālamerikas⁴ un Andu Kopienas⁵ valstīm turpina sarunas arī par jaunas paaudzes padziļinātu BTL noslēgšanu ar Korejas Republiku, Indijas Republiku, Dienvidaustrumāzijas asociācijas valstīm⁶ (turpmāk – ASEAN), kā arī ir uzsāktas sarunas ar Ukrainu un Lībiju.

Tāpat Eiropas Kopienas (turpmāk – Kopiena) dalībvalstis ir vienojušās par padziļināta BTL noslēgšanas sarunu uzsākšanu ar Krievijas Federāciju pēc tās iestāšanās PTO.

6.4. ielikums

ES divpusējās attiecības ar trešajām valstīm

ES–Krievijas ekonomisko sadarbību regulē Partnerības un sadarbības līgums (*Partnership and Cooperation Agreements – PCA*), par kura darbības termiņa pagarināšanu puses vienojās 2007. gada 26. oktobrī Mafrā, Portugālē ES un Krievijas vadītāju tikšanās laikā. Latvijai prioritārās BTL sarunas ar Krieviju ir pilnībā atkarīgas no Krievijas iestāšanās PTO procesa virzības. ES dalībvalstis, tai skaitā Latvija, atbalsta iespējami ātru Krievijas iestāšanos PTO, taču sarunu rezultāti ir svarīgāki par iestāšanās ātrumu. Ņemot vērā Kopienas nostāju, kas paredz BTL sarunu procesu ar Krieviju uzsākt tikai pēc Krievijas uzņemšanas PTO, 2008. gada 26. maijā ES Ministru Padome ir apstiprinājusi mandātu par sarunu uzsākšanu ar Krieviju par jaunā ietvarlīguma noslēgšanu un šobrīd notiek tā izstrāde. Jaunais ietvarlīgums risinās tirdzniecības barjeru jautājumu starp ES un Krieviju, koncentrējoties uz normatīvo regulējumu.

Līdz ar Ukrainas iestāšanos PTO tika izpildīts priekšnosacījums sarunu uzsākšanai starp ES un Ukrainu par Padziļināta sadarbības līguma (*Enhanced Agreement*) noslēgšanu, kas nomainīs Partnerības un sadarbības līgumu (*Partnership and Cooperation Agreements – PCA*). Formāli sarunas par ES–Ukrainas Padziļināta sadarbības līguma slēgšanu, kura ietvaros plānots noslēgt arī brīvās tirdzniecības līgumu, tika uzsāktas 2008. gada 18. februārī Kijevā (Ukraina). Līdz šim puses ir apmainījušās ar sākotnējiem tarifu piedāvājumiem, kā arī pārrunājušas līguma teksta projektus par tirdzniecību ar precēm un pakalpojumiem, tirdzniecības aizsardzības instrumentiem, ilgtspējīgu attīstību, izcelsmes noteikumiem, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību, tirdzniecības veicināšanas, publiskā iepirkuma noteikumiem. 2008. gada 20.–24. oktobrī Briselē (Beļģija) notika jau 4. ES–Ukrainas BTL sarunu kārtā, kuras laikā tika apspriesti tehniska rakstura jautājumi. Nākamā sarunu kārtā plānota 2009. gada janvārī. Kopumā plānotas 7 sarunu kārtas.

Latvijai ir īpašas ekonomiskās intereses BTL noslēgšanā starp Kopieni un Ukrainu, ņemot vērā, ka šāds līgums ar Ukrainu pastāvēja pirms Latvijas iestāšanās ES un veicināja tranzīta un tirdzniecības attīstību. Latviju sevišķi interesē ievērojama birokrātisko prasību samazināšana un citu netarifu barjeru likvidēšana iekļūšanai Ukrainas tirgū.

ES ekonomiskā sadarbība ar ASV norit Transatlantiskās Ekonomiskās Padomes iniciatīvas ietvaros. ES un ASV ir savstarpēji lielākie tirdzniecības partneri, kā arī ir lielākās pasaules ekonomikas, kas aptver 57% no pasaules iekšzemes kopprodukta. Lai padziļinātu transatlantiskās ekonomiskās attiecības, 2005. gada 20. jūnijā ES–ASV augstākā līmeņa sarunu laikā tika pieņemta ES un ASV iniciatīva ekonomiskās integrācijas un izaugsmes veicināšanai. 2007. gada 30. aprīlī ES–ASV samītā Vašingtonā tika pieņemts jauns dokuments „Transatlantiskās ekonomikas stiprināšana starp ES un ASV”. Dokuments paredz veicināt sadarbību tādās jomās kā intelektuālais īpašums, tirdzniecības drošība, finanšu tirgi, inovācijas un tehnoloģijas, kā arī investīcijas. Samīta laikā tika izveidota Transatlantiskā ekonomiskā padome, kas uzrauga un veicina ekonomiskās sadarbības realizāciju starp ES un ASV. Padomes uzdevums ir panākt ES un ASV regulējumu harmonizēšanu, kā arī veicināt abu pušu tirdzniecības un uzņēmēju dialoga attīstību. 2008. gada 13. maijā Briselē notika 2. ES–ASV Transatlantiskās ekonomiskās padomes sanāksme, kuras laikā tika apstiprināts kopējais paziņojums par abu pušu atvērto investīciju politikas veicināšanu, kā arī tika pārrunāti tirdzniecības un standartizācijas jautājumi.

3. ES–ASV Transatlantiskās ekonomiskās padomes sanāksme notika 2008. gada 12. decembrī Vašingtonā. Sanāksmes dienas kārtībā iekļauti regulēšanas sadarbības jautājumi, importa drošība, 100% konteineru skenēšanas noteikumi ASV, investīciju dialoga jautājumi, finanšu, enerģētikas u.c. jautājumi, ES–ASV ekonomiskās sadarbības jautājumi. 3. Transatlantiskās ekonomiskās padomes sanāksmes progress ziņojums, kas apstiprina ciešā ekonomiskās dialoga veicināšanu starp ES un ASV, t.sk. investīciju, standartizācijas, finanšu, intelektuālā īpašuma, regulēšanas, tirdzniecības, importa drošības u.c. jautājumus. Latvija turpinās atbalstīt iniciatīvas realizēšanu, pievēršot uzmanību ārējās tirdzniecības veicināšanai, investīciju jomai un uzņēmēju sadarbībai.

ES un Ķīnas ekonomiskais dialogs balstās uz 1985. gadā noslēgto ES–Ķīnas Tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības līgumu, kura ietvaros ir izveidota Apvienotā tirdzniecības komiteja. 2008. gada 25. septembrī Pekinā (Ķīnā) notika Apvienotās komitejas sēde, kuras laikā tika pārskatīti jautājumi par ES–Ķīnas attiecībām, sektorāliem dialogiem, attīstības sadarbību un pārskati par tirdzniecības dialogiem (tirdzniecība ar precēm un pakalpojumiem, tirdzniecības aizsardzības instrumenti, valsts pasūtījumi, intelektuālie īpašumi, ģeogrāfiskās norādes un investīciju režīmi). 2008. gada novembra beigās tika plānots 11. ES–Ķīnas samits, taču, ņemot vērā politisko situāciju, ir pārcelts uz nenoteiktu laiku.

¹ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sirija un Tunisija

² Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

³ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja un Urugvaja

⁴ Kostarika, Salvadora, Gvatemala, Hondurasa un Nikaragva, kā arī Panama pēc tās iesaistīšanās Centrālamerikas ekonomiskās integrācijas procesā

⁵ Bolīvija, Ekvadora, Kolumbija un Peru

⁶ Birma, Bruneja, Filipīnas, Indonēzija, Kambodža, Laosa, Malaizija, Singapūra un Taizeme un Vjetnama

6.4. ielikuma turpinājums

2007. gadā ES uzsāka sarunas par BTL noslēgšanu ar **Dienvietkoreju, ASEAN** valstīm un **Indiju**. Šobrīd vistālāk attīstījušās BTL sarunas ar **Dienvietkoreju**. Ņemot vērā Āzijas valstu nelielo aktivitāti un nevēlēšanos piekāpties strīdīgajos jautājumos, plānots, ka BTL noslēgšana ar Dienvietkoreju un Indiju varētu notikt 2009. gadā.

Sarunas ar **Vidusjūras reģiona valstīm** par BTL noslēgšanu tika uzsāktas 1995. gadā, lai līdz 2010. gadam izveidotu Kopienas un Vidusjūras reģiona valstu brīvās tirdzniecības zonu. Paredzēts, ka BTL būs asimetrisks – Vidusjūras reģiona valstīm būs jāuzņemas mazāks saistību līmenis. 2008. gada 2. jūlijā Marselā (Francijā) notika 7. Euromed tirdzniecības ministru konference, kurā Eiropas valstu ministri un biznesa pārstāvji pārsprieda ar Euromed tirdzniecības attiecībām saistītus jautājumus. Viedokļu apmaiņa parādīja spēcīgu biznesa vides atbalstu padziļinātai Euromed brīvās tirdzniecības zonas izveidei.

Sarunas ar **GCC valstīm** par BTL noslēgšanu 2002. gadā tika atsāktas, aptverot arī pakalpojumu tirdzniecības un investīciju nosacījumus. Šī BTL mērķis ir PTO normām atbilstoša, uz attīstību vērsta asimetriska preču un pakalpojumu tirdzniecības atvēršana, ņemot vērā GCC valstu attīstības līmeni. Atrisinot dažus atvērtos jautājumus, t.sk. enerģētikas un alkohola tirdzniecības, iespējams, ka sarunas tiks pabeigtas 2009. gadā.

Ir uzsāktas sarunas par **ES – Lībijas BTL** noslēgšanu. 2008. gada 12.-13. novembrī Briselē notika ES-Lībijas BTL sarunu 1. kārtā. Kopumā sarunas vērtējamas pozitīvi. No visām līguma sadaļām netika pārrunāti vienīgi enerģētikas jautājumi. Attiecībā uz BTL sarunu sasaisti ar iestāšanās procesu PTO Lībija atbalsta vispārēju PTO principu iekļaušanu BTL, taču neiekļaujot specifisku atsauci uz to. Nākamā BTL sarunu kārtā paredzēta Tripolē (Lībija) 2009. gada februārī.

Ekonomiskās partnerības līgumu (*Economic Partnership Agreement*) mērķis starp **Āfrikas, Karību jūras un Klusā okeāna valstīm** (ACP) un ES dalībvalstīm ir izveidot jaunus ar PTO noteikumiem savienojamus tirdzniecības līgumus pēc esošā Kotonū tirdzniecības līguma termiņa beigām 2007. gada 31. decembrī, kā arī atbalstīt ACP valstu reģionu integrāciju un veicināt vieglāku un pakāpenisku ACP valstu integrāciju pasaules ekonomikā, īpaši veicinot ilgtspējīgu attīstību un nabadzības mazināšanos. Eiropas Komisijas primārais mērķis ir nodrošināt EPA noslēgšanu ar visiem 6 ACP reģioniem – Rietumāfriku, Centrālāfriku, Austrumāfrikas un Āfrikas dienvidu daļu, Āfrikas dienvidu attīstības kopieni (SADC), Karību jūras un Klusā okeāna valstu reģionu. Sarunu gaitā, ja ar kādu no ACP reģioniem kopumā nevar panākt vienošanos, EPA tiek slēgti arī ar atsevišķām valstīm. 2008. gada 15. oktobrī Barbadosā tika parakstīts Ekonomisko partnerattiecību nolīgums starp Eiropas Kopieni un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un **Karību jūras reģiona valstīm**¹, no otras puses. Līdz ar to visas Karību reģiona valstis ir ieguvušas neierobežotu (bez nodokļiem un kvotām) piekļuvi ES tirgum, izņemot atsevišķus lauksaimniecības produktus, kuriem ir piešķirts pārejas periods. Karību jūras reģiona valstis līdz ar EPA piemērošanu apņemas pakāpeniski atvērt tirgu precēm un produktiem ar Kopienas izcelsmi. 2008. gada 26. novembrī Abidžānā tika parakstīts Ekonomisko partnerattiecību pagaidu nolīgums starp **Kotdivuāru**, no vienas puses, un Eiropas Kopieni un tās dalībvalstīm, no otras puses. Līdz 2008. gada beigām tiek plānots noslēgt pagaidu EPA ar **Centrālāfrikas valstīm** un **Ganu**. Pagaidu EPA ar 5 *SADC* valstīm (Botsvānu, Lesoto, Namībiju, Svazilendu un Mozambiku) plānots parakstīt 2009. gada februāra vidū. Pagaidu EPA tiek slēgti, lai līdz pilna tirdzniecības un attīstības EPA noslēgšanai nodrošinātu labvēlīgo tirdzniecības nosacījumu piemērošanu. Pagaidu EPA nolīgumos ir noteikumi par preču tirdzniecību, proti, tarifēm, netarifū barjerām, tirdzniecības aizsardzības instrumentiem, muitas režīmu un tirdzniecības veicināšanas pasākumiem, sanitāriem un fitosanitāriem pasākumiem, kā arī mežu pārvaldības un ar mežsaimniecību saistītu ražojumu tirdzniecības pasākumiem.

Uzsāktas sarunas par **Partnerattiecību un sadarbības līguma noslēgšanu ar Mongoliju**. Kopš 1993. gada spēkā ir Tirdzniecības un sadarbības līgums starp ES un Mongoliju, kurš sākotnēji tika noslēgts uz pieciem gadiem, bet tiek ik pēc pieciem gadiem pagarināts.

Turpina attīstīties ES un Latīņamerikas valstu stratēģiskās partnerattiecības, kuru ietvaros notiek sarunas par BTL noslēgšanu ar **Andu Kopienas** valstīm, **Mercosur** valstīm, kā arī **Centrālamerikas** valstīm.

2007. gada 14. jūnijā tika uzsāktas sarunas par jauna Asociācijas līguma noslēgšanu starp ES un **Andu Kopienas** valstīm. Sarunu ietvaros par Asociācijas līguma slēgšanu ir notikušas 4 sarunu kārtas. Šobrīd jau ilgāku laiku ES-Andu Kopienas Asociācijas līguma sarunās vērojams progresā trūkums. Līdz ar to tiek apsvērta arī iespēja mainīt ES-Andu kopienas Asociācijas līguma iespējamo tālāko sarunu formātu – divpusējas sarunas ar katru valsti atsevišķi, sarunas kā ar apakšreģiona grupu vai kāds cits sarunu formāts.

Sarunās par ES un **Centrālamerikas valstu** asociācijas līguma noslēgšanu 2008. gada 6.-10. oktobrī Gvatemalā norisinājās pietā ES-Centrālamerikas Asociācijas nolīguma sarunu kārtā, kuras laikā puses izskatīja jautājumus par pakalpojumiem un investīcijām, tirgus pieejamību, konkurenci, intelektuālo īpašumu u.c.

ES un 4 *Mercosur* valstu ekonomiskās attiecības balstās uz Starpreģionu Ietvara līgumu, kas tika parakstīts 1996. gadā un paredz sadarbību tirdzniecības, ekonomikas, muitas, statistikas, intelektuālā īpašuma, integrācijas, starpinstīciju sadarbības un izglītības un zinātnes jautājumos. 1999. gada novembrī tika uzsāktas un joprojām notiek sarunas starp ES un *Mercosur* valstīm par **ES – Mercosur asociācijas līguma noslēgšanu**. Līguma mērķis ir veicināt ES un *Mercosur* valstu sadarbību tirdzniecības, ekonomikas, muitas, statistikas, intelektuālā īpašuma, integrācijas, starpinstīciju sadarbības un izglītības un zinātnes jautājumos, kā arī paredz ES-Mercosur valstu Brīvās tirdzniecības telpas izveidi. Kopš 2004. gada ir notikušas tikai tehniska rakstura sarunas, un to tālāka attīstība ir atkarīga no PTO Dohas attīstības raunda sarunu virzības, kas šobrīd ir beigušās neveiksmīgi.

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krievijas Federāciju, Ķīnas Tautas Republiku, Baltkrievijas

Republiku, Ukrainu, Kazahstānas Republiku, Azerbaidžānas Republiku, Gruziju, Moldovas Republiku, Uzbekistānas Republiku, Kirgizstānas Republiku.

2008. gada 8. oktobrī tika parakstīts Latvijas Republikas valdības un Turkmenistānas valdības ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības līgums.

Šie līgumi ir svarīgākie divpusējo ekonomisko sadarbību regulējošie jumta līgumi, kas aptver sadarbību rūpniecībā, tūrismā, transporta jomā,

¹ Antigvu un Barbudu, Bahamu Salu Sadraudzību, Barbadosu, Belizu, Dominikas Sadraudzību, Dominikānas Republiku, Grenādu, Gajānas Republiku, Haiti, Jamaiku, Sentkitsas un Nevisas Federāciju, Sentlūsiju, Sentvinsentu un Grenādas, Surinamas Republiku un Trinidādas un Tobāgo Republiku

farmācijā, lauksaimniecībā, finansiālo pakalpojumu jomā, komunikācijās, profesionālajā apmācībā, investīciju politikā, tehnoloģiju un inovāciju u.c. jomās, tādējādi veicinot ekonomiskās sadarbības attīstību.

Noslēgtie Latvijas un trešo valstu ekonomiskās sadarbības līgumi paredz Starptautisko komisijas vai/ un Apvienotās komitejas izveidošanu, kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analīzes iespējas, kā uzlabot turpmāko sadarbību (skatīt 6.5. ielikumu).

Lai gan starp Latviju un Krieviju ir noslēgti vienošanās par ekonomisko sadarbību, notiek aktīva sadarbība arī ar Krievijas Federācijas reģioniem.

2008. gada 9. aprīlī Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija noslēdza vienošanos par ekonomisko sadarbību ar Vologdas apgabala (Krievijas Federācija) valdību, kā arī veic sarunas ar Krievijas Federācijas Pleskavas apgabala un Jaroslavljas apgabala administrācijām un Baškortostānas Republikas valdību par vienošanos noslēgšanu ekonomiskās sadarbības jomā.

6.5. ielikums

Latvijas un trešo valstu starptautisko komisiju darbības aktivitātes

- **2008. gada 11. novembrī** Maskavā (Krievija) notika **Latvijas-Krievijas Starptautisko komisijas ekonomiskās, zinātniskās, tehniskās, humanitārās un kultūras sadarbības jautājumos 2. sēde**, kurā tika izskatīti jautājumi par tirdzniecības un ekonomisko sadarbību, līgumtiesiskās bāzes attīstību, sadarbību tūrismā, enerģētikā, informācijas un komunikāciju tehnoloģijās, finanšu, inovāciju, pārrobežu sadarbības un medicīnisko izstrādājumu piegādes jomā un Latvijas-Krievijas Lietišķās Padomes darbību.
- **2008. gada 10. novembrī** Maskavā (Krievija) notika **Latvijas-Krievijas Starptautisko komisijas Ekonomiskās sadarbības darba grupas 3. sanāksme**, kurā tika izskatīti jautājumi par tirdzniecības un ekonomisko sadarbību, līgumtiesiskās bāzes attīstību, sadarbību tūrismā, enerģētikā, informācijas un komunikāciju tehnoloģijās, finanšu, inovāciju, pārrobežu sadarbības un medicīnisko izstrādājumu piegādes jomā.
- **2008. gada 15. jūlijā Rīgā** notika **Latvijas – Azerbaidžānas Starptautisko komisijas ekonomiskās, zinātniskās, tehniskās un kultūras sadarbības jautājumos 2. sēde**, ko no Latvijas puses vadīja ekonomikas ministrs K. Gerhards, bet no Azerbaidžānas puses – Azerbaidžānas Republikas ekonomiskās attīstības ministrs Haidars Babajevs (*Haydar Babayev*). Galvenie jautājumi, kas tika apspriesti sēdes laikā, tika veltīti abu valstu uzņēmēju sadarbības paplašināšanas iespējām savstarpējo interešu jomās – transporta un tranzīta, tirdzniecības, banku, informācijas tehnoloģiju, rūpniecības, kokapstrādes, izglītības, zinātnes, tūrismā u.c. jomās. Sēdes laikā tika panākta vienošanās aktivizēt sadarbību ES ietvaros, īpaši enerģētikas nozarē, kā arī īpaši tika atzīmēts sadarbības potenciāls starp abām valstīm tūrismā, izglītībā, sporta un jaunatnes politikas jomā, kā arī pieredzes apmaiņai starp abām valstīm informācijas tehnoloģiju un standartizācijas jomā.
- **2008. gada 16. oktobrī Minskā (Baltkrievija)** notika **Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas Starptautisko komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 4. sēde**, ko no Latvijas puses vadīja Latvijas Republikas ekonomikas ministrs K. Gerhards un no Baltkrievijas puses – Baltkrievijas Republikas ekonomikas ministrs N. Zaičenko. Starptautisko komisijas ietvaros abu valstu eksperti pārrunāja aktuālākos ekonomiskās sadarbības jautājumus rūpniecības, enerģētikas, lauksaimniecības, transporta, tūrismā, zinātniski tehniskās, standartizācijas un atbilstības novērtēšanas jomās, kā arī citas perspektīvās jomas turpmākās tirdznieciski ekonomiskās sadarbības aktivizācijai. Sēdes laikā tika nolemts izstrādāt un noslēgt vienošanos ēku energoefektivitātes jomā, kā arī atzinīgi tika novērtēta Latvijas un Baltkrievijas Lietišķās sadarbības padomes izveidošana, kuras mērķis ir veicināt Latvijas un Baltkrievijas uzņēmēju un ražotāju ciešāku sadarbību. Lietišķās sadarbības padomes pirmā sēde notika 2008. gada 15. oktobrī Minskā.
- **2008. gada 26.-28. novembrī Moldovas Republikas galvaspilsētā Kišinevā** notika **Latvijas Republikas un Moldovas Republikas Starptautisko komisijas ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 1. sēde**. Starptautisko komisijas līdzpriekšsēdētāji bija Latvijas Republikas ekonomikas ministrs Kaspars Gerhards un Moldovas Republikas ekonomikas un tirdzniecības ministra vietnieks *Iurie Muntean*. Sēdes laikā tika pārrunātas abu valstu sadarbības iespējas ekonomikas un tirdzniecības, lauksaimniecības, rūpniecības, standartizācijas, metroloģijas, akreditācijas un patērētāju tiesību aizsardzības, veselības aprūpes, tūrismā, reģionālās attīstības veicināšanas, zinātnes un pētniecības, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas jautājumos, kā arī tika nolemts sagatavot un parakstīt vienošanās standartizācijas, metroloģijas, akreditācijas un statistikas jomās.
- 2009. gada pirmajā pusē tiek plānotas ar Ukrainu, Turkmēnistānu, Uzbekistānu noslēgtas ekonomiskās sadarbības līgumu Starptautisko komisiju sēdes.

ES sektorālie līgumi

Tērauds

Metāli ir gandrīz pilnībā pārstrādājami neierobežotu reizu skaitu, tādējādi padarot tos par ļoti nozīmīgiem saistībā ar ilgtspējīgu attīstību. Metāl rūpniecības nozares konkurētspēja ir īpaši svarīga, jo tā veido daļu no vispārējās Eiropas konkurētspējas visos vērtību ķēdes posmos.

2007. gadā tērauda ražošana pasaulē sasniedza 1,3 mljrd. tonnu un salīdzinājumā ar 2006. gadu pieauga par 8%. Ņemot vērā pašreizējo ekonomikas lejupslīdi, 2008. gadā vērojams ražošanas, kā arī patēriņa samazinājums, kas varētu vēl straujāk kristies

2009. gadā. Tādējādi arī ES ir bažas par tirgus nepastāvību un pārprodukciju nākotnē. Pozitīvi ir tas, ka ASV dolāra pieaugums pret eiro ļauj uzlabot Eiropas tērauda eksportu un samazināt importu.

ES šobrīd piemēro kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no Krievijas un Kazahstānas. 2007. gada oktobrī ES un Krievija noslēdza līgumu par tērauda tirdzniecību 2007. gadam un 2008. gadam, kā arī vienojās par tā pagarināšanu 2009. gadā, paredzot ikgadēju kvotu apjoma pieaugumu. Attiecībā uz Kazahstānu pašlaik tiek piemēroti autonomi pasākumi. 2008. gada 16. maijā Ukraina kļuva par PTO dalībvalsti, līdz ar to iepriekš noteiktie kvantitatīvie ierobežojumi attiecībā

uz Ukrainas tērauda preču importu ES tika atcelti. Arī pēc Krievijas, Kazahstānas iestāšanās PTO ES tērauda līgumi ar šīm valstīm automātiski zaudēs spēku.

ES piemēro Iepriekšējās uzraudzības sistēmu papildus tērauda plūsmas monitoringam attiecībā uz atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no visām trešajām valstīm.

Tekstils

Tekstila nozare ir sociāli jutīga nozare, kurai raksturīga intensīva darbaspēka izmantošana, tai ir liela nozīme gan reģionālajā attīstībā, gan starptautiskajā tirdzniecībā. Eiropas Komisijas paziņojumā „Vadošā tirgus iniciatīva Eiropai”, aizsargājoši tekstilizstrādājumi ir minēti kā viens no daudzsoļošajiem progresīvajiem tirgiem, kas ir augstākā mērā inovatīvs, atbilst klientu vajadzībām, tam Eiropā ir spēcīga tehnoloģiska un rūpnieciska bāze un to vairāk nekā citus tirgus ietekmē labvēlīgi darbības pamatnosacījumi, ko rada ar publiskiem politikas pasākumiem. Uz dažiem pasaules reģioniem, kuros paredzama strauja izaugsme, nākamo gadu laikā šādu tekstilizstrādājumu eksports no ES varētu pieaugt par apmēram 50%. Eiropas standartu straujāka izstrāde un pielietošana globālajā tirgū līdz ar atbilstošiem pasākumiem intelektuālā īpašuma aizsardzības jomā, piemēram, MVK atbalsta pakalpojumu veidā, radītu papildu pieprasījumu.

Kopš 2005. gada 1. janvāra PTO dalībvalstu starpā vairs netiek piemēroti kvantitatīvie ierobežojumi attiecībā uz tekstilpreču tirdzniecību. ES kvantitatīvos ierobežojumus šobrīd piemēro Baltkrievijas un Ziemeļkorejas tekstilpreču importam, savukārt dubultās kontroles uzraudzības sistēma (licencēšana) bez kvantitatīvajiem ierobežojumiem attiecas uz atsevišķu Uzbekistānas izcelsmes tekstilpreču importu. Ar 2009. gada 1. janvāri tika atcelta licencēšana Ķīnas izcelsmes tekstilpreču importam.

6.2.3. ES iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus – Eiropas integrācijas stūrakmens – ir atzīts par vienu no ES nozīmīgākajiem un veiksmīgākajiem projektiem. Šobrīd ES iekšējais tirgus aptver 30 valstis (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Īslandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patērētāju un nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Pēc ilgstoša un nopietna darba ES ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās,

veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā ir sasniegti pietiekami augsti rezultāti. Latvija atpaliek vienīgi no Vācijas, Rumānijas, Slovākijas un Bulgārijas, kura šobrīd ir vienīgā no dalībvalstīm, kas ir sasniegusi direktīvu transponēšanas deficītu 0% apmērā. Uz 2008. gada 13. maiju Latvijas normatīvajos aktos bija pārņemti 99,4% iekšējā tirgus direktīvu (par 10 direktīvām nav paziņoti direktīvas ieviešanas pasākumi), tādējādi jau šobrīd sasniedzot 2009. gada Lisabonas mērķi – pārņemt 99% direktīvu prasības jeb pielaut direktīvu transponēšanas deficītu 1% apmērā.

Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 28.-30. un 43.-55. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar brīvu preču un pakalpojumu apriti un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt Eiropas Savienības iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (direktīvas 98/34/EK un 98/48/EK), kas nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču aprītei, kā arī brīvai informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas. Tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu.

Latvijā 2008. gadā Eiropas Komisijai ir iesniegusi 8 tehnisko noteikumu projektus, kas attiecas uz lauksaimniecības un sabiedrības veselības jomām.

Kopumā no 2004. gada 1. maija līdz 2008. gada 1. maijam Latvija informēja Eiropas Komisiju par 57 tehnisko noteikumu projektiem, par kuriem Eiropas Komisijas iebildumi saņemti 13 gadījumos. Vairumā gadījumu Eiropas Komisijas iebildumi ir bijuši saistīti ar to, ka normatīvo aktu projektos netiek ietverts savstarpējās atzīšanas princips, kas nosaka, ka Latvijā atzīst produktus, kas ražoti vai likumīgi laisti aprīte kādā no ES dalībvalstīm vai Turcijā vai likumīgi ražoti kādā no Eiropas Brīvas tirdzniecības asociācijas valstīm, kas ir Eiropas ekonomikas zonas līguma līgumslēdzēja puse.

Savstarpējās atzīšanas princips ar direktīvu 98/34/EK un 98/48/EK izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms brīvas preču aprītes nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā.

Lai uzlabotu savstarpējās atzišanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, pēc Eiropas Komisijas ierosinājuma un ES dalībvalstu atbalsta tika pieņemta un 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008, *ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK*. Līdz ar to tika sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Šobrīd Latvijai un pārējām dalībvalstīm ir jāsasagatavo minētās regulas prasību īstenošanas nodrošināšana, kuras būs jāskatīja piemērot no 2009. gada 13. maija.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzišanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzišanas procedūras ietvaros. Regula īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas nolūkā nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **brīvas pakalpojumu aprites** veicināšana.

Starptautiskās tiesību aktu pēdējo gadu iniciatīvām Latvijai nozīmīga ir Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū, kura valstij ir jāievieš līdz 2009. gada beigām. Direktīvas mērķis ir radīt nepieciešamo tiesisko regulējumu, lai veicinātu komercdarbības tiesību un brīvas pakalpojumu aprites īstenošanu ES iekšējā tirgū. Direktīvas korekta un savlaicīga ieviešana spēj dot pozitīvu ieguldījumu saistībā ar pārrobežu ekonomisko aktivitāšu veicināšanu pakalpojumu sektorā, kā arī komercdarbības vides uzlabošanā, jo īpaši administratīvā sloga mazināšanā komersantiem.

Saskaņā ar direktīvas prasībām līdz 2009. gada beigām valsts kompetentajām institūcijām ir pienākums izveidot savu darbību atbilstoši vienas pieturas aģentūras principam, tajā skaitā nodrošinot

pakalpojumu sniedzējam iespēju veikt administratīvās procedūras attālināti ar elektronisku līdzekļu starpniecību, kā arī atvieglojot informācijas pieejamību saistībā ar valsts prasībām un procedūram ne tikai pakalpojumu sniedzējiem, bet arī saņēmējiem. Šobrīd izstrādātais koncepcijas projekts vienas pieturas aģentūras principa ieviešanai ir nodots saskaņošanai visām ministrijām.

Lai atvieglotu komercdarbības uzsākšanu un veikšanu, tiek pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Atsevišķās jomās terminētas atļaujas paredzēts aizstāt ar beztermiņa licencēm, tiek vienkāršotas atļauju pagarināšanas procedūras, kā arī pārskatīts iesniedzamo dokumentu saraksts un skaits.

Papildus direktīvas 2006/123/EK prasību pārņemšanai tiks izstrādāti grozījumi pastāvošajos normatīvajos aktos. Atskaite par paveikto darbu tiks iesniegta izvērtēšanai Eiropas Komisijā.

2008. gadā tika turpināta iedzīvotāju informēšanas kampaņa dažādās Latvijas pilsētās par **SOLVIT koordinācijas tīklu**, kas darbojas kā alternatīvs mehānisms Eiropas Ekonomiskās zonas iekšējā tirgus problēmu risināšanā. SOLVIT idejas pamatā ir rast ātru un reālu risinājumu iekšējā tirgus problēmām, kas ir radušās valsts iestāžu darbības rezultātā, nepareizi piemērojot ES tiesību normas. SOLVIT risina gan iedzīvotāju, gan uzņēmēju problēmas, un šis ir bezmaksas pakalpojums.

2008. gadā Latvijas SOLVIT koordinācijas centrs izskatīšanai saņēmis 30 lietas, no kurām 6 vēl tiek risinātas 2009. gadā. 22 sūdzības iesnieguši iedzīvotāji, bet no uzņēmumiem saņemtas 8 sūdzības. Tā kā SOLVIT tīkla panāktais risinājums atšķirībā no tiesas sprieduma nav saistošs valsts iestādei, kas pārkāpj ES normatīvos aktus, būtisks rādītājs ir sekmīgi atrisināto lietu īpatsvars: 2007. gadā – 80%, 2008. gadā 83 procenti.

Līdz šim iedzīvotāji visbiežāk ir sūdzējušies par profesionālās kvalifikācijas un diplomu atzīšanu, problēmām, kas rodas šķērsojot valstu robežas, kā arī par Eiropas Savienības pilsoņu ģimenes locekļu tiesībām uzturēties un strādāt dalībvalstīs.

6.3. Nozaru attīstības politikas

6.3.1. Rūpniecības politika

Rūpniecības politika Latvijā tiek veidota, ņemot vērā Eiropas Savienības politikas attīstības virzienus, vienlaicīgi sadarbojot ar rūpniecības uzņēmumus pārstāvošām organizācijām identificējot un risinot vietējiem rūpniecības uzņēmumiem aktuālos jautājumus. Rūpniecības politika ir cieši saistīta ar

inovāciju, uzņēmējdarbības, izglītības un citām politikas jomām.

2007. gada 28. jūnijā tika apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā *Komercdarbības konkurētspējas un inovāciju veicināšanas programma 2007.-2013. gadam*. Programma ietver pasākumus inovāciju, komercdarbības, mazo un vidējo uzņēmumu un rūpniecības nozaru attīstības veicināšanai (skatīt 6.4., 6.5., 6.7. nodaļu).

Viens no *Komercedarbības konkurētspējas un inovāciju veicināšanas programmas 2007.-2013. gadam* rīcības virzieniem ir **rūpnieciskā dizaina** attīstības veicināšana. Sākot ar 2007. gadu, ar LIAA starpniecību tiek īstenotas aktivitātes, kuru mērķis ir uzlabot rūpniecības uzņēmumu un profesionālā dizaina pakalpojumu sniedzēju sadarbību. Līdzšinējās aktivitātes ietver dizaina audita veikšanu dažādu nozaru MVK, kā arī pasākumu un semināru organizēšanu, lai paaugstinātu informētības līmeni un rosinātu dizaina profesionāļu un rūpniecības sadarbību. Turpinājums dizaina auditam, ir desmit pilotprojektu realizācija jaunu dizaina produktu izstrādei un ieviešanai ražošanā.

2008. gadā ir uzsācis darbu Latvijas Industriālā dizaina portāls www.designlatvia.lv, kura mērķis ir kļūt par sadarbības un informācijas apmaiņas platformu starp dizaina un ražošanas sektoru pārstāvjiem. Galvenie portāla uzdevumi ir kontaktu veidošana starp dizaineriem un ražotājiem, informācijas sniegšana par dizaina projektiem Latvijā un pasaulē, sadarbības iespējām, veiksmīgu dizaina projektu popularizācija. Ir izstrādāta rokasgrāmata „Praktiskie soļi inovāciju un produktu dizaina ieviešanai rūpnieciskajā ražošanā”, kas ir publicēta Latvijas Industriālā dizaina portālā.

2008. gada 24. oktobrī notika pirmā Dizaina konsultatīvās padomes sēde. Padome ir izveidota pie Ekonomikas ministrijas, un tās darbības mērķis ir veicināt dizaina attīstību tautsaimniecības konkurētspējas paaugstināšanā, lai vairotu produktu un pakalpojumu pievienoto vērtību. Padome sastāv no dažādas nozares pārstāvošo juridisko personu – ministriju, augstskolu, institūciju, apvienību, organizāciju un asociāciju pilnvarotiem pārstāvjiem. Viens no galvenajiem padomes uzdevumiem ir izstrādāt priekšlikumus dizaina attīstības veicināšanai un identificēt problēmas, kas traucē dizaina attīstību Latvijā, piedāvāt konkrētus risinājumus situācijas uzlabošanai, kā arī sekot līdzi priekšlikumu realizācijai.

2008. gada jūlijā tika uzsākts Ekonomikas ministrijas un Aizsardzības ministrijas kopīgs pētījums par **militārās nozares un saistīto nozaru** attīstību Latvijā. Tā ietvaros tiek izvērtēta uzņēmumu kapacitāte iekļauties piegādēs bruņoto spēku vajadzībām un militārās rūpniecības piegādes ķēdēs, kā arī sniegtas politiskas rekomendācijas konkurētspējas paaugstināšanai, tai skaitā ieteikumi *offset* (kompensācijas darījumi) politikas sakārtošanai Latvijā. Latvijā militārā rūpniecība tiešā veidā nepastāv. Vienlaikus virkne uzņēmumu jau ir iesaistīti vai potenciāli var tikt iesaistīti piegādēs bruņotajiem spēkiem un militārās rūpniecības piegādes ķēdēs. Šādi uzņēmumi ir tekstila un apģērba ražošanas, mašīnbūves un metālapstrādes, elektronikas un elektrotehnikas un citās nozarēs. Pētījums tiks turpināts līdz 2009. gada aprīlim.

Turpinās starpvalstu sadarbības projekta BSR InnoNet (Baltijas jūras valstu inovāciju tīkls) īstenošana. Projekts BSR InnoNet orientējas uz sadarbību **klasteru politikas** veidošanas jomā, kontaktu, pieredzes apmaiņas un sadarbības

veicināšanu klasteru starpā, kā arī klasteru analīzi reģionā. Projekta koordinējošā institūcija ir Ziemeļu Inovāciju centrs, Latviju projektā pārstāv Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra un Ekonomikas ministrija, dažādās projekta aktivitātēs iesaistot arī pārstāvjus no citām valsts institūcijām un privātā sektora.

Viens no projekta uzdevumiem ir izstrādāt un uzsākt vienu vai vairākas starpvalstu inovāciju un klasteru veicināšanas programmas. 2008. gadā tiek uzsākta divu šādu starpvalstu pilotprogrammu īstenošana.

Viena no starpvalstu pilotprogrammām ir orientēta uz sadarbības attīstīšanu reģiona valstu klasteru starpā. Šī sadarbība var būt gan horizontāla, kas ietver sadarbības un kontaktu veidošanu līdzīgu klasteru starpā, gan arī starpsektoru sadarbība, kur tiek iesaistīti klasteri dažādos pievienotās vērtības ķēdes līmeņos vai arī klasteri no atšķirīgām jomām, kas potenciāli var viens otru papildināt un veicināt sinerģijas veidošanos. Pilotprogramma orientējas uz četru nozaru – pārtikas, bioenerģijas, informācijas tehnoloģiju un kokapstrādes un mēbeļu klasteru sadarbības veicināšanu Baltijas jūras reģionā. Pēc pilotprogrammas rezultātu izvērtēšanas 2009. gadā ir paredzēts uzsākt pilna apmēra programmas realizāciju, kuras mērķis ir veidot sadarbību Baltijas jūras reģiona klasteru starpā, lai konkursa kārtībā varētu pieteikties dažādu nozaru klasteri.

Otra nozīmīga joma, kurā tiek izstrādāta starpvalstu programma, saistās ar kapacitātes paaugstināšanas jautājumiem. Plānots izveidot starpvalstu programmu, kuras ietvaros tiktu nodrošināta klasteru attīstībā iesaistīto personu un institūciju savstarpējā pieredzes apmaiņa un apmācības. Mērķa auditorija šādai programmai ir klasteru koordinatori un personāls, kā arī valsts aģentūras un institūcijas, kas realizē klasteru veicināšanas politiku. Projekts BSR InnoNet turpināsies līdz 2009. gada augustam, taču ir paredzams, ka tā ietvaros aizsāktās aktivitātes klasteru savstarpējās sadarbības un apmācību jomā tiks turpinātas, piesaistot papildu ES finansējumu.

Lai veicinātu ekonomisko sadarbību Ziemeļeiropas un Baltijas valstu starpā, 2009. gadā tiks uzsākta Ziemeļu ministru padomes mobilitātes programma uzņēmējdarbībai un rūpniecībai 2009.-2013. gadam. Programma ir vērsta uz kontaktu, sadarbības, tiešo vizīšu un stažēšanās attīstību, kur varēs piedalīties mazie un vidējie komersanti, biznesa un inovāciju atbalsta institūcijas, kā arī komersantus apvienošās organizācijas Baltijas un Ziemeļu valstīs. Programmas ieviešanu administrēs Ziemeļu ministru padomes pārstāvniecības Rīgā.

Būtiskākās **ES līmeņa rūpniecības politikas prioritātes** ir klasteru attīstība un ilgtspējīgas rūpniecības jautājumi. 2008. gada janvārī Stokholmā notika ES Prezidentūras Eiropas klasteru konference, kuras ietvaros tika pieņemts Eiropas klasteru memorands. Dokuments ir paredzēts kā deklarācija, kas uzsver klasteru nozīmi inovāciju attīstībā Eiropā un

aicina ES dalībvalstis nacionālā un reģionālā līmenī, kā arī ES institūcijas ES līmenī sekmēt klasteru attīstību un sniedz rekomendācijas klasteru atbalsta iniciatīvu īstenošanā. Sekojot Klasteru memorandam, Eiropas komisija ir izstrādājusi paziņojumu „Pasaules līmeņa klasteri Eiropas Savienībā”. Paziņojums ietver analīzi par līdzšinējo klasteru politiku ES un dalībvalstu līmenī, sniedz pamatojumu nepieciešamībai attīstīt globāli konkurētspējīgus klasterus, kā arī rekomendācijas klasteru politikas veidošanai.

2008. gada vasarā Eiropas Komisija publicēja *Ilgspējīga patēriņa un ražošanas un ilgtspējīgas rūpniecības politikas rīcības plānu*. Dokuments ietver mērķus un rīcības virzienus ilgtspējīgas ražošanas un patēriņa attīstībai ES. Būtiskākie prioritārie virzieni konkurētspējas aspektā ir:

- ilgtspējīga publiskā iepirkuma attīstība;
- atbilstošu un pieejamu standartu attīstība;
- vides tehnoloģiju un produktu tirgus attīstība;
- eko inovāciju veicināšana;
- vides tehnoloģiju un produktu globālās tirdzniecības veicināšana, globālo standartu attīstība.

6.3.2. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības paaugstināšanu, veicinot primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un radot apstākļus elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumam, kā arī ar jaunu starpavienojumu palīdzību novēršot reģiona elektroenerģijas tirgus izolāciju. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai, atjaunojamo un vietējo

energoresursu izmantošanas veicināšanai un apkārtējās vides aizsardzībai.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā.

2007. gadā elektroapgādē 86% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsprieguma tīkls”. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo Sadales tīkls”. Abu akciju sabiedrību vienīgais īpašnieks ir AS „Latvenergo”. Latvijā darbojas arī aptuveni 150 mazo hidroelektrostaciju, kuru kopējā uzstādītā jauda ir 25 MW, 14 vēja elektrostacijas ar kopējo uzstādīto jaudu 25,2 MW un 43 koģenerācijas stacijas ar kopējo uzstādīto jaudu 569 MW, kā arī 15 licencētu elektroenerģijas sadales un tirdzniecības uzņēmumu.

Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina, ka valstī tiek ievērotas ES tiesību aktos enerģētikas nozarē noteiktās vienotās prasības (skatīt 6.6. ielikumu). Elektroapgādes jomā tas nozīmē, ka elektroenerģijas nozare Latvijā darbojas atbilstoši Eiropas Savienības direktīvu nosacījumiem par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu elektroenerģijas ražošanai, par elektroenerģijas tirgus kopīgiem noteikumiem, par koģenerācijas, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu, veicināšanu, par elektroapgādes drošumu un ieguldījumiem infrastruktūrā.

6.6. ielikums

Normatīvo aktu saskaņošana ar ES direktīvām

Likumdošanas aktu saskaņošanā ar ES likumdošanu galvenie virzieni ir naftas un naftas produktu rezerves, piegādes drošība un energoefektivitāte, kā arī tirgus principu ieviešana enerģētikā:

- **piegādes drošība un naftas produktu rezervju izveidošana.** 2006. gada 27. jūnijā tika pieņemta Valsts naftas produktu rezervju koncepcija. 2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets akceptēja Ministru kabineta noteikumus Nr. 541 „Naftas produktu rezerves izveidošanas un uzglabāšanas kārtība”, kas reglamentē komersantu veidojamo naftas produktu rezervju kārtību;
- **elektroenerģijas sektors.** Tiesisko regulējumu efektīvi funkcionējošam elektroenerģijas tirgum, kurā visiem elektroenerģijas lietotājiem droši, kvalitatīvi un par pamatotām cenām tiek piegādāta elektroenerģija un nodrošinātas tiesības brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju, kā arī tiek veicināta elektroenerģijas ražošana, izmantojot atjaunojamus energoresursus, un radīti priekšnosacījumi elektroapgādes drošuma paaugstināšanai, veido Elektroenerģijas tirgus likums un saskaņā ar to izdotie Ministru kabineta noteikumi. 2008. gada 15. maijā stājās spēkā likums „Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā”. Grozījumi paredz, ka gadījumā, ja no elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora ziņojuma izriet, ka valsts elektroapgādes drošumu apdraud ražošanas jaudu nepietiekamība un to nav izdevies kompensēt, izsniedzot atļaujas elektroenerģijas ražošanai, valdība izsludina konkursu par jaunu ražošanas jaudu ieviešanu vai esošo iekārtu rekonstrukciju. Konkursa uzvarētājs iegūs tiesības saņemt maksājumus par jaunajām elektroenerģijas jaudām. Vienlaikus attiecīgais elektroenerģijas ražotājs būs tiesīgs piedalīties elektroenerģijas tirgū un pārdot saražoto elektroenerģiju par vienošanās cenu jebkuram elektroenerģijas tirgus dalībniekam.
- **gāzes sektors.** 2005. gada 26. maijā Saeimā pieņemts likums „Grozījumi Enerģētikas likumā”, ar kuru noteikti dabasgāzes tirgus darbības principi. Likuma mērķis ir radīt apstākļus konkurencei dabasgāzes tirgū Latvijā, kā arī saskaņot regulējošos normatīvos aktus ar Eiropas Savienības likumdošanas prasībām. Likuma pārejas noteikumi paredz, ka likuma norma, kas regulē dabasgāzes tirgus darbības principus, spēkā stāšanās laiku un kārtību nosaka ar īpašu likumu. Atsevišķu Enerģētikas likuma pantu spēkā stāšanās kārtības likums nosaka, ka šis Enerģētikas likuma normas stāties spēkā ar 2010. gada 1. janvāri. Dabasgāzes piegādi un lietošanu regulē 2008. gada 12. februāra noteikumi Nr. 99 „Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi”.

Pašreiz Latvijas **dabasgāzes tirgū** darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kas saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas izdotajām licencēm veic dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību. Sašķidrinātās naftas gāzes apgādē konkurē apmēram 70 uzņēmumi.

2005. gada 26. maijā pieņemtie grozījumi Enerģētikas likumā paredz pamatnosacījumus dabasgāzes tirgus atvēršanai un ir izstrādāti, ņemot vērā Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2003/55/EK par vienotiem noteikumiem dabasgāzes iekšējam tirgum. Likums ietver jautājumus, kas skar sistēmu darbību, tirgus dalībnieku pienākumus un tiesības, kā arī konkurences iespējas dabasgāzes tirgū. Saeima ar speciālu likumu ir noteikusi, ka šie grozījumi stāsies spēkā 2010. gada 1. janvārī.

Dalībvalstis, izvēloties regulētu pieejas kārtību, veic nepieciešamos pasākumus, lai piešķirtu dabasgāzes uzņēmumiem un kvalificētajiem lietotājiem iekšpus vai ārpus teritorijas, kas aptver savstarpēji saistītu sistēmu, tiesības piekļūt sistēmai, par pamatu ņemot publicētos tarifus un citus noteikumus un pienākumus, kas jāievēro, izmantojot sistēmu.

Lai aktualizētu regulējumu **siltumapgādē**, 2008. gada 21. oktobrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 876 „Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi”, kuros noteikta kārtība, kādā energoapgādes komersants piegādā un siltumenerģijas lietotājs lieto siltumenerģiju, un kārtība, kādā piegādātājs ir tiesīgs pārtraukt siltumenerģijas piegādi lietotājam, kurš nav samaksājis par saņemto siltumenerģiju vai nav izpildījis citas saistības pret piegādātāju.

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 8. maija direktīvai 2003/30/EK par biodegvielu un citu atjaunojamo degvielu izmantošanas veicināšanu transportā (turpmāk – direktīva) nosacījumiem un Biodegvielas likumā (15.04.2005.) noteiktajām prasībām, Latvijā līdz 2010. gada 31. decembrim biodegvielas īpatsvaram jāstāda ne mazāk kā 5,75% no kopējā, transportā patērētā degvielas daudzuma. Lai izpildītu direktīvā un Biodegvielas likumā (15.04.2005.) noteiktos mērķus attiecībā uz biodegvielas patēriņu transportā, Ekonomikas ministrija izstrādā koncepcijas projektu par obligātās 5% biodegvielas tirgus daļas nodrošināšanu no kopējā brīvam apgrozījumam izlaistā transportam paredzētā degvielas daudzuma (turpmāk – koncepcijas projekts).

Koncepcijas projektā tiek izskatīti iespējamie risinājuma varianti attiecībā uz laiku, no kura noteikt biodegvielas piejaukumu fosilajai degvielai, un veidu, kādā degvielas tirgotājiem uzsākt degvielas ar biodegvielas piejaukumu tirdzniecību. Koncepcijas projektā ir ietverti varianti attiecībā uz akcīzes nodokļa likmi fosilajai degvielai, kurai ir piejaukta biodegviela 5% apjomā no tūluma, izvērtējot to priekšrocības un trūkumus, nepieciešamos resursus, kā arī ietekmi uz degvielas cenām un budžetu.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Valsts atbalsts enerģētikā tiek sniegts tikai projektiem, kuri saistīti ar siltumapgādes sistēmu sakārtošanu. 2007. gada budžetā EM paredzētās enerģētikas politikas apropriācijas ietvaros mērķdotācijas pašvaldību budžetiem sastādīja Ls 5 milj. un bija paredzētas siltumenerģijas ražošanas, pārvades un sadales efektivitātes paaugstināšanai, kā arī sabiedrisko ēku energoefektivitātes veicināšanai. Minētais finansējums tika piešķirts 42 pašvaldību projektiem Pašvaldību energoefektivitātes programmas projektu konkursa kārtībā. Savukārt 2008. gada valsts budžetā netika paredzēts finansējums investīcijām enerģētikas sektorā.

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu importēto fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem vai cita veida vietējiem kurināmajiem, Kohēzijas fonda izmantošanas ietvaros Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi Ministru kabineta noteikumu projektu „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.2.1. aktivitāti „Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai””, kas nosaka kārtību, kādā piešķir finansējumu darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5. prioritātes „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” 3.5.2. pasākuma „Enerģētika” 3.5.2.1. aktivitātes „Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai” ietvaros.

Lai būtiski paaugstinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanas apjomus no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tādējādi mazinot Latvijas atkarību no primāro enerģijas resursu importa, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi Ministru kabineta noteikumu projektu „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.2.2. aktivitāti „Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība””, kas noteiks kārtību, kādā piešķirams finansējumu darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5. prioritātes „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” 3.5.2. pasākuma „Enerģētika” 3.5.2.2. aktivitātes „Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība” ietvaros.

Darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5. prioritātes „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” 3.5.2. pasākuma „Enerģētika” ietvaros ir paredzēts līdzfinansējums no Eiropas Savienības Kohēzijas fonda līdzekļiem 127 400 000 eiro apmērā (no DPP).

VPD 1.1.4.2. apakšaktivitātes atklātā projektu iesniegumu konkursa „Siltumapgādes sistēmu modernizācija atbilstoši vides prasībām un

energoefektivitātes paaugstināšana gan siltumapgādes sistēmas ražošanas un sadales pusē, gan gala patērētāja pusē” ietvaros tika iesniegti un izvērtēti 87 projekti. Eiropas reģionālās attīstības fonda (ERAF) līdzfinansējums tika piešķirts 29 projektiem. Savukārt VPD 1.1.4.1. apakšaktivitātes nacionālās programmas „Siltumapgādes sistēmu uzlabošana, samazinot sēra saturu kurināmajā” ietvaros ir apstiprināti un tiek ieviesti 6 projekti.

Atbalstot centralizēto siltumapgādes sistēmu rekonstrukciju, kā arī siltummezglu un citu siltumu regulējošo ierīču izbūvi un siltuma zudumu samazināšanu ēkās, tika izdots ekonomikas ministra 2007. gada 23. aprīļa rīkojums Nr. 192 „Par pašvaldību energoefektivitātes programmu”, ar kuras starpniecību atklāta pašvaldību projektu konkursa ietvaros tika nodrošināta likumā „Par valsts budžetu 2007. gadam” Ekonomikas ministrijas programmā 29.00.00 „Enerģētikas politika” pašvaldībām mērķdotāciju veidā piešķirtās apropriācijas 5 milj. latu apmērā apguve.

6.3.3. Būvniecības politika

Valsts politikas uzdevums būvniecībā ir radīt nosacījumus, lai tautsaimniecības vajadzībām tiktu celtas videi draudzīgas, veselībai nekaitīgas, mūsdienīgas būves, ietaupot enerģiju un resursus. Galvenais būvniecības politikas mērķis ir konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstība, sekmējot kvalitatīvu un energoefektīvu būvniecību, izveidojot efektīvu informācijas aprites sistēmu un nodrošinot efektīvu būvniecības normatīvo aktu izstrādi atbilstoši ES prasībām un tirgus interesēm.

Būvniecības nozares attīstības veicināšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, mazinot administratīvos šķēršļus būvniecībā;
- būvniecības institucionālās struktūras optimizēšana;
- būvniecības procesa atklātuma un sabiedrības informētības palielināšana;
- būvniecības nozares konkurētspējas veicināšana.

Būvniecība pēdējos gados ir bijusi viena no stabilāk augošajām tautsaimniecības nozarēm. No 2000. – 2007. gadam ikgadējie būvniecības apjomi gandrīz trīskāršojās. To veicināja Latvijas straujā integrācija ES un pastiprinātā kapitāla ieplūde (īpaši ES struktūrfondu finansējums un hipotekārie kredīti). Laikā, kad atvērtais ES būvtirgus un salīdzinoši zemais atalgojums Latvijā veicināja darbaspēka aizplūšanu, pieaugot iekšējam pasūtījumam, radās darbaspēka deficīts, reizē radot prasības pēc darba samaksas palielināšanas. Būvniecības izmaksu pieaugumu veicināja arī cenu izlīdzināšanās starp ES dalībvalstīm, energoresursu un ražošanas izmaksu pieaugums. 2008. gadā krasais pieauguma temps ir samazinājies.

Valdības deklarācijā būvniecības jomā izvirzīto uzdevumu īstenošanai sagatavots jauns nozares

politikas dokuments – *Būvniecības nozares attīstības pamatnostādnes 2009.-2013. gadam*. Izvirzīto mērķu sasniegšanā liela nozīme būs valsts institūciju un nevalstisko organizāciju konstruktīvai un rezultatīvai sadarbībai, tādēļ 2008. gada 23. oktobrī tika parakstīts Ekonomikas ministrijas un būvniecības nozares nevalstisko organizāciju sadarbības Memorands, par kura galveno uzdevumu uzskatāma ilgtspējīgas būvniecības normatīvo aktu sistēmas izveide, sekmējot būvniecības nozares attīstību, kas balstīta uz godīgas konkurences un Latvijas Republikas normatīvo aktu un tai saistošo starptautisko līgumu un Eiropas Savienības dokumentu ievērošanu, kā arī cīņu pret nelegālā darbaspēka izmantošanu un nodokļu nemaksāšanu, būvniecības publisko iepirkumu pilnveidošanu, būvkomersantu reģistra pilnveidošanu, kā arī atsevišķu valsts funkciju izpildes deleģēšanas iespēju nevalstiskajām organizācijām izvērtēšanu.

Lai stiprinātu valsts kontroli, novērstu kontrolējošo institūciju funkciju pārklāšanos būvniecībā un enerģētikā un veicinātu valsts iestāžu darbības efektivitāti, Ministru kabinets 2007. gada 4. decembrī pieņēma lēmumu ar 2008. gada 1. janvāri apvienot *Valsts energoinspekciju* un *Valsts būvinspekciju*.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2007. gada 4. decembra noteikumiem Nr. 831 „Valsts būvinspekcijas nolikums”, sākot ar 2008. gada 1. janvāri, *Valsts būvinspekcija* veic *Būvniecības likumā*, likumā „*Par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošumu*”, *Enerģētikas likumā* un likumā „*Par bistamo iekārtu tehnisko uzraudzību*” noteiktās funkcijas.

Valsts būvinspekcija, veicot pārbaudes kopīgi ar *Valsts darba inspekciju* un *Valsts ieņēmumu dienestu*, būvobjektos un uzņēmumos pievērš uzmanību nelegālās nodarbinātības atklāšanai, kā arī sekmē „aploksņu algu” un nodokļu maksājumu pārkāpumu mazināšanu.

Būvniecības tiešo pārraudzību savā administratīvajā teritorijā veic 524 pašvaldības (7 lielo pilsētu, 52 pilsētu, 37 novadu un 428 pagasta pašvaldības), kuras šim nolūkam izveidojušas savas būvvaldes vai deleģējušas pārraudzības pilnvaras citām. 2008. gadā darbojās 147 būvvaldes ar 99 būvinspektoriem.

Būvniecības likums precīzi nenodala pašvaldību un valsts institūciju uzraudzības un kontroles funkcijas. Rezultātā ir izveidojusies situācija, ka valsts un pašvaldību būvinspektoriem piešķirtā kompetence ir identiska, vienu un to pašu jomu uzrauga divas patstāvīgas institūcijas un par vienu situāciju var tikt pieņemti atšķirīgi lēmumi no pašvaldības un valsts institūcijas puses.

Lai tālāk pilnveidotu būvniecības kontroles sistēmu, sagatavoti grozījumi *Būvniecības likumā*, nosakot vienotu būvinspektoru funkcionālo pakļautību *Valsts būvinspekcijai*, tā nodrošinot būvinspektoru neatkarību no pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem.

Optimizējot būvniecības institucionālo struktūru, izveidota un ar 2008. gada 1. janvāri darbu uzsāka

Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, kuras galvenajos uzdevumos ietilpst:

- apkopot informāciju būvniecības, enerģētikas un mājokļu jomā, lai nodrošinātu energoresursu bilanču sagatavošanu un analīzi, uzturētu un aktualizētu būvniecības informatīvo sistēmu, būvkomersantu reģistru un būvprakses un arhitektu prakses sertifikātu reģistru, enerģētikas, kā arī mājokļu monitoringa sistēmas;
- izstrādāt būvniecības un enerģētikas tehnisko normatīvu projektus un standartu projektus reglamentētajā jomā;
- sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju izstrādāt metodiskos materiālus publiskiem iepirkumiem būvniecībā;
- izstrādāt ziņojumus par pētījumiem un veiktajām analīzēm mājokļu, būvniecības un enerģētikas jomā, u.c.

Saskaņā ar *Būvniecības likuma* 10. pantu un Ministru kabineta 2005. gada 28. jūnija noteikumiem Nr. 453 „Būvkomersantu reģistrācijas noteikumi” līdz

2008. gada 1. decembrim *Būvkomersantu reģistrā* pavisam ir reģistrēti 6969 būvkomersanti, no tiem 697 reģistrēti 2008. gadā.

Sertificēto speciālistu kopējā reģistrā iekļautas ziņas par 7514 sertificētām personām un 9270 būvprakses un arhitektu prakses sertifikātiem, no tiem 757 izsniegti 2008. gadā.

Sagatavoti priekšlikumi par nepieciešamām prioritārām prasībām publiskiem iepirkumiem būvniecībā un to ieviešanas gaitu.

Sabiedrības informēšanā un izglītošanā liela uzmanība tiek veltīta vides kvalitātes jautājumiem, energoresursu ekonomiskai izmantošanai ēkās, būvju ilgtspējības un pieejamības nodrošināšanai un jaunām pieejām būvniecības ieceru īstenošanai, tādām kā zaļais iepirkums, pasīvo māju būvniecība, alternatīvie ēku apkures risinājumi.

Pilnveidojot esošo būvniecības normatīvo bāzi un standartizācijas sistēmu, Latvija vienlaikus piedalās arī vienotas ES normatīvo aktu bāzes izstrādē, harmonizēšanā un ieviešanā (skatīt 6.7. ielikumu).

6.7. ielikums

Būvniecības normatīvās bāzes saskaņošana ar ES normatīvo bāzi

Būvniecības normatīvā bāze tiek pārskatīta un saskaņota ar ES horizontālajos normatīvajos aktos (Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū, Direktīva 2005/36/EK prasības par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu un īslaicīgu pakalpojumu sniegšanu tirgus uzraudzības, darba aizsardzības un publisko iepirkumu jomā) noteiktajām prasībām, novēršot pretrunas agrāk pieņemtajos normatīvajos aktos.

Pašreizējais būvizstrādājumu normatīvais regulējums, kas izstrādāts saskaņā ar Eiropas Padomes 1988. gada 21. decembra Direktīvu 89/106/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz būvizstrādājumiem nodrošina brīvas preču kustības pamatprincipa īstenošanu. Šo direktīvu drīz aizstās *Būvizstrādājumu regula par būvizstrādājumu aprītes vienotām prasībām*, kuras projekts pašlaik ir apstiprināšanas procesā.

Vairākas no *Būvizstrādājumu regulas* projektā ietvertajām prasībām ir jau ietvertas Būvniecības likumā un Būvizstrādājumu noteikumos, piemēram racionāla dabas resursu izmantošana būvēs, obligāta atbilstības deklarācijas kopijas pievienošana katrai būvizstrādājumu piegādes partijai, būvdarbu vadītāja kā gala patērētāja pienākumi, būvizstrādājuma obligāta CE marķēšana, ja tā atbilstība ir apliecināta ar harmonizētiem tehniskiem noteikumiem.

2008. gadā paplašināts Būvizstrādājumu atbilstības novērtēšanas paziņoto (notificēto) institūciju skaits Latvijā. Eiropas Komisija 2008. gada 7. aprīlī atzina Latvijas Lauksaimniecības universitātes Meža un koksnes produktu pētniecības un attīstības institūta Testēšanas laboratoriju par ES paziņoto (notificēto) institūciju būvizstrādājumu direktīvas 89/106/EEC ietvaros, tā apliecinot šīs laboratorijas kompetenci un tiesības veikt būvizstrādājumu atbilstības vērtēšanu un izsniegt starptautiski atzītus (arī ārpus ES) testēšanas pārskatus reglamentētajā sfērā par koka izstrādājumu un konstrukciju mehāniskajām īpašībām un to reakciju uz uguni.

2008. gada 28. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja Eirop kodeksa standartu nacionālo ieviešanas plānu 2008.-2011. gadam (2008. gada 29. jūlija rīkojums Nr. 455 (prot. Nr. 53 49 §)), kas pārņem *Eiropas Komisijas Rekomendācijas 2003/887/EK par Eirop kodeksa ieviešanu un izmantošanu būvēs un esošajās konstrukcijās* un paredz līdz 2010. gadam aizstāt līdz šim spēkā esošos būvkonstrukciju projektēšanas noteikumus, saglabājot nepieciešamo konstrukciju drošuma līmeni. Plānā paredzēta Eirop kodeksa (sistēma ietver 58 standartizācijas dokumentus) standartu tulkošana un nacionālo pielikumu izstrāde.

Lai veicinātu energoresursu taupīgu izlietošanu un ieviestu *Eiropas Padomes un Parlamenta 2004. gada 31. marta direktīvas 2002/91/EK par ēku energoefektivitāti* prasības, 2008. gada 13. martā Saeima pieņēma *Ēku energoefektivitātes likumu*. Saskaņā ar likuma deleģējumu izstrādāti noteikumi par energoauditoriem, ēku energoefektivitātes aprēķina metodi un ēku energosertifikāciju, noteiktas energoefektivitātes minimālās prasības jaunbūvēm, kas attiecas arī uz rekonstruējamām ēkām, kuru kopējā platība ir lielāka par 1000 kvadrātmetriem un kuru kopējās rekonstrukcijas izmaksas pārsniedz 25% no attiecīgo ēku kadastrālās vērtības vai kuru rekonstrukcijas darbi skar 25% no šādu ēku būvapjoma.

6.3.4. Tūrisma politika

Latvijas tūrisma valsts politikas galvenie mērķi ir uzlabot tūrisma nozares konkurētspēju un, veicinot ilgtspējīgu tūrisma izaugsmi, radīt jaunas darba vietas, sekmēt reģionu līdzsvarotu attīstību, saglabāt kultūrvēsturisko un dabas mantojumu, veicināt sabiedrības sociālo integrāciju.

Tūrisma attīstības valsts politikas noteikšanai un īstenošanai Latvijā ir radīta politikas plānošanas dokumentu (skatīt 6.8. ielikumu) un tūrisma normatīvo aktu sistēma, kas regulāri tiek pilnveidota.

Šobrīd norit *Latvijas tūrisma attīstības pamatnostādņu 2009.-2015. gadam* izstrāde. Šī dokumenta projektā noteikti stratēģiskie virzieni tūrisma nozares ilgtspējīgai un konkurētspējīgai attīstībai, veicinot valsts eksportspējas palielināšanos un Latvijas kā vadošā

ceļojuma galamērķa pozicionēšanos Baltijas jūras reģionā, tādējādi palielinot tūristu plūsmu un ienākumus no tūrisma, kā arī kopumā veicinot Latvijas tautsaimniecības attīstību, iedzīvotāju ekonomisko un sociālo labklājību un starptautisko integrāciju.

2008. gadā valsts budžeta programmas „Tūrisma politikas ieviešana” īstenošanai ir piešķirti 1,28 milj. latu, kas tiek izlietoti atbilstoši Pamatnostādnes noteiktajām prioritātēm – Latvijas kā tūristu galamērķa

pozīciju stiprināšanai, tūrisma infrastruktūras uzlabošanai, jaunu tūrisma produktu attīstības veicināšanai un sadarbības paplašināšanai.

2008. gadā notika vairākas Ekonomikas ministrijas un citu ministriju vadības tikšanās ar tūrisma nozares sociālajiem partneriem, lai apspriestu dažādus tūrisma attīstības aktuālos jautājumus, t.sk. kūrortu attīstību, trūkumus ārvalstu ceļotāju deklarēšanas sistēmā, Latvijas ārējo ekonomisko (t.sk. tūrisma) pārstāvību.

6.8. ielikums

Latvijas tūrisma attīstības politikas plānošanas dokumenti

Latvijas tūrisma attīstības politikas pamatnostādnes ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas nosaka tūrisma attīstības politikas pamatprincipus un Latvijas tūrisma attīstības politikas mērķi 2004.-2008. gadam – tūrisma īpatsvara pieaugumu Latvijas iekšzemes kopproduktā.

Tā sasniegšanai ir noteikti šādi rīcības virzieni:

- Latvijas kā atšķirīga, droša un atpazīstama tūristu galamērķa pozicionēšana;
- ienākošā un vietējā tūrisma attīstība;
- sadarbības veicināšana.

Pamatnostādnes ir apstiprinātas ar Ministru kabineta 2004. gada 11. augusta rīkojumu Nr. 559 un nosaka tūrisma attīstības politikas pamatprincipus, izvirza tūrisma attīstības mērķus un galvenos rīcības virzienus šo mērķu sasniegšanai.

Pamatnostādnes izvirzīto mērķu sasniegšanas nodrošināšanai ir izstrādāta Latvijas tūrisma attīstības programma 2006.-2008. gadam, kas apstiprināta ar Ministru kabineta 2006. gada 5. jūlija rīkojumu Nr. 505.

Konkrēti tūrisma attīstību veicinoši pasākumi piešķirtā valsts budžeta ietvaros tiek noteikti ikgadējā rīcības plānā. **Latvijas tūrisma attīstības rīcības plāns 2008. gadam** (apstiprināts ar Ministru kabineta 2008. gada 9. jūlija rīkojumu Nr. 403) ir izstrādāts atbilstoši Pamatnostādnes un Programmā noteiktajiem rīcības virzieniem un ietver konkrētus pasākumus tūrisma attīstības veicināšanai, nosaka atbildīgās institūcijas, paredzamo finansējumu, izpildes termiņus un izpildes novērtēšanas rādītājus. Rīcības plānā ietverts arī salīdzinošs pārskats par noteikto mērķu sasniegšanu 2004.-2007. gadā.

Programmā un Plānā ir ietverti horizontāli tūrisma attīstības pasākumi, kuru īstenošanu veic Ekonomikas ministrija, Tūrisma attīstības valsts aģentūra, citas ministrijas un valsts institūcijas sadarbībā ar pašvaldībām, privāto sektoru un sabiedriskajām organizācijām.

Neraugoties uz publiskā un privātā sektora aktivitātēm nozares attīstības veicināšanai, tūrisma pakalpojumu piedāvājums atpaliek no arvien pieaugošā pieprasījuma, tāpēc ir vērojama sniegto pakalpojumu kvalitātes samazināšanās. Savukārt augstā inflācija

valstī ir ietekmējusi tūrisma pakalpojumu cenas, līdz ar to ir pasliktinājusies sniegto pakalpojumu vērtības atbilstība cenai, kas līdz šim bija viens no būtiskajiem Latvijas pievilcības faktoriem ārvalstu tūristu skatījumā.

6.9. ielikums

Latvijas tūrisma attīstības rādītāji

Tiešais tūrisma nozares īpatsvars Latvijas IKP 2007. gadā bija 1,5% (2006. gadā – 1,7%). Taču, ņemot vērā, ka tūrisms ir cieši saistīts ar citām nozarēm, 2007. gadā tā kopējais (tiešais un netiešais) ieguldījums valsts ekonomikā ir daudz lielāks – 7,5 procenti.

Kopumā turpinājās strauja tūrisma nozares izaugsme – ar tūrisma saistīto pakalpojumu eksports sasniedza 343 milj. latu jeb 18,1% no Latvijas kopējā pakalpojumu eksporta.

2007. gadā ārvalstu ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedza 5,2 miljonus, kas ir par 12,7% vairāk nekā 2006. gadā. Arī ārvalstu ceļotāju izdevumi palielinājās, sasniedzot 338 milj. latu, kas salīdzinājumā ar 2006. gadu ir par 27% (266,2 milj. latu) vairāk. Par 11% palielinājās tūrisma nozarē nodarbināto skaits, 2007. gadā sasniedzot 35,6 tūkstošus.

Tūrisma nozares pieaugumu 2007. gadā veicināja galvenokārt šādi faktori:

- Latvijas kā jauna tūristu galamērķa nostiprināšanās pēc iestāšanās Eiropas Savienībā (ES);
- ES finanšu resursu pieejamība;
- Latvijas tūrisma mārketinga pasākumi augsti prioritārās, prioritārās un perspektīvajās valstīs;
- tiešo avioreisu skaita pieaugums;
- zemo izmaksu aviolīniju pakalpojumu skaita un apjoma paplašināšanās;
- tūristu klases viesnīcu skaita pieaugums.

Neraugoties uz šīm pozitīvajām tendencēm, tūrisma maksājumu bilances rādītāji joprojām ir negatīvi – Latvijas iedzīvotāju izdevumi ārzemēs 2007. gadā par 146,8 milj. latu pārsniedza ārvalstu ceļotāju izdevumus Latvijā. Ārvalstu ceļotāju vidējais uzturēšanās ilgums mūsu zemē no 1,5 diennaktīm 2006. gadā ir samazinājies līdz 1,4 diennaktīm 2007. gadā, nesasniedzot plānoto ikgadējo pieaugumu līdz 2,5 diennaktīm. 2008. gada pirmajā pusē vērojams ilgāks ārvalstu ceļotāju vidējais uzturēšanās laiks Latvijā – 1,4 diennaktis. 2007. gada sešos mēnešos ārvalstu ceļotāji mūsu valstī uzturējās tikai vidēji 1,2 diennaktis, kas skaidrojams ar globālām tendencēm – aviosatiksmes attīstību, tūristu ceļojumu paradumu izmaiņām un ar to saistīto ceļojumu ilguma saīsināšanos.

2008. gada sešos mēnešos ārvalstu ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedza 2487,7 tūkstošus, kas ir par aptuveni 8,7% vairāk nekā 2007. gada attiecīgajā laika posmā.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes informāciju, 2007. gadā Latvijā bija 400 tūristu mītnu, kas ir par 2% vairāk nekā 2006. gadā. Apkalpoto viesu skaits 2007. gadā palielinājās straujākos tempos (par 12% salīdzinājumā ar 2006. gadu), sasniedzot 1487,4 tūkstošus. 2008. gada pirmajā pusē viesnīcās un citās tūristu mītnēs apkalpoto personu skaits veidoja 683,9 tūkstošus jeb par 49 tūkstošiem apkalpoto cilvēku vairāk nekā attiecīgajā laika posmā 2007. gadā.

Latvijas tautsaimniecības attīstībā nozīmīgu ieguldījumu sniedz Eiropas Savienības struktūrfondi. Gan līdzšinējais, gan aktuālais pieejamo resursu sadalījums pa nozarēm nodrošina tūrismam iespēju piesaistīt savai attīstībai ievērojamus finanšu resursu apjomus. 2007.-2013. gada plānošanas periodā EM pārziņā tūrisma nozares attīstībai ir pieejami Eiropas Reģionālās attīstības fonda finanšu līdzekļi 30 milj. latu apmērā programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.4. prioritātes „Kvalitatīvas vides dzīvei un

ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana” 3.4.2. pasākumam „Tūrisms”. Pasākuma mērķis ir veicināt Latvijas kā tūristu galamērķa nostiprināšanos un konkurētspējas palielināšanos, radot labvēlīgus apstākļus kompleksai nacionālās nozīmes tūrisma produktu attīstībai. Pasākuma ietvaros ir plānotas divas aktivitātes: 3.4.2.1. „Nacionālās nozīmes tūrisma produkta attīstība” un 3.4.2.2. „Tūrisma informācijas sistēmas attīstība” (skatīt 6.10. ielikumu).

6.10. ielikums

Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļu izmantošana

3.4.2. Pasākums „Tūrisms”

3.4.2.1. aktivitāte „Nacionālās nozīmes tūrisma produkta attīstība”

3.4.2.1.1. apakšaktivitāte „Valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai”

- mērķis – veicināt nacionālās nozīmes kultūras tūrisma produktu attīstību, nodrošinot starptautiski atzītu Latvijas kultūrvēsturisko vērtību tūrisma infrastruktūras uzlabošanu;
- ERAF finansējuma apjoms – 10 542 060 latu;
- ieviešanas veids – atklāta projektu iesniegumu atlase;
- potenciālās investīciju vietas – valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļi atbilstoši Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sarakstam uz 2007. gada 1. janvāri;
- finansējuma saņēmēji – pašvaldības;

3.4.2.1.2. apakšaktivitāte „Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība”:

- mērķis – veicināt velotūrisma produkta attīstību, izveidojot veloceliņu infrastruktūru, ievērojot tūristu drošības un tūrisma resursu ilgtspējības nodrošināšanas prasības;
- ERAF finansējuma apjoms – 4 919 628 latu;
- ieviešanas veids – atklāta projektu iesniegumu atlase;
- finansējuma saņēmēji – pašvaldības;

3.4.2.1.3. apakšaktivitāte „Nacionālās nozīmes kultūras, aktīvā, veselības un rekreatīvā tūrisma produkta attīstība”:

- mērķis – veicināt starptautiski konkurētspējīgu un atpazīstamu tūrisma produktu attīstību Latvijā, investējot jaunu tūrisma produktu radīšanā vai esošo kvalitātes būtiskā uzlabošanā;
- ERAF finansējuma apjoms – 13 528 098 latu;
- ieviešanas veids – atklāta projektu iesniegumu atlase;
- finansējuma saņēmēji – komersanti un pašvaldības;

3.4.2.2. aktivitāte „Tūrisma informācijas sistēmas attīstība”:

- mērķis – izveidot kompleksu tūrisma informācijas nesēju sistēmu, kas ceļotājiem nodrošinātu ērtu tūrisma objektu atrašanu un informācijas iegūšanu;
- ERAF finansējuma apjoms – 790 499,88 latu;
- ieviešanas veids – ierobežota projektu iesniegumu atlase;
- finansējuma saņēmējs – Tūrisma attīstības valsts aģentūra.

Tūrisma attīstības valsts politiku īsteno **Tūrisma attīstības valsts aģentūra** (skatīt 6.11. ielikumu).

6.11. ielikums

Aģentūras aktivitātes 2008. gadā

Lai veicinātu stratēģijā noteikto darbības virzienu – Latvijas tūrisma tēla atpazīstamības veicināšana un Latvijas kā tūristu galamērķa popularizēšana starptautiskajā tūrisma tirgū – izpildi, Aģentūra:

- ir veikusi tiešā mārketinga aktivitātes 13 tūrisma mērķa tirgos: tika apzināti tūrisma uzņēmumi un plašsaziņas līdzekļi, ir izveidotas un uzturētas aktuālas kontaktu datu bāzes, organizētas tikšanās ar potenciālajiem sadarbības partneriem;
- popularizēja Latviju kā pievilcīgu tūrisma galamērķi un piedalījās 17 starptautiskos tūrisma gadatirgos, noorganizēja 32 žurnālistu vizītes un 5 darba seminārus tūrisma profesionāļiem un izdeva 22 veidu informatīvos materiālus. Savukārt preses konferencēs, ko Aģentūra, sadarbojoties ar Ārlietu ministriju un aviokompāniju „airBaltic”, organizēja astoņās NVS valstīs, plašsaziņas līdzekļu un tūrisma industrijas pārstāvji tika informēti par jaunajām ceļošanas iespējām, ko šo valstu iedzīvotājiem dod Latvijas pievienošanās Šengenas līguma zonai;
- pilnveidoja valsts tūrisma portālu www.latviatourism.lv tehnisko sistēmu un saturu. Ir izstrādāts jauns portāla dizains un satura koncepcija, iekļaujot tajā jaunās sadaļas, piemēram, „Latvijas eksperti iesaka”, „Pasākumu kalendārs”, „Foto un video banka”. Portālā tiek nodrošināta informācija 14 valodās;

6.11. ielikuma turpinājums

- organizēja starptautisku darba semināru tūrisma profesionāļiem „Buy Latvia, Buy the Baltics 2008”. Pasākuma mērķis bija esošos un potenciālos Latvijas un Baltijas tūrisma produktus pārdevējus iepazīstināt ar tūrisma iespējām Latvijā un Baltijā, parādīt tūrisma produktus, to daudzveidību, dot iespēju tūrisma profesionāļiem tikties ar tūrisma produktu un pakalpojumu sniedzējiem, kā arī iepazīties ar tūrisma produktu piedāvājumu ne tikai prezentācijās, bet arī klātienē, dodoties 35 dažādās vairākdienu ekskursijās pa visu Latviju. Ņemot vērā lielo interesi (vairāk nekā 200 ārvalstu un 100 Latvijas tūrisma nozares pārstāvju no vairāk nekā 100 ārvalstu tūrisma firmām un 78 Baltijas valstu tūrisma firmām), šāds pasākums tiks rīkots arī 2009. gadā;
- kopā ar Lietuvas un Igaunijas nacionālajām tūrisma organizācijām jau otro gadu pēc kārtas organizēja Baltijas valstu ceļošanas akciju „Dižā Baltijas apceļošana” ar mērķi popularizēt jaunus tūrisma produktus, iepazīt tūrisma piedāvājumu, kā arī veicināt Baltijas valstu reģiona vietējā tūrisma attīstību. Maratonā tika iekļauti 36 tūrisma objekti (pa 12 no katras valsts), kurus apmeklēja aptuveni 10 000 ceļotāju. Projekta ietvaros tika izveidota mājas lapa www.greatbaltic.eu, īstenotas 4 Baltijas žurnālistu vizītes, ietverot visus akcijas objektus, un akcijas noslēguma pasākumā apbalvoti aktīvākie ceļotāji;
- popularizēja Latviju tālajos tūrisma tirgos, noslēdzot sadarbības līgumu ar Japānas tūrisma operatoru „JTB Business World Tokyo Corp.”, kas paredz dažādas aktivitātes Japānas tirgū;
- ir pabeigusi ārvalstu tūristu aptaujas organizēšanu, kā rezultātā no 2008. gada jūnija līdz septembrim aptaujāti 1000 respondentu visā Latvijā. Aptaujas dati liecina, ka lielākā daļa tūristu Latvijā pavadīja brīvdienas (62%) vai atpūtās nedēļas nogalē (20%), 32% informāciju iegūst no draugiem, 20% – no interneta, 19% – no tūrisma ceļvežiem. Lielākā daļa Latvijā ierodas pirmo reizi (83%) un, ceļojot uz Latviju, pārsvarā izmanto aviotransportu (61%). Joprojām tūristi vislielāko interesi izrāda par Vecrīgu (78%), Jūrmalu (35%), nacionālās virtuves baudīšanu un kultūrvēsturi. Tūristi ir neapmierināti ar cenu līmeni (25%), laika apstākļiem (11%) un apkalpošanas kultūru dažādās tūrisma pakalpojumu jomās;
- pabeidza pētījumu par 10 mērķa tirgiem (Lielbritānijas, Vācijas, Lietuvas, Igaunijas, Polijas, Krievijas, Zviedrijas, Somijas, Francijas, Spānijas). Pētījumos iegūtie dati raksturo šo tirgu struktūru, tendences, perspektīvākos mārketinga kanālus un iespējamās rīcības šo tirgu veiksmīgākai apgūšanai. Pētījumu dati ir izmantojami Aģentūras mārketinga aktivitāšu plānošanai un īstenošanai izvirzītajos mērķa tirgos, kā arī tūrisma nozares pārstāvjiem;
- izstrādājusi tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmu Q-Latvija. Kvalitātes sistēmas izveidošanai par pamatu tika izmantota un adaptēta Šveices tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēma. Q-Latvija brīvprātīgi var iesaistīties tieši un netieši tūrisma pakalpojumu sniegšanā iesaistītie uzņēmumi. Ieviešot Q-Latvija, īpaša uzmanība tūrisma pakalpojumu sniedzēju darbībā tiks pievērsta viesmīlībai un klientiem, viņu vēlmēm un novērtējumam, kā arī palielināta uzņēmumu izpratne par pakalpojumu kvalitātes nozīmīgumu un veidiem tās nodrošināšanai. Paredzams, ka Q-Latvija palīdzēs samazināt sūdzību skaitu, veicinās pozitīvu tūristu atsauksmju skaita palielināšanos, atkārtotus apmeklējumus, uzlabotu sadarbību starp nozares uzņēmumiem un pozitīvu Latvijas kā tūrisma galamērķa tēlu. Uzņēmumiem, kas būs ieguvuši Q-Latvija sertifikātu, TAVA nodrošinās mārketinga aktivitātes;
- rūpējoties par drošu tūrisma Latvijā, uzturēja bezmaksas tālruni „Tūristu karstais tālrunis – 22033000”, kas dod iespēju ārvalstu tūristus informēt par dažādām konfliktsituācijām, kas saistītas ar tūrisma pakalpojumu sniedzējiem Latvijā, kā arī sniegt informatīvu palīdzību 24 stundas diennaktī. Papildus veikti tālruņa līnijas popularizēšanas pasākumi;
- turpina piedalīties Eiropas Komisijas projektā „Eiropas izcilākie tūristu galamērķi”, kura ietvaros tiek nodrošināta plaša publicitāte labākajam Latvijas ceļojuma galamērķim. Projekta mērķis ir pievērst uzmanību Eiropas ceļojuma galamērķu daudzveidībai, atšķirīgajām un kopīgajām vērtībām, kā arī atbalstīt galamērķus, kuros ekonomisko izaugsmi nodrošina ilgtspējīga tūrisma attīstība. 2008. gadā EDEN projekta tēma bija „Tūrisms un nemateriālais mantojums”. Tika sagatavots un Eiropas Komisijā apstiprināts projekta pieteikums, līdz ar to arī 2008. gadā tika organizēts konkurss par labāko Latvijas tūristu galamērķi un izvērtēti 13 pieteikumi. Par izcilāko Latvijā tika atzīts Rēzeknes rajona padomes iesniegtais pieteikums „Latgales podnieki – māla pavēlnieki”. Uzvarētāja apbalvošana Eiropas līmenī notika 2008. gada rudenī Eiropas tūrisma foruma ietvaros.

2008. gadā tūrisma jomā prioritāri ir šādi darbības virzieni, kas atspoguļojas arī Aģentūras darba plānā un veicamajās aktivitātēs:

- Latvijas kā Baltijas tūrisma centra pozīciju nostiprināšana;
- informācijas sistēmas pilnveidošana un interneta lomas palielināšana;
- mārketinga aktivitāšu pielāgošana mērķa tirgiem;
- tūrisma pakalpojumu kvalitātes veicināšana;
- jaunu tūrisma produktu attīstības veicināšana.

Par 2009. gada galvenajām prioritātēm Aģentūra, ņemot vērā pastāvošās Latvijas un pasaules tūrisma tendences, ir noteikusi tālāku moderno tehnoloģiju pielietošanu Latvijas tūrisma mārketīngā, kā arī tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas ieviešanu, kas veicinās pozitīvu Latvijas kā tūrisma galamērķa tēla veidošanu.

Lai nodrošinātu tālāku Latvijas tūrisma nozares starptautisko integrāciju, valsts interešu pārstāvēniecību un labākās prakses pārņemšanu, tiek attīstīta starptautiskā sadarbība, piemēram, dalība AN PTO Eiropas ceļojumu komisijā, Eiropas Komisijas Tūrisma padomdevējas komitejas un Ilgtspējīga tūrisma grupas darbā.

6.4. Uzņēmējdarbības vide

Latvijā tiek konsekventi uzlabota uzņēmējdarbības vide, pilnveidojot tiesisko ietvaru, saskaņojot to ar Eiropas Savienības prasībām un uzraugot administratīvo procedūru ietekmi uz uzņēmējdarbību. Ir

panāktas ievērojamas reformas un uzlabojumi uzņēmumu reģistrēšanā, nodokļu politikā, muitas likumdošanā, procedūrās un robežšķērsošanā, būvniecībā un nekustamā īpašuma attīstībā u.c. jomās.

Reformas uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai dažādās aptaujās tiek novērtētas pozitīvi.

2008. gadā publicētajā Pasaules Bankas ziņojumā *Doing Business 2009: How to reform* Latvija 181 valsts vidū ir ierindota 29. vietā (ziņojumā *Doing Business 2008: How to reform* Latvija 178 valstu vidū bija ierindota 26. vietā).

Uzņēmējdarbības vide vērtēta 10 aspektos, un Baltijas valstu vērtējums ir attēlots 6.5. tabulā.

Viens no efektīviem mehānismiem uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai Latvijā ir kopš 1999. gada izstrādātais ikgadējais **Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns**. Pasākumu plāns ir starpministriju politikas plānošanas dokuments, kurā ietverti uzņēmējdarbības vides politikas rīcības virzieni, uzdevumi, veicamie pasākumi, atbildīgās institūcijas, rādītāji uzdevumu izpildes novērtēšanai un izpildes termiņi.

Pasākumu plāna rīcības virzieni un veicamie uzdevumi ietver tādas jomas kā nodokļu politika un administrēšana, uzņēmējdarbības tiesiskās vides pilnveidošana, procedūru skaita un nepieciešamā laika samazināšana, informācijas pieejamības uzlabošana.

6.5. tabula

Uzņēmējdarbības vide Baltijas valstīs

Joma	Latvija	Lietuva	Igaunija
1. Uzņēmējdarbības uzsākšana	35	74	23
2. Licenču saņemšana	78	63	19
3. Darbinieku pieņemšana darbā, atlaišana no darba	103	131	163
4. Īpašuma reģistrācija	77	4	24
5. Kredītu pieejamība	12	43	43
6. Investoru tiesību aizsardzība	53	88	53
7. Nodokļi	36	57	34
8. Ārējā tirdzniecība	25	26	5
9. Līgumu izpildes nodrošināšana	4	16	30
10. Uzņēmējdarbības izbeigšana	86	34	58
Kopējais reitings	29	28	22

Pasākumu plānā ietvertās problēmas un to risinājumi tiek identificēti, cieši sadarbojoties ar uzņēmējus pārstāvošajām organizācijām – Latvijas Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvo padomi, Tautsaimniecības padomi, Ārvalstu investoru padomi Latvijā, kā arī izvērtējot uzņēmējdarbības vides pētījumos identificētās problēmas. *Pasākumu plāns* ietver tiesību aktu izmaiņas, procedūru pārskatīšanu un vienkāršošanu, koordinācijas uzlabošanu starp dažādām institūcijām, informācijas sagatavošanu un publicēšanu, kā arī valsts iestāžu darbinieku apmācību.

Pasākumu plānā 2008. gadam, kurš tika apstiprināts Ministru kabinetā 2008. gada 29. aprīlī, ietverti 32 pasākumi nodokļu sistēmas uzlabošanai, nodarbinātības veicināšanai, būvniecības procesa

vienkāršošanai un uzlabošanai, nekustamā īpašuma reģistrācijas procesa vienkāršošanai, efektīvas valsts pārvaldes nodrošināšanai, u.c. Būtiskākie tajā atspoguļotie pasākumi ir:

- reinvestētās peļņas neaplikšana ar nodokļiem un investīciju veicināšana uzņēmumu attīstībā un inovācijās (skatīt 6.12. ielikumu);
- IIN attaisnoto izdevumu par izglītību un veselību limita paaugstināšana: 2008. gada 7. oktobrī tika pieņemti grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 31. jūlija noteikumos Nr. 366 „*Noteikumi par attaisnotajiem izdevumiem par izglītību un ārstnieciskajiem pakalpojumiem*”. Grozījumi paredz palielināt attaisnotos izdevumus par izglītību un medicīnu no 150 līdz 300 latiem, tuvinot tos reālām izmaksām. Attaisnotajos izdevumos tiks iekļauti arī maksājumi par izglītību citās Eiropas Savienības valstīs. Paredzams, ka grozījumi stāsies spēkā ar 2009. gada 1. janvāri;
- vienas pieturas aģentūras principa izmantošana darba atļauju un uzturēšanās atļauju saņemšanai: 2008. gada 1. jūlijā spēkā stājās grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 20. janvāra noteikumos Nr. 44 „*Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem*”, ar kuriem tika samazināta darba atļauju summa, proti, valsts nodeva par darba atļaujas pieprasīšanai nepieciešamo dokumentu izskatīšanu viena ārzemnieka nodarbināšanai Latvijas Republikā līdz 35 latiem gadā;
- stimuli komersantiem par personu ar funkcionālajiem traucējumiem: grozījumi likumā „Par uzņēmumu ienākumu nodokli” un likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” tika pieņemti Sacimā 2008. gada 14. novembrī. Likuma „Par uzņēmumu ienākumu nodokli” grozījumi nosaka, ka par izmaksām, kas taksācijas gadā rodas, lai radītu speciālu jaunu darba vietu darbiniekam ar invaliditātes grupu, tiek koriģēts apliekamais ienākums. Savukārt, lai strādājošie pensionāri pilnībā varētu izmantot likumā noteikto neapliekamo minimumu, likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” tiek noregulētas normas, kas paredz neapliekamā minimuma piemērošanu arī pensionāra, ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekama, cita veida ienākumam;
- darba nespējas lapu apmaksas kārtības reformu veikšana: LM ir sagatavojusi grozījumus likumā „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”, kas paredz saīsināt likumā noteikto darba devēja apmaksājamo darba ņēmēja pārejošas darbnespējas periodu no 14 kalendāra dienām līdz 10 kalendāra dienām. Likumprojekts izskatīts Sacimā 2. lasījumā 2008. gada 23. oktobrī. Analogiski grozījumi, kas paredz saīsināt darba devēja apmaksājamo darba ņēmēja pārejošas darbnespējas periodu no

- 14 kalendāra dienām līdz 10 kalendāra dienām sagatavoti arī likumā „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām”. Minētais likumprojekts pieņemts Sacimā 2008. gada 14. novembrī;
- būvniecības saskaņošanas procedūru vienkāršošana un būvniecības prasību pārskatīšana neliela apjoma publiskajām ēkām:
EM sagatavoja grozījumus Ministru kabineta 1997. gada 1. aprīļa noteikumos Nr. 112 „Vispārīgie būvnoteikumi”, kuri paredz samazināt procedūru skaitu būvprojekta izstrādē, kā arī saskaņošanai nepieciešamo laiku un izmaksas. Minētajos noteikumos ir noteikts, ka būvvalde izsniedz plānošanas un arhitektūras uzdevumu kopā ar attiecīgās pašvaldības institūciju tehniskajiem un īpašajiem noteikumiem, t.i., tiek ieviests vienas pieturas aģentūras princips attiecībā uz tehnisko un īpašo noteikumu izsniegšanas kārtību pašvaldībā. Papildus tiek sagatavoti grozījumi MK 13.04.2004. noteikumos Nr. 299 „Noteikumi par būvju pieņemšanu ekspluatācijā”, lai reglamentētu būvju pieņemšanas prasības tikai attiecībā uz ēkas funkcionalitāti, izstrādātu kritērijus un atvieglotu būvniecības prasības nelielām sabiedriskajām ēkām, u.c.);
  - e-paraksta pakalpojumu paplašināšana: nacionālās programmas „E-pārvaldes infrastruktūras bāzes attīstība un pilnveidošana” ietvaros ĪUMEPLS turpina attīstīt pakalpojumus. Pakalpojumi ir pieejami Latvijas valsts portālā www.latvija.lv. Tiek veikta izstrādāto pakalpojumu testēšana un pakalpojumu turētājiestādēs notiek sagatavošanās pakalpojumu ekspluatācijai.
Šobrīd pieejamie e-pakalpojumi:
    - pašvaldības domes lēmuma noraksta pieprasīšana (Rīgas pilsētas pašvaldība),
    - bāriņtiesas lēmuma noraksta pieprasīšana (Rīgas pilsētas pašvaldība),
    - pārbaude, vai persona ir iekļauta Iedzīvotāju reģistrā un vai nav ziņu par personas nāvi,
    - pārbaude, vai personai ir spēkā reģistrācija dzīvesvietā norādītajā adresē,
    - mani dati pašvaldībā (Rīgas pilsētas pašvaldība un Ventspils pilsētas pašvaldība),
    - dokumenta pārbaude *Nederīgo dokumentu reģistrā*,
    - ziņas par personām, kurām manā īpašumā ir spēkā reģistrācija dzīvesvietā,
    - koku ciršanas atļaujas pieprasīšana (Rīgas pilsētas pašvaldība),
    - dzimšanas apliecības atkārtota pieprasīšana (Rīgas pilsētas pašvaldība),
    - laulības apliecības atkārtota pieprasīšana (Rīgas pilsētas pašvaldība),
    - miršanas apliecības atkārtota pieprasīšana (Rīgas pilsētas pašvaldība).

Izveidots *Publisko pakalpojumu elektroniskais katalogs*, kurā ir iekļauta informācija par 1419 publiskajiem valsts un pašvaldību iestāžu publiskajiem pakalpojumiem, kurus sniedz 80 valsts un 35 pašvaldību iestādes. Tiek turpināta informācijas publicēšana par iestāžu sniegtajiem publiskajiem pakalpojumiem Latvijas valsts portālā www.latvija.lv;

- uzņēmumu līdzdalības nodrošināšana administratīvo šķēršļu mazināšanā:
LIAA mājas lapā ir izveidota sadaļa, kurā komersanti tiešsaistē var informēt par administratīvajiem šķēršļiem un birokrātiskajām prasībām, kā arī sniegt priekšlikumus administratīvo šķēršļu novēršanai un administratīvo procedūru uzlabošanai. Informācija par uzņēmēju iesūtītajām problēmām ik nedēļu tiek apkopota un analizēta. Mājas lapā tiek ievietoti arī uzņēmēju iesūtīto problēmu apraksti.
EM mājas lapā ir nodrošināta sasaiste ar LIAA mājas lapas iepriekšējā punktā minēto sadaļu.

2008. gada 21. oktobrī MK papildināja 2008. gada 15. aprīlī valdībā pieņemto „**Informatīvo ziņojumu par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009. gadam**” ar jauniem pasākumiem nodokļu politikas, ES fondu finansējuma sadales un administratīvā sloga mazināšanas jomās. Minēto pasākumu mērķis ir paplašināt uzņēmumu piekļuvi finansējumam, veicināt investīcijas privātajā sektorā un turpināt samazināt šķēršļus uzņēmējdarbībai.

Jaunie priekšlikumi nodokļu jomā dos iespēju sadalīt termiņos uz laiku līdz vienam gadam nokavēto nodokļu maksājumu samaksu, izņemot audita rezultātā aprēķinātos maksājumus, kā arī paaugstināt summas apmēru līdz 10 000 latiem (pašreiz likumā 5 000 latu) atliekamajai vai sadalāmajai summai, kuru pārsniedzot Valsts ieņēmumu dienests (VID) pieprasa nodrošinājumu. Tāpat priekšlikumi paredz noteikt VID tiesības atcelt pusi no audita rezultātā noteiktās nokavējuma naudas, ja nodokļu maksātājs noslēdz vienošanās līgumu un piekrīt audita rezultātā aprēķinātam nodokļu maksājuma apmēram, kā arī izslēgt likuma „Par nodokļiem un nodevām” pārejas noteikumu 102. punktu, tādējādi ļaujot pretendēt uz nodokļu pārmaksu saņemšanu nodokļu maksātājiem, saistībā ar kuru darbību ir uzsākts kriminālprocess, ja 18 mēnešu laikā no tā uzsākšanas konkrētais nodokļu maksātājs vai tā amatpersona nav ieguvusi tādas personas statusu, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Atbilstoši atjaunotajiem pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009. gadam plānots izstrādāt vienkāršotu uzņēmumu likvidācijas procedūru, saskaņā ar kuru Uzņēmumu reģistram būtu tiesības izslēgt uzņēmumus pēc to pieteikuma saņemšanas, kuriem nav kreditoru, no Uzņēmuma reģistra, neierosinot maksātnespējas procesu, lai ātrāk atgrieztu ekonomiskajā apritē uzņēmuma rīcībā esošos līdzekļus.

6.12. ielikums

Grozījumi likumā „Par uzņēmuma ienākumu nodokli”

Lai veicinātu komersantu konkurētspēju un stimulētu uzņēmumu ieguldījumus iekārtu modernizācijai, Ekonomikas ministrija sadarbībā ar sociālajiem partneriem sagatavoja priekšlikumus, kas tika iestrādāti likumā „Par uzņēmuma ienākumu nodokli” un apstiprināti Saeimā 2008. gada 14. novembrī. Grozījumos paredzēta:

- pašu kapitāla palielināšana – radīt stimulu kapitālsabiedrības īpašniekiem nesadalīt nopelnīto dividendēs, bet ieguldīt kapitālsabiedrības attīstībā, palielinot pašu kapitālu;
- pamatlīdzekļu aizstāšana – radīt stimulu nodokļu maksātājiem neefektīvas un nemodernas tehnoloģiskās iekārtas aizstāt ar jaunām un efektīvām iekārtām, aizstāšanas brīdī atliekot nodokļa nomaksu par atsavināto pamatlīdzekli, veicināt ražošanas kompleksu pārcelšanu no teritorijām ar augstu kadastrālo vērtību un nekustamā īpašuma nodokļa slogu uz nodokļu ziņā izdevīgākām teritorijām Latvijas lauku apvidos. Likumprojekts paredz atbrīvot no aplikšanas ar uzņēmumu ienākuma nodokli peļņu, kas gūta no pamatlīdzekļu (t.sk. tehnoloģisko iekārtu) realizācijas, ja to vietā 12 mēnešu laikā tiek iegādāts jauns līdzīgs pamatlīdzeklis;
- pamatlīdzekļu vērtības palielināšana nolietojuma norakstīšanas vajadzībām – veicināt apstrādes rūpniecību, kas ir galvenā uz eksportu orientētā nozare, turpināt piemērot būtisku nodokļa stimulu nodokļu maksātājiem, kas veic ražošanu un laika posmā līdz 2013. gadam iegādājas jaunas ražošanas tehnoloģiskās iekārtas. Grozījumi likumā paredz pagarināt īpašo pamatlīdzekļu norakstīšanas kārtību jaunām ražošanas tehnoloģijām uz pieciem gadiem (no 2009. gada līdz 2013. gadam), palielinot šajā periodā pamatlīdzekļu vērtību palielinošo koeficientu līdz 1,5;
- nemateriālo ieguldījumu norakstīšanas kārtība – veicināt patentu un preču zīmju reģistrāciju Latvijā, tādējādi palielinot privātā sektora ieguldījumu pētniecībā un attīstībā; virzība uz Eiropas Savienības valstu vidējo rādītāju pētniecības un attīstības izmaksu īpatnībā IKP; likumprojekts paredz tādiem nemateriālajiem ieguldījumiem, kuru rezultātā tiek reģistrēts patents un preču zīmes, ieviest nolietojuma vērtību palielinošo koeficientu 1,5;
- zaudējumu pārnesšanas kārtība – veicināt nodokļu režīma konkurētspēju attiecībā uz nodokļu maksātājiem, kas veic nozīmīgus ieguldījumus ražošanā, līdz ar to piecu gadu laikā veiktos ieguldījumus nav iespējams atpelnīt. Grozījumi likumā paredz pagarināt zaudējumu pārnesšanas laiku no 5 uz 8 gadiem;
- atvieglojumi darbinieku piesaistei pie uzdevumiem, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību – nepieskaitīt izdevumus darbinieku nogādāšanai no mājām uz darbu un no darba uz mājām, ja darba specifika dēļ (piemēram, darbs naktī, agri no rīta) darbinieku nokļūšana darbā vai nokļūšana pēc darba mājās nav iespējama ar sabiedrisko transportu.

Lai veicinātu preču un pakalpojumu eksportu, izmaksu efektivitāti, kā arī piesaistītu ārvalstu investīcijas, paredzēts ieviest PVN izvēles normas:

- paplašinātā pievienotās vērtības nodokļa atliktā maksājuma ieviešana preču importa gadījumos vai pievienotās vērtības nodokļa noliktavu ieviešana,
- budžetā maksājamā pievienotās vērtības nodokļa koriģēšana, ņemot vērā zaudētos parādus,
- pievienotās vērtības nodokļa maksātāju grupēšana.

Atjaunotais plāns rosina atteikties no vairākām mazām ES struktūrfondu aktivitātēm un to finansējumu pārnest uz aktivitāti „Augstas pievienotās vērtības investīcijas”, kuras ietvaros atbalsts tiks sniegts tehnoloģiju un aprikojuma iegādei, kā arī būvniecībai, tāpat palielināt atbalsta apjomu un paplašināt finansējuma saņēmēju loku aktivitātē „Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmās teritorijās”, maksimālo atbalsta apjomu palielinot no Ls 70 000 uz Ls 150 000.

Ir paredzēts mazināt birokrātiju ES fondu sadales procesā, vienkāršojot ES fondu aktivitāšu uzraudzību.

Reizi gadā tiek rīkotas Ārvalstu investoru padomes Latvijā (ĀIPL) tikšanās ar augstākajām valdības amatpersonām. No valdības puses augsta līmeņa tikšanos vada Ministru prezidents un piedalās arī valdības ministri, kā arī augstākā līmeņa ministriju un padotības iestāžu amatpersonas, kuras ir atbildīgas par uzņēmējus interesējošajām administratīvajām un regulējošajām jomām. Savukārt no ĀIPL puses piedalās ārvalstu investori un to pārstāvji Latvijā.

Kopš otrās augsta līmeņa apspriedes ĀIPL ieteikumi tiek iekļauti Pasākumu plānā.

2008. gada 5.-6. jūnijā notika divpadsmitā Latvijas valdības un Ārvalstu investoru padomes Latvijā augsta līmeņa tikšanās, kurā tika pārrunāta:

- darbaspēka plānošana;
- enerģētikas politika;
- Latvijas makroekonomiskās situācijas nākotnes perspektīva un nodokļu politika;
- ilgtspējīga plānošana pašvaldībās.

6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

Latvijas inovācijas politikas mērķis ir veicināt nacionālās inovācijas sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos. Galvenie darbības virzieni inovācijas attīstībai paredz veicināt zināšanu un tehnoloģiju pārnēsi, veidot inovatīvai darbībai labvēlīgu institucionālo vidi, sekmēt zinātnes, izglītības un privātā sektora sadarbību, kā arī atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi.

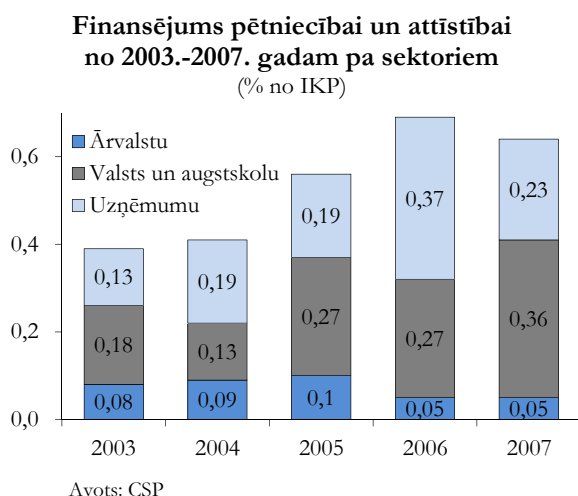
Lisabonas stratēģijā, lai sekmētu pētniecību, attīstību un inovācijas un panāktu straujāku visas ES izaugsmi, noteikti mērķi pētniecībā un attīstībā panākt investīciju pieaugumu līdz 3% no IKP. ES dalībvalstu vidējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2006. gadā bija 1,84%, un tikai Zviedrijā un Somijā finansējums ir virs noteiktajiem 3%. Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2007. gadā bija 0,63% no IKP jeb 87,9 milj. latu, kas ir tikai par 9,7 milj. latu vairāk

nekā 2006. gadā. Tomēr mazinās privātā sektora investīcijas pētniecībā un attīstībā, kuras 2007. gadā salīdzinājumā ar 2006. gadu samazinājās par 6,2 milj. latu. Vēl 2007. gadā bija vērojams būtisks valsts sektora investīciju pieaugums, bet 2008. gadā investīciju pieauguma tempi ir mazinājušies, un jau 2009. gada valsts budžeta projektā tiek plānots būtiski samazināt valsts ieguldījumu pētniecībā un attīstībā, kas ierobežos vairāku rūpniecisko pētījumu un inovācijas atbalsta pasākumu sekmīgu īstenošanu.

2008. gadā tiek turpinātas gan iesāktās aktivitātes, lai sekmētu rūpniecisko pētījumu veikšanu, jaunu produktu izstrādi un ieviešanu tirgū, gan uzsāktas vairākas jaunas aktivitātes.

Komerscābiedrībām arī 2008. gadā bija iespēja iesniegt projektus Izglītības un zinātnes ministrijā atbalsta saņemšanai projektu īstenošanai EUREKA programmas ietvaros¹. Komerscābiedrības var saņemt līdz 91 000 latu sadarbības pētniecības projekta īstenošanai, un atbalsta intensitāte var būt 75% no rūpniecisko pētījumu veikšanas izmaksām un 50% no projektēšanas darbu izmaksām. 2008. gadā tika atbalstīti 7 jauni projekti par kopējo summu 536 259,86 latu apmērā.

6.1. attēls

Tāpat Izglītības un zinātnes ministrija turpināja īstenot *Tirgus orientēto pētījumu programmu*, kuras ietvaros tiek atbalstīti tādi pētniecības projekti, kuru mērķis ir veicināt zinātnes un ražošanas integrāciju. Finansējumu var saņemt *Zinātnisko institūciju reģistrā* reģistrētas zinātniskās institūcijas, tajā skaitā komerscābiedrības, 70% apmērā no attiecināmajām izmaksām. Programmas ietvaros 2008. gadā atbalstīts 21 projekts.

2007. gadā tika uzsākta *Inovācijas centru un biznesa inkubatoru attīstības programma*, kuras mērķis ir atbalstīt inovācijas centrus un biznesa inkubatoru izveidi un darbību un to pakalpojumu nodrošināšanu jauniem uzņēmumiem, sekmējot jaunu inovatīvu uzņēmumu

veidošanos un attīstību. Programmas ietvaros ir atbalstīti 11 inovācijas centru un biznesa inkubatoru projektu. Centru un inkubatoru darbībai 2007. gadā piešķirti 1 628 212 latu un 2008. gadā – 1 641 594 lati. Kopumā programmas ietvaros līdz 2008. gada 1. oktobrim inkubatoros atbalstu savu biznesa ideju attīstīšanai saņēmuši 158 jaunie komersanti, izveidotas 348 darba vietas un valstij nodokļos samaksāti 768 tūkst. latu. Plānots programmu turpināt arī 2009.-2013. gadā, piesaistot ES strukturālo fondu finansējumus. Programmas turpināšanai tika izstrādāti un 2008. gada 7. oktobrī apstiprināti Ministru kabineta noteikumi „Noteikumi par darbības programmas „Uzņēmējdarbības un inovācijas” papildinājuma 2.3.2.1. aktivitāti „Biznesa inkubatori””. Noteikumi paredz atbalstīt vismaz 10 inkubatoru, un kopējais atbalsts biznesa inkubatoriem 2009.-2013. gadam plānots 20,2 milj. latu apmērā.

Tehnoloģiju pārneses sekmēšanai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 26. februāra noteikumiem „Noteikumi par darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.1.2.1.2. apakšaktivitāti „Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti” no 2008. gada 6. maija līdz 20. maijam organizēja projektu konkursu augstskolām un zinātniskajiem institūtiem. Šīs aktivitātes mērķis ir veicināt pētniecības rezultātu komercializāciju, kā arī sistemātiski apzināt esošo un mērķtiecīgi attīstīt nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un institūtos. Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu galvenie darbības virzieni ir informācijas sniegšana par zinātniskās institūcijas kompetenci un zināšanu un tehnoloģiju pārnesi, pētniecības darbu rezultātu komercializācijas piedāvājumu sagatavošana, komersantu un zinātnieku sadarbības semināru, konferenču un kontaktbiržu organizēšana. Programmu finansēs no Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļiem. Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais publiskais finansējums ir 2,5 milj. latu, un atbalstu no 2008.-2013. gadam saņems 9 tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu projekti.

2008. gada 29. februārī darbību Latvijā uzsāka Eiropas Biznesa atbalsta tīkls (Enterprise Europe Network). Tas apvieno Eiropas Informācijas centru Rīgā, vienu no Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras struktūrvienībām, un Inovāciju rosināšanas centru, kas darbojas Latvijas Tehnoloģiskā centra paspārnē, kuri līdz šim pastāvēja atsevišķi. Eiropas Biznesa atbalsta tīkls ir Eiropas Savienības mēroga uzņēmējdarbības un inovāciju atbalsta tīkls, ko veido gandrīz 600 dažādu partnerorganizāciju vairāk nekā 40 valstīs, un tā mērķis ir nodrošināt uzņēmējus ar informatīvo un konsultatīvo atbalstu, lai veicinātu to konkurētspēju un attīstību Eiropas Savienības ietvaros, kā arī ārpus tās. Galvenie tīkla sniegtie pakalpojumi inovācijas pilnveidošanai ir:

- sadarbības partneru meklēšana inovatīvu tehnoloģiju jomā;

¹ EUREKA programma ir Eiropas Savienības programma komercdarbību un zinātnisko institūciju starptautiskas sadarbības veicināšanai, lai sekmētu augsto tehnoloģiju, jaunu, konkurētspējīgu produktu un pakalpojumu izstrādi.

- uzņēmumu tehnoloģisko problēmu risinājumu meklēšana Eiropā;
- Latvijā izstrādāto tehnoloģiju, procesu, produktu, u.c. mārketingu;
- informācija par starptautiskās sadarbības iespējām un pasākumiem inovāciju un tehnoloģiju pārneses jomā;
- informācija par jauno ārvalstu tehnoloģiju pielietojšanas iespējām Latvijas uzņēmumos;
- atbalsts pētniecības un tehnoloģiskās attīstības rezultātu komercializācijai;
- palīdzība partneru meklēšanā pētniecības projektiem;
- informācija par sagatavošanā esošiem pētniecības projektiem, kuriem nepieciešami sadarbības partneri;
- konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar inovatīvu darbību.

Tāpat tikls sniedz informāciju un praktiskus padomus saistībā ar tirdzniecības, Eiropas Savienības likumdošanas un uzņēmējdarbības attīstības politiku, kā arī nodrošina konsultācijas uzņēmējiem par iesaistīšanos Eiropas Savienības 7. Ietvara programmā zinātnes un tehnoloģiju attīstībai.

2008. gadā uzsāktas vairākas aktivitātes, kuru mērķis ir sniegt atbalstu komersantiem jaunu produktu izstrādei un ieviešanai ražošanā. 2008. gada 12. augustā MK tika apstiprināti „Noteikumi par Darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.1.2.2. aktivitātes „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde” 2.1.2.2.2. apakšaktivitāti „Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā””. Šīs aktivitātes ietvaros komersanti varēs saņemt atbalstu tādiem sākotnējiem ieguldījumiem pamatlīdzekļos (iekārtu iegāde un uzstādīšana, patentu un licenču iegāde), kas tieši nodrošina jaunu produktu vai tehnoloģiju ieviešanu ražošanā. Maksimālais pieļaujamais finansējuma apmērs ir 350 000 latu, un atbalsta intensitāte var būt līdz 35% no projekta attiecināmajām izmaksām. Projektus Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā varēja iesniegt no 2008. gada 29. septembra līdz 7. novembrim.

2008. gada 7. oktobrī MK apstiprināti noteikumi „Noteikumi par darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.1.2.2. aktivitātes „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde” 2.1.2.2.1. apakšaktivitāti „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde” un 2.1.2.2.3. apakšaktivitāti „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai””. Šīs aktivitātes ietvaros komersanti varēs saņemt atbalstu rūpnieciskajiem pētījumiem un eksperimentālajai izstrādnei, tajā skaitā

prototipu izstrādei, kā arī rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai. Apakšaktivitātes „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde” ietvaros projektus Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā var iesniegt no 2008. gada 15. decembra līdz 2009. gada 23. janvārim. Savukārt apakšaktivitātes „Atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai” ietvaros projektus var iesniegt no 2008. gada 15. decembra līdz 2009. gada 30. decembrim.

2008. gadā Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra īstenoja pilotprojektu „Projektu konkurss inovatīvo biznesa ideju autoriem”. Projekta ietvaros biznesa ideju autoriem bija iespēja nodibināt sadarbību ar mentoriem un potenciālajiem investoriem, partneriem, kuri gatavi sadarboties idejas realizēšanā, kā arī labākajiem bija iespēja saņemt finansējumu līdz 5000 latu apmērā biznesa idejas attīstīšanai. Konkursa ietvaros tika saņemti 55 biznesa ideju pieteikumi, no kurām finansiālu atbalstu saņēms 16.

Īpaša uzmanība tiek pievērsta pasākumiem, kuru mērķis ir sekmēt pēc iespējas plašākas sabiedrības izpratni par inovāciju un tās lomu konkurētspējas veicināšanā. Reģionālās inovācijas dienas ir viens no instrumentiem sabiedrības izpratnes veidošanai. Tāpat kā iepriekšējos gados, arī 2008. gadā tika rīkoti informatīvi semināri inovācijas popularizēšanai Latvijas reģionos. Latvijas investīciju un attīstības aģentūras rīkoto semināru mērķis ir skaidrot inovācijas jēdzienu un nozīmi uzņēmējdarbības attīstīšanā, sniegt informāciju par inovatīvai uzņēmējdarbībai pieejamo finansiālo atbalstu, t.sk., par valsts atbalsta programmām un iespējām pieteikties Eiropas Savienības 7. Ietvara programmas zinātnes un tehnoloģiju attīstībai finansējumam.

Vēl nozīmīgs pasākums jaunu inovatīvu komersantu veidošanai ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras organizētais biznesa ideju konkurss „Ideju kauss” sadarbībā ar citiem partneriem. Biznesa ideju konkursa ietvaros tā dalībniekiem ir iespēja iegūt ekspertu padomus un kontaktus sava biznesa uzsākšanai, kā arī piesaistīt pamatkapitālu savas uzņēmējdarbības uzsākšanai. 2008. gadā konkurss notiek otro reizi, par tā popularitāti liecina iesniegto biznesa ideju skaits, proti, 2007. gadā tās bija 269 idejas, savukārt 2008. gadā jau 376 idejas.

Tāpat kā iepriekšējos gados Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra atbalstīja bezmaksas uzņēmējdarbības un inovācijas apmācību kursu studentiem „Uzņēmējs 5 dienās”. Šogad kursi tika organizēti Latvijas Universitātē, Ventspils Augstskolā, Rīgas Ekonomikas augstskolā, Baltijas Starptautiskajā akadēmijā un Rēzeknes Augstskolā.

6.6. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze

(infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis. Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju attīstības rezultātā

informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē.

Informācijas sabiedrības izveide ir viena no prioritātēm Latvijas nacionālajā Lisabonas programmā 2005.-2008. gadam (skatīt 6.1. nodaļu).

Galvenie plānotie pasākumi IKT veicināšanā un informācijas sabiedrības veidošanā ir šādi:

- sekmēt plašu IKT pielietojumu valsts un pašvaldību dienestos, MVK un māsasaimniecībās (skatīt 6.13. ielikumu);
- nodrošināt tīklu un informācijas drošību, kā arī saskaņotību un savstarpējo izmantojamību, lai izveidotu informācijas telpu bez robežām;

- veicināt platjoslas tīkla izvietošanu, tostarp reģionos ar sliktu piekļuvi pakalpojumiem, lai attīstītu zināšanu ekonomiku.

Pēc CSP datiem, 2007. gadā IKT¹ sektora īpatsvars IKP sasniedza 5,5%. 2007. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 3077 uzņēmumi, kas nodarbināja 25 562 strādājošos, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 2,7 miljardus latu, personāla izmaksas – 167 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 29 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšana – 644 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -360,9 milj. latu, jo imports būtiski pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 508,1 milj. latu un 147,2 milj. latu.

6.13. ielikums

Datoru un interneta lietošana Latvijā

Atbilstoši CSP apsekojuma „Datoru un interneta lietošana māsasaimniecībās” datiem, 2008. gadā no visām māsasaimniecībām datori bija 57% māsasaimniecību (māsasaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem) un interneta pieslēgums – 53% māsasaimniecību. Regulāri (pēdējos 3 mēnešos) datoru lietoja 63% iedzīvotāju (iedzīvotāji vecumā no 16-74 gadiem) un internetu – 61% iedzīvotāju. Platjoslas interneta pieslēgums bija 40% no visām māsasaimniecībām. Lai piekļūtu internetam, māsasaimniecībās visvairāk tika izmantoti galda datori – 42% un mobilie telefoni ar interneta iespējām – 20 procentu.

2008. gada janvārī datori bija 93% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 86% šādu uzņēmumu, sava mājas lapa internetā – 41% šādu uzņēmumu. Saziņai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 54% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. No visiem uzņēmumu darbiniekiem datoru regulāri lietoja 31%, bet internetam pieslēgtu datoru – 27% darbinieku.

2007./2008. mācību gada sākumā uz 100 pilna laika studentiem augstskolās un koledžās bija 13,5 datori, profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem – 9,7, bet vispārīzglītojošās skolās – 8,2 datori. No mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās un koledžās, 89% profesionālās izglītības iestāžu, 99,6% vispārīzglītojošo skolu.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas (skatīt

6.14. ielikumu), kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

6.14. ielikums

Eiropas Savienības iniciatīvas informācijas sabiedrības veidošanā

Lai atbalstītu digitālās ekonomikas attīstību, 2005. gada 1. jūnijā Eiropas Komisija uzsāka jaunu iniciatīvu, kas ir stratēģija turpmākajiem 5 gadiem – „i2010: Eiropas informācijas sabiedrība 2010”. Tās mērķis ir veicināt izaugsmi un darba vietu veidošanos ar informācijas sabiedrību un medijiem saistītajās nozarēs. Iniciatīva ietver 3 prioritātes:

- izveidot ES atvērto un konkurētspējīgu vienotu tirgu informācijas sabiedrības un mediju pakalpojumiem;
- palielināt ES investīcijas informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju pētniecībā par 80%;
- panākt visas Eiropas sabiedrības pārtapšanu par informācijas sabiedrību.

2006. gada 25. aprīlī Eiropas Komisija nāca klajā ar iniciatīvai „i2010” atbilstošu rīcības plānu „i2010. E-pārvaldības rīcības plāns: paatrināt e-pārvaldību Eiropā par labu visiem”, kas koncentrēts uz tādiem svarīgiem e-pārvaldības mērķiem laikposmam līdz 2010. gadam kā visu ES iedzīvotāju iekļaušana informācijas izmantošanā, plaša informatīvo pakalpojumu klāsta pieejamības nodrošināšana, elektroniskās valsts iepirkumu sistēmas izveidošana, sasniedzot 50% darījumu slēgšanu elektroniski, un informācijas pieejamības nodrošināšana saistībā ar visiem valsts iepirkumiem u.c.

Eiropas Komisija 2008. gadā aprīlī publicēja i2010 ieviešanas vidējā termiņa ziņojumu, kurā ir salīdzināts ES dalībvalstu progress iniciatīvas realizēšanā. Ziņojumā ir atzīmēts strauja Latvijas progress platjoslas interneta ieviešanā 2007. gadā un labais IKT speciālistu zināšanu līmenis. Savukārt tādās jomās kā e-pārvalde, e-business un e-veselība 2007. gadā Latvija ievērojami atpalika no ES vidējiem rādītājiem. Galvenais iemesls bija nelielais kā valsts, tā privātā sektora investīciju apjoms IKT sektorā.

2006. gada 18. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-*

2013. gadam, kurās noteikti rīcības virzieni informācijas sabiedrības izveidei Latvijā.

¹ IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura paredz šādu ekonomisko darbības veidu (NACE) iekļaušanu: IKT ražošana (biroja tehnikas ražošana; datoru un citu informācijas apstrādes iekārtu ražošana; izolēto vadu un kabeļu ražošana; elektronu un elektronstaru lampu un citu elektronisko komponentu ražošana; televīzijas un radio raidītāju un aparatūras ražošana telefona un telegrāfa sakariem; televīzijas un radiouztvērēju, skaņas vai video kasetes vai reproducēšanas aparatūras un līdzīgu preču ražošana; instrumentu un aparātu ražošana mērīšanai, pārbaudei, izmēģināšanai, navigācijai un citiem mērķiem; rūpnieciskā procesa kontroles un vadības iekārtu projektēšana un montāža) un IKT pakalpojumu sniegšana, tajā skaitā vairumtirdzniecība (sadzīves elektroiekārtu, aparatūras un elektropreču vairumtirdzniecība; datoru, perifērisko iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība un citu biroja

mašīnu un iekārtu vairumtirdzniecība; citu elektrisko un elektronisko iekārtu un detaļu vairumtirdzniecība, pārējo rūpniecībā, tirdzniecībā un navigācijā izmantojamo mašīnu un piederumu vairumtirdzniecība), telekomunikācijas (telekomunikācijas) un pakalpojumi (datoru un biroja tehnikas iznomāšana; konsultēšana ar datoraparātūru saistītos jautājumos; standartprogrammatūras izstrādāšana un izplatīšana, programmēšana pēc pasūtījuma, konsultēšana programmatūras jautājumos; datu apstrāde; datu bāzu un interneta portālu uzturēšana un ekspluatācija; datoru un biroja tehnikas remonts un ekspluatācija; citas ar datoriem saistītas darbības).

Īstermiņa prioritārie uzdevumi ir:

- attīstīt IKT pieejas infrastruktūras teritoriālo segumu;
- padarīt IKT finansiāli pieejamākas mājāsaimniecībām un MVK;
- sniegt IKT lietošanas pamatprasmes privātpersonām un rosināt tās lietot IKT;
- veidot elektroniskos valsts pārvaldes pakalpojumus un izmantot IKT, lai optimizētu pārvaldes funkcijas; nodrošināt publiskās informācijas pieejamību pašvaldībām un komersantiem pakalpojumu veidošanai un attīstīt valsts pārvaldes pakalpojumu sniegšanas centrus;
- ieviest e-parakstu un attīstīt tā lietošanas infrastruktūru;
- atbalstīt tiešsaistes pakalpojumu radīšanu, kā arī inovatīvu, zināšanu ietilpīgu un videi draudzīgu produktu radīšanu.

Ilgtermiņa rīcības virzieni informācijas sabiedrības attīstībai ir:

- paplašināt piekļuves infrastruktūru un veicināt IKT pieejamību;
- attīstīt lietotāju zināšanas un prasmes;
- attīstīt pakalpojumus un saturu;
- attīstīt IKT lietošanu komercsabiedrībās un inovācijās;
- attīstīt IKT zinātni un pētniecību;
- veicināt eksportspējīgu IKT produkcijas un pakalpojumu radīšanu.

Attīstības programmas īstenošanai tiks izmantots Eiropas Savienības struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi.

2007. gada 11. decembrī Ministru kabinetā tika apstiprināta „Konceptija par elektroniskās vēlēšanu sistēmas izveidi”. Konceptijas mērķis ir elektroniskās vēlēšanu sistēmas izveide, nodrošinot vēlētāja dalības elektroniskās reģistrācijas un elektroniskās balsošanas ieviešanu pašvaldību vēlēšanās un Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Konceptijā tika atbalstīts risinājuma variants, kas paredz iepriekšēju un aizklātu e-balsošanu ar atkārtotas balsošanas iespēju un visaugstākajā līmenī un pilnībā nodrošina balsojuma aizklātumu.

2008. gada 21. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja noteikumus „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.2.2.1.1. apakšaktivitāti „Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība””. Noteikumi paredz, ka informācijas sistēmu izveidei, integrācijai un attīstībai, e-pakalpojumu izveidei un attīstībai un informācijas resursu digitalizācijai pieejamais kopējais finansējums ir 116,4 milj. latu, no tiem ERAF līdzfinansējums – 98,9 milj. latu un valsts budžeta finansējums – 17,5 milj. latu.

Elektroniskie pakalpojumi

Ar Ministru kabineta 2008. gada 10. novembra rīkojumu Nr. 689 tika noteikts, ka Elektronisko iepirkumu valsts aģentūra ar 2009. gada 1. janvāri tiek

pievienota Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātam.

Pēc Elektronisko iepirkumu valsts aģentūras datiem, vispārīgo vienošanos iepirkumu kopsumma 2006. gadā bija 498 tūkst latu, 2007. gadā – 3,5 milj. latu, 2008. gadā – 6 milj. latu. Lielāko daļu sastādīja datortehnikas, drukas iekārtu un kopētāju iepirkumi. 2008. gadā, iesaistot 70 ārstniecības iestādes, tika realizēts pretmikrobu ārstniecības līdzekļu iepirkums, kura summa sasniedza 1,052 milj. latu.

2006. gada septembrī VAS „Latvijas Pasts” ieviesa e-paraksta pakalpojumu un uzsāka e-paraksta viedkaršu izsniegšanu. Lai veicinātu e-paraksta ieviešanu, tika rīkots konkurss 50 000 e-paraksta viedkaršu iepirkšanai valsts iestāžu darbiniekiem. Līdz 2008. gada beigām tika izsniegtas 28657 e-paraksta viedkartes.

Nemot vērā nelielo pieejamo elektronisko pakalpojumu skaitu un finansiālos zaudējumus, ko radīja e-paraksta ieviešana un uzturēšana, Satiksmes ministrija 2008. gada 28. maijā informēja Ministru kabinetu par VAS „Latvijas Pasts” priekšlikumu neturpināt sertifikācijas pakalpojumu sniegšanu. Ministru kabinets uzdeva Satiksmes ministrijai sadarbībā ar Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātu strādāt pie sertifikācijas pakalpojumu sniegšanas funkciju nodošanas citai institūcijai. Par tādu institūciju tika noteikto VAS Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs, kurai jāpārņem minētā funkcija, sākot ar 2009. gada 31. maiju.

Tā kā vairākas valsts pārvaldes iestādes veido individuālus autentifikācijas līdzekļus savu informācijas sistēmu vajadzībām, Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātam ir uzdots līdz 2009. gada 1. aprīlim iesniegt Ministru kabinetā priekšlikumus par vienota autentifikācijas mehānisma ieviešanu jaunveidojamās valsts informācijas sistēmās.

Atbilstoši *Eurostat* datiem, Latvija 2007. gadā bija ieviesusi 6 pamatpakalpojumus jeb 30% (vidēji ES-27 – 58%) no 20 elektroniskajiem pamatpakalpojumiem. 2008. gadā notika jaunu e-pakalpojumu ieviešana, no kuriem daži ir pamatpakalpojumi. Interneta portālā www.latvija.lv ir atrodams šobrīd pieejamo e-pakalpojumu saraksts.

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem, 2008. gada sākumā Latvijā platjoslas interneta pieslēgumu īpatsvars sasniedza 15% (vidēji ES-27 – 20%) no visiem interneta pieslēgumiem. Pateicoties 2006.–2007. gadā ar ES struktūrfondu atbalstu realizētajam projektam „Platjoslu sakaru infrastruktūras attīstība lauku apvidos”, tika uzlabota lauku iedzīvotāju piekļuve internetam, nodrošinot datu pārraides ātrumu 256 Kbit/s. Tomēr atbilstoši iniciatīvai „i2010 – Eiropas informācijas sabiedrība izaugsmei un nodarbinātībai” 2010. gadam Eiropas Savienībā kopumā ir izvirzīts mērķis nodrošināt vismaz 75% mājāsaimniecību ar platjoslas interneta pieslēgumu ar vismaz 8 Mbit/s

lejpuielādes ātrumu un attālinātajās teritorijās nodrošināt atbilstošas kvalitātes plašjoslas tīklus par abonēšanas cenu, kas maksimāli pietuvināta abonēšanas cenai blīvi apdzīvotās teritorijās.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem, Latvijā 2007. gadā bija 56% (ES – 35%), savukārt pirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sasnieguši 29 milj. ASV dolāru. Lai gan, salīdzinot ar 2006. gadu, datorpirātisma līmenis Latvijā nav samazinājies, tomēr Starptautiskā intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības organizācija 2007. gadā Latviju ir svītrojusi no tā sauktā melnā saraksta, kurā iekļautas pirātisma jomā uzraugāmās valstis.

E-komercija¹

2007. gadā 17,5% no visiem uzņēmumiem ar 10 un vairāk darbiniekiem bija veikuši pirkumus internetā, bet 6,9% uzņēmumu bija pārdevuši preces vai pakalpojumus internetā. Internetā pirkto preču un pakalpojumu apgrozījums Latvijā 2007. gadā sastādīja 5% no kopējiem pirkumiem, savukārt internetā pārdoto preču apgrozījums sastādīja 5,2% no kopējā neto apgrozījuma. Kā liecina *Eurostat*, ES uzņēmumu kopējais e-komercijas apgrozījums 2007. gadā veidoja 12 procentus.

2008. gada 1. ceturksnī 22% no visiem iedzīvotājiem jeb 33% no interneta lietotājiem vismaz reizi dzīvē bija iepirkušies un pasūtījuši preces vai

pakalpojumus internetā savām vajadzībām. Internetā galvenokārt iepērkas tā lietotāji vecuma grupā no 25 līdz 34 gadiem (43% no interneta lietotājiem).

2007. gada 28. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmu 2007.-2013. gadam*. Programmas galvenie apakšmērķi ir:

- nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai;
- veicināt nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos;
- panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotās vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Programmas ietvaros ir paredzēts īstenot arī e-komercijas attīstības veicināšanas pasākumus: rīkot e-komercijas informācijas dienas, seminārus, konkursu „Labākais e-komercijas komersants” u.tml. aktivitātes, kas veicinās veselīgas konkurences un tirdzniecības kvalitātes uzlabošanos e-komercijas komersantu vidū ik gadu. Šo aktivitāšu praktiskai īstenošanai 2008. gada 21. jūlijā tika noslēgts līdzdarbības līgums ar Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociāciju „Par atsevišķu pārvaldes uzdevumu veikšanu Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmas 2007.-2013. gadam ietvaros – E-komercijas informācijas dienas, semināru un e-komercijas konkursa „Labākais e-komercijas komersants” organizēšanu 2008. gadā”.

6.7. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie komersanti (MVK) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un

tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā (skatīt 6.15. ielikumu).

6.15. ielikums

Mazo un vidējo komersantu skaits Latvijā

2007. gadā Latvijā, pēc provizorisks informācijas, bija 66 810 ekonomiski aktīvu komersantu un komercsabiedrību (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem vairāk nekā 99,4% atbilda MVK kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVK sadalījums pēc to lieluma ir līdzīgs ES valstīs esošajam: mikrouzņēmumi – 76,9%, mazie uzņēmumi – 18,7%, vidējie uzņēmumi – 3,8%, lielie uzņēmumi – 0,6%. MVK kopumā nodarbināti 69,9% no privātā sektorā strādājošajiem valstī, kas rada 63,2% no IKP.

Būtisks rādītājs, kas raksturo ekonomisko aktivitāti, ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 7 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 29 – 2007. gadā.

Tikpat nozīmīgs ir individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaits – 2007. gadā 47 990 (21 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaits – 2007. gadā – 14 184 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā to, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālie darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analoģu praksi, Latvijā 2007. gadā bija 56 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem, kas ir tuvu ES vidējam līmenim.

Pēdējo gadu statistika liecina par pozitīvām tendencēm jaundibināto uzņēmumu skaita pieauguma ziņā. Saskaņā ar Lursoft un Uzņēmumu reģistra statistiku 2007. gadā reģistrēti 14 185 komersanti un komercsabiedrības, kas ir lielākais jaunreģistrēto komercdarbības subjektu skaits pēdējo 13 gadu laikā. Turklāt tas ir par 21,24% vairāk nekā 2006. gadā (11 700).

Tomēr ilgtermiņīgās attīstības nodrošināšanai nepietiek vien ar jaundibinātu uzņēmumu dibināšanas veicināšanu. Lai nodrošinātu konkurētspējas celšanos, šiem jaundibinātajiem uzņēmumiem ir jābūt dzīvotspējīgiem. Statistika liecina, ka kopējais uzņēmumu skaits pieaug aptuveni par pusi no jaundibināto uzņēmumu skaita pieauguma, tādējādi netieši norādot uz to dzīvotspējas problēmām.

¹ Latvijas datu avots: CSP; ES datu avots: *Eurostat*

Latvijā atbalstu MVK regulē kopš 2003. gada 1. janvāra spēkā esošais *Komerccdarbības atbalsta kontroles likums*.

Ministru kabinets 2004. gada 27. janvārī apstiprināja **Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības politikas pamatnostādnes**, kurās ir formulēti valdības rīcības pamatprincipi, ilgtermiņa mērķi un apakšmērķi, kā arī galvenie rīcības virzieni MVK attīstības politikas jomā. *Pamatnostādņu* mērķis ir nodrošināt uzņēmējdarbības veikšanai labvēlīgas vides sekmēšanu, stimulēt uzņēmēju iniciatīvu un mazināt

vispārējo risku, novērst uzņēmējdarbības šķēršļus, sekmēt finanšu sistēmas un kapitāla tirgus stabilitāti un efektivitāti, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju tirgū.

Pamatnostādnes paredz realizēt politiku, kas balstīta uz attīstīto valstu labākās prakses paraugiem, un tā tiks realizēta saskaņā ar Mazo uzņēmumu Eiropas hartā un citos ES dokumentos noteiktajiem darbības virzieniem, vienlaicīgi ņemot vērā arī Latvijai specifiskās MVK attīstības problēmas.

6.16. ielikums

MVK definīcija

Komerccdarbības atbalsta kontroles likumā noteiktā MVK definīcija (saskaņā ar Eiropas Komisijas regulu Nr. 70/2001 un grozījumiem, kas izdarīti ar Eiropas Komisijas regulu 364/2004, kā arī saskaņā ar Eiropas Komisijas 2003. gada 6. maija rekomendāciju Nr. 361):

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrouzņēmumi:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

MVK attīstību sekmē MK 2007. gada 28. jūnijā apstiprinātā ***Uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas un inovāciju programma 2007.-2013. gadam***. Programma aptver uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas, inovatīvās darbības un rūpniecības attīstības uzstādījumus un rīcības politiku, aprakstot konkurētspējas sekmēšanas, kā arī inovāciju un rūpniecības attīstības vīziju nākamajiem 7 gadiem. Programmas galvenie mērķi ir nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai, veicināt Nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos, panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotās vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Programmā definēti konkrēti veicamie pasākumi uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai, finanšu pieejamības sekmēšanai, jaunu uzņēmējdarbības iniciatīvu attīstībai un to konkurētspējas veicināšanai, sabiedrības izpratnes sekmēšanai saistībā ar inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, rūpniecības, izglītības un zinātnes sektoru sadarbības sekmēšanai, zināšanu pārnesei un komercializācijai, kā arī rūpniecības nozaru attīstības veicināšanai un produktivitātes paaugstināšanai.

Būtiska loma atbalsta instrumentu realizācijā ir ***Latvijas Hipotēku un zemes bankas*** (Hipotēku banka)¹ struktūrvienībai – Atbalsta programmu pārvaldei ALTUM. Šī pārvalde īsteno valsts un ES finansētas atbalsta programmas, sniedzot paaugstināta riska aizdevumus dzīvotspējīgiem un perspektīviem MVK un uzņēmējdarbības uzsācēju projektiem, kurus

komercbankas nefinansē nepietiekama ķīlas nodrošinājuma un citu projekta risku dēļ.

ALTUM īsteno šādas programmas:

- komercdarbības uzsākšanas kredītešanas programma;
- strauji augošo MVK kredītešanas programma;
- komercdarbības uzsācēju apmācību, konsultāciju un finansiālā atbalsta programma.

Komerccdarbības uzsācēju kredītešanas programmas ietvaros tiek sniegti aizdevumi investīciju projektu īstenošanai uzņēmējdarbības uzsācējiem, t.i., uzņēmumiem, kas dibināti mazāk nekā 5 gadus pirms aizdevuma saņemšanas. Programmas kopējais budžets ir 24,57 milj. latu, un to finansē ERAF, valsts un Hipotēku banka. Atbilstoši programmas nosacījumiem MVK var pretendēt uz aizdevumu līdz 700 tūkst. latu ar aizdevuma termiņu no 3 līdz 10 gadiem. Ir atvieglotas prasības attiecībā uz aizdevuma nodrošinājumu – aizdevums var pārsniegt nodrošinājumu. Programmas ietvaros ir piešķirti 26,07 milj. latu 332 uzsācēju investīciju projektu finansēšanai. Izsniegto aizdevumu apjoms veido 22,76 milj. latu (skatīt 6.17. ielikumu). Programma savu darbību noslēdza 2008. gada 31. oktobrī, tomēr atbilstoši programmas nosacījumiem MVK kredītešana turpināsies no aizņēmēju atmaksātajiem līdzekļiem.

¹ 2006. gada oktobrī Ministru kabinets akceptēja koncepciju „Par valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” attīstību 2007.-2013. gadam”, paredzot pakāpenisku Hipotēku bankas pārveidi par pilna spektra attīstības banku. Koncepcija nosaka, ka arī turpmāk viena no Hipotēku bankas darbības prioritātēm ir MVK izveide un attīstība.

6.17. ielikums**Komercdarbības uzsācēju kredīvēšanas programmas īstenošana**

Plānots, ka uzsācēju īstenojamo investīciju projektu rezultātā tiks radītas aptuveni 1400 jaunu darba vietu. Programmas ietvaros vidējais izsniegtais aizdevuma lielums ir 78 tūkst. latu. Vairāk nekā trešā daļa izsniegto aizdevumu ir mikrokredīti līdz 17,5 tūkst. latu.

Nozaru griezumā visvairāk aizdevumu (86 aizdevumi par 9,3 milj. latu) izsniegts apstrādes rūpniecības projektu realizācijai (kokapstrāde, nemetālisko minerālizstrādājumu ražošana, ķīmisko vielu un produktu ražošana u.c.). Vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā izsniegts 61 aizdevums par 3,6 milj. latu, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu jomā – 29 aizdevumi par 3,9 milj. latu.

Reģionu griezumā izsniegto aizdevumu ziņā dominē Rīgas reģions – 127 aizdevumi par 11 milj. latu. Pārējos reģionos izsniegto aizdevumu apjoms ir samērā izlīdzināts, vienīgi Vidzemē aizdevumi ir samērā nelieli (vidējais aizdevums – 52 tūkst. latu), Kurzēm pie mazāka aizdevumu skaita ir salīdzinoši lieli aizdevumi (vidējais aizdevums – 97 tūkst. latu). Rajonu griezumā, atskaitot Rīgu un Rīgas rajonu, aktīvākie rajoni ir Cēsu rajons (25 aizdevumi), Daugavpils rajons (15), Jēkabpils un Ogre (13).

Strauji augošo MVK kredīvēšanas programma sniedz aizdevumus investīciju projektu īstenošanai strauji augošiem uzņēmumiem. Atšķirībā no uzsācēju aizdevumiem šīs programmas ietvaros iespējams saņemt aizdevumu līdz pat 2 milj. latu. Programma tiek finansēta no valsts galvotā aizdevuma, un tās ietvaros līdz šim piešķirti 323 aizdevumi par 32,62 milj. latu. Izsniegto aizdevumu apjoms ir 28,17 milj. latu.

Komercdarbības uzsācēju apmācību, konsultāciju un finansālā atbalsta programma paredzēta cilvēkiem, kuri vēlas uzsākt uzņēmējdarbību, bet trūkst nepieciešamo zināšanu un sākotnējā finansējuma. Programmas kopējais budžets ir 9,2 milj. latu, un to veido ESF, valsts un Hipotēku bankas finansējums (skatīt 6.18. ielikumu).

6.18. ielikums**Komercdarbības uzsācēju apmācību, konsultāciju un finansālā atbalsta programma**

Programma tika uzsākta 2006. gada beigās, Hipotēku bankai konkursa rezultātā izvēloties pa vienam apmācību sniedzējam katrā no pieciem Latvijas plānošanas reģioniem. Apmācības risinājās viena gada garumā – no 2007. gada janvāra līdz 2008. gada janvārim, kopumā aptverot gandrīz 1000 interesentu. Apmācības tika organizētas grupās līdz 20 cilvēkiem katrā plānošanas reģionā. Programmas dalībnieki, apgūstot apmācību kursu aptuveni 2 mēnešu garumā, pēc to beigšanas sagatavoja biznesa plānu uzņēmējdarbības uzsākšanai. Biznesa plānu izskata Hipotēku bankas eksperti, un pozitīva lēmuma gadījumā programmas dalībnieks saņem finansējumu projekta ieviešanai (mikroaizdevums, granti uzņēmuma darbības uzsākšanai un iztikas nodrošināšanai uzņēmuma darbības sākuma posmā, konsultanta pakalpojumu apmaksa).

Lai arī programmas ietvaros ļoti aktīvi tika izmantotas apmācību iespējas, līdz 2007. gada beigām nosacīti zema aktivitāte bija vērojama programmas finansālā atbalsta izmantošanā. Lai nodrošinātu programmas līdzekļu apguvi plānotajā apjomā, no 2008. gada janvāra līdz pat finansālā atbalsta pieteikumu iesniegšanas beigu termiņam – 2008. gada 31. martam tika paplašināts programmas finansālā atbalsta saņēmēju pretendentu loks. Līdz ar esošajiem programmas apmācību beidzējiem uz finansālo atbalstu varēja pretendēt arī citi topoši uzņēmēji ar atbilstošu augstāko vai profesionālo izglītību vai atbilstošu kvalifikāciju (pabeigti citi līdzīgi apmācību kursi) vai arī ir atbilstošu darba pieredzi izvēlētajā biznesa jomā. Papildus gan esošajiem, gan arī jaunajiem programmas klientiem tika palielināts finansālā atbalsta apjoms: aizdevumu apjoms līdz 50 tūkst. latu, kā arī iztikas nodrošināšanas granta apjoms – līdz 3,7 tūkst. latu.

Beidzoties finansālā atbalsta pieteikumu iesniegšanas termiņam, ALTUM kopumā saņēma aptuveni 600 pieteikumu no potenciālajiem komercdarbības uzsācējiem. Programmas ietvaros finansālais atbalsts ir piešķirts 327 uzsācēju projektiem par kopējo aizdevumu summu 5,8 milj. latu apmērā. Papildus programmas klientiem grantos izmaksāts: 619,2 tūkst. latu uzņēmumu dibināšanas grantiem, 1 221 tūkst. latu – iztikas grantiem un 650 tūkst. latu – konsultantu grantiem.

Līdzšinējā programma noslēdzās 2008. gada 31. oktobrī. Hipotēku banka ir izteikusi gatavību piedalīties arī nākamās ESF līdzfinansētās programmas ieviešanā 2009. gadā.

Līdz ar ALTUM īstenotajām programmām, pildot attīstības bankas funkcijas, Hipotēku banka papildus savu resursu ietvaros turpina jaunu atbalsta instrumentu izstrādi un ieviešanu. 2008. gada 13. maijā MK tika akceptēta *Uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Programmas ietvaros vismaz 300 MVK saņems aizdevumus investīcijām un apgrozāmo līdzekļu saņemšanai, kopējiem investīciju apjomiem sasniedzot 200 milj. latu.

Šādas programmas ieviešanas nepieciešamību nosaka Latvijas tautsaimniecības situācija, kad ir nepieciešams atbalstīt nozares, kurās ir iespējams veiksmīgi konkurēt ar citu valstu ražotājiem un pakalpojumu sniedzējiem. Programma atvieglos MVK rast finansējumu investīcijām tehnoloģijās vai arī apgrozāmajiem līdzekļiem. Jaunās programmas ietvaros īpaši tiks atbalstīti uzņēmumi, kuri orientējas

uz starptautisko tirgu, ražo produkciju vai sniedz pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, tehnoloģiski ietilpīgi ražošanas uzņēmumi, kā arī jaunu uzņēmumu izveide.

Programmas ieviešanu Hipotēku banka uzsāka 2008. gada jūlijā. Atbilstoši programmas nosacījumiem vienam klientam piešķirtie investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi nedrīkst pārsniegt 3 milj. latu, sedzot ne vairāk kā 80% no biznesa projekta kopējām izmaksām. Investīciju aizdevumu gadījumā aizdevumu maksimālais termiņš ir līdz 10 gadiem, apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem – līdz 3 gadiem. Izvērtējot atbalsta pretendentes, tiek ņemti vērā šādi MVK atbalsta kritēriji: uzņēmumam nav nodokļu parādu; projekts ir ekonomiski dzīvotspējīgs un realizējams, projekta ieviešanai ir laba reputācija un kredītvēsture.

Līdz 2008. gada novembrim programmas ietvaros piešķirti 28 aizdevumi par 9,8 milj. latu, tai skaitā apgrozāmajiem līdzekļiem piešķirti 12 aizdevumi par 2,6 milj. latu, finansējot katamarānu ražošanas, kokapstrādes, mežizstrādes, biodīzeļa ražošanas, poligrāfijas, ventilācijas iekārtu uzstādīšanas un ražošanas projektus. Investīcijām piešķirti 16 aizdevumu par 7,2 milj. latu (guļbūves ēku un mēbeļu ražošanas rūpnīcas izveide, kokapstrādes iekārtu iegādei, stiklšķiedras kompozītu profilu ražošanas iekārtu iegāde, sauskraavu kuģa iegāde u.tml.).

SIA **Latvijas Garantiju aģentūra (LGA)** ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijas maziem un vidējiem komersantiem, **izsniedzot:**

- aizdevuma garantijas kā nepieciešamo papildu nodrošinājumu aizdevuma saņemšanai komercbankā;
- finansu līzings garantijas kā papildu nodrošinājumu industriālā līzings saņemšanai;
- caur īpaši izveidotiem riska kapitāla fondiem līdzfinansējot investīcijas Latvijas mazajās un vidējās komercsabiedrībās.

2005. gadā Eiropas Komisijā tika apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā Valsts atbalsta programma garantiju sistēmas attīstībai. Kopš programmas uzsākšanas LGA ir izstrādājusi un ieviesusi investīciju aizdevuma, apgrozāmo līdzekļu aizdevuma un finanšu līzings garantiju produktus. LGA ir arī veikusi plašus informatīvos pasākumus, lai informētu uzņēmējus un kredītiestādes par garantiju produktiem un to saņemšanas kārtību. Programmas rezultāti apkopoti 6.6. tabulā.

2005. gadā Eiropas Komisijā tika apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā Valsts atbalsta programma riska kapitāla sistēmas attīstībai. Tās ietvaros LGA 2005. gadā izsludināja konkursu riska kapitāla fondu vadības sabiedrību izvēlei. Tika saņemti 8 pieteikumi, no kuriem par konkursa uzvarētājiem tika izraudzītas sabiedrības: SIA Zaļās gaismas investīcijas,

AS Eko Investors un SIA TechVentures Fondu Vadības Kompānija, ar kurām tika noslēgti līgumi, izveidojot 3 riska kapitāla fondus – attiecīgi komandītsabiedrības: KS ZGI fonds, KS Otrais Eko fonds un KS INVENTO. Līdz 2006. gada beigām riska kapitāla fondi piesaistīja privātos investorus, tai skaitā arī vairākus Latvijas institucionālos investorus, piemēram, AS Atklātais pensiju fonds SEB Unipensija un AS Pirmais Slēgtais Pensiju Fonds. Riska kapitāla fondu kopējais parakstītais kapitāla apjoms investīcijām Latvijas uzņēmumos sasniedza 21,8 milj. latu. Riska kapitāla fondi savu investīciju darbību uzsāka 2007. gada sākumā, noslēdzot gadu ar investīcijām 15 uzņēmumos par kopējo summu 3,5 milj. latu. Pēc 2008. gada 3. ceturkšņa un programmas noslēgumā atbalstu saņēmušo uzņēmumu skaits ir pieaudzis līdz 28 un kopējais investīciju apjoms – līdz 11,7 milj. latu.

6.6. tabula

LGA garantiju programmas rezultāti

Rādītājs	2005	2006	2007	2008.g. 3 cet.
Izsniegto garantiju skaits	20	31	130	146
Izsniegto garantiju apjoms (milj. latu)	0,89	2,31	11,50	15,88
Garantēto kredītu apjoms (milj. latu)	1,81	6,05	23,10	28,25

2008. gada 16. jūlijā tika parakstīts *Līgums starp Latvijas Republikas valdību un Eiropas Investīciju fondu par ieguldījumu fonda izveidi*. Ieguldījumu fonds veiks investīcijas garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu atbalsta instrumentos, lai nodrošinātu mazo un vidējo komersantu pieeju finansējumam komercdarbības uzsākšanai un attīstībai, kā arī eksporta kredītu garantēšanai (skatīt 6.2.1. nodaļu).

6.19. ielikums

Līdzdarbības līgumi

2007. gadā Ekonomikas ministrija ir noslēgusi 3 līdzdarbības līgumus par atsevišķu valsts pārvaldes uzdevumu veikšanu:

- līdzdarbības līgums „Par atsevišķu valsts pārvaldes uzdevumu veikšanu kvalitātes attīstības jomā – starptautisko kvalitātes vadības konferences organizēšanu 2007., 2008. un 2009. gadā” ar biedrību „Latvijas Kvalitātes asociācija”, lai veicinātu uzņēmējdarbības konkurētspēju atbildīgas uzņēmējdarbības izpratnes veidošanai un tās ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai, sekmētu Latvijas uzņēmumu, īpaši mazo un vidējo uzņēmumu sektora konkurētspēju un ilgtspējīgas attīstību, caur jaunu un modernu vadības metožu un instrumentu pielietojumu;
- līdzdarbības līgums „Par atsevišķu valsts pārvaldes uzdevumu veikšanu uzņēmējdarbības attīstības jomā – biznesa foruma „Uzņēmēju zinību dienas” organizēšanu 2007., 2008. un 2009. gadā” ar SIA „Komerccizglītības centrs”, lai popularizētu uzņēmējdarbību uzņēmēju un uzņēmējdarbības uzsācēju, uzņēmējdarbības vides sociālā un zināšanu kapitāla atbalstam un izaugsmei, kas veicina uz zināšanām un biznesa vadības inovācijām balstītas konkurētspējīgas uzņēmējdarbības vides attīstību Latvijā;
- līdzdarbības līgums „Par atsevišķu pārvaldes uzdevumu veikšanu mentoringa attīstības jomā” ar biedrību „Lidere” par Mentoringa programmas realizēšanu Latvijā 2007. gadā un 2008. gadā. 2007. gadā tika uzsākta Mentoringa programmas realizēšana Latvijā. Programmas ietvaros organizēta mentoringa programma uzņēmējiem un uzņēmējdarbības uzsācējiem, sadalot to posmos. Mentoringa programmas I posms uzsākts 2007. gada martā (programmas ilgums – 1 gads, līdz 2008. gada februārim), programmā iesaistīti 10 pāru. Mentoringa programmas II posms uzsākts 2007. gada augustā (programmas ilgums – 1 gads, līdz 2008. gada jūlijam), programmā iesaistīti 10 pāru.

Lai veicinātu MVK konkurētspēju un ilgtspējīgu attīstību, kā arī veiksmīgu sabiedrības iesaistīšanu un līdzdalību valsts pārvaldē, 2007. gadā Ekonomikas ministrija ir noslēgusi 3 līdzdarbības līgumus par atsevišķu valsts pārvaldes uzdevumu veikšanu, kuru mērķis ir nodrošināt uzņēmējus ar visaptverošu informāciju par:

- cilvēkresursu tālākizglītību un attīstību;

- biznesa procesu vadības inovācijām, to ieviešanas risinājumiem un praksi;
- jaunu un modernu vadības metožu un instrumentu pielietojumu Latvijas uzņēmumos, kā arī labāko vietējo un citu valstu organizāciju pieredzi vadības sistēmu jomā (skatīt 6.19. ielikumu).

6.8. Konkurences politika

Par konkurences politikas veidošanu un realizāciju valstī ir atbildīga Konkurences padome (turpmāk – KP), kuras mērķis ir veicināt tirgus dalībnieku iespēju veikt ekonomisko darbību brīvas un godīgas konkurences apstākļos, kā arī sekmēt konkurences attīstību visos tautsaimniecības sektoros sabiedrības interesēs.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu* un KP darbības stratēģijā 2007.-2009. gadam definētajiem trīs darbības virzieniem. Tie ir:

- konkurences aizsardzība;
- konkurences veicināšana;
- KP lomas nostiprināšana ES tiesību aktu izstrādē un izpildē, kā arī starptautiskajās organizācijās un tīklos.

6.20. ielikums

KP par aizliegtu vienošanos soda grāmatu izdevniecību SIA „Lielvārds”

Veicot mācību grāmatu tirgus uzraudzību, KP ieguva informāciju, kas liecināja par iespējamām Konkurences likuma pārkāpuma tiesiskā sastāva pazīmēm izdevniecības SIA „Lielvārds” darbībās. KP konstatēja, ka SIA „Lielvārds” un tās sadarbības partneru līgumos iekļautais noteikums, ka tie pārdod grāmatas un citus izdevumus trešajām personām par izdevēja, t.i., SIA „Lielvārds” noteikto mazumtirdzniecības cenu, ierobežo grāmatu tālākpārdošanas mazumtirdzniecības cenas. Noteikums, ar kuru izplatītājam tiek uzlikts pienākums pārdot precī par noteikto mazumtirdzniecības cenu, ir uzskatāms par konkurences ierobežojumu, kavē, ierobežo vai deformē konkurenci. Šajā gadījumā vairākas komercsabiedrības minēto līguma noteikumu bija ievērojušas.

Vērtējot minēto lietu, KP ņēma vērā arī Eiropas Komisijas praksi, kur līdzīgās lietās noteikumi, ar kuriem izplatītājam tiek uzlikts pienākums tālāk pārdot precī par noteikto cenu, tiek uzskatīti par acīmredzamiem konkurences ierobežojumiem, kas ir aizliegts saskaņā ar EK dibināšanas līguma 81. pantu. KP savā lēmumā secināja, ka SIA „Lielvārds” ir bijusi minētā līguma autors un šāda satura līgumi noslēgti ar 40 sadarbības partneriem visā Latvijā, tādējādi KP uzskatīja SIA „Lielvārds” par minētā pārkāpuma iniciatori un uzlika naudas sodu Ls 10 368,63 apmērā. Par līdzīgu pārkāpumu 2008. gada janvārī KP sodīja SIA „Apgāds Zvaigzne ABC”, kas līgumos ar grāmatu mazumtirdzniecības uzņēmumiem bija iekļāvusi noteikumus par minimālās tālākpārdošanas cenas ierobežošanu.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās, dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, negodīga konkurence. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli.

2008. gada desmit mēnešos KP kopumā ir pieņēmusi 90 lēmumu, tai skaitā 14 – par aizliegtām vienošanām, 13 – par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, 47 – saistībā ar uzņēmumu apvienošanās, 6 – par negodīgu konkurenci un 10 – saistībā ar Reklāmas likuma iespējamo pārkāpumu.

6.21. ielikums

KP atļauj AS „A.C.B.” un AS „8CBR” apvienošanās, nosakot saistošus noteikumus

AS „A.C.B.” galvenie darbības veidi ir ceļu un tiltu būvniecība, rekonstrukcija un remonts, kā arī būvmateriālu ražošana un realizācija, nekustamo īpašumu attīstīšana. AS „8CBR” galvenie darbības veidi ir ceļu un tiltu būvniecība, rekonstrukcija un remonts, kā arī asfaltbetona ražošana.

Izvērtējot iegūto informāciju par konkrētajiem tirgiem, kas var tikt ietekmēti apvienošanās rezultātā, KP secināja, ka ceļu būvniecības, rekonstrukcijas, renovācijas un periodiskas uzturēšanas tirgū pastāv barjeras jaunu tirgus dalībnieku ienākšanai. Tādējādi, lai būtiski netiktu samazināta konkurence, KP uzskatīja, ka minēto tirgus dalībnieku apvienošanās atļaujama tikai ar saistošiem noteikumiem.

KP savā lēmumā secināja, ka tiltu būvniecības, rekonstrukcijas, renovācijas un periodiskas uzturēšanas tirgū un karjeru produkcijas tirgū apvienošanās rezultātā neradīsies un nenostiprināsies dominējošais stāvoklis, kā arī netiks būtiski samazināta konkurence. Tāpat KP neuzskatīja, ka šādas problēmas varētu rasties arī asfaltbetona ražošanas un realizācijas tirgū. Ņemot vērā to, ka tirgus dalībnieku konkurētspēja minētajā tirgū ir tieši atkarīga no asfaltbetona pieejamības, nepieciešams noteikt, ka AS „A.C.B.” un komercsabiedrības, kurās tai ir izšķiroša ietekme, pārdod visiem pircējiem asfaltbetonu par tirgus cenām ar skaidriem un vienveidīgiem noteikumiem.

Lai apvienošanās rezultātā netiktu būtiski ietekmēta konkurences situācija konkrētajos tirgos, KP uzskatīja par nepieciešamu kā saistošu noteikumu apvienošanās dalībniekiem noteikt pienākumu no apvienošanās brīža līdz 2013. gada 1. jūlijam, ja AS „A.C.B.” vai ar to saistītie uzņēmumi darbu veikšanai piesaista apakšuzņēmējus, tiem vismaz 15 dienas pirms darbu uzsākšanas jāizsludina konkurss, kur galvenais pretendenta atlases kritērijs būtu apakšuzņēmēja piedāvātā cena.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, atklāšana un novēršana. No 2008. gada janvāra līdz oktobrim KP sešu izskatāmo lietu ietvaros ir konstatējusi vienošanās aizlieguma pārkāpumus. Piemēram, KP konstatēja pārkāpumu un pieņēma lēmumu uzlikt naudas sodu SIA „Lielvārds” par to, ka līgumos ar grāmatu mazumtirdzniecības uzņēmumiem izdevniecība ir iekļāvusi noteikumus, kas liek mazumtirgotājiem pieturēties pie SIA „Lielvārds” noteiktajām kataloga cenām (skatīt 6.20. ielikumu).

Izvērtējot tirgus dalībnieku apvienošanās ietekmi uz konkurenci konkrētajā tirgū, KP ir tiesīga atļaut apvienoties, aizliegt apvienoties, kā arī atļaut apvienoties, nosakot saistošus noteikumus. 2008. gadā lielākajā daļā gadījumu KP ir atļāvusi veikt tirgus dalībnieku apvienošanās, tomēr ir pieņemti arī lēmumi, kuros apvienošanās liegta vai atļauta, nosakot apvienošanās dalībniekiem saistošus noteikumus. Piemēram, AS „A.C.B.” un AS „8CBR” apvienošanās tika atļauta, nosakot saistošus noteikumus, kas novērš apvienošanās negatīvo ietekmi uz konkurenci (skatīt 6.21. ielikumu).

Konkurences veicināšana

Šajā KP darbības virzienā ietilpst tirgus sektoru uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā. KP uzdevums ir mērķtiecīgi strādāt, lai tiktu savākta un analizēta visaptveroša informācija par konkurences situāciju dažādos tirgos,

veicināt konkurenci tirgos, kuros konkurences nav vai tā ir nepietiekama, uzlabot sabiedrības izpratni par konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību.

2008. gada 13. martā tika pieņemti un 1. oktobrī stājās spēkā grozījumi *Konkurences likumā*, kas paredz KP plašākas iespējas vērsties pret dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, tai skaitā tirgus varas ļaunprātīgu izmantošanu mazumtirdzniecības nozarē. Lai tirgus dalībnieki izprastu, kā tiks piemērotas un tulkotas jaunās likuma normas, KP izstrādāja vadlīnijas, kuru mērķis ir sniegt skaidrojumu par *Konkurences likumā* lietoto jēdzienu interpretāciju, kā arī noteikt pamatprincipus, kas tiks piemēroti, izvērtējot dominējošā stāvokļa pārkāpumus mazumtirdzniecībā. Vadlīniju sagatavošanā KP vadījās no Eiropas Komisijas pieņemtajiem lēmumiem un citu Eiropas Savienības dalībvalstu kompetento institūciju veiktajiem pētījumiem. KP arī veica vairāk nekā 150 mazumtirgotāju un piegādātāju savstarpējās sadarbības līgumu analīzi un dažādu nozaru piegādātāju aptauju par līdzšinējo sadarbības praksi ar mazumtirgotājiem, lai iegūtu vispusīgu, pamatotu informāciju un viedokli no iesaistītajām pusēm. Tāpat KP organizēja vairākas diskusijas ar mazumtirgotājiem un piegādātājiem, kā arī juridisko biroju pārstāvjiem. Vadlīniju saskaņošanas gaitā, uzklusot ieinteresētās puses, KP konstatēja, ka ne tikai piegādātāji, bet arī mazumtirdzniecības uzņēmumi ir ieinteresēti sakārtot savus sadarbības aspektus.

6.22. ielikums

Ar likumu „Grozījumi Konkurences likumā” saistītie Ministru kabineta noteikumi

Ministru kabineta noteikumi, kuri izriet no 2008. gada 13. martā Sacimā pieņemtā likuma „Grozījumi Konkurences likumā”:

- Ministru kabineta 2008. gada 29. septembra noteikumos Nr. 796 „Kārtība, kādā nosakāms naudas sods par Konkurences likuma 11. panta pirmajā daļā un 13. pantā paredzētajiem pārkāpumiem” iekļauti naudas soda noteikšanas kritēriji, atbildību pastiprinošie un mīkstinājošie apstākļi, kā arī noteikti gadījumi, kad no naudas soda atbrīvo vai to samazina, ņemot vērā iecietības programmas pamatprincipus, kuri noteikti Eiropas konkurences tīkla iecietības paraugprogrammā un 2006. gada 7. decembra Komisijas Paziņojumā par atbrīvojumu no naudas soda un naudas soda samazināšanu kartēļu gadījumos (2006/C 298/11). *Konkurences likuma* 11. un 13. pants nosaka konkurenci ierobežojošas darbības – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu;
- Ministru kabineta 2008. gada 29. septembra noteikumi Nr. 800 „Kārtība, kādā iesniedz un izskata pilno un saīsināto ziņojumu par tirgus dalībnieku apvienošanās”. *Konkurences likums* paredz tirgus dalībniekiem tiesības iesniegt saīsināto ziņojumu, ietverot tajā ievērojami mazāk konkurences apstākļu izvērtēšanai nepieciešamās informācijas par tirgus dalībnieku apvienošanās, ja pastāv vismaz viens no diviem nosacījumiem:
  - 1) neviens no apvienošanās dalībniekiem nedarbojas vienā konkrētajā tirgū vai ar to vertikāli saistītā tirgū;
  - 2) apvienošanās iesaistīto tirgus dalībnieku kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū nepārsniedz 15 procentus;
- Ministru kabineta 2008. gada 29. septembra noteikumi Nr. 798 „Noteikumi par atsevišķu horizontālo sadarbības vienošanos nepakļaušanu Konkurences likuma 11. panta pirmajā daļā noteiktajam vienošanās aizliegumam” nosaka kritērijus, saskaņā ar kuriem atsevišķas horizontālās sadarbības vienošanās, kuras noslēguši divi vai vairāki konkurējoši tirgus dalībnieki, tiek atbrīvotas no vienošanās aizlieguma, respektīvi, ir atļautas, ja tās atbilst šajos noteikumos noteiktajām prasībām;
- Ministru kabineta 2008. gada 29. septembra noteikumos Nr. 799 „Kārtība, kādā iesniedz un izskata ziņojumu par tirgus dalībnieku vienošanos” ir precizēta terminoloģija, iekļauta informācija par ierobežotas pieejamības informācijas noteikšanas prasībām, kā arī citi ar ziņojuma par individuāla atbrīvojuma saņemšanu no *Konkurences likuma* 11. panta pirmajā daļā noteiktā aizlieguma iesniegšanu saistīti jautājumi;
- Ministru kabineta 2008. gada 29. septembra noteikumi Nr. 797 „Noteikumi par atsevišķu vertikālo vienošanos nepakļaušanu Konkurences likuma 11. panta pirmajā daļā noteiktajam vienošanās aizliegumam” nosaka precīzākus kritērijus, kas jāievēro, lai tirgus dalībnieku vertikālās vienošanās uzskatītu par tādām, kas ir atbrīvotas no *Konkurences likuma* 11. panta pirmajā daļā noteiktā vienošanās aizlieguma;
- Ministru kabineta 2008. gada 29. septembra noteikumi Nr. 795 „Konkurences padomes nolikums” precizē KP struktūru, KP lēmumu pārsūdzības kārtību, kā arī atbilstoši Administratīvā procesa likumam faktiskās rīcības pārsūdzības kārtību.

2008. gada septembrī valdība pieņēma sešus Ministru kabineta noteikumus, kuri ir izstrādāti, pamatojoties uz 2008. gada 13. martā Saeimā pieņemto likumu „Grozījumi Konkurences likumā”. Šo noteikumu pieņemšana uzlabo KP iespējas vērsties pret konkurences pārkāpumiem Latvijā, kā arī samazina administratīvos šķēršļus uzņēmējiem, iesniedzot noteikta veida apvienošanās ziņojumus (skatīt 6.22. ielikumu).

KP veic tirgus uzraudzību, kuras ietvaros tiek analizēta esošā konkurences situācija attiecīgajā tirgū – tiek veiktas attiecīgo tirgus dalībnieku

aptaujas, kā arī tiek iegūta informācija no dažādām iestādēm un institūcijām, kuras regulē vai ir saistītas ar attiecīgo tirgu un to dalībniekiem. Pēc tirgus uzraudzības pabeigšanas KP izdara secinājumus par konkurences situāciju attiecīgajā tirgū un atbilstoši tai var izteikt priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai. Ja uzraudzības ietvaros tiek konstatētas *Konkurences likumā* noteikto pārkāpumu pazīmes, KP pieņem lēmumu par lietas ierosināšanu un veic *Konkurences likuma* iespējamā pārkāpuma izmeklēšanu. 2008. gada otrajā pusē KP ir pabeigusi piena tirgus uzraudzības procesu (skatīt 6.23. ielikumu).

6.23. ielikums

Konkurences situācija piena tirgū

Tirgus uzraudzību piena tirgū KP uzsāka 2008. gada maijā pēc iesnieguma, kurā norādīts uz piena ražotāju sūdzībām par piena iepirkuma cenas samazināšanos, kā arī ņemot vērā pastāvošo situāciju piena nozarē.

Tā kā 2008. gada pirmajā pusē Latvijā samazinājās piena iepirkuma cenas, uzraudzības mērķis bija noskaidrot, vai piena pārstrādes uzņēmumi piena iepirkuma cenas nav samazinājuši vienlaicīgi saskaņotu darbību rezultātā un vai piena iepirkuma cenas nav vērtējamas kā vienādas.

Latvijas piensaimnieku kooperatīvo sabiedrību sniegtā informācija liecināja, ka piena cenu nosaka piena pārstrādes uzņēmumi, tādējādi kooperatīvajām sabiedrībām piena cenas noteikšanā neesot ietekmes – nosakot savu piena iepirkuma cenu, Latvijas piensaimnieku kooperatīvās sabiedrības ņem vērā to, par kādu cenu pienu iepirks piena pārstrādes uzņēmums.

Izvērtējot lielāko Latvijas piena pārstrādes uzņēmumu piena iepirkuma cenas, KP secināja, ka piena iepirkuma cenas piena pārstrādes uzņēmumiem 2008. gadā nav vienādas – tās var atšķirties par pāris santīmiem. Piemēram, 1. aprīlī piena iepirkuma cenas Latvijas piena pārstrādes uzņēmumiem bija robežās no 0,17-0,23 latiem par 1 kg (bez PVN). Turklāt Latvijas piena pārstrādes uzņēmumu piena iepirkuma cenas no dažādiem kooperatīviem ir atšķirīgas.

Saskaņā ar KP rīcībā esošo informāciju lielākā piena pārstrādes uzņēmuma AS „Rīgas piena kombināts” piena iepirkuma cenas no dažādiem kooperatīviem ir atšķirīgas, taču būtiskāks iepirkuma cenas samazinājums tika konstatēts ar 2008. gada 1. aprīli. AS „Tukuma piens” piena iepirkuma cenas samazinājums 2008. gadā katram no piegādātājiem ir atšķirīgs, tomēr būtiskākais iepirkuma cenas samazinājums tika konstatēts 2008. gada 1. martā. Salīdzinot ar citiem piena pārstrādes kombinātiem, AS „Valmieras piens” piena iepirkuma cenas samazinājums 2008. gadā jau no februāra otrās puses ir bijis pakāpenisks. Iepirkuma cenas samazinājums par vienu santīmu tāpat kā februāra otrajā pusē ir noticis arī marta otrajā pusē. Taču straujš cenu samazinājums ir turpinājies arī 2008. gada 1. aprīlī. SIA „Jēkabpils piena kombināts” piena iepirkuma cena būtiskāk ir samazinājusies jau 2008. gada marta pirmajā pusē.

Tādu piena pārstrādes uzņēmumu kā AS „Lazdonas piens”, AS „Preiļu siers”, AS „Cesvaines piens”, SIA „Saldus piena kombināts” piena iepirkuma cenas 2008. gadā, pēc KP rīcībā esošās informācijas, nav samazinājušās vai arī tās ir samazinājušās ļoti minimāli un ir noturējušās salīdzinoši augstas (0,21-0,22 latī).

Tirgus uzraudzības laikā iegūta informācija neapstiprināja aizdomas par iespējamo vienošanos starp Latvijas un Lietuvas piena pārstrādes uzņēmumiem, kas izpaudusies kā vienlaicīga piena iepirkuma cenas samazināšana piena ražotājiem.

Katru gadu KP savā darba plānā atbilstoši piešķirtajam finansējumam nosaka prioritāros tirgus sektorus, kuros ir nepieciešams veikt pētījumus. Izvēloties pētāmo tirgus sektoru, KP ņem vērā aktuālo situāciju tirgū, pastāvošos ierobežojumus ar konkrētā tirgus sektora nozīmi un ietekmi uz sabiedrību un tautsaimniecību. Šādu pētījumu mērķis ir padziļināti izziņāt attiecīgo tirgus sektoru. Pētījumu veikšanai tiek piesaistīti kvalificēti, neatkarīgi eksperti.

2008. gada otrajā pusē, piesaistot neatkarīgus pētniekus, pabeigts pētījums „Latvijas tautsaimniecības nozaru ar augstu tirgus koncentrācijas līmeni un barjerām ienākšanai tirgū noteikšana”, kura galvenais mērķis bija veikt konkurences tirgus koncentrācijas vērtējumu Latvijas tautsaimniecības nozarēs un identificēt tirgū ienākšanas barjeras, kā arī sniegt priekšlikumus to mazināšanai. Pētījuma ietvaros secināts, ka par nopietnu barjeru ienākšanai tirgū visās tautsaimniecības nozarēs kļuvuši ekonomiskie riski, kas saistīti ar energoresursu cenu palielināšanos, pastāvīgu algu kāpumu un makroekonomisko recesiju, kas izpaužas kā augoša inflācija, ekonomikas attīstības tempu palēnināšanās un augošs bezdarbs. Tāpat

pētījumā norādīts, ka daudzās tautsaimniecības nozarēs potenciāli jauniem tirgus dalībniekiem ir iespēja ienākt tirgū, tikai izmantojot liela ārvalstu investora atbalstu. Kā barjera ienākšanai tirgū minēti arī kredītu piešķiršanas nosacījumi jauniem uzņēmumiem bez kredītvēstures. Pētījuma ietvaros arī analizēta tirgus koncentrācijas noteikšanas specifika dažādās tautsaimniecības nozarēs, kā arī sniegti priekšlikumi tirgus koncentrācijas noteikšanai un barjeru ienākšanai tirgū mazināšanai.

Lai stiprinātu izpratni par konkurences politikas un tiesību jautājumiem un stimulētu dažādu sabiedrības grupu ieinteresētību godīgas un efektīvas konkurences veicināšanā, KP rīko izglītojošus seminārus par konkurences tiesībām un to praktisko piemērošanu uzņēmējiem un to asociācijām, juristiem un citām interesentu grupām.

Konkurences padomes lomas nostiprināšana ES tiesību aktu izstrādē un izpildē, kā arī starptautiskajās organizācijās un tīklos

KP, piedaloties dažādās darba grupās, sadarbojas ar Eiropas Komisiju un citu Eiropas Savienības valstu konkurences iestādēm dažādu tiesību aktu

izstrādē un savstarpējā informācijas apmaiņā (skatīt 6.24. ielikumu).

2008. gadā KP sadarbībā ar Vācijas konkurences institūciju (BundesKartellamt) uzsākts pārejas programmas (Transition Facility) Twinning Light projekts „Konkurences padomes ekonomiskās izpētes un analīzes spējas tālāka stiprināšana”, kas vērsts uz Eiropas Savienības konkurences uzraudzības jomas jaunākās pieredzes apguvi tirgu un tautsaimniecības nozaru analīzē. Projekts galvenokārt ir orientēts uz konkurences iestādes preventīvo darbību attīstīšanu (ekonomiskā analīze kā konkurences risku analīzes instruments) un nacionālās konkurences politikas seku novērtējumu. Tas veicinās Latvijas KP analītiskās

kapacitātes attīstību, tādējādi stimulējot kā iestādes preventīvo lomu, tā arī konkurences politikas seku vērtēšanas spēju pilnveidošanu tās darbībā. Aktivitātes projekta ietvaros paredzētas 6 mēnešu garumā, un šajā laikā Vācijas konkurences institūcijas speciālisti sniegs atbalstu un konsultācijas KP darbiniekiem iestādes pielietoto praktisko un teorētisko metožu uzlabošanai, tiks izstrādātas vadlīnijas un rekomendācijas vairākās KP darbības jomās, veicināta sadarbības uzlabošana ar publiskajām, privātajām un nevalstiskajām organizācijām, sadarbības nostiprināšana ar zinātniskās pētniecības un akadēmiskajām mācību iestādēm, kā arī veiktas citas aktivitātes.

6.24. ielikums

KP sadarbība ar ES institūcijām

KP aktīvi piedalās Eiropas konkurences tīkla (ECN) darbā, kura mērķis ir nodrošināt iespēju ES dalībvalstu konkurences iestādēm diskutēt par EK Līguma 81. (aizliegtas vienošanās) un 82. panta (dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) piemērošanu, kā arī veicināt sadarbību starp tām. KP pārstāvji ir piedalījušies ECN plenārsēdē un vairāku tās apakšgrupu sanāksmēs, kurās ir apspriesti tādi jautājumi kā konkurence banku pakalpojumu jomā, Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 82. panta piemērošana attiecībā uz dominējošā stāvokli esošu uzņēmumu ļaunprātīgu rīcību, sadarbības jautājumi u.c. Turklāt KP pārstāvis tika nozīmēts un darbojās kā ziņotājs (*rapporteur*) vienā no EK Padomdevēju komitejām konkurences jomā.

2008. gada otrajā pusē KP pārstāvji piedalījās vairākos nozīmīgos starptautiskos pasākumos. Septembrī KP vadība piedalījās ikgadējā Eiropas Komisijas Konkurences ģenerāldirektorāta organizētajā konkurences iestāžu vadītāju sanāksmē, kuras laikā tika pārrunāti šā brīža aktuālie konkurences politikas jautājumi. KP darbinieki ir piedalījušies arī 6. sanāksmē par elektroniskajiem pierādījumiem (*Forensic IT*), to iegūšanas metodēm un izmantošanu tiesā, kā arī Eiropas konkurences iestāžu (ECA) darba grupas par tiesiskiem pienākumiem sakarā ar lietas izbeigšanu bez formālas pārkāpuma konstatēšanas apspriedē.

Tāpat KP vadība piedalījās projekta ePSI^{plus} ietvaros rīkotajā tematiskās tikšanās pasākumā, kas veltīts Eiropas Savienības konkurences uzraudzības iestādēm un konkurences politikas veidotājiem. Projekts ePSI^{plus} izveidots, lai nodrošinātu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas par valsts sektora informācijas atkalizmantošanu ieviešanu.

2008. gada novembrī KP vadība pārstāvēja Latviju arī Eiropas Konkurences dienas ietvaros Parīzē notikušajā starptautiskā konferencē, kuras mērķis ir pieredzes un viedokļu apmaiņas veicināšana starp Eiropas konkurences speciālistiem, valsts pārvaldes, biznesa un akadēmiskās vides pārstāvjiem. Eiropas Konkurences dienas mērķis ir informēt Eiropas pilsoņus par ieguvumiem, ko sniedz īstenotā konkurences politika. Konkurences diena tiek rīkota divas reizes gadā kopš 2000. gada un to rīko prezidējošā Eiropas Savienības valsts.

6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Saskaņā ar likumu „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” Latvijā ir izveidota divu līmeņu – valsts un pašvaldību – sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas sistēma.

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk – Komisija) regulē sabiedrisko pakalpojumu nozares valsts līmenī, savukārt pašvaldību regulatori regulē pakalpojumu sniedzējus attiecīgo pašvaldību teritorijās un uzrauga sadzīves atkritumu apsaimniekošanas (izņemot sadzīves atkritumu pārstrādi), ūdensapgādes, kanalizācijas un siltumapgādes (izņemot koģenerāciju) nozares. Jāpiebilst, ka Komisija neuzrauga pašvaldību regulatorus un nav tiesīga ietekmēt to darbību.

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta un dzelzceļa transporta nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatotām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai

situācijai atbilstošu rentabilitāti. Svarīga Komisijas darba sastāvdaļa ir konkurences veicināšana regulējamajās nozarēs. Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā iecel Saeima, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atcelt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbojošos komersantu regulēšana, aizstāvēt lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences un reģistrējot vispārējās atļaujas, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu iepriekšēju ārpustiesas izskatīšanu, kā arī uzraugot sniegto pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

Saskaņā ar 2007. gada 20. novembrī noslēgto deleģēšanas līgumu par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā Komisija no 2008. gada 1. janvāra regulē sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu kā komercdarbību pašvaldību regulējamās nozarēs (siltumapgāde, ūdensapgāde un kanalizācija, atkritumu apsaimniekošana) Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā.

2008. gada 16. decembrī Ministru kabinets pieņēma grozījumus Ministru kabineta 2004. gada 28. decembra noteikumos Nr. 1068 „Noteikumi par valsts nodevas likmi par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu un tās maksāšanas kārtību”, samazinot ikgadējo valsts nodevas likmi par katru sabiedrisko pakalpojumu veidu valsts regulējamās nozarēs līdz 0,17% (iepriekš 0,2%) no komersanta sniegtā attiecīgā sabiedriskā pakalpojuma veida neto apgrozījuma iepriekšējā kalendārā gadā. Samazinot nodevas likmi par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu valsts regulējamās nozarēs, attiecīgi samazināsies regulējamo komersantu maksājamās nodevas apjoms, kas tieši ietekmē sniegto regulējamo pakalpojumu izmaksas.

Regulējamo nozaru situācija un politikas virzieni

Enerģētika

Enerģētikā (skatīt 3.3.3. nodaļu un 6.3.2. nodaļu) valsts regulējamās nozares ir elektroenerģijas apgāde un gāzes apgāde. Elektroenerģijas apgādē dominējošā loma ir AS „Latvenergo”, kas saražo vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas, veic nepieciešamo elektroenerģijas importu, kā arī nodrošina elektroenerģijas piegādi tiem lietotājiem, kuri nav izvēlējušies citu piegādātāju. No 2005. gada 1. septembra visas elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Augstsprieguma tīkls”, savukārt no 2007. gada 1. jūlija sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Sadales tīkls”.

Elektroenerģiju vēl ražo apmēram 150 mazo hidroelektrostaciju ar kopējo jaudu 25 MW, 14 vēja elektrostaciju ar kopējo jaudu 25,2 MW un 39 koģenerācijas stacijas ar kopējo jaudu 137 MW. Savukārt elektroenerģijas sadali vai tirdzniecību veic vēl 12 licencētu komersantu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts konkurencei no 2007. gada 1. jūlija, un vairāki elektroenerģijas lietotāji jau izmantojuši iespēju mainīt elektroenerģijas piegādātāju.

No 2008. gada 15. maija ir spēkā Saeimas pieņemtie grozījumi *Elektroenerģijas tirgus likumā*, kuri paredz elektroenerģijas brīvajā tirgū iesaistīt lielos elektroenerģijas lietotājus, t.i., komersantus, kas nodarbina 50 un vairāk darbinieku vai kuru gada apgrozījums ir septiņi miljoni latu vai vairāk. Šiem lietotājiem turpmāk jāpērk elektroenerģija par vienošanās jeb tirgus cenu.

Saskaņā ar Komisijas 2007. gada 12. decembra lēmumu AS „Latvenergo” no 2009. gada 1. janvāra būs atļauts noteikt diferencētos elektroenerģijas tarifus

saistītajiem lietotājiem. Atļauja publiskajam tirgotājam pašam noteikt elektroenerģijas diferencētos tarifus saistītajiem lietotājiem ļaus ātrāk reaģēt uz tirgus izmaiņām, tomēr Komisija joprojām pārbaudīs publiskā tirgotāja aprēķinu pareizību. Komisija turpinās apstiprināt elektroenerģijas pārvades sistēmas pakalpojuma un elektroenerģijas sadales sistēmas pakalpojuma tarifus, kā arī elektroenerģijas obligātā iepirkuma izmaksu komponentes saskaņā ar *Elektroenerģijas tirgus likumu*.

Dabāsgāzes apgādi Latvijā nodrošina vertikāli integrēts komersants AS „Latvijas Gāze”. No 2008. gada 1. oktobra ir spēkā jauni dabāsgāzes tarifi. Dabāsgāzes tarifi pieauga vidēji par 38%. Līdz ar jaunā tarifu projekta apstiprināšanu būtiskas izmaiņas veiktas tarifu struktūrā – ir atcelta abonēšanas maksa visām lietotāju grupām, tātad turpmāk visi gāzes lietotāji maksās tikai par faktiski patērēto dabāsgāzi.

Dabāsgāzes tarifu sadārdzinājuma galvenais iemesls (gandrīz 90% no kopējā pieauguma) ir dabāsgāzes importa cenas kāpums, ko nosaka augstākas naftas produktu cenas pasaules tirgū. Atlikušos aptuveni 10% no pieauguma kopējuma veido AS „Latvijas Gāze” izmaksu pieaugums.

Tāpat kā līdz šim arī turpmāk dabāsgāzes tarifi automātiski mainīsies atkarībā no iepirktais gāzes cenas izmaiņām. Komisija ir veikusi grozījumus koģenerācijas tarifu aprēķināšanas metodikā, kas paredz, ka siltuma ražošanas tarifi automātiski mainās atkarībā no iepirktais gāzes cenas izmaiņām. No 2008. gada augusta saskaņā ar Ministru kabineta veiktajiem grozījumiem tarifu aprēķināšanas metodikā pašvaldību regulējamās nozarēs siltuma tarifi tiek apstiprināti tabulas veidā un mainās automātiski katru mēnesi atkarībā no gāzes cenu izmaiņām.

Līdz ar šo grozījumu ieviešanu naftas produktu cenu izmaiņas automātiski ietekmēs gan gāzes, gan siltuma cenas. Jāņem vērā, ka Latvijai piegādātās gāzes cena nav atkarīga no tekošajām naftas produktu cenām, bet gan no iepriekšējo 9 mēnešu (iepriekš – 6 mēnešu) vidējām naftas produktu cenām. Šis apstāklis ir ļāvis samazināt straujā naftas produktu sadārdzinājuma ietekmi uz gala tarifiem – tas darbojas kā cenu stabilizējošs efekts, bet līdz ar to arī tarifu samazinājums tā rezultātā ir lēnāks.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2001. gada 3. jūlija noteikumos Nr. 297 „Noteikumi par regulējamajiem sabiedrisko pakalpojumu veidiem” veiktajiem grozījumiem Komisija izstrādāja jaunu Sašķidrinātās gāzes sadales pakalpojuma tarifa aprēķināšanas metodiku. Komisija 2008. gada septembrī apstiprināja SIA „Latvijas propāna gāze” sašķidrinātās gāzes sadales pakalpojuma tarifu, kas ir spēkā no 2008. gada 1. novembra.

Elektroniskie sakari un pasts

Elektronisko sakaru jomā lielākie tirgus dalībnieki ir fiksētā tīkla operators SIA „Lattelecom” un mobilo sakaru operatori SIA „LMT” un SIA „Tele2”. Pavisam

elektronisko sakaru jomā 2008. gada 29. oktobrī bija reģistrēti un aktīvi darbojās 418 komersantu.

Konkurences rezultātā elektronisko sakaru pakalpojumu lietotājiem 2008. gada laikā, neskatoties uz augstu inflāciju, pakalpojumu tarifi nav paaugstinājušies, un mobilo balss telefonijas pakalpojumu tarifi, pateicoties operatoru piedāvājumiem, ir samazinājušies, it īpaši biznesa sektora lietotājiem.

Ieviešot ES *Viesabonēšanas regulu*, no 2008. gada 30. augusta ir samazinājušies tarifi mobilo balss telefonijas pakalpojumu lietotājiem, kas apmeklē ES dalībvalstis.

Pasta jomā vispārējos pasta pakalpojumus sniedz VAS „Latvijas Pasts”, eksprespasta nozarē aktīvi darbojas aptuveni 40 pakalpojumu sniedzēju.

No 2008. gada 1. decembra ir spēkā jauni VAS „Latvijas Pasts” vispārējo pasta pakalpojumu tarifi, un to vidējais kāpums ir 29,8%. Tarifu izmaiņas noteica VAS „Latvijas Pasts” izmaksu pieaugums, ko galvenokārt rada nepieciešamība paaugstināt darbinieku algas, kā arī transporta pakalpojumu un infrastruktūras uzturēšanas izdevumu pieaugums. Turklāt prognozēts iekšzemes un starptautisko pasta sūtījumu apjoma samazinājums 2009. gadā.

VAS „Latvijas Pasts” pakalpojumu izmaksās vairāk nekā 50% veido darba samaksa. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes un VAS „Latvijas Pasts” datiem, vidējā darba samaksa VAS „Latvijas Pasts” 2007. gadā

bija par 30%, bet 2008. gadā par gandrīz 40% zemāka nekā vidējā darba samaksa valstī, tāpēc izmaksu pieaugums, kas saistīts ar darba samaksas palielinājumu, atzīts par pamatotu. VAS „Latvijas Pasts” plānoto algu paaugstināšanu darbiniekiem atbalsta arī Satiksmes ministrija, kas ir atbildīga par nozares politikas veidošanu.

Dzelzceļš

Dzelzceļa nozarē VAS „Latvijas Dzelzceļš” nodrošina publiskās dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanu un veic starptautiskos pasažieru pārvadājumus. Iekšzemes pasažieru pārvadājumus veic AS „Pasažieru vilciens” un SIA „Gulbenes-Alūksnes bānītis”. Kravu pārvadājumu jomā darbojas SIA „LDz Cargo”, AS „Baltijas ekspresis” un AS „Baltijas tranzīta serviss”.

Komisija 2008. gada februārī veica grozījumus *Metodikā maksas aprēķināšanai par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu pārvadājumiem*, kas paredz, ka turpmāk maksu par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu pārvadājumiem noteiks kalendārajam gadam. Pamatojoties uz VAS „Latvijas Dzelzceļš” iesniegtajiem datiem un revidentu atzinumu, dzelzceļa infrastruktūras maksu nosaka Komisija. Dzelzceļa infrastruktūras maksa 2008. gadā saglabājās nemainīga. Maksa 2009. gadam aprēķināta par 15-18% augstāka nekā iepriekšējā – 2007./2008. gada vilcieni kustības grafika periodā piemērotā.

6.10. Eksporta veicināšanas politika

Ekonomikas ministrija izstrādā un īsteno Latvijas ārējo ekonomisko politiku, kuras mērķis ir labvēlīgu eksporta un importa proporciju stimulēšana un Latvijas komercsabiedrību konkurētspējas veicināšana ārvalstu tirgos. Mērķis tiek sasniegts, īstenojot trīs politikas virzienus – eksporta un investīciju piesaistes veicināšanu, valsts atbalsta instrumentu un līgumtiesisko nodrošinājumu.

Šie virzieni ir ietverti un tiek īstenoti *Latvijas eksporta veicināšanas programmas 2005.-2009. gadam* (EVP) ietvaros, kas nosaka eksporta veicināšanas politikas mērķus, galvenos uzdevumus un sasniedzamos rezultātus. EVP tiek realizēta ikgadēju rīcības plānu ietvaros, kas aptver vairāku valsts institūciju saskaņotu darbu. EVP izpildes uzraudzību nodrošina Eksporta veicināšanas padome, kuras sastāvā ietilpst valsts institūcijas, nozaru asociācijas, kā arī sociālie partneri.

Eksporta un investīciju veicināšana tiek īstenota, realizējot **tiešos eksporta veicināšanas pasākumus** EVP rīcības plāna 2009. gadam ietvaros. Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs atbalsta pakalpojumu klāsts eksporta spēju palielināšanai un Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanai. 2008. gada 9 mēnešos ir sniegti dažādi eksporta atbalsta pakalpojumi, t.sk. 1421 konsultācija komersantiem ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu

tirgiem, noorganizēti 16 informatīvi un izglītojoši semināri par ārējās tirdzniecības jautājumiem Latvijas reģionos, noorganizētas Latvijas komercsabiedrību 14 tirdzniecības misijas uz Austriju, Vāciju, Zviedriju, Somiju, Lielbritāniju, Īriju, kurās kopumā piedalījās aptuveni 90 komersantu, kā arī 45 individuālās biznesa vizītes pie potenciālajiem sadarbības partneriem ārvalstīs.

2008. gada jūnijā un decembrī Rīgā tika noorganizēti divi forumi, kuru ietvaros Latvijas komersanti tika iepazīstināti ar LIAA, Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību sniegto atbalstu gan vietējā, gan ārvalstu tirgos. Forumu ietvaros notika komersantu divpusējās tikšanās ar pārstāvniecību vadītājiem un LIAA klientu apkalpošanas nodaļas darbiniekiem, lai pārrunātu eksporta iespējas un komersantu intereses attiecīgajā valsts tirgū. 2008. gada 17. decembra foruma ietvaros komersantiem tika sniegta prezentācija par tirdzniecības misijām, dalību starptautiskajās izstādēs, LIAA sniegtajiem pakalpojumiem eksporta tirgu izpētē un sadarbības partneru meklēšanā, kā arī vispārīga informācija par LIAA administrētām atbalsta programmām komersantiem, detalizēti tika izklāstīti par valsts atbalsta programmas „Ārējo tirgu apgušana – ārējais mārketing” piedāvātajām iespējām.

Šobrīd darbu turpina 12 **Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecību**: Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Kazahstānā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, ASV, Japānā un Polijā, veicinot eksportu un investīciju projektu plūsmu uz Latviju, sniedzot atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa

kontakta veidošanā un uzturēšanā, nodrošinot ar informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām, īstenojot eksporta veicināšanas un investīciju piesaistes mārketinga pasākumus ārvalstīs, pasākumus sadarbības partneru atrašanā, identificējot potenciālos investorus un darījumu partnerus.

6.25. ielikums

Eksporta un inovācijas balva 2008

Ekonomikas ministrija ir iedibinājusi gadskārtējo konkursu „Eksporta un inovācijas gada balva” Latvijas komercsabiedrībām par sasniegumiem eksportā un inovatīvu produktu radīšanā. Balvas mērķis ir atzinīgi novērtēt sekmīgākos eksporta produktus un pakalpojumus aizvadītā gada laikā, izvērtējot Latvijas komercsabiedrību piedāvāto produktu un pakalpojumu eksporta apjoma un kvalitātes pieaugumu, kā arī komercsabiedrību darbības rezultātus. Kategorijas „Inovativākais produkts” laureāts tiek apbalvots par jauna un uz zināšanām balstīta produkta radīšanu.

Balva tiek pasniegta trīs kategorijās:

1. eksportspējīgākais komersants – balvu saņem komersants, kuram aizvadītajā gadā ievērojami pieaudzis eksporta apjoms un kurš ražo produktu (-us) ar augstu pievienoto vērtību;
2. inovativākais produkts – balvu saņem komersants, kurš ir radījis jaunu, uz zināšanām balstītu produktu, kas ir ievērojami pārkāps salīdzinājumā ar agrāk ražotajiem un/vai citiem tirgū esošajiem produktiem;
3. Eksporta čempions – balvu saņem komersants, kurš ir uzrādījis lielākos eksporta rādītājus un ieguldījumu ilgtspējīgas izaugsmes nodrošināšanā.

„Eksporta un inovācijas balva 2008” laureāti:

1. kategorijā – „Eksportspējīgākais komersants” lielo/vidējo komercsabiedrību grupā:

- 1) *Grindeks AS*
- 2) *Rīgas Piena kombināts AS*
- 3) *Valmieras stikla šķiedra AS*;

1. kategorijā – „Eksportspējīgākais komersants” mazo komercsabiedrību grupā:

- 1) *Nexum Insurance Technologies SLA*
- 2) *Varis Toys SLA*
- 3) *SWH Sets SLA*;

2. kategorijā – „Inovativākais produkts”:

- 1) *Real Sound Lab, SLA*
- 2) *Janda, A/S*
- 3) *JZ Microphones, SLA*;

3. kategorijā – „Eksporta čempions”:

a/s „Liepājas Metalurģs”.

Valsts atbalsta instrumenta virzienā paredzēta ES 2008.-2013. gada Struktūrfondu darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” ietvaros aktivitātes „Ārējo tirgu apgūšana” īstenošana un eksporta kredīta apdrošināšanas sistēma darbības nodrošināšana.

ES struktūrfondu darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” pasākuma „Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes” 2.3.1.1. aktivitātes „Ārējo tirgu apgūšana” ietvaros komersantiem paredzēts plašs atbalsts **ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā** (atbalsts dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā) un **nozaru starptautiskā konkurētspējas stiprināšanā** (atbalsts tirgus pētījumu izstrādei un iegādei, produktu eksporta stratēģijas izstrādei, stratēģiskā partnera atrašanai un to vizītēm uz Latviju).

2008. gada 15. decembrī LIAA uzsāka pieņemt projektu iesniegumus apakšaktivitātei „ārējais mārketingis”, lai atbalstītu ārējo mārketingu ārvalstīs un pasākumus, kas sekmē komersantu iekļaušanos starptautiskajās piegāžu ķēdēs, veicina Latvijas komersantu dalību starptautiskajās izstādēs un tirdzniecības misijās, tai skaitā vienotajos nacionālajos stendos. Projektu iesniegumu pieņemšana turpināsies līdz paziņojumam par projektu iesniegumu

pieņemšanas pārtraukšanu, bet ne ilgāk kā līdz 2009. gada 29. decembrim.

Apakšaktivitātes „Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketingis” ietvaros pieejamais finansējums ir 5,27 milj. latu.

Eksporta kredīta garantēšanas sistēma tiks ieviesta Eiropas Savienības struktūrfondu darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” pasākuma „Finanšu pieejamība” 2.2.1.1. aktivitātes „Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos” ietvaros.

Sākotnēji Latvijas komersantiem būs pieejami šādi eksporta kredīta apdrošināšanas pakalpojumi, kurus sniegs valsts atbalstīta un konkursa kārtībā izvēlēta privāta apdrošināšanas akciju sabiedrība:

- īstermiņa (līdz diviem gadiem) eksporta kredīta komerciālo, politisko un katastrofu risku apdrošināšana darījumiem ar visām valstīm, izņemot ES dalībvalstis, Amerikas Savienotās Valstis, Austrāliju, Islandi, Japānu, Jaunzēlandi, Kanādu, Norvēģiju un Šveici;
- ja tiks panākta vienošanās ar Eiropas Komisiju, tad arī īstermiņa (līdz diviem gadiem) eksporta kredīta komerciālo, politisko un katastrofu risku apdrošināšana darījumiem ar ES dalībvalstīm,

Amerikas Savienotajām Valstīm, Austrāliju, Islandi, Japānu, Jaunzēlandi, Kanādu, Norvēģiju un Šveici, ja eksportētājs ir mazais un vidējais komersants un tā gada kopējais eksporta apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro.

2008. gada 16. jūlijā ekonomikas ministrs Kaspars Gerhards un Eiropas Investīciju fonda direktors Ričards Pelli (*Richard Pelly*) parakstīja Līgumu starp Latvijas Republikas valdību un Eiropas Investīciju fondu par ES struktūrfonda ieguldījumu fonda ieviešanu.

Saskaņā ar līguma nosacījumiem Eiropas Investīciju fonds (turpmāk – EIF) drīzumā plāno sludināt pirmos konkursus finanšu starpnieku (piemēram, banku, riska kapitāla fondu u.c.) izvēlei finanšu instrumentu ieviešanai.

Ar finanšu instrumentu palīdzību, kurus plānots ieviest ieguldījumu fonda ietvaros, mazais un vidējais komersants saņems finansējumu, kuru citkārt, piemēram, nodrošinājuma trūkuma vai pārāk augsta riska dēļ, nesaņemtu. Ar ieguldījuma fonda starpniecību komersantiem tiks nodrošināta pieeja ES struktūrfonda finansējumam komercdarbības uzsākšanai un attīstībai, piedāvājot paaugstināta riska aizdevumus, riska kapitāla finansējumu un tai skaitā arī eksporta kredīta apdrošināšanu.

Ieguldījumu fonda ietvaros finansējumu komersantiem piešķirs nevis dāvinājuma, bet ieguldījuma pamatkapitālā aizdevuma vai garantijas veidā, līdz ar to finansējums pakāpeniski tiks atmaksāts fondā un būs pieejams atkārtotam atbalstam komersantiem. Tādējādi ieguldījuma fonds darbosies kā ilgtermiņa atbalsta instruments.

Saskaņā ar noslēgto līgumu EIF realizēs ieguldījumu fonda stratēģiju, izvēlēsies finanšu starpniekus, ar kuriem

slēgt līgumus par konkrēto finanšu instrumentu ieviešanu, uzraudzīs noslēgto līgumu izpildi, veiks ieguldījumu fonda ieguldījumu portfeļa pārvaldību, kā arī izvietos ieguldījumu fonda brīvos līdzekļus.

No ieguldījumu fonda piešķirtajiem līdzekļiem eksporta kredītu apdrošināšanai paredzēts novirzīt 30 milj. eiro.

Ārējās ekonomiskās politikas līgumtiesiskā nodrošinājuma virziena mērķis ir maksimālas un paredzamas tirgus pieejamības nodrošināšana Latvijas eksportētājiem precēm un pakalpojumiem. Virziena mērķis tiek sasniegts ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) daudzpusējo līgumu, ES padziļināto divpusējo un reģionālās integrācijas līgumu un Latvijas divpusējo ekonomiskās sadarbības līgumu ar trešajām valstīm palīdzību. ES īsteno kopēju tirdzniecības politiku. EK ES dalībvalstu vārdā ved sarunas ar trešajām valstīm (skatīt 6.2.2. nodaļu).

Ievērojot to, ka mūsdienu strauji mainīgajā vidē aizvien lielāku nozīmi ārējā tirdzniecībā iegūst līgumtiesiskie nosacījumi, Ekonomikas ministrija velta īpašu uzmanību to uzlabošanai, līdz ar to arī EVP rīcības plānā 2008. gadam ir ietverts jauns apakšvirziens *Līgumtiesiskais nodrošinājums* ar pasākumiem, kuri ir vērsti uz maksimālu un paredzamu tirgus pieejamības nodrošināšanu Latvijas eksportētājiem precēm un pakalpojumiem.

Nozīmīgu ieguldījumu efektīvā tirgus pieejamības nodrošināšanā sniedz atjaunotās ES Tirdzniecības pieejamības stratēģijas (*Market Access Strategy*) īstenošana, kas paredz noteiktu pasākumu kopumu trešo valstu tirdzniecības barjeru noteikšanai un samazināšanai.

6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību uzraudzību.

2008. gada 15. janvārī Ministru kabinetā tika apstiprināta **Patērētāju tiesību aizsardzības un tirgus uzraudzības programma 2008.-2010. gadam**, kura attīsta esošo patērētāju tiesību aizsardzības sistēmu, kā arī nosaka prioritātes šai jomā. Patērētāju tiesību aizsardzības un tirgus uzraudzības programmā 2008.-2010. gadam ir noteikti šādi galvenie rīcības virzieni:

- patērētāju tiesību aizsardzības normatīvās bāzes pilnveidošana;
- labvēlīgas uzņēmējdarbības vides radīšana, veicot adekvātu un efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzību;
- patērētāju un uzņēmēju informēšana par patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, kā arī patērētāju izglītības veicināšana;

- iekšzemes un pārrobežu ārpustiesas strīdu risināšanas procedūru pilnveidošana;
- patērētāju tiesību aizsardzības biedrību darbības veicināšana.

2008. gada 30. oktobrī Eiropas Komisija nāca klajā ar priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju tiesībām. Priekšlikums sagatavots pēc patērētāju *acquis* pārskatīšanas, kas uzsākts 2004. gadā, lai vienkāršotu un pilnveidotu spēkā esošos noteikumus, izveidojot reāli funkcionējošu ES iekšējo tirgu komercdarījumiem starp uzņēmējiem un patērētājiem un atrodot pareizo samēru starp patērētāju aizsardzību augstā līmenī un uzņēmēju konkurētspēju. Ar priekšlikumu tiek pārskatītas četras direktīvas patērētāju līgumtiesību jomā:

- Padomes 1985. gada 20. decembra direktīva 85/577/EEK par patērētāja aizsardzību attiecībā uz līgumiem, kas noslēgti ārpus uzņēmuma telpām;

- Padomes 1993. gada 5. aprīļa direktīva 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 20. maija direktīva 97/7/EK par patērētāju aizsardzību saistībā ar distances līgumiem;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 1999. gada 25. maija direktīva 99/44/EK par dažiem

patēriņa preču tirdzniecības aspektiem un saistītajām garantijām.

Atšķirībā no spēkā esošajām četrām direktīvām, kas ir minimālas harmonizācijas direktīvas (dalībvalstīs drīkst ieviest atšķirīgus, stingrākus patērētāju aizsardzības noteikumus), direktīvas projektā noteikts pilnīgas saskaņošanas princips, t.i., dalībvalstīs nedrīkst saglabāt vai pieņemt noteikumus, kas atšķiras no direktīvas projektā noteiktajiem.

6.26. ielikums

Izmaiņas patērētāju tiesību reglamentējošos normatīvajos aktos

Pilnveidojot patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo bāzi, 2008. gada 25. augustā pieņemti MK noteikumi „Noteikumi par patērētāja kredīšanas līgumu”. Noteikumi izstrādāti, lai uzlabotu un piemērotu mūsdienu patēriņa kredīta tirgus situācijai iepriekš spēkā esošos noteikumus, vienlaikus nodrošinot augstu un pakalpojuma raksturam atbilstošu patērētāju aizsardzības līmeni. Noteikumos precizēta gada procentu likmes un overdrafta definīcijas, padarot tās skaidrākas un vienoizīmīgākas, kā arī noteikumi papildināti ar jaunām definīcijām, piemēram, aizdevuma procentu likmes un bezprocentu kredīta definīcijas. Noteikumi nosaka arī papildu prasības patērētājam sniedzamajai informācijai patēriņa kredīšanas līgumu reklāmās, nosakot aizliegumu reklamā veicināt bezatbildīgu aizņemšanos un pienākumu reklamā ietvert brīdinājumu patērētājam par nepieciešamību atbildīgi aizņemties un izvērtēt spēju atmaksāt kredītu (prasības spēkā no 2008. gada 1. novembra). Atšķirībā no iepriekšējiem noteikumiem jaunā redakcija ievieš kompensāciju mehānismu kreditora administratīvo izdevumu kompensēšanai, kas tieši saistīti ar kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa pārkredīšanās gadījumā. Kompensācijas apjoms netiek regulēts, tomēr tam jābūt samērīgam un pamatotam, kā arī strīda gadījumā kredīta devējam jāspēj pamatot šīs izmaksas. Noteikumos regulēti arī citi jautājumi, kas saistīti ar kredīšanas līgumā norādāmo informāciju, kā arī gada procentu likmes aprēķināšanu un norādīšanu. Noteikumi stājas spēkā 2008. gada 1. septembrī un attiecas uz visiem kredīta devējiem – gan banku, gan ne-banku sektoru.

Preču drošuma jomā 2008. gada 2. septembrī pieņemti MK noteikumi „Grozījumi Ministru kabineta 2000. gada 4. aprīļa noteikumos „Rotaļlietu drošuma noteikumi””. Normatīvais akts vērsti uz sabiedrības ievainojamākās daļas – bērnu aizsardzību, nosakot papildu prasības rotaļlietu ar magnētiem vai magnētiskām detaļām marķējumam, tādējādi pievēršot lielāku uzmanību šādu rotaļlietu paaugstinātai bīstamībai un sniedzot norādes par nepieciešamo rīcību, ja bērns norijis vai ieelpojis magnētus vai magnētiskas detaļas. Noteikumu grozījumi izstrādāti saskaņā ar Eiropas Komisijas lēmumu 2008/329/EK, ar ko dalībvalstīm pieprasa nodrošināt, lai tirgū laistām vai pieejamām rotaļlietām ar magnētiem būtu brīdinājuma uzraksts par to radīto risku veselībai un drošībai. Saskaņā ar MK noteikumiem visām Latvijas tirgū esošajām rotaļlietām, kas satur vai sastāv no magnētiem vai magnētiskām detaļām, kā arī šāda veida rotaļlietām, kas tiek ievestas Latvijā laišanai apgrozībā, ir jābūt pievienotam attiecīgam brīdinājuma uzrakstam saskaņā ar noteikumu 3. pielikuma 7. punktu.

Direktīvas projektā noteiktas vienotas definīcijas, vienotas prasības patērētājam sniedzamajai informācijai pirms līguma noslēgšanas, līgumā ietveramajai informācijai, atteikuma tiesībām (to darbības ilgums, pieteikšanas kārtība un sekas), reglamentēta pārdevēja atbildība par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm, paredzēts jauns netaisnīgu līguma noteikumu regulējums, proti, priekšlikums paredz ieviest divu veidu netaisnīgu līguma noteikumu sarakstus: „melno sarakstu” – noteikumus, kurus jebkuros apstākļos uzskata par netaisnīgiem, un „pelēko sarakstu” – noteikumus, kurus uzskata par netaisnīgiem, ja vien pārdevējs nepierāda pretējo.

Patērētāju tiesību uzraudzība

Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošais Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (turpmāk – PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu ieviešanas uzraudzības jomā. PTAC izskata patērētāju iesniegumus un sūdzības par iegādāto preču vai izmantoto pakalpojumu neatbilstību līguma noteikumiem, sniedz praktisku palīdzību patērētājiem konflikta situāciju risināšanas gadījumos, aizstāv tiesā patērētāju tiesības, pārstāv patērētāju intereses normatīvo aktu izstrādes procesā, sniedz konsultācijas patērētāju tiesību aizsardzības likumdošanas un preču atbilstības jautājumos, kā arī sadarbojas ar starptautiskajām un

citu valstu nacionālajām patērētāju tiesību aizsardzības institūcijām. Informāciju par patērētāju tiesībām var iegūt PTAC mājas lapā www.ptac.gov.lv, kā arī patērētāju interešu aizstāvības nevalstisko organizāciju mājas lapā www.pateretaja-celvedis.lv. Šajās mājas lapās ir informācija par spēkā esošo patērētāju tiesību aizsardzības likumdošanu, dažādām precēm un pakalpojumiem, kā arī par iespējām aizsargāt patērētāja likumiskās tiesības. PTAC ir izveidojis un ievietojis mājas lapā ekspertīžu veicēju datu bāzi, kurā ir reģistrēti 15 ekspertīžu veicēju, taču būtu vēlama lielāka daudzveidība ekspertīžu veikšanai dažādām precēm un pakalpojumiem.

Patērētāju tiesību aizsardzības centra darbības rezultāti 2008. gada desmit mēnešos:

- sniegtas konsultācijas 24 830 patērētājiem;
- sniegtas 3028 konsultācijas uzņēmējiem;
- 2008. gada 10 mēnešos izskatītas 2187 sūdzības, kas ir par gandrīz 40% vairāk kā iepriekšējā gadā. Īpašs pieaugums ir tām sūdzībām, kas saistītas ar līgumiem, ko noslēguši patērētāji un kuros ir konstatēti netaisnīgi līguma noteikumi.

No izskatītajām 2187 sūdzībām 473 gadījumos rasts pozitīvs risinājums, vairāk nekā 600 gadījumos sniegts skaidrojums, lai patērētājs tālāk varētu risināt problēmu saviem spēkiem.

No saņemtajām 705 sūdzībām par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm visvairāk sūdzību saņemtas par mobilajiem telefoniem, elektroprecēm un apaviem.

Tāpat kā iepriekšējā gadā lielākā daļa no visām sūdzībām (733) ir par līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem. Patērētāji visvairāk sūdzējušies par būvniecības, aviopasažieru, tūrisma, mēbeļu individuālo pasūtījumu, elektronisko sakaru pakalpojumiem. Īpaši daudz sūdzību (185) saņemtas par īres un komunālajiem pakalpojumiem. Jāatzīst, ka šīs sūdzības ir specifiskas un daudzos gadījumos ļoti grūti risināmas, tādēļ bieži patērētājiem nav iespējams palīdzēt. 2008. gadā īpaši pamanāma tendence ir sūdzību par aviopakalpojumiem (2008. gada 10 mēnešos – 89) pieaugums. Lielā daļā no tām pasažieri lūguši PTAC palīdzību kompensācijas un atbalsta saņemšanā no aviokompānijām, ko nosaka 2004. gada 11. februāra Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr. 261/2004, *ar ko paredz kopīgus noteikumus par kompensāciju un atbalstu pasažieriem sakarā ar iekāpšanas atteikumu un lidojumu atcelšanu vai ilgū kavēšanos un ar ko atceļ Regulu Nr. 295/91* (turpmāk Regula Nr. 261/2004). PTAC, kas Latvijā ir atbildīgs par gaisa transporta pasažieru tiesību ievērošanas uzraudzību, ir sniedzis avio pasažieriem palīdzību, izskaidrojot viņu tiesības un nepieciešamības gadījumos pieņēmis lēmumus, uzliekot par pienākumu aviokompānijām izpildīt pasažieru likumīgās prasības.

Izskatot patērētāju sūdzības, PTAC darbinieki aktīvi sadarbojas ar dažādu iestāžu darbiniekiem Latvijā un citās Eiropas Savienības valstīs. Sūdzības tiek izskatītas saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto tiesisko regulējumu.

2008. gadā būtiski pieaudzis sūdzību skaits par netaisnīgiem līguma noteikumiem (2008. gada desmit mēnešos – 459 sūdzības, no tām 46 lietas uzsāktas pēc iestādes iniciatīvas), īpaši par netaisnīgiem līguma noteikumiem nekustamo īpašumu pirkuma līgumos

un priekšlīgumos, kā arī apsaimniekošanas līgumos. 2008. gada 10 mēnešos saņemtas 115 sūdzību par nekustamā īpašuma pirkuma līgumiem un priekšlīgumiem (no tām 24 lietas uzsāktas pēc iestādes iniciatīvas) un 87 sūdzības par apsaimniekošanas līgumiem. Daudz sūdzību saņemtas par to, ka patērētājiem netiek atmaksātas par nekustamā īpašuma pirkumu iemaksātās priekšapmaksas, lai arī tiek kavēts mājas nodošanas ekspluatācijā termiņš. Pārkāpuma konstatēšanas gadījumos PTAC ir pieņēmis lēmumus par netaisnīgiem līguma noteikumiem, kā arī lēmumus, ar kuriem uzdots atmaksāt patērētāja samaksāto priekšapmaksu.

Reklāmas uzraudzība

2008. gada desmit mēnešos PTAC ir izvērtējis 4369 reklāmas, tai skaitā 53 – pēc personu iesniegumiem. 156 gadījumos uzsākta lietu izpēte. 2008. gada desmit mēnešos 26 gadījumos ir piemērots administratīvais sods, 4 gadījumos uzlikts par pienākumu atsaukt reklāmu. Tāpat kā iepriekšējā gadā lielākais pārkāpumu skaits ir konstatēts speciālā piedāvājuma reklāmās. Lietu izpēte uzsākta 83 lietās.

Negodīgas komercprakses aizlieguma likuma uzraudzība

2008. gada desmit mēnešos ir uzsākta 61 lietas izpēte par negodīgu komercpraksi, 8 lietās piemērots administratīvais sods, 3 gadījumos uzlikts par pienākumu atsaukt negodīgo komercpraksi, 1 gadījumā pieprasīts izslēgt atsevišķu elementus.

Tāpat jāatzīmē, ka sakarā ar grozījumiem *Reklāmas likumā* un *Negodīgas komercprakses aizlieguma likuma* spēkā stāšanos PTAC savā darbā ir ieviesis jaunu praksi – aicinājis komercprakses veicējus un reklāmas devējus noteiktā termiņā novērst pārkāpumu vai noteiktā termiņā nodrošināt reklāmas vai komercprakses atbilstību. 2008. gada desmit mēnešos 75 gadījumos šādā veidā pārkāpumi tikuši novērsti.

6.27. ielikums

PTAC lēmumu piemēri

PTAC pieņēma divus lēmumus par SIA „Direct Office” veiktu maldinošu komercpraksi, izplatot SlimBall un SlimComplexe uztura bagātinātāju reklāmas, kurās abiem uztura bagātinātājiem tika piedēvētas īpašības, kas patērētājiem pārsteidzoši ātri palīdz atbrīvoties no liekā svara. Ar lēmumiem SIA „Direct Office” tika uzdots atsaukt maldinošo komercpraksi masu medijos, kur šīs reklāmas tiek izplatītas, publicēt paziņojumu, kurā norāda laboto informāciju, atsaucot negodīgo komercpraksi.

PTAC piemēroja administratīvo sodu Ls 5000 apmērā AS „Air Baltic Corporation” sakarā ar maldinošas reklāmas ar saukli „Viegli aizlidot!” izplatīšanu. Reklāmā bija sniegta informācija, ka „*Tikai no 1. līdz 5. novembrim, perkot RIMI kasēs e-kuponu, visiem lidojumiem viena cena!*”. Administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanas laikā PTAC konstatēja, ka e-kupons ir derīgs rezervācijai uz tiešajiem lidojumiem, izņemot maršrutus Rīga-Telaviva, Rīga-Taškenta, Rīga-Hurgada, Rīga-Liepāja un Kaļiņingrada-Kopenhāgena, par ko Air Baltic nebija informējis patērētājus.

2008. gada desmit mēnešos PTAC īpašu uzmanību pievērsis mobilo telefonu pakalpojumu (zvanu melodijas, fona attēli) un uztura bagātinātāju reklāmu uzraudzībai:

- PTAC ir izvērtējis 14 mājas lapu, kurās visās tika konstatēti pārkāpumi: nepilnīga un nepatiesa informācija par pakalpojuma (īstīgas) cenu, nepatiesa informācija par atteikšanās iespējām, nepilnīga informācija par

pakalpojuma sniedzēju. PTAC darbību rezultātā 3 mājas lapās pārkāpumi tika novērsti labprātīgi, izdoti 4 saistoši lēmumi novērst pārkāpumus, 1 gadījumā piemērots administratīvais naudas sods, pārkāpumi konstatēti arī reklāmās vairākos preses izdevumos. Šajās lietās izpēte turpinās. Uzraudzības pasākumu ietvaros uz tikšanos tiks aicināti mobilo

- telefonu operatori, kā arī izstrādāti padomi patērētājiem;
- PTAC ir uzsācis lietas izpēti 8 lietās par uztura bagātinātāju reklāmām, 3 lietās uzņēmējam uzlikts par pienākumu atsaukt maldinošo komercpraksi, 2 gadījumos piemērots administratīvais sods, 1 lietā nosūtīts paziņojums Lietuvas kompetentajai iestādei. Pārkāpumi konstatēti, uztura bagātinātājiem piedēvējot ārstnieciskas īpašības vai arī piedēvējot īpašības, kuru esamību reklāmas devējam nav iespējams pierādīt.

Līgumu uzraudzība

2008. gada desmit mēnešos PTAC ir izdevis 59 administratīvos aktus par netaisnīgiem un nevienlīdzīgiem līguma noteikumiem, pieprasot pārtraukt pildīt netaisnīgos līguma noteikumus ar konkrēto patērētāju noslēgtajā līgumā, kā arī ar citiem patērētājiem noslēgtajos līgumos, pieprasot grozīt arī patērētājam piedāvātos līguma projektus.

Visbiežāk sastopamie netaisnīgie noteikumi līgumos ar patērētājiem ir šādi:

- paredz strīdu izskatīšanu tikai šķīrējtiesā vai šķīrējtiesā pēc prasītāja izvēles;

- paredz patērētājam līgumsaistību neizpildes vai nepienācīgas izpildes gadījumā neproporcionāli lielu līgumsodu;
- ierobežo patērētāja likumīgās tiesības;
- paredz tiesības vienpusēji grozīt līguma noteikumus;
- paredz pakalpojuma sniedzēja vai pārdevēja tiesības vienpusēji paturēt patērētāja iemaksāto priekšapmaksu, šādu iespēju neparedzot arī patērētājam.

Īpaši daudz – 22 lēmumi tika pieņemti par nekustamo īpašumu pirkuma priekšlīgumiem un līgumiem, ņemot vērā saņemto iesniegumu skaitu.

Arī 2008. gada desmit mēnešos tāpat kā 2006. gadā un 2007. gadā PTAC daudz darba veltīja, informējot uzņēmējus par dažādiem patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, pirms lēmumu pieņemšanas sniedzot uzņēmējiem paplašinātu viņu piedāvāto līguma noteikumu vai citas sniegtās informācijas izvērtējumu, lai dotu iespēju uzņēmējiem brīvprātīgi novērst pieļautos patērētāju tiesību pārkāpumus. PTAC veikto aktivitāšu dēļ deviņi uzņēmēji ir labprātīgi pilnībā izmainījuši līguma projektus, savukārt vairākos gadījumos labprātīgi veiktas daļējas izmaiņas.

6.28. ielikums

KASKO līgumu uzraudzība

Sākot no 2008. gada janvāra, PTAC veica KASKO apdrošināšanas līgumu uzraudzības projektu, izvērtējot 10 Latvijā esošo apdrošināšanas kompāniju apdrošināšanas līgumus. Visiem apdrošinātājiem tika izsūtītas vēstules ar aicinājumu novērst konstatētās neatbilstības, kā arī PTAC 2008. gada 5. martā rīkoja tikšanos ar apdrošinātājiem, kurā akcentēja apdrošināšanas līgumos konstatētos problēmjautājumus. Tāpat notika arī individuālas tikšanās ar apdrošinātājiem, kuru laikā apdrošinātāji apņēmās novērst labprātīgi lielāko daļu no PTAC konstatētajām neatbilstībām. Patlaban notiek pārstrādāto līgumu saskaņošana ar PTAC. Sadarbībā ar apdrošinātājiem sagatavoti padomi patērētājiem, noslēdzot KASKO apdrošināšanas līgumu.

Nekustamo īpašumu pirkuma līgumu un priekšlīgumu uzraudzība

2008. gadā PTAC ir uzsācis apjomīgu nekustamo īpašumu pirkuma līgumu un priekšlīgumu izvērtēšanu. Līdz šim pieņemti jau 22 lēmumi par netaisnīgiem līguma noteikumiem nekustamo īpašumu pirkuma līgumos un priekšlīgumos. Tāpat arī pieprasīta informācija no 28 nekustamo īpašumu pārdevējiem par noslēgtajiem līgumiem un patērētājiem piedāvātajiem līgumu projektiem, kas tiek patlaban izvērtēti. Visbiežāk PTAC konstatētie pārkāpumi ir šādi: līgumā ietverti noteikumi, kas paredz pārdevēja tiesības vienpusēji paturēt patērētāja iemaksāto priekšapmaksu, lai gan tiek kavēts mājas nodošanas ekspluatācijā termiņš, ierobežota pārdevēja atbildība, ja iegādātajam dzīvoklim konstatēti trūkumi, iekļauti neproporcionāli līgumsodi līgumsaistību pārkāpuma gadījumā, kā arī līgumos ietvertas šķīrējtiesas klauzulas. Tāpat arī PTAC izstrādās padomus patērētājam, slēdzot nekustamā īpašuma priekšlīgumu un pirkuma līgumu.

Pārrobežu tirdzniecība

Pieaugot iedzīvotāju skaitam, kuri dodas ārpus Latvijas, un palielinoties tūristu skaitam, kuri apmeklē Latviju, arvien aktuālāks kļūst patērētāju problēmu pozitīvs atrisinājums saistībā ar iegādātajām nekvalitatīvajām precēm un pakalpojumiem un pārrobežu patērētāju aizsardzība.

Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia), ir izveidots kā atsevišķs PTAC departaments, kuru līdzfinansē Eiropas Komisija.

2008. gada desmit mēnešos patērētāji ar ECC Latvia kontaktējās 473 reizes, no kurām 379 bija konsultācijas un 94 sūdzības.

51% no saņemtajām sūdzībām bija par avio pakalpojumiem, 7% par e-komerciju, 4% par nekvalitatīvi

iegādātu sadzīves tehniku, 3% par problēmām saistībā ar tūrismu, 1% par apģērbiem un apaviem, 33% par citiem jautājumiem.

Visvairāk konsultāciju – 26% patērētājiem sniegtas par avio pasažieru tiesībām un 14% par problēmām saistībā ar e-komerciju.

Tirgus uzraudzība

2008. gadā tirgus uzraudzībā PTAC noteica tādas prioritāros virzienus kā rotaļlietas un bērnu preces (gultiņas, staiguliši, bērnu pārtināmie galdi), bērniem drošas šķiltavas, individuālie aizsardzības līdzekļi, elektropreces un riteņtransporta līdzekļi.

2008. gadā PTAC veica 2732 pārbaudes tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos.

6.29. ielikums**PTAC pārbaudes**

2008. gada 10 mēnešos PTAC ir veicis pārbaudes šādos projektos:

energoefektīvās luminiscences spuldzes.

Lai pārliecinātos, ka ražotāja sniegtā informācija par precī vienmēr ir patiesa un atbilst normatīvo aktu prasībām, PTAC realizēja kompaktu luminiscences spuldžu projektu, kura ietvaros tika veikta arī preču izņemšanas ekspertīze.

Projekta ietvaros tika veiktas 37 pārbaudes, kopā pārbaudīti 159 kompaktu luminiscences spuldžu modeļi, no kuriem 24 modeļiem tika konstatētas neatbilstības.

Projekta ietvaros ekspertīzes veikšanai tika izņemtas 20 energoefektīvo luminiscences spuldžu. Ekspertīzes rezultāti parādīja, ka vienam energoefektīvo luminiscences spuldzes modeļim izmērītā jaudas vērtība (W) neatbilst uz iepakojuma norādītajai;

elektropreces.

2008. gadā uzsākts apakšprojekts elektropreču jomā. Projekta ietvaros tika veikta 151 pārbaude, kopā pārbaudīti 757 elektropreču modeļi, no kuriem 24 modeļi bija izņemti un nodoti uz laboratoriju ekspertīzes veikšanai. Ir saņemti ekspertīzes slēdzieni par 10 elektropreču modeļiem;

būvizstrādājumi.

Izvērtējot 2007. gada projektu rezultātus un ņemot vērā konstatētās neatbilstības, PTAC pievērsa minētajai preču grupai lielāku uzmanību 2008. gadā.

Projekta ietvaros tika veiktas 34 pārbaudes tirdzniecības un ražošanas vietās, kopā pārbaudīti 182 būvizstrādājumu modeļi, no kuriem 42 modeļiem jeb 23% tika konstatētas neatbilstības.

Projekta ietvaros ekspertīzes veikšanai tika izņemti 5 veidu būvizstrādājumi, ekspertīzes rezultāti parādīja, ka izņemtie paraugi atbilst normatīvo aktu prasībām;

individuālie aizsardzības līdzekļi.***Saulesbrilles***

Apakšprojekta ietvaros veiktas 34 pārbaudes, kopā pārbaudīti 134 saulesbrīļu modeļi, no kuriem 66 modeļiem jeb apmēram 49% bija konstatētas neatbilstības.

Kalnu slēpotāju, snovbordistu ķiveres

Apakšprojekta ietvaros tika veiktas 25 pārbaudes, no kurām 22 pārbaudēs tika konstatēti pārkāpumi. Apakšprojekta ietvaros tika pārbaudīti 52 ķiveru modeļi, 44 modeļiem jeb 85% tika konstatētas neatbilstības.

10 kalnu slēpotāju ķiveres tika izņemtas ekspertīzes veikšanai, neatbilstība preces drošuma prasībām tika konstatēta 6 modeļiem.

Atstarotāji un atstarošanas vestes

2008. gada uzsākts un joprojām turpinās apakšprojekts, kura ietvaros tika veiktas atstarotāju un atstarošanas vestes pārbaudes. Apakšprojekta ietvaros 12 atstarotāju un 5 atstarojošās vestes modeļi izņemti ekspertīzes veikšanai;

rotaļlietas un bērnu preces.

PTAC 2008. gadā projekta ietvaros veica 133 rotaļlietu un/vai bērnu preču tirdzniecības vietu pārbaudes. Kopā pārbaudīti 197 rotaļlietu un bērnu preču modeļi.

Projekta ietvaros tika veiktas rotaļlietu ekspertīzes par tehnisko īpašību un marķējuma atbilstību normatīvo aktu un standartu prasībām, kā arī bērnu preču un rotaļlietu testēšana uz tādām ķīmiskām vielām kā Di-(2-etilheksil) ftalāts, dibutilftalāts, benzilbutilftalāts, diizoonilftalāts, diizodecilftalāts, di-n-oktilftalāts, kā arī uz toksisko elementu – antimona, arsēna, bārija, kadmija, hroma, svina, dzīvsudraba, selēna migrāciju.

Projekta ietvaros 56 rotaļlietu un bērnu preču modeļi tika izņemti ekspertīzes veikšanai. Ir saņemti ekspertīzes slēdzieni par vairāk nekā 50% no izņemtajiem un ekspertīzes veikšanai nodotajiem rotaļlietu un bērnu preču modeļiem, par nedrošiem tika atzīti 16 rotaļlietu un bērnu preču modeļi. 4 nedrošām bērnu precēm tika konstatēta ftalātu noteiktā līmeņa pārsniegšana.

PTAC turpina rotaļlietu un bērnu preču pārbaudes projekta ietvaros.

Veiktas 2732 pārbaudes tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas vietās, no tām kā galvenās uzraudzītās jomas ārpus projektu ietvariem ir šādas:

radioiekārtu un elektronisko sakaru tīkla galiekārtu jomā.

Tika veiktas 48 pārbaudes tirdzniecības vietās. Kopumā tika pārbaudīti 186 radioiekārtu un elektronisko sakaru tīkla galiekārtu modeļi, 39 modeļiem konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām.

Aktivitātes ietvaros radioiekārtas un elektronisko sakaru tīkla galiekārtu ekspertīzes netika veiktas, līdz ar to nav datu par iekārtu faktiskā atbilstību noteiktajām prasībām;

šķiltavu jomā.

PTAC 2008. gada sākumā turpināja 2007. gadā uzsāktās aktivitātes, lai pārbaudītu šķiltavu atbilstību gan vispārējam drošumam, gan bērnu drošumam. Realizējot aktivitāšu pirmo fāzi, tika veiktas 19 pārbaudes 15 tirdzniecības uzņēmumos. Pārbaudīts 81 šķiltavu modelis. Projekta ietvaros bija izņemti 16 šķiltavu paraugu ekspertīzes veikšanai. Ekspertīzes rezultātā konstatēts, ka 5 šķiltavu modeļi ir nedroši, 11 modeļiem nebija pievienota informācija par drošu rīcību, šķiltavas atkārtoti uzpildot. Visiem testētajiem paraugiem konstatēti nepilnīgi brīdinājumi.

Turpinot aktivitātes šķiltavu jomā, 2008. gadā tika veiktas 52 pārbaudes, pārbaudīti 202 šķiltavu modeļi, no kurām 5 modeļi tika izņemti ekspertīzes veikšanai. Šobrīd saņemti ekspertīzes rezultāti par 4 šķiltavu modeļiem. Ekspertīzes slēdzienos konstatēts, ka 4 šķiltavām ir neatbilstošs marķējums;

6.29. ielikuma turpinājums

cenu norādīšanas kārtības uzraudzības projekts.

Projekta mērķis – pārbaudīt cenu norādīšanas kārtību, lai konstatētu, vai patērētājiem tiek sniegta patiesa un vispusīgā informācija par piedāvātām precēm. Ir apkopota projekta sākuma stadija, tika veiktas pārbaudes 98 tirdzniecības vietās, no tām 16 – Ventspils Reģionālajā pārvaldē, 6 – Liepājas reģionālajā pārvaldē un 7 – Daugavpils reģionālajā pārvaldē. Kopā pārbaudīti 38 uzņēmumi. Realizējot projektu, tika veikti 90 kontrolpirkumi, lai pārbaudītu EKA darījumu apliecināšanas dokumenta (čeks) izsniegšanu un norādīto cenu atbilstību darījumu apliecināšanas dokumentā. Pārkāpumi tika konstatēti 53% pārbaudē, tai skaitā 222 precēm jeb 39% nav norādīts akcijas ierobežotais laika posms, 144 precēm jeb 25% nav norādīta mērvienības cena.

Turpinās regulāras cenu norādīšanas kārtības pārbaudes. Veiktas 112 pārbaudes, no tām 52 gadījumos, tas ir, 46% no veiktajām pārbaudēm ir konstatēti pārkāpumi;

riteņu transportlīdzekļi un to sastāvdaļas.

Projekta mērķis ir pārbaudīt skuteru, motociklu un kvadraciklu atbilstību noteiktajām prasībām, izvērtējot atbilstības novērtēšanas un/vai tehnisko dokumentāciju, marķējumus un lietošanas pamācības. Riteņu transportlīdzekļu un to sastāvdaļu pārbaudes projekta ietvaros tika veiktas 49 pārbaudes tirdzniecības vietās. Kopumā tika pārbaudīti 132 riteņu transportlīdzekļu modeļi. 12 pārbaudēs 30 modeļiem jeb 23% no pārbaudītiem modeļiem tika konstatēti pārkāpumi.

PTAC ir pieņēmis 27 lēmumus par tādām preču grupām kā elektropreces, individuālie aizsardzības līdzekļi, riteņu transportlīdzekļi, rotaļlietas, bērnu preces, šķiltavas. No pieņemtajiem lēmumiem 9 lēmumi ir par preces neatbilstību normatīvo aktu prasībām, 18 lēmumi – par preču drošumu.

PTAC sagatavoja 10 RAPEX ziņojumus, kā arī 2 reakcijas ziņojumus par nedrošām precēm.

Valsts metroloģiskā uzraudzība

2008. gada 10. mēnešos, lai konstatētu mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajām prasībām, 499 uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 19,9 tūkst. mērīšanas līdzekļu (ML), t.sk.:

- 357 tirdzniecības uzņēmumos – 5 218 mērīšanas līdzekļi;
- 115 ražošanas un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos – 13 364 mērīšanas līdzekļi;
- 18 veselības aprūpes iestādēs un uzņēmumos – 1 121 mērīšanas līdzeklis;
- 3 valsts pārvaldes iestādēs – 60 mērīšanas līdzekļu.

208 uzņēmumos tika konstatēti normatīvo aktu prasību pārkāpumi, un pārbaudē rezultātā par neatbilstošiem metroloģiskajām prasībām atzīti 924 mērīšanas līdzekļi jeb 4,6% no kopējā pārbaudīto skaita, tai skaitā mērīšanas līdzekļi bez nepieciešamajiem atbilstības novērtēšanas apliecinājumiem, neatbilstoši marķēti, kā arī lietoti, pārkāpjot likumdošanas prasībās noteiktos atkārtotās verificēšanas termiņus. Metroloģiskās uzraudzības rezultātā doti saistoši norādījumi pārkāpumu novēršanai, un par metroloģisko prasību neievērošanu 13 fiziskajām un juridiskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 99. un 166.¹⁵ pantu.

6.30. ielikums

Metroloģiskās uzraudzības kontroles pasākumi 2008. gadā

Veicot mērīšanas līdzekļu uzraudzību un realizējot likumā „Par mērījumu vienotību” PTAC noteiktās funkcijas attiecībā uz mērīšanas procesu precīzas izpildes uzraudzību, 2008. gadā veikti kontroles pasākumi (metroloģiskie testi) neautomātisko svaru un degvielas uzpildes aparātu lietošanas vietās, lai konstatētu, vai mērīšanas līdzekļu faktiskā kļūda atbilst normatīvajos aktos noteiktajai maksimāli pieļaujamajai ekspluatācijas kļūdai.

Sadarbībā ar Valsts ieņēmumu dienesta Akcizēto preču pārvaldi tika veiktas pārbaudes degvielas mazumtirdzniecības uzņēmumos, lai pārliecinātos, cik precīzi un atbilstoši normatīvo aktu prasībām degvielas uzpildes stacijās tiek mērīta degviela, realizējot to patērētājiem. Tika pārbaudīta normatīvo metroloģisko prasību ievērošana 37 degvielas realizācijas uzņēmumiem piederošajās 65 degvielas uzpildes stacijās (turpmāk – DUS). Lai konstatētu iespējamās neatbilstības degvielas uzpildes aparātu (DUA) darbībā, PTAC Metroloģiskās uzraudzības daļas amatpersonas veica kontroles mērījumus – metroloģiskos testus ar atbilstošas precizitātes klases kalibrēta degvielas mērtrauka palīdzību. Katrā pārbaudītajā DUS metroloģiskais tests tika veikts diviem degvielas tilpuma mērītājiem, kurus izmanto izplatītāko degvielas veidu – 95E markas benzīna un dīzeldegvielas uzpildei.

Izvērtējot veikto testu rezultātus, neatbilstības (kad mērījumu faktiskā kļūda pārsniedza normatīvajos aktos noteikto maksimāli pieļaujamo kļūdu 0,5%) konstatētas 12 degvielas tirdzniecības uzņēmumos (14 pārbaudītajās DUS) jeb 32% no projekta ietvaros pārbaudīto uzņēmumu skaita. Veiktas atkārtotas pārbaudes sešos uzņēmumos, atkārtoti konstatētas neatbilstības divos. Visos gadījumos faktiski iepildītais degvielas daudzums bija mazāks par paredzēto daudzumu (kontroles dozu 10 l), tātad tika nodarīti zaudējumi degvielas pircējiem.

Veiktās uzraudzības rezultātā 16 gadījumos uzsākta lietvedība administratīvā pārkāpuma lietā par pārkāpumiem, kas minēti Administratīvo pārkāpumu kodeksa 155. panta 6. daļā un 99. pantā. Visos gadījumos, kad konstatētas DUA neatbilstības normatīvajām metroloģiskajām prasībām, apturēta degvielas realizācija līdz lietošanai nederīgo mērīšanas līdzekļu noregulēšanai un atkārtotai verificēšanai.

6.30. ielikuma turpinājums

PTAC veica lietošanai reglamentētajā jomā paredzēto mērīšanas līdzekļu tirgus izpēti, realizējot manometru un degvielas uzpildes aparātu tirgus uzraudzības projektus. Projektu mērķis – noskaidrot esošo situāciju par tirdzniecības vietās un vairumtirdzniecības uzņēmumos izplatīto manometru un degvielas uzpildes aparātu atbilstību normatīvajiem aktiem par metroloģiskajām prasībām. PTAC amatpersonas, veicot metroloģisko uzraudzību tirdzniecības uzņēmumos, identificēja neatbilstības, kā rezultātā tika doti saistoši norādījumi pārkāpumu novēršanai. PTAC 2008. gada pirmajā pusē ir izvērtējis pavisam 17 manometru tirdzniecības uzņēmumu, tajā skaitā 4 firmas, kas ir manometru ražošanas firmu oficiālie pārstāvji, un 3 uzņēmumus, kas iegādājas manometrus, lai tos piegādātu pasūtītājiem – gāzes iekārtu uzstādīšanas projektu realizētājiem. Veiktas konsultatīvas pārbaudes 10 manometru tirdzniecības vietās, sniedzot konsultācijas pārbaudāmo objektu amatpersonām un darbiniekiem par normatīvo aktu prasībām. Projekta ietvaros tika identificēti degvielas uzpildes aparātu (DUA) realizētāji un gūta pārlicība, ka valstī netiek izplatīti esošajām normatīvajām metroloģiskajām prasībām neatbilstoši DUA. Lai pārliecinātos, kā tiek ievērota normatīvajos aktos noteiktā kārtība attiecībā uz jaunu mērīšanas līdzekļu nodošanu lietošanā, tika veiktas pārbaudes nesen ekspluatācijā pieņemtos objektos – 5 degvielas uzpildes stacijās. Pārbaudēs identificēti 16 DUA ar CE zīmi un papildu metroloģisko marķējumu un konstatēts, ka, neraugoties uz to, ka minētajiem degvielas uzpildes aparātiem veiktas atbilstības novērtēšanas procedūras atbilstoši normatīvo metroloģisko aktu prasībām, lai tos bez šķēršļiem nodotu lietošanā, 7 gadījumos DUA veikta atkārtotā verificēšana un vienā gadījumā – nacionālā pirmreizējā verificēšana, kas ir normatīvo aktu pārkāpums.

Realizēti fasēto preču kontroles programmā plānotie pasākumi, veicot izplatīšanai paredzēto fasēto preču satura daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontroli ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmumos, tai skaitā prioritāri graudaugu pārstrādes produktiem un alum.

Veikta fasēto preču kontrole 65 ražošanas uzņēmumos, tajos pārbaudīta 321 preču partija (veikts statistiskās kontroles tests). Konstatētas neatbilstības – 34 preču partijas jeb 10,6% no kopējā pārbaudīto partiju skaita neatbilda normatīvajām prasībām attiecībā uz satura faktisko daudzumu. Kopā pārskata periodā par fasēto preču satura daudzuma neatbilstību normatīvajām prasībām 7 juridiskajām un fiziskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 99. pantu.

PTAC pastāvīgi sadarbojas ar citu valstu atbildīgajām institūcijām metroloģiskās uzraudzības jomā un piedalās Eiropas reglamentētās metroloģijas organizācijas WELMEC darba grupās WG2

„Neautomātisko svaru direktīvas 90/384/EEC ieviešana”, WG5 „Metroloģiskā uzraudzība” un WG6 „Fasētās preces”.

6.12. Kvalitātes nodrošināšana

6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Kvalitātes nodrošināšanas jomā galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, tādējādi nodrošinot tirgū ievietoto produktu un sniegto pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu samazināšanu.

Latvijā kvalitātes nodrošināšanas sistēmu regulē likums „Par atbilstības novērtēšanu”, *Standartizācijas likums* un likums „Par mērījumu vienotību”, kā arī no minētajiem likumiem izrietošie Ministru kabineta noteikumi.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patērētājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspējas pieaugumu un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai un Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
- informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;

- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalība starptautiskajās organizācijās, nodrošinot to starptautisko atzišanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
- kvalitātes vadības, vides un citu brīvprātīgo kvalitātes sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un līdz ar to Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
- tirgus uzraudzības sistēmas pilnveidošana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

Pilnveidojot likumdošanas bāzi un līdz ar to atbilstības novērtēšanas infrastruktūru, 2008. gadā veikti attiecīgi pasākumi, tostarp:

- sadarbībā ar Latvijas Nacionālo akreditācijas biroju organizēta ikgadējā Nacionālās akreditācijas konference, tādējādi veicinot sabiedrības uzticību akreditētajām atbilstības novērtēšanas institūcijām;

- popularizēta kvalitātes nodrošināšanas sistēma kā viens no komercuzņēmumu konkurentspejas palielināšanas veidiem;
- pilnveidojot atbilstības novērtēšanas sistēmu Latvijā, veiktas nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos atbilstības novērtēšanas jomā;
- lai veicinātu sabiedrības izpratni par kvalitātes nodrošināšanas jautājumiem, sabiedrība regulāri informēta par aktualitātēm kvalitātes nodrošināšanas jomā.

Lai pilnveidotu atbilstības novērtēšanas sistēmas infrastruktūru arī turpmāk, 2009. gada pirmajā pusē plānota normatīvo aktu bāzes sakārtošana, izstrādājot virkni Ministru kabineta noteikumu saskaņā ar 2008. gada nogalē veiktajiem grozījumiem likumā „Par atbilstības novērtēšanu”, kas paredz arī akreditācijas un metroloģijas sistēmu optimizāciju.

6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Akreditācija. Valsts aģentūra „Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs” (turpmāk – LATAK) ir Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību.

Saskaņā ar likumu „Par atbilstības novērtēšanu” LATAK galvenās funkcijas ir:

- novērtēt, akreditēt un uzraudzīt testēšanas un kalibrēšanas laboratorijas un sertificēšanas un inspicēšanas institūcijas atbilstoši normatīvajos aktos, Latvijas nacionālajos, Eiropas Savienības vai starptautiskajos standartos noteiktajām prasībām;
- organizēt prasmes pārbaudes un koordinēt starplaboratoriju salīdzinošo testēšanu saskaņā ar starptautiskajām prasībām;
- pārstāvēt Latviju starptautiskajās akreditācijas organizācijās;
- uzturēt un aktualizēt akreditēto institūciju informatīvo bāzi.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaits liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti kompetences novērtēšanas jomā. Pašlaik sistēmā tiek uzturētas 190 akreditētu institūciju. Katru gadu atbilstības novērtēšanas institūcijas tiek akreditētas jaunās jomās. Jaunas atbilstības novērtēšanas institūcijas personāla sertifikācijas jomā – vēja tuneļa lidotāju sertifikācija un mērnieku sertifikācija. Paplašināta jauna joma kriminālistikas laboratorijai pirkstu nospiedumu un parakstu testēšanas jomā, akreditēta objektu virsmu temperatūras bezkontakta testēšana un sprādzienbīstamības koncentrāciju analizatoru kalibrēšana. Novērtēta vienas institūcijas atbilstība Labas laboratoriju prakses principiem. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta 1 institūcija.

LATAK ir apliecinājis akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) daudzpusējās atzišanas līguma (MLA) ietvaros 6 akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām, LATAK piedalījās vairākās komitejās – EA inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, EA laboratoriju komitejā, Daudzpusējā atzišanas līguma komitejas sanāsmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starptautu sadarbības ietvaros Moldovas akreditācijas institūcijas darbiniekiem un vērtētājiem LATAK noturēja informatīvu semināru par laboratoriju akreditācijas un mērījumu nenoteiktības jautājumiem. Tāpat sadarbība tiek uzturēta ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Veiksmīgi uzsākta sadarbība ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību ieviešanā.

LATAK ir arī veicinājis nacionālās laboratorijas piedalīties starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes.

Standartizācija. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Latvijas standarts” (LVS) kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas Republikas komersantu, institūciju un organizāciju darbību standartizācijā un darbojas atbilstoši Standartizācijas likumam.

Kopš 2004. gada LVS pilda Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīga biedra pienākumus un ir Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājloceklis un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais loceklis.

LVS galvenās funkcijas ir veidot Latvijas standartu fondu, sadarboties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām un izdot Latvijas standartus.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2008. gadā ir Latvijas standartu fonda papildināšana un aktualizācija, LVS informācijas tehnoloģiju pilnveidošana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas tālāka attīstība (e-veikals), reglamentētās sfēras standartu tulkošana latviešu valodā, sadarbības stiprināšana ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas institūcijām.

Līdz 2008. gada 1. oktobrim LVS reģistrēti 28733 standartizācijas dokumenti, tajā skaitā 27336 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. LVS koordinētās 50 standartizācijas tehniskās komitejas (LVS/STK) un 3 darba grupas adaptējušas 1093 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 69 obligāti piemērojamie standarti.

LVS 2008. gadā aktīvi veica standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas ieviešanu (e-veikals), – janvārī tika pārdoti e-veikalā tikai 8 standarti jeb 1%, 3. ceturksnī – 15% no visiem standartiem.

LVS Informācijas fonds ir sniedzis standartizācijas informācijas pakalpojumus 5019 juridiskām un fiziskām personām. LVS ieviestā automātiskā

informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniegusi klientiem bezmaksas pakalpojumu „Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem” klientu interesējošās jomās. 2008. gadā šo pakalpojumu jau izmanto 534 pastāvīgie klienti, kuriem nosūtīti 4574 kārtējie ziņojumi.

Regulāri ir popularizēta standartizācijas darbība LVS interneta vietnē. Žurnāla „Kvalitāte” pastāvīgajā rubrikā „Standartizācija” ievietoti 5 raksti par aktuālām standartizācijas problēmām Latvijā.

LVS ir parakstījis vienošanās par sadarbību standartizācijas jomā ar Ukrainas un Uzbekistānas nacionālajām standartizācijas organizācijām, kas palīdz radīt nosacījumus tirdzniecības barjeru novēršanai un savstarpēji piegādājamās produkcijas nebīstamības nodrošināšanai. Pašreiz ar Ukrainas nacionālo standartizācijas institūciju notiek sadarbības veidu precizēšana par LVS pozitīvās pieredzes pārņemšanu Eiropas standartu izstrādes un adaptācijas jomā. Saskaņā ar savstarpējo vienošanos Uzbekijas nacionālā standartizācijas institūcija līdz šā gada beigām informēs LVS par vēlamajiem sadarbības virzieniem.

Uzņēmējdarbības un uz zināšanām balstītas ekonomikas veicināšanas programmas ietvaros LVS uzsācis tehniskās infrastruktūras izveidi, lai nodrošinātu mazajiem un vidējiem komersantiem pieeju Eiropas standartu datu bāzēm un informācijai par šo standartu saistību ar Eiropas Savienības likumdošanu.

Metroloģija. Valsts aģentūra „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs” (Metroloģijas aģentūra) ir Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esoša aģentūra un darbojas saskaņā ar likumu „Par mērījumu vienotību” un nolikumu. Metroloģijas aģentūra ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija.

Metroloģijas aģentūras mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamības un izsekojamības nodrošināšanu valstī. Aģentūras galvenie uzdevumi ir:

- nodrošināt fizikālo lielumu mērvienību etalonu bāzi un mērvienību reproducēšanu,
- apstiprināt mērīšanas līdzekļu tipus un reģistrēt tos valsts mērīšanas līdzekļu reģistrā,
- sniegt kalibrēšanas pakalpojumus,
- sadarboties ar citu valstu metroloģijas organizācijām un iesaistīties starptautisko metroloģijas organizāciju darbā,
- organizēt starplaboratoriju salīdzināšanu un piedalīties tajā.

Masas mērījumu jomā tika veikta masas etalonu savstarpēja salīdzināšana pēc kalibrēšanas Dānijas fundamentālās metroloģijas institūtā (DFM). Izanalizēta Nacionālo masas etalonu un references etalonatsvaru stabilitāte, aprēķināts un novērtēts dreifs: E1 pr. kl. (2 kg; 5 kg; 10 kg; 20 kg) un F2 pr. kl. (500 kg). Tika veikta Nacionālo masas etalonu LNE 08 (1 mg ÷ 500 mg; 1 g ÷ 500 g; 1 kg; kopa: 26 gab.) savstarpēja salīdzināšana pirms DFM kalibrēšanas.

Tika kalibrēti iegādātie etalonatsvari (F2 pr. klases 500 kg × 3 gab.).

Saskaņā ar daļas plānu-grafiku tika veiktas darba prasmes pārbaudes un *Susceptometra* ieviešana ekspluatācijā.

Tika turpināta starplaboratoriju salīdzināšanas projekta SP2-2009 „Masas etalonu (atsvaru) kalibrēšana” starp Latvijā akreditētām laboratorijām sagatavošana.

Laika mērījuma daļā tika sagatavota informācija par mērīšanas spējām ar apstiprinātām iekārtām un etaloniem, lai pieteiktu akreditēšanai. EURAMET projekta Nr. 1017 “WS for EURAMET T&F laboratories” ietvaros 2008. gada martā EURAMET Laika un Frekvences tehniskas komitejas sēdē Prāgā tika veikta Latvijas Nacionāla laika etalona prezentācija. Sekmīgi pabeigts EURAMET projekts Nr. 1018 “Survey of GNSS receivers”. Turpinās darbs BALTICTIME projekta un EURAMET projekta Nr. 917 ietvaros.

Ģeometrisko mērījumu daļā tika sniegti kalibrēšanas pakalpojumi. Iekšējo auditu rezultātā tika pilnveidota Kvalitātes sistēma. Uzsākta starptautiskā salīdzināšanas projekta EURAMET 870 – poligons – darbības izpilde.

Turpināta sadarbība ar Latvijas Republikas laboratorijām ģeometrisko mērījumu jomā par piedalīšanos starplaboratoriju salīdzināšanā.

Elektrisko mērījumu daļā atbilstoši kalibrēšanas grafikam veikta četru daļas mērīšanas līdzekļu kalibrēšana. Sagatavota Līdzsprieguma etalonsistēma Nr. LNE 16 nosūtīšanai plānotajai kalibrēšanai. Sniegti pakalpojumi sešām institūcijām. Tika noslēgta vienošanās ar Nīderlandes metroloģijas institūtu par starplaboratoriju salīdzināšanu maiņsprieguma mērījumos.

Temperatūras mērījumu daļā tika veikti regulāri multimetra “Fluke1529” nullpunktu dreifu mērījumi. Periodiski tiek veikti kalibratora H9009 temperatūras noviržu mērījumi. Veikti IR kalibrators H9132 un H9133 temperatūras svārstību amplitūdas mērījumi. Konstatētas paaugstinātas temperatūras svārstības kalibrators H9009 velvē “HOT”.

Tika apmeklēts darba seminārs Viļņas metroloģijas centrā, kur apspriestas IR pirometru kalibrēšanas metožu problēmas.

Prezentēta radiācijas metroloģijas un testēšanas centra (RMTC) kvalitātes sistēma EURAMET TC-Q 3. sanāsmē Sofijā (Bulgārija). RMTC un tā kvalitātes sistēma ir saņēmusi EURAMET TC-Q pilnīgu atbalstu kā Latvijas nozīmētā organizācija (Designated Institute) radiācijas mērījumu jomā.

LR Radiācijas drošības centrā iesniegta ikgadējā atskaite par darbībām ar JSA 2007. gadā un saņemta licence Nr. 1537.

Paveikti Eiropas Komisijas IRMM organizētie salīdzinošie mērījumi par dzeramā ūdens kvalitāti “REM-06 Radium and Uranium in water”.

Organizēti telpu dozimetrijas salīdzinošie mērījumi ar SIA „NMS GRUPA” laboratoriju.

Metroloģijas aģentūras darbinieki piedalījušies kārtējās EUROMET tehnisko komiteju sēdēs un iesaistījušies ar mērījumiem saistītos projektos. RMTC uzsāks darbs pie Eiropas Komisijas IRMM organizētajiem salīdzinošajiem mērījumiem par

dzeramā ūdens kvalitāti “REM-06 Radium and Uranium in water”: notiek mērījumi par Ra-226, Ra-228, U-234, U-238 koncentrāciju dzeramajā ūdenī. Sagatavota un iesniegta IAEA (Starptautiskā Atomenerģijas aģentūra) ikgadējā atskaite.

6.13. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī

stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (turpmāk – *Privatizācijas pabeigšanas likums*), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reformas un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.31. ielikumu).

6.31. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai Ministru kabinets vai pašvaldība varēja pieņemt līdz 2007. gada 30. decembrim;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta VAS „Latvenergo”, VAS „Latvijas pasts”, VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga””, VAS „Latvijas dzelzceļš”, VAS „Latvijas gaisa satiksme” un VAS „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2007. gada 30. novembrim), kā arī līdz kuriem Valsts zemes dienestā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī zemes pirkuma līgums ir jānoslēdz līdz 2009. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, Ministru kabinets ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu „Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju” veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo VAS „Privatizācijas aģentūra” (turpmāk – Privatizācijas aģentūra).

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā kapitāla daļu, un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2008. gada 1. oktobrim Privatizācijas aģentūras *Privatizācijas ierosinājumu reģistrā* reģistrēti 623 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4255 zemesgabalu privatizācijas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta Privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam

klūdaini iesniegti citās valsts un pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kam ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Saskaņā ar Privatizācijas pabeigšanas likumu Ministru kabinets līdz 2008. gada 1. oktobrim ir pieņēmis lēmumus par 232 īpašumu nodošanu privatizācijai un atteikumus nodot privatizācijai – par 124 īpašumiem.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2008. gada 1. oktobrim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2370 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu un

kapitāla daļu atsavināšanu) privatizācijas 1,657 miljardu latu apmērā, tai skaitā 392,369 milj. latos un par privatizācijas sertifikātiem 1,265 miljardi latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 185,8 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 143,8 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 265,2 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2008. gada 1. oktobrim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 4647 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 192,02 milj. latu, no kuriem 90,39 milj. latu naudā, bet 101,63 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no šo zemesgabalu privatizācijas uz 2008. gada 1. oktobri – 166,30 milj. latu, no kuriem 74,80 milj. latu un 91,50 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederošu nekustamu īpašumu pieņem pašvaldības – pilsētas (novada, pagasta) dome (padome). Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pagasta, pilsētas, rajona, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma „Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju” un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2008. gada 1. oktobrim Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņēmusi zināšanai 3200 privatizācijas projektu ar kopējo nosacīto cenu 127,6 milj. latu (t.sk., maksājumi sertifikātos 56,9 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2008. gada 1. oktobrim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1661 apbūvēta un neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 22,9 milj. latu (13,27 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas

ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra” un no 2008. gada 1. janvāra „Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra”) un attiecīgo pašvaldību dzīvokļu privatizācijas komisijas veica privatizāciju likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” noteiktajā kārtībā. Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju un Ministru kabineta rīkojumiem „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai” Latvijā uz 2008. gada 1. jūliju ir 30 346 privatizējamās dzīvojamās mājas ar 502 181 dzīvokļiem, tajā skaitā 25 152 pašvaldību dzīvojamās mājas ar 451 811 dzīvokļiem un 5 194 valsts dzīvojamās mājas ar 50 370 dzīvokļiem.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2008. gada 1. jūlijam pieņemti lēmumi par 5050 dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, kas ir 96,97% no kopējā valsts dzīvojamo māju skaita. Privatizācijai piedāvātas 5026 dzīvojamās mājas. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 50269 valsts dzīvokļu īrniekiem, bet 22725 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. Līdz dzīvojamās mājas privatizācijai ar lēmumu īpašumā nodoti 22955 dzīvokļi. Līdz 2008. gada 1. jūlijam privatizēti 44165 valsts dzīvokļi, kas ir 87,71% no kopējā valsts dzīvokļu skaita. 2008. gada 1. pusgadā privatizēti 204 valsts dzīvokļi. Izsolēs privatizēti 1350 objekti.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – sagatavotas un privatizācijai piedāvātas 24 219 pašvaldību dzīvojamās mājas. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 439 420 pašvaldību dzīvokļu īrniekiem, bet 163 844 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. 2008. gada 1. pusgadā privatizācijai piedāvātas 65 dzīvojamās mājas ar 991 dzīvokli, no tiem 467 dzīvokļi jau ir bijuši paātrināti privatizēti. Ar pašvaldību lēmumiem īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodoti 171 506 dzīvokļi. Īpašuma attiecības sakārtotas 42 888 par lauksaimniecības uzņēmumu pajām privatizēto dzīvokļu īpašniekiem, kuri dzīvo 1697 par pajām privatizētajās dzīvojamās mājās. Līdz 2008. gada 1. jūlijam privatizēti 399 605 pašvaldību dzīvokļi, kas ir 85,76% no kopējā pašvaldību dzīvokļu skaita.

Dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā pašlaik nodotas 9 162 dzīvojamās mājas, t.sk., 5 621 pašvaldību dzīvojamā māja un 3 541 valsts dzīvojamā māja, kurās privatizēts vairāk nekā 50% dzīvokļu īpašumu.

Privatizēto dzīvokļu īpašnieki var paši izlemt par sev pieņemamāko pārvaldīšanas un apsaimniekošanas veidu: dibināt dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību vai biedrību vai slēgt pilnvarojuma līgumu.

Šī procesa rezultātā Latvijā ir nodibinātas 397 kooperatīvās sabiedrības vai biedrības, no kurām 290 atrodas septiņās lielākajās pilsētās un 107 – Latvijas rajonos. Visvairāk biedrību ir nodibinātas Rīgā (192), Liepājā (69), Ventspilī (21) un Valmieras rajonā (34). Ar pilnvarojuma līgumiem pārvaldīšanā nodotas 2 778 dzīvojamās mājas.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības.

Valsts zemes reformas procesā ietver brīvās, valstij piekritošās zemes piešķiršanu pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošanu un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšanu (pirkšanu), kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizāciju (atsavināšanu). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) norit saistībā ar valsti realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā dzīvojamās ēkas īpašniekiem vai augļu dārza lietotājiem, kuriem zeme piešķirta augļu dārza ierīkošanai ar apbūves tiesībām, un pilsētas zemes komisijas ir izskatījušas atzinumus par tiesībām iegūt zemi īpašumā par maksu, bet turpinās atbilstoši pieņemtajiem atzinumiem pirkuma līgumu slēgšana saskaņā ar Ministru kabineta 1997. gada 6. maija noteikumiem Nr. 171 „Noteikumi par kompensācijas aprēķināšanu bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem un maksas noteikšanu par īpašumā nodoto zemi pilsētās”. Valsts akciju sabiedrība „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (turpmāk – Hipotēku banka) līdz 2008. gada 1. oktobrim ir noslēgusi 72 263 līgumus, tai skaitā 2008. gada trijos ceturkšņos – 829 līgumus.

Ir beigusies brīvās, valstij piekritošās (nepieprasītās) lauku zemes pieprasīšana pastāvīgā lietošanā, tas ir, līdz 2006. gada 1. jūnijam, un zemes izpirkšanas (pirkšanas) pieprasījumu iesniegšana Valsts zemes dienestā par pastāvīgā lietošanā piešķirtās lauku apvidus zemes izpirkšanu, tas ir, līdz 2007. gada 30. novembrim. Pēc zemes izpirkšanas (pirkšanas) pieprasījuma iesniegšanas Valsts zemes dienests pārbaudīja zemes lietotāja pieprasītāja tiesības iegūt zemi īpašumā. Ja zemes lietotājam pieprasītajam bija tiesības zemi izpirkt (pirkt), Valsts zemes dienests pastāvīgā lietošanā esošo zemes vienību iekļāva Lauku zemes izpirkšanas reģistrā. Personai, kuras pastāvīgā lietošanā esošā zemes vienība ir iekļauta šajā reģistrā, bet nav kadastrāli uzmērīta, līdz 2008. gada 1. septembrim bija jāiesniedz Valsts zemes dienesta attiecīgajai reģionālajai nodaļai reģistrācijai Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrēts zemes robežu plāns vai jāveic priekšapmaksas privatizācijas sertifikātos par izpērkamo (pērkamo) zemi un Ministru kabineta noteiktajā kārtībā jāiesniedz apliecinājums par zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas.

Kopumā Valsts zemes dienests ir saņēmis 67 970 zemes izpirkšanas (pirkšanas) pieprasījumu par 106 017 zemes vienībām ar kopējo platību vairāk nekā 417 170 hektāru.

Atbilstoši Kadastra informācijas sistēmas datiem, ir veikta 63 500 jeb 60 % no izpirkšanas reģistrā iekļauto zemes vienību kadastrālā uzmērīšana un Kadastra informācijas sistēmā reģistrēti zemes robežu plāni.

Par 8 500 jeb 8 % no izpirkšanas reģistrā iekļautajām zemes vienībām ir saņemti apliecinājumi par priekšapmaksas veikšanu privatizācijas sertifikātos.

Zemes izpirkšanas process laukos ir pabeigts, un zemesgrāmatā ir ierakstīti 28 % no izpirkšanas reģistrā iekļautajām zemes vienībām.

Zemes robežu plāns Kadastra informācijas sistēmā nav reģistrēts vai nav saņemts apliecinājums par priekšapmaksas veikšanu 34 000 zemes vienībām apmēram 122 000 ha platībā jeb 32% no izpirkšanas reģistrā iekļautajām zemes vienībām. Zemes pastāvīgie lietotāji, kuri nav veikuši lietošanai piešķirtās zemes kadastrālo uzmērīšanu vai nav veikuši zemes izpirkšanas priekšapmaksu līdz 2008. gada 1. septembrim, zaudē zemes pastāvīgās lietošanas tiesības, bet līdz 2009. gada 2. septembrim ir tiesīgi noslēgt zemes nomas līgumu ar attiecīgo pašvaldību. Neapbūvētas zemes vienības, par kurām bijušais zemes lietotājs ar attiecīgo pašvaldību līdz 2009. gada 2. septembrim nebūs noslēdzis zemes nomas līgumu, ir ieskaitāmas zemes reformas pabeigšanai paredzētajās zemēs.

Turpinās lauku apvidus zemes nodošana īpašumā par maksu, kā arī izpirkuma (pirkuma) līguma slēgšana ar Hipotēku banku. Kopskaitā Hipotēku banka noslēgusi 228 526 līgumus, tai skaitā 2008. gada trijos ceturkšņos – 6 582 līgumus, par zemes pārdošanu 1,668 milj. hektāru kopplatībā, tai skaitā 2008. gada trijos ceturkšņos – 82 500 hektāru kopplatībā.

Saskaņā ar likuma „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos” 16. pantu bijušajiem zemes īpašniekiem, tai skaitā personām, kuras līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (izpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, kā arī šo personu mantiniekiem (turpmāk – vācu zemju izpirceji) līdz 2007. gada 28. decembrim Centrālajā zemes komisijā bija jāiesniedz pieprasījums par zemes īpašuma tiesību atjaunošanu. Savukārt, ja pieprasījuma iesniegšanas brīdī personas rīcībā nebija dokumenti, kas apliecina zemes īpašuma un mantošanas tiesības, tos Centrālā zemes komisijā varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim. Sākot ar 2009. gada 2. janvāri, pēc visu iesniegumu apkopošanas Centrālajai zemes komisijai ir jāuzsāk lēmumu pieņemšana par zemes īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi. Iesniegumu izskatīšana un lēmumu pieņemšana notiek līdz 2009. gada 30. decembrim. Saskaņā ar Centrālās zemes komisijas sniegto informāciju līdz 2007. gada 28. decembrim bija saņemti gandrīz 2 200 pieprasījumu no bijušajiem zemes īpašniekiem un viņu mantiniekiem par īpašuma tiesību atjaunošanu. Atbilstoši Centrālās zemes

komisijas un dienesta apkopotajai informācijai līdz 2008. gada 1. septembrim, dokumenti, kas apliecina zemes īpašuma un mantošanas tiesības, iesniegti par 1 155 pieprasījumiem vairāk nekā 14 700 ha platībā, no tiem 87 ir vācu zemju izpircēju pieprasījumi par zemi vairāk nekā 2 090 ha platībā un 25 pieprasījumi vairāk nekā 360 ha platībā par Abrenes apriņķa zemi. Atbilstoši Kadastra informācijas sistēmas datiem kā zemes reformas pabeigšanai paredzētā zeme reģistrēta 7 225 zemes vienības gandrīz 22 020 ha platībā.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldību īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu „Par privatizācijas sertifikātiem”. Līdz 2008. gada 1. oktobrim 2,45 milj. iedzīvotāju ir piešķirti 103,9 milj. privatizācijas sertifikātu par Latvijā nodzīvoto laiku, tai skaitā 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. politiski represēto personu. 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirti 8 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, t.sk. 691,7 tūkst. par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4 895 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 967,7 tūkst. – par namīpašumiem, 813,8 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 84,4 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2008. gada trīs ceturkšņos 55 bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem ir piešķirti 5,95 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas

pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 55 tūkst. personu ir zaudējuši tiesības ieskaitīt kontā 1,17 milj. privatizācijas sertifikātu.

Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 34. panta otro daļu, ja katra mēneša pirmajā datumā neizmantoto īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits ilgāk nekā trīs mēnešus pēc kārtas ir mazāks par trim procentiem no kopējā piešķirto īpašuma kompensācijas sertifikātu skaita, Ministru kabinets mēneša laikā pieņem lēmumu, kurā nosaka, ka ar nākamā mēneša pirmo datumu persona iegūst tiesības īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā par maksāšanas līdzekli izmantot privatizācijas sertifikātus. Atbilstīgi šā likuma 34. panta trešajai daļai, Ministru kabinetam vienu reizi ceturksnī jānosaka proporcija, kādā īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā par maksāšanas līdzekli var izmantot privatizācijas sertifikātus un to nosaka atbilstoši iepriekšējo 12 mēnešu īpašuma kompensācijas sertifikātu un privatizācijas sertifikātu vidējo cenu attiecībai, kas noteikta saskaņā ar licencēto starpniecības sabiedrību sniegtajām ziņām par sertifikātu pārdošanu, izņemot pārdošanu citai starpniecības sabiedrībai, šo 12 mēnešu periodu beidzot vienu mēnesi pirms datuma, no kura īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā par maksāšanas līdzekli var izmantot privatizācijas sertifikātus. Laikposmā no 2008. gada 1. aprīļa līdz 30. jūnijam viena īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā par maksāšanas līdzekli var izmantot 1,37 privatizācijas sertifikātus un laikposmā no 2008. gada 1. jūlija līdz 30. septembrim viena īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā par maksāšanas līdzekli var izmantot 1,34 privatizācijas sertifikātus. Kopumā no 2008. gada 1. aprīļa līdz 30. septembrim 54,5 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 73,3 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

6.7. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana

(līdz 2008. gada 1. oktobrim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits
		(milj.)	(tūkst.)
Dzīvojamās mājas	432 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	37,79	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,20	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,44	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,14	820,0
Zeme	300,8 tūkst. zemes gabalu	16,32	5412,8
Kopā:		105,75	7066,2
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		94,5%	88,3%

Atbilstīgi likumam „Par zemes privatizāciju lauku apvidos” līdz 2008. gada 1. oktobrim pieņemti 11 076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par

bijušo zemes īpašumu lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8 413 personām par kopējo summu

17,46 milj. latu, dzēšot 0,62 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

26,2 tūkst. politiski represēto personu, dzēšot privatizācijas sertifikātus, līdz 2008. gada 1. oktobrim izmaksāta kompensācija naudā 4,64 milj. latu apjomā. Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto tiesības dzēst 15 tūkst. sertifikātu zaudējušas 3,1 tūkst. personu.

Līdz 2008. gada 1. oktobrim valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizācijā izmantoti 105,75 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 94,5% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.7. tabulu).

391 tūkst. fizisko personu kontos 2008. gada 1. oktobrī bija 2,34 milj. privatizācijas sertifikātu jeb

2,1% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tajā skaitā 0,146 milj. kompensācijas sertifikātu.

2008. gada 1. oktobrī juridisko personu kontos bija 1,81 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,6% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, t.sk., 0,022 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2008. gada oktobrī varēja izmantot 14 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2008. gada trīs ceturkšņos svārstījās no 33,51 tūkst. privatizācijas sertifikātu jūnijā līdz 135,48 tūkst. privatizācijas sertifikātu augustā.

6.14. Valsts un privātā partnerība

Lai gan visā pasaulē valsts un privātā partnerība (turpmāk – VPP) ir jau kļuvusi par risinājumu sekmīgai sabiedrisko pakalpojumu sniegšanai, infrastruktūras attīstīšanai un uzturēšanai, kas veicinātu ekonomisko izaugsmi un nodrošinātu sabiedrības labklājību, Latvijā tikai pēdējo gadu laikā aizvien vairāk tiek runāts par VPP un iespējām, ko tā var dot tautsaimniecības attīstībai.

Latvijā VPP veicināšana tika uzsākta 2000. gada sākumā, kad Saeimā tika pieņemts un stājās spēkā *Koncesiju likums*. Papildus tam kopš 2004. gada Ekonomikas ministrija un LIAA ir sekmējuši

potenciālo VPP projektu īstenošanas uzsākšanu, kā arī organizējusi dažādas tikšanās un arī sniegusi konsultācijas publiskā, privātā un nevalstiskā sektora pārstāvjiem par jautājumiem, kas saistīti ar VPP projektu īstenošanu, tādējādi veicinot VPP attīstību Latvijā.

Līdzās Ekonomikas ministrijai un LIAA ir arī citas institūcijas, piemēram, Finanšu ministrija, Valsts kase, nozaru ministrijas un pašvaldības, kas ir iesaistītas VPP procesā un kam ir būtiska ietekme uz VPP izmantošanas iespējām.

6.32. ielikums

VPP definīcija un veiksmīgas VPP priekšnosacījumi

Vēl joprojām Eiropas Kopienas tiesībās nav dota speciāla VPP definīcija, bet ir tikai sniegts vispārējs VPP skaidrojums. Eiropas Komisija (*EC Green Paper on PPPs and Community Law on Public Contracts and Concessions, 30.04.2004*) VPP klasificē kā:

- **ligumisko VPP**, ja sadarbība starp publiskā sektora institūciju un privāto partneri tiek īstenota uz ilgtermiņa līguma pamata;
- **institucionālo VPP**, ja sadarbība starp publiskā sektora institūciju un privāto partneri tiek īstenota ar kopsabiedrības palīdzību.

Atbilstoši minētajam VPP visbiežāk saprot kā ilgtermiņa līguma attiecības starp publisku un privātu personu vai personām, lai nodrošinātu publiskās personas funkcijas izpildi, būvējot, rekonstruējot un uzturot sabiedriski nozīmīgu infrastruktūras objektu vai sniedzot publisku pakalpojumu, kur privātais partneris, izmantojot privātā sektora resursus un zināšanas, uzņemas ar VPP līgumā noteikto saistību izpildi saistītos riskus vai daļu no šiem riskiem.

Līdzīgi arī šobrīd Latvijā atkarībā no projekta īstenošanas specifikācijas, piemēram, līguma nosacījumiem, finansējuma plūsmas shēmām, objekta vai pakalpojuma specifikas tiek izdalīti dažādi VPP modeļi:

- **ligumiskā partnerība** – koncesijas un partnerības iepirkuma līgumu veidā;
- **institucionālā partnerība** – dibinot ar publisko partneri kopsabiedrību.

Lai VPP darbotos veiksmīgi, lēmumam par kāda projekta īstenošanu ar VPP palīdzību ir jābūt labi pārdomātam un pamatotam. Līdz ar to VPP lielākoties tiek piemērota tikai attiecībā uz sabiedrībai nozīmīgiem, lieliem vai vairākiem apvienotiem projektiem, kur sociālie un ekonomiskie ieguvumi atsvēr projekta izmaksas. Ņemot vērā starptautisko praksi, šādos projektos VPP arī visveiksmīgāk darbojas.

Ņemot vērā VPP projektu īstenošanas laiku (līdz 20-30 gadiem), pirms kāda VPP projekta īstenošanas sākšanas ir jāsaprot ne vien tas, cik tas publiskajam partnerim katru gadu izmaksās, bet arī kādu ietekmi tas atstās uz valsts budžetu ilgtermiņā un kā tas iekļausies valsts finanšu saistībās. Tāpēc pirms katra lēmuma par VPP projekta uzsākšanu ir nepieciešams veikt projekta finanšu un ekonomisko aprēķinu analīzi, jo VPP ir tikai viens no vairākiem iespējamajiem projektu finansēšanas un īstenošanas veidiem. Pēc šādu aprēķinu veikšanas projekts tiek īstenots kā VPP tikai tad, ja ar aprēķiniem ir pierādīts, ka projekta īstenošana ar privātā sektora dalību sabiedrībai ilgtermiņā ir izdevīga (tiek panākta ieguldījuma atbilstošā vērtība, ņemot vērā projekta tehniskos, juridiskos, ekonomiskos (finanšu) un sociālos aspektus visā tā dzīves ciklā), nevis lai īstenotu projektus tikai ierobežota budžeta līdzekļu apstākļos.

Protams, ieinteresētībai par attiecīgo VPP projektu ir jābūt arī no privātā sektora puses, jo ar VPP projekta īstenošanu jāiegūst ne vien publiskajam partnerim, bet arī privātajam, kuram jābūt gatavam uzņemties projekta īstenošanu. Uzņēmēja iesaistīšanās šāda veida projektos galvenokārt ir finansiālu apsvērumu virzītā – tā ir iespēja gūt prognozējamus pastāvīgus ieņēmumus ilgtermiņā, nodrošināt plašākas uzņēmējdarbības iespējas un atpazīstamību, tādējādi nodrošinot stabili vietu tirgū.

VPP tiesiskais regulējums un politikas plānošana

Pašlaik spēkā esošais tiesiskais regulējums Latvijā ļauj īstenot līgumiskos VPP projektus, balstoties gan uz *Koncesiju likuma* (spēkā no 2000. gada 16. februāra) normām, gan arī uz *Publisko iepirkumu likuma* (spēkā no 2006. gada 1. maija) 67. panta trešo daļu, savukārt institucionālo VPP modeli regulē *Valsts pārvaldes iekārtas likums*, *Komerclikums*, *Likums par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām*, kā arī citi saistītie normatīvie akti.

Ar Ministru prezidenta 2008. gada 22. februāra rīkojumu ir izveidota darba grupa, kurai ir uzdots izstrādāt likumprojektu, kas noteiktu un regulētu galvenos jautājumus modeļos, kuros partnerība starp publisko sektoru un privāto sektoru pamatojas uz līgumiskām attiecībām, un modeļos, kuros partnerība noris atsevišķas sabiedrības ietvaros. Lai sasaistītu minēto likumprojektu ar kopējo Latvijas tiesību sistēmu, papildus likumprojektam darba grupai ir jāizstrādā un jāiesniedz Ministru prezidentam arī ar to saistītie grozījumu projekti pārējos likumos.

Jaunais likums paredz ne tikai pilnveidot VPP tiesisko regulējumu, bet arī sakārtot institucionālo vidi VPP attīstībai. Viens no šī likuma izstrādāšanas mērķiem ir arī definēt VPP jēdzienu normatīvā akta līmenī un risināt VPP projektu statistiskās uzskaites, ilgtspējīgas finanšu plānošanas un projektu kvalitātes (vienoti pieņēmumi, vērtēšanas kritēriji, zināšanu pārnese) jautājumus, kā arī formulēt iespējamo risku sadalījumu VPP projektos.

Galvenie VPP politikas plānošanas, kā arī tās īstenošanas dokumenti ir:

- *Koncesiju veicināšanas (privātā kapitāla piesaiste valsts funkciju veikšanai) koncepcija*, kas pieņemta Ministru kabinetā 2002. gada 16. aprīlī. Tajā tika paredzēts Ekonomikas ministrijā izveidot Koncesiju nodaļu, kā arī paplašināt LIAA kompetenci, iekļaujot VPP jautājumus;
- *Latvijas valsts un privātās partnerības veicināšanas pamatnostādnes*, kas pieņemtas Ministru kabinetā 2005. gada 22. martā un nosaka galvenos VPP politikas pamatprincipus, mērķi un tā sasniegšanas rādītājus;
- *Rīcības plāns Latvijas valsts un privātās partnerības veicināšanas pamatnostādņu īstenošanai 2006.-2009. gadā*, kas pieņemts Ministru kabinetā 2005. gada 15. novembrī un nosaka rīcības virzienus VPP veicināšanai līdz 2009. gadam.

Deklarācijā par Ivara Godmaņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību un atbilstoši tai 2008. gada sākumā pieņemtajā Valdības rīcības plānā ir iekļauti vairāki VPP veicinoši pasākumi. Vairāki ar VPP attīstību saistītie pasākumi ir iekļauti arī Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2007.-2013. gadam, kas ir vidēja termiņa stratēģiskais plānošanas dokuments un nosaka Latvijas galvenos attīstības virzienus, parāda valsts un sabiedrības svarīgākos uzdevumus ceļā uz ilgtermiņa mērķu sasniegšanu.

VPP izmantošanas iespējas ir uzsvērtas vairākos nozaru plānošanas dokumentos, piemēram:

- Satiksmes ministrijas darbības stratēģijā 2007.-2009. gadam;
- Transporta attīstības pamatnostādņēs 2007.-2013. gadam;
- Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta darbības stratēģijā 2007.-2009. gadam (aktualizēta 2008.-2010. gadam);
- Nacionālajā sporta attīstības programmā 2006.-2012. gadam u.c.

2007. gadā ir uzsākta koncepcijas „Vienota un koordinēta valsts investīciju plānošanas procesa izveide un ieviešana valsts pārvaldē” izstrāde, kas paredz VPP kā valsts attīstības instrumentu.

Atbalsts VPP projektu īstenošanā

Līdz 2008. gadam Latvijā *Koncesiju reģistrā* ir reģistrēti tikai 16 salīdzinoši mazu koncesiju līgumu un identificēti atsevišķi gadījumi, kad publiskajos projektos netieši tiek pielietota VPP struktūra, kas ir ļoti mazs rādītājs, ņemot vērā augsto nepieciešamību pēc investīciju projektiem Latvijā. Lai veicinātu plašāku VPP projektu īstenošanu tautsaimniecībā, Ekonomikas ministrija un LIAA 2008. gadā ir turpinājusi finanšu atbalsta instrumenta kvalitatīvu VPP projektu sagatavošanai iesāktās aktivitātes.

Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta līdzfinansētās programmas „Valsts un privātās partnerības veicināšana Latvijā” (apsaimniekotājs – LIAA) galvenais mērķis ir atbalstīt valsts un pašvaldību institūcijas to centienos īstenot konsekvētu un pamatotu VPP pieeju infrastruktūras un publisko pakalpojumu attīstībai, un tās ietvaros tiks atbalstītas aktivitātes, kas paredz:

- finanšu un ekonomiskā pamatojuma izstrādi VPP projektam, obligāti iekļaujot apakšprojekta iesnieguma iesniedzēja, sadarbības partnera apakšprojektā iesaistīto darbinieku apmācības;
- VPP projekta konkursa dokumentācijas izstrādi, obligāti iekļaujot apakšprojekta iesnieguma iesniedzēja, sadarbības partnera apakšprojektā iesaistīto darbinieku apmācības.

Uz programmas līdzfinansējumu, ko sastāda Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta līdzfinansējums un Latvijas valsts finansējums, ir iespēja pretendēt ministrijām, īpašu uzdevumu ministra sekretariātiem, vietējām vai rajona pašvaldībām. Programmas kopējais plānotais Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta un valsts budžeta līdzfinansējums sastāda 1 940 135 eiro.

2008. gada 27. maijā MK tika apstiprināts programmas apakšprojektu atklāta konkursa nolikums, un laikposmā no 2008. gada 14. augusta līdz 14. novembrim atbalsta pretendenti varēja iesniegt apakšprojektus uz minētajām programmas atbalstītajām aktivitātēm.

Atbilstoši Ministru kabineta 2007. gada 15. maija sēdes lēmumam „Par jaunu pirmsskolas izglītības iestāžu būvniecību”, lai veicinātu valsts iedzīvotāju interesēm atbilstoša pirmsskolas izglītības iestāžu tīkla attīstību, 2007. gada 11. decembrī tika noslēgts sadarbības līgums ar Rīgas domi un SIA „Rīgas Pilsēt būvnieks” par Rīgas mikrorajonā „Dreiliņi-2” īstenotā pirmsskolas izglītības iestādes tehniskā projekta „Bērnu dārzs 136 vietām” dokumentācijas atkārtotu izmantošanu. Līdz ar to visām ieinteresētajām Latvijas pašvaldībām ir iespēja bez maksas izmantot būvprojektu pirmsskolas izglītības iestādes būvniecībai savā administratīvajā teritorijā, no pašvaldību budžeta finansējot tikai projekta piesaisti konkrētai teritorijai. Līdz šā gada novembrim šo iespēju ir izmantojušas 11 pašvaldību.

Saistībā ar pirmsskolas izglītības iestāžu tīkla attīstību 2008. gada 7. oktobrī MK tika apstiprināts rīkojums „Par atļauju Tukuma pilsētas domei, Ogres novada domei, Mārupes pagasta padomei un Ķekavas pagasta padomei slēgt apvienoto iepirkuma līgumu par četru pirmsskolas izglītības iestāžu būvniecību un apsaimniekošanu pašvaldību teritorijās”. Rīkojums paredz publiskās iepirkumu procedūras rezultātā ar izvēlēto pretendentu slēgt VPP līgumu par pirmsskolas izglītības iestāžu būvniecību un apsaimniekošanu minētajās pašvaldībās. Paredzēts, ka pašvaldību īpašumā vai ilgtermiņa lietošanā esošie zemes gabali tiek nodoti pretendentam nomā uz 20 gadiem ar apbūves tiesībām, tai skaitā pirmsskolas izglītības iestāžu apsaimniekošanai uz 19 gadiem. Nākamais pašvaldību solis ceļā uz līguma noslēgšanu būs

publiskās iepirkuma procedūras uzsākšana privātā partnera izvēlei.

Šī gada laikā ir uzsāktas iestrādes arī cietumu sistēmas izveidošanas un infrastruktūras attīstīšanai, izmantojot VPP projektu. Tieslietu ministrija ir izstrādājusi Ieslodzījuma vietu infrastruktūras attīstības koncepcijas projektu, kas paredz piesaistīt privāto partneri, lai veiktu ieslodzījuma vietu projektēšanu, būvniecību, apsaimniekošanu un uzturēšanu. Tādējādi privātais sektors pakāpeniski pārņemtu no valsts pārvaldes ieslodzījuma vietu īpašumu apsaimniekošanas funkcijas.

2008. gada 29. aprīlī Satiksmes ministrija uzsāka pirmā VPP projekta – autoceļu projekta „Autoceļa E77/A2 posms Rīgas apvedceļš – Sēnīte” iepirkumu, kas tiek veikts atbilstoši *Publisko iepirkumu likumam*, kas tiek veikts atbilstoši divās kārtās, no kurām pirmā kārtā ir kandidātu atlase, bet otrā – atlasīto kandidātu piedāvājumu iesniegšana, vērtēšana, lēmuma pieņemšana, slēgta konkursa rezultātu paziņošana un iepirkuma līguma slēgšana. Līguma noslēgšana ar iepirkuma konkursa uzvarētāju plānota 2009. gada pirmajā pusē.

Papildus jau uzsāktajām iniciatīvām VPP projektu īstenošanā, lai veicinātu VPP, 2008. gadā tika veikta standartdokumentācijas (nolikums, līgums, metodika) privātā partnera atlasei pašvaldības īres dzīvokļu būvniecībai un apsaimniekošanai un Vadlīniju institucionālās publiskās un privātās partnerības īstenošanai izstrāde. Minētā dokumentācija pieejama Ekonomikas ministrijas un LIAA interneta mājas lapās.

6.33. ielikums

Eiropas VPP kompetences centra dibināšana

2008. gada 16. septembrī Parīzē tika oficiāli parakstīts Eiropas VPP kompetences centra (turpmāk – EPEC) dibināšanas līgums. EPEC dibināšanas iniciators ir Eiropas Investīciju banka sadarbībā ar Eiropas Komisiju un tās biedri ir valstu institūcijas, kas nodarbojas ar VPP politikas un normatīvo aktu izstrādi, kā arī ar VPP projektu veicināšanu (viena institūcija no valsts).

EPEC galvenais uzdevums ir apmainīties ar dalībvalstu pieredzi politikas plānošanā, normatīvo aktu izstrādē, projektu īstenošanā un līgumu izstrādē, organizēt seminārus, apspriežoties par VPP problēmjautājumiem.

VPP izpratnes un zināšanu pilnveidošana

Ekonomikas ministrija un LIAA 2008. gadā ir turpinājusi konsultatīvā atbalsta sniegšanu potenciālo VPP projektu īstenotājiem, informējot tos par piemērojamo VPP darījuma veidu, piemēroto iepirkuma procedūras veikšanu, finanšu un ekonomiskajiem aprēķiniem un to veikšanas kārtību, iespējamajiem projekta līguma juridiskajiem risinājumiem un citiem VPP jautājumiem. Līdz 2008. gada novembra beigām ir sniegtas vairāk nekā 50 konsultāciju gan publiskajam, gan privātajam sektoram par VPP projektu īstenošanas aktuālajiem jautājumiem, kā arī noorganizēti četri reģionālie informatīvie semināri un viena konference, kurā piedalījās gan ārvalstu, gan arī Latvijas VPP

eksperti un konsultanti (konferenci kopumā apmeklēja vairāk nekā 300 publiskā un privātā sektora pārstāvju).

Tāpat, lai sniegtu maksimāli plašu informāciju sabiedrībai par notiekošo un aktuālāko, izstrādātajiem normatīvo aktu projektiem, panākto progresu saistībā ar VPP, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi VPP interneta mājas lapu (www.ppp.gov.lv), kurā ir publicēta aktuāla informācija un apkopoti visi līdz šim Ekonomikas ministrijas un LIAA rīcībā pieejami resursi par VPP (metodoloģiskie materiāli, standartizētie VPP līgumu projekti, utt.). Kopš 2008. gada 2. jūnija minētā interneta mājas lapa ir publiski pieejama visiem interesentiem.

6.15. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes

6.15.1. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (turpmāk tekstā – TSP) ir tās dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas darbojas saskaņā ar Ekonomikas ministrijas nolikumu, 1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē un 2007. gada 14. maija TSP nolikumu.

TSP ir konsultējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā. Tās darbības mērķis ir sekmēt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības

attīstības principu ieviešanu valstī un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, kā arī veicināt Lisabonas stratēģijā noteikto uzdevumu izpildi Latvijā un iesaistīt šo uzdevumu izpildē valsts institūcijas, pašvaldības un sociālos partnerus.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām. TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

6.34. ielikums

TSP personāls

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir pieci TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir TSP locekļi, – no Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Darba devēju konfederācijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības un Latvijas Pašvaldību savienības.

TSP sastāvā ir 21 TSP Vadības komitejas izvirzīts eksperts, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un Latvijas uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

Ekonomikas ministrijas Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvās padomes un Ārvalstu investoru padomes Latvijā pārstāvji TSP sēdēs piedalās novērotāju statusā.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaiķā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

TSP sadarbojas ar Saēmu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un

valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

6.35. ielikums

TSP pārstāvniecība valsts institūciju izveidotajās organizācijās

TSP locekļi un eksperti darbojas šādās padomēs, komitejās un darba grupās:

- Ārlietu ministrijas konsultatīvajā padomē attīstības sadarbības politikas jautājumos;
- Ekonomikas ministrijas Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomē;
- Ekonomikas ministrijas Būvniecības padomē;
- Ekonomikas ministrijas Latvijas Tūrisma konsultatīvajā padomē;
- Ekonomikas ministrijas Eksporta veicināšanas padomē;
- Ekonomikas ministrijas Nacionālajā standartizācijas padomē;
- Finanšu ministrijas Eiropas Savienības struktūrfondu uzraudzības komitejā;
- Ekonomikas ministrijas ekonomisko attīstību veicinošu priekšlikumu uzņēmuma ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa izstrādes darba grupā;
- Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās Informācijas sabiedrības nacionālajā padomē;
- Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē.

Ekonomikas ministrija un TSP ir noslēgušas vienošanās protokolu par sadarbību ar tādām nozaru ekspertu padomēm kā Mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības, Ķīmiskās un farmaceitiskās rūpniecības, Viegļās rūpniecības, Būvmateriālu ražotāju, Kokrūpniecības, Pārtikas rūpniecības, Būvniecības, Pasažieru pārvadātāju, Biznesa izglītības un vadības konsultantu, Tūrisma un Poligrāfijas nozaru ekspertu padome.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka ekspertu padomes izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

2008. gada otrajā pusē ir notikušas 5 TSP sēdes, kurās ir skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- Ziņojums par Pasākumu plāna makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009. gadam izpildi pirmajā pusgadā;
- priekšlikumi par grozījumiem likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”;
- par elektroenerģijas tirgiem un cenu veidošanos;
- par elektroenerģijas un gāzes tarifu regulēšanas principiem;
- par elektroenerģijas un gāzes nodrošinājumu, sagaidāmajām cenu izmaiņām un faktoriem, kas to ietekmē īstermiņā un vidējā termiņā;
- Eiropas Komisijas plāns par administratīvā sloga samazināšanas īstenošanu Latvijā;
- Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna projekts 2009. gadam;
- Valsts ieņēmumu dienesta aktuāla informācija par sadarbību ar nodokļu maksātājiem un nodokļu maksājumiem;
- konkurences ietekme uz uzņēmējdarbību;
- u.c.

6.36. ielikums

TSP par ekonomiskās politikas prioritātēm

Uzņēmēji ir vieni no nozīmīgākajiem tiesību aktu „izmantotājiem” un vistiešāk ikdienas darbā saskaras ar likumdošanas kontrolējošo ietekmi, tāpēc ir nepieciešams popularizēt uzņēmēju apvienību kā tiesību aktu izstrādes partneru darbu un palīdzēt kāpināt uzņēmēju apvienību kapacitāti.

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs, lai Latvijā nodrošinātu stabilu makroekonomisko vidi un veicinātu konkurenci, un Latvijā ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstība visās tautsaimniecības nozarēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurences tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP par vienu no problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā, jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Ir jāsekmē efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecība un attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāieieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārsi.

Ir jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgušana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārejo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

Valstī ir jāsamazina nedeklarētā nodarbinātība, ko varētu panākt ar šādiem pasākumiem:

- paaugstinot minimālo algu un proporcionāli palielinot neapliekamo minimumu, lai samazinātu nodokļu slogu zema atalgojuma algām;
- paaugstinot Valsts darba inspekcijas administratīvās spējas, piesaistot papildu personālu, pilnveidojot kontroli pār darba tiesību normu ievērošanu, paaugstinot sabiedrības informētības līmeni par darba tiesību jautājumiem;
- stiprinot arodbiedrību un darba devēju apvienību lomu uzņēmējdarbībā, veicinot uzņēmēju apvienošanās uzņēmēju organizācijās;
- radot labvēlīgu vidi sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības reputācijas palielināšanai.

TSP uzskata, ka Latvijā ir nepieciešams pilnveidot administratīvās procedūras, jo pēc Latvijas iestāšanās ES uzņēmējiem ir nepieciešams ārkārtīgi liels laika patēriņš, risinot ar valsts un pašvaldību regulējošām prasībām un administratīvajām procedūrām saistītos jautājumus un apgūstot jaunas ar ES tiesību aktu piemērošanu saistītas administratīvās procedūras, kā arī iepazīstoties ar bieži vien apjomīgiem un bieži vien tieši piemērojamiem ES tiesību aktiem.

TSP tuvākajās sēdēs plāno apspriest jautājumus par likumprojektu „Grozījumi likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli””, Nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes, Makroekonomiskās situācijas stabilizācijas pasākumu plāna 2008.-2009. gadam izpildes gaitu, kā arī citus tautsaimniecības attīstībai svarīgus jautājumus.

6.15.2. Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome

Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome (turpmākā tekstā – MVKAP) ir Ekonomikas ministrijas konsultatīva institūcija.

Ar ekonomikas ministra 2007. gada 11. decembra rīkojumu ir aktualizēts MVKAP sastāvs, paplašinot tajā pārstāvētās institūcijas un papildinot ar ražotāju asociāciju un reģionālās attīstības aģentūru pārstāvjiem. MVKAP sastāvā ir 21 mazo un vidējo komersantu pārstāvošās organizācijas pilnvarotie pārstāvji, tai skaitā dažādu tautsaimniecības nozaru MVK pārstāvošās institūcijas, apvienības, organizācijas un asociācijas, kuras apvieno MVK un pārstāv to intereses. Novērotāju statusā piedalās Ekonomikas ministrija, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra un Rīgas Domes Uzņēmējdarbības koordinācijas centrs.

MVKAP darbības mērķis ir mazo un vidējo komersantu un amatnieku attīstības veicināšana un MVK labvēlīgas uzņēmējdarbības vides veidošana Latvijā.

MVKAP galvenās funkcijas ir izskatīt un sekot līdzi tādu jautājumu (normatīvo aktu projektu, tautsaimniecības attīstības politikas dokumentu, u.c.) risināšanai, kas ir nozīmīgi MVK attīstībai, kā arī sagatavot priekšlikumus un pieņemt rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem, realizēt dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām, kuras ietekmē MVK darbību un attīstību.

MVKAP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī. MVKAP darbu vada padomes vēlēts priekšsēdētājs. Padomes darbu nodrošina un sekretariāta funkcijas veic Ekonomikas ministrija.

2008. gada otrajā pusē ir notikušas 4 MVKAP sēdes, kurās ir skatīti tādi svarīgi jautājumi kā:

- Latvijas nacionālā pozīcija par Eiropas komisijas izstrādāto paziņojumu par atbalstu mazajiem uzņēmējiem, kas balstīts Eiropas Mazās uzņēmējdarbības akta principā „,Domā par mazajiem vispirms”;

- Direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū pārņemšanas pasākumi, tai skaitā vienas pieturas aģentūras koncepcija;
- ES fondu atbalsta programmas;
- Atbalsta programmas uzņēmējdarbības uzsākšanai Lauku atbalsta programmas 2007.-2013. gadam ietvaros;
- Eiropas komisijas plāna par administratīvā sloga samazināšanu īstenošana Latvijā;
- Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākuma plāna 2009. gadam projekta apspriešana;
- Uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas izpildes gaita;
- konkurences ietekme uz uzņēmējdarbību.

Padome ir turpinājusi uzsāktu pozitīvo un lietišķo dialogu ar uzņēmējus pārstāvošajām institūcijām, Ekonomikas ministriju un valsts institūcijām, kuras atbildīgas par Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanu.

Pozitīvi ir tas, ka sadarbībā ar Ekonomikas ministriju uzņēmēji regulāri tiek aicināti izvērtēt MVK attīstības jautājumus, tās politiku veidojošo programmdokumentu projektus pirms to pieņemšanas valdībā. Sēdēs ir izstrādāti priekšlikumi dažādiem tiesību aktiem, uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānam 2009. gadam, papildinājumi makroekonomiskās situācijas stabilizācijas pasākumu plānam 2008.-2009. gadam.

MVKAP tuvākajās sēdēs tiek plānots izskatīt tautsaimniecības attīstībai svarīgākos jautājumus – apspriest likumprojektu „Grozījumi likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli””, izskatīt jautājumu par Nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādņiem, Makroekonomiskās situācijas stabilizācijas pasākumu plāna 2008.-2009. gadam izpildes gaita, kā arī izskatīt citus aktuālus jautājumus.

6.37. ielikums

MVKAP pārstāvniecība padomē un komitejās

Lai nostiprinātu MVKAP lomu uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, kā arī nevalstiskais sektors tiktu kompetenti pārstāvēts ES struktūrfondu un atbalsta programmu apgūšanā, padomes locekļi ir deleģēti dalībai šādās padomēs un komitejās un darba grupās:

- Finanšu ministrijas ES struktūrfondu Uzraudzības komitejā;
- Finanšu ministrijas Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda apakškomitejā;
- Finanšu ministrijas Eiropas Sociālā fonda apakškomitejā;
- Finanšu ministrijas valsts nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādņu izstrādāšanas darba grupā;
- Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda uzraudzības padomē;
- Ekonomikas ministrijas Eksporta veicināšanas padomē;
- Ekonomikas ministrijas un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē;
- Rīgas domes Komercedarbības attīstības padomē;
- Latvijas Bankas SEPA darba grupā.

Piedaloties uzņēmēju delegāciju sastāvā ārpus Latvijas robežām, ir noslēgti MVKAP sadarbības līgumi ar Azerbaidžānas Republikas un Izraēlas Republikas līdzīgām organizācijām.

6.15.3. Valsts un privātās partnerības konsultatīvā padome

Valsts un privātās partnerības konsultatīvā padome (VPP konsultatīvā padome) ir Ekonomikas ministrijas izveidota konsultējoša un koordinējoša institūcija.

Tās darbības mērķis ir piedalīties ar VPP politiku saistīto jautājumu risināšanā un tādējādi sekmēt labvēlīgas vides izveidošanu VPP projektu īstenošanai un veicināt VPP instrumenta izmantošanu, piesaistot privāto kapitālu publiskās infrastruktūras izbūvei un publiskajiem pakalpojumiem. Tās lēmumi ir rekomendējoši valsts iestādēm un pašvaldībām.

Ekonomikas ministrija 2007. gada janvārī sastāvu, kas tika aktualizēts 2008. gada decembrī (skatīt apstiprināja VPP konsultatīvās padomes personāl- 6.38. ielikumu).

6.38. ielikums

VPP konsultatīvās padomes sastāvs

VPP konsultatīvās padomes priekšsēdētājs ir ekonomikas ministrs.

Padomes sastāvā ir pārstāvis no Sacīmas Tautsaimniecības komisijas, Ekonomikas ministrijas, Finanšu ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Kultūras ministrijas, Labklājības ministrijas, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas, Satiksmes ministrijas, Tieslietu ministrijas, Veselības ministrijas, Vides ministrijas, Latvijas Pašvaldību savienības, Rīgas Domes, Latvijas investīciju un attīstības aģentūras, Valsts reģionālās attīstības aģentūras, Latvijas Komercbanku asociācijas, Publiskās un privātās partnerības asociācijas, Būvnieku asociācijas, Latvijas Lielo pilsētu asociācijas, Tautsaimniecības padomes un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

Ekonomikas ministrija 2007. gada februārī apstiprināja VPP konsultatīvās padomes nolikumu, kurā tika noteiktas VPP konsultatīvās padomes funkcijas, uzdevumi un tiesības, kā arī tās darba organizācija, nosakot, ka Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības struktūrpolitikas departaments pilda VPP konsultatīvās padomes sekretariāta funkcijas un organizē tās darbu.

2008. gadā ir notikusi viena VPP konsultatīvās padomes sēde, kurā tika izskatīts ar Ministru prezidenta 2008. gada 22. februāra rīkojumu Nr. 90 izveidotās darba grupas izstrādātais publiskās un privātās partnerības likumprojekts, tādējādi jau likumprojekta izstrādes gaitā ņemot vērā visu ieinteresēto pušu ieteikumus šī likumprojekta uzlabošanai.

7. REKOMENDĀCIJAS

Ņemot vērā pašreizējās ekonomiskās attīstības tendences pasaulē un Latvijā, galvenais valdības uzdevums šobrīd ir nepieļaut pārāk strauju ekonomikas kritumu un pārstrukturizēt tautsaimniecību ar mērķi paaugstināt tās konkurētspēju. Tas ir panākams:

- nodrošinot finanšu sistēmas stabilitāti, tai skaitā valstij sniedzot atbalstu banku sistēmai, kamēr kredīšana atgriezīsies normālā gultnē;
- uzlabojot valsts pārvaldes efektivitāti, samazinot tās tērpus un reformējot izglītības, veselības un iekšlietu sistēmas;
- veicinot iekšējo pieprasījumu, īstenojot infrastruktūras uzlabošanas projektus un paplašinot uzņēmēju piekļuvi finansējumam;
- īstenojot mērķtiecīgus pasākumus uzņēmumu konkurētspējas celšanai un eksporta tirgu apgūšanai un paplašināšanai;
- turpinot samazināt šķēršļus uzņēmējdarbībai;
- nodrošinot elastīgu darba tirgu.

Neskatoties uz finansiālajām grūtībām, ir jāatbalsta ES fondu projekti uz zināšanu ietilpīgas ekonomikas veicināšanai – jaunu produktu ieviešana, inovāciju, pētniecības un attīstības sekmēšana, apmācību un izglītības uzlabošana u.tml. Šo projektu īstenošana veicinās Latvijas konkurētspēju un izaugsmi vidēja termiņa periodā. Ir nodrošināma efektīva, droša un ilgtspējīga enerģijas piegāde.

Ņemot vērā minēto, mūsdiā, ekonomiskās politikas svarīgākie, neatliekamākie uzdevumi ir šādi:

- **fiskālajā politikā:**
  - nodrošināt stingru fiskālo disciplīnu, lai budžeta izdevumi atbilstu faktiskajiem ieņēmumiem;
  - izstrādāt fiskālās atbildības likumu, kurā būtu noteikti vidēja termiņa fiskālās politikas mērķi, tādējādi sekmējot atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu pastāvīgi;
  - nodrošināt Māstrihtas konverģences kritēriju sasniegšanu 2011. gadā, lai varētu pievienoties eiro zonai;
- **budžeta ieņēmumu un izdevumu efektivitātes paaugstināšanā:**
  - uzlabot valsts pārvaldes efektivitāti, ieviešot valsts stratēģiskās plānošanas rezultatīvo rādītāju sistēmu un izveidojot vienotu valsts finanšu un cilvēkresursu informācijas un vadības sistēmu;
  - pilnveidot ES fondu (ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda) finansējuma sadales un projektu ieviešanas efektivitāti, samazinot birokrātiju un vienkāršojot uzraudzību;

- sekmēt valsts un privātās partnerības mehānisma ieviešanu, sasaistot to ar publisko investīciju plāniem un programmām (pašvaldību, valsts un Eiropas Savienības);
- **administratīvo šķēršļu mazināšanā:**
  - pilnveidot uzņēmējdarbības reģistrēšanas, atļauju piešķiršanas un nodokļu administrēšanas procesu, lai vienkāršotu un paātrinātu uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu. Ir jānodrošina, ka tiek vienkāršotas procedūras un prasības atļauju saņemšanai, kur tas attaisnojams, izsniedzot atļaujas uz nenoteiktu laiku vai arī radot iespēju nokārtot nepieciešamas procedūras elektroniski. Jānodrošina iespēja reģistrāciju par pievienotās vērtības nodokļa maksātāju veikt vienlaicīgi ar reģistrāciju Komercreģistrā;
  - vienkāršot uzņēmumu maksātspējas un likvidēšanas procesus, veicot grozījumus Maksātspējas likumā, tai skaitā, lai novērstu iespēju ļaunprātīgi izmantot normas, kas reglamentē fizisko personu maksātspēju;
  - veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību, lai palielinātu valsts pakalpojumu pieejamību un efektivitāti. Ir jāpabeidz valsts megalistēmas („reģistru reģistrs”) izveide, jāidentificē visi saskaņojumi un reģistrācijas nepieciešamība, kuriem nepieciešamas izziņas no citām valsts institūcijām, jānodrošina, ka tas var notikt automatiski un e-vidē, jāievieš e-paraksts visās valsts iestādēs un jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte;
  - pilnveidot valsts līmeņa oficiālās statistiskās informācijas plūsmu, kā arī valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņošanu, lai novērstu atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem. Jāpalielina elektroniski iesniedzamo pārskatu un tos iesniegušo uzņēmumu īpatsvars;
  - veikt būvniecības nozares regulējošo un kontroles institūciju optimizāciju un e-pārvaldes ieviešanu, lai nodrošinātu būvniecības procesa caurspīdīgumu un uzlabotu būvniecības procesa kontroli. Ir jāsamazina būvniecības projektu dokumentācijas saskaņošanai nepieciešamais procedūru skaits un laiks;
  - samazināt ar nodarbinātību saistītās izmaksas, kuras regulē dažādi likumdošanas akti, un radīt stimulus uzņēmējiem dažādu sociālo grupu aktīvākai iesaistīšanai darba tirgū, pārskatot darba tirgus regulējumu. Ir jāturpina samazināt darba devēju apmaksāto darbnespējas lapu dienu skaitu, jāveicina dažādu sociālo grupu

(invalidi, personas pēc bērnu kopšanas atvaļinājuma, ieslodzītie) aktīvāka iesaistīšana darba tirgū ar dažādiem stimuliem darba devējiem; nodrošināt, ka izdevumi komersantiem, kas saistīti ar darbaspēka piesaistīšanu, tiek pielīdzināti ar saimniecisko darbību saistītiem izdevumiem un netiek aplikti ar iedzīvotāju ienākuma nodokli;

- uzlabot nekustamā īpašuma reģistrācijas procesu, apvienojot procedūras – ieviešot vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma reģistrācijā, samazinot reģistrācijai nepieciešamo dienu un procedūru skaitu;
- **uzņēmējdarbību veicinošas nodokļu politikas un administrēšanas ieviešanā:**
  - pārskatīt PVN atmaksas sistēmu, vienkāršojot un paātrinot PVN atmaksu;
  - palielināt Valsts ieņēmumu dienesta darbības efektivitāti, turpinot VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
  - turpināt pilnveidot nodokļu administrēšanu regulējošos normatīvos aktus, lai, piemērojot soda sankcijas, tiktu ņemta vērā arī vainas pakāpe;
  - veicot izmaiņas nodokļu sistēmā, pilnvērtīgi izvērtēt paredzamo grozījumu ietekmi uz uzņēmējdarbību un tautsaimniecību kopumā, kā arī radīt priekšnoteikumus Latvijas uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanai iekšējā tirgū;
  - pilnveidot nodokļu atvieglojumu sistēmu, lai veicinātu uzņēmēju ieguldījumus attīstībā;
  - izveidot nodokļu uzlikšanas sistēmu, kas radītu priekšnoteikumus darbinieku finansiālajai iesaistīšanai uzņēmumu attīstībā;
  - turpināt samazināt nodokļu slogu darbaspēkam un pārlikt galveno nodokļu slogu uz patēriņu, tajā skaitā uz spekulācijām izmantojamo nekustamo īpašumu; diferencēt nekustamā īpašuma nodokli, ņemot vērā dzīvojamo ēku vērtību;
- **konkurences nodrošināšanā un administratīvi regulējamo cenu noteikšanā un patērētāju tiesību aizsardzībā:**
  - iespējami efektīvāk vērsties pret nozīmīgākajiem konkurences pārkāpumiem, nodrošinot Konkurences likuma grozījumu efektīvu ieviešanu, īpašu uzmanību pievēršot dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā ļaunprātīgai izmantošanai;
  - veikt preventīvos un pārbaudes pasākumus aizliegto vienošanos identificēšanai tautsaimniecībai svarīgās nozarēs, īpašu uzmanību pievēršot valsts iepirkumiem un struktūrfondu konkursiem un izsolēm prioritārās jomās;
  - izveidot vienotu sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas iestādi, lai ieviestu Latvijas situācijai vislabāk atbilstošu sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas modeli;
  - pilnveidot patērētāju tiesību uzraudzības metodes, īpaši veidojot efektīvu tirgus uzraudzības

sistēmu, nodrošinot sekmīgu patērētāju sūdzību izskatīšanu un patērētāju kolektīvo interešu aizsardzību. Īpaša uzmanība jākoncentrē preču un pakalpojumu drošumam, lai pasargātu patērētājus no prasībām neatbilstošu preču un pakalpojumu izmantošanas, kā arī patērētāju ekonomisko interešu ievērošanas uzraudzībai;

- **investīciju, uzņēmējdarbības uzsākšanas un finanšu pieejamības veicināšanā:**
  - atbalstīt uzņēmumus, kuriem ir grūtības saņemt kredītu ES struktūrfondu projektu realizēšanai, ar īpaši izveidotu finanšu instrumentu starpniecību;
  - veicināt jaunu uzņēmumu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar nepieciešamo infrastruktūru un konsultatīvajiem pakalpojumiem, lai atvieglotu uzņēmējdarbības uzsākšanu. Ir jāizveido biznesa inkubatori dažādos Latvijas reģionos un jāsniedz atbalsts tajos izveidotajiem jaunajiem uzņēmumiem;
  - vairāk uzmanības pievērst finansējuma piešķiršanai uzņēmējdarbības attīstībai agrīnajā stadijā (pasākumi pirmssēklas un sēklas kapitāla pieejamībai, iespējas saņemt aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem) un finanšu pieejamībai riska kapitāla veidā. Jānodrošina informatīvs un konsultatīvs atbalsts MVU un uzņēmējdarbības uzsācējiem, lai veicinātu uzņēmēju izpratni par finansējuma pieejamību dažādās uzņēmuma attīstības stadijās;
  - pēc iespējas ātrāk nodrošināt ieguldījumu fonda darbu, lai koordinēti realizētu finanšu atbalsta instrumentu ieviešanu;
  - atbalstīt ieguldījumus mikro, mazo un vidējo komersantu attīstībā īpaši atbalstāmajās teritorijās, lai veicinātu komercdarbības uzsākšanu un investīcijas šajos reģionos;
  - pārskatīt reģionālo centru teritoriālos plānojumus, ieplānojot jaunas industriālās teritorijas;
  - paredzēt paātrināto procedūru zemes zonējuma maiņai un transformācijai rūpnieciskiem projektiem;
- **eksporta veicināšanā:**
  - ieviest eksporta kredīta garantēšanas sistēmu, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas izcelsmes preču un pakalpojumu eksportu ārpus Eiropas Savienības;
  - izstrādāt un ieviest individualizētus, konkrētā komersanta vajadzībām piemērotus eksporta atbalsta instrumentus („eksporta menedžeris uz laiku” utt.);
  - lai nodrošinātu efektīvu Latvijas ārējo ekonomisko interešu efektīvu pārstāvību ārvalstīs, izvērtēt pašreizējās Latvijas ārējās ekonomiskās sistēmas darbību. Balstoties uz izvērtējuma rezultātiem, konsolidēt ārējās ekonomiskās

- funkcijas, tai skaitā tiešo pārstāvību ārvalstīs un atbalsta institūciju Latvijā;
- paplašināt eksporta atbalsta pakalpojumus maziem un vidējiem uzņēmumiem, lai veicinātu eksporta diversifikāciju un nostiprināšanos esošajos tirgos;
  - nodrošināt Latvijas uzņēmēju interešu ievērošanu daudzpusējās un divpusējās/reģionālās sarunās, lai veicinātu līgumtiesisko nosacījumu uzlabošanu trešajās valstīs;
- **elastīga darba tirgus veidošanā:**
- veicināt iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, palielinot darba piedāvājumu un efektīvāk izmantojot vietējos resursus. Ir nepieciešams atvieglot jauniešu iesaistīšanos darba tirgū, lai dotu iespēju elastīgāk nodarbināt jauniešus, veicināt jauniešu ar īpašām vajadzībām nodarbinātību, saglabājot pabalstu gadījumā, ja jaunieši strādā, jauno māmiņu elastīgāku atgriešanos darbā. Vēlams veidot darba tiesas, kas dotu iespēju efektīvāk un ātrāk atrisināt darba strīdus. Ieteicams darba devējam nenoteikt pienākumu segt izdevumus, kas saistīti ar mācību atvaļinājumu apmaksu, sedzot tos no valsts budžeta;
  - risināt nodarbinātības strukturālās problēmas, atbalstot centienus iegūt piemērotu un augstāku kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām un atvieglot darbaspēka mobilitāti, it īpaši uzlabojot transporta infrastruktūru;
  - samazināt nedeklarēto nodarbinātību, atvieglot nodokļu slogu uz nodarbinātību un paaugstinot Valsts darba inspekcijas administratīvās spējas, piesaistot papildu personālu, pilnveidojot darba tiesību normu ievērošanas kontroli, paaugstinot sabiedrības informētību par darba tiesību jautājumiem, stiprinot arodbiedrību un darba devēju apvienību lomu uzņēmējdarbībā, veicinot uzņēmēju apvienosanos uzņēmēju organizācijās, lai radītu labvēlīgu vidi sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības reputācijas palielināšanai;
  - pilnveidot darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma regulēšanas sistēmu, tajā skaitā nodrošinot darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu sagatavošanu un uzskatīt 2011. gada tautas skaitīšanu par svarīgu datu avotu šīs sistēmas pilnveidošanai;
- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
- izmantojot Eiropas struktūrfondu līdzfinansējumu un elektroenerģijas obligātā iepirkuma atbalsta mehānismu, veicināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu elektroenerģijas un siltumapgādes ražošanā, ņemot vērā valstī pieejamos resursus un potenciālu, tādējādi mazinot atkarību no importētajiem energoresursiem;
  - attīstīt bāzes elektrostaciju projektus, izvēloties elektrostaciju veidus, kas nodrošinās resursu piegādes garantijas un ilgtspējību, kā arī paaugstinās valsts pašnodrošinājumu enerģētikā;
- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
- īstenot daudzdzīvokļu māju renovācijas veicināšanas valsts atbalsta programmu, veicot dzīvojamo māju energoauditus un renovācijas projektus, kā arī vienlaikus palielinot kopīpašnieku ieinteresētību un atbildību dzīvojamo māju renovācijā;
  - īstenot Eiropas Savienības struktūrfondu 2007.-2013. gadam darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” prioritātes „Kvalitatīvas vides dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana” pasākumu „Mājokļa energoefektivitāte”, veicot daudzdzīvokļu māju un sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumus;
  - integrēt energoefektivitātes politiku citās nozaru politikās (nodokļu, transporta, reģionālajās);
- **zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:**
- sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, veidojot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
  - atbalstīt uzņēmējdarbību ar augstu pievienoto vērtību, sekmējot investīcijas pamatlīdzekļos;
  - atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas, nostiprināt rūpnieciskā īpašuma tiesības;
  - pilnveidot zinātnisko darbību regulējošos normatīvos aktus, nosakot, ka zinātniskās institūcijas var būt intelektuālā īpašuma, kas radies valsts finansētu pētījumu rezultātā, īpašnieces;
  - plānot plašākas izglītības celšanas pasākumus – potenciāliem uzņēmējiem un sekmēt eksakto zinātņu un uzņēmējdarbības studentu mijiedarbību ar kopīgu pasākumu starpniecību. Veicināt skolēnu ieinteresētību apgūt eksaktās zinātnes, tādējādi sekmējot studējošo skaita palielināšanos eksaktajās zinātnēs.
- Lai nodrošinātu struktūrpolicies efektīvu īstenošanu, nepieciešams katrā politikas pasākumā paredzēt institucionālo nodrošinājumu, kas garantē un kontrolē, ka atbilstošos likumos iekļautās normas visi ekonomisko aktivitāšu subjekti ievēro godprātīgi, ka atbalsta nosacījumi ir skaidri un to pieejamība balstās uz vienlīdzības principiem.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs ekonomiskā modeļa maiņu no lēta darbaspēka priekšrocību izmantošanas uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.